

“Цеглинка” до Словника українських говорів

Світлій Пам'яті Наталі Хобзей

**Національна академія наук України
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича**

**СКАРБИ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ:
тексти про борщ**

Львів – 2019

УДК 811.161.2'282'42:[392.8:398.95](477)

С 42

Скарби українських говорів: тексти про борщ / Відп. ред. Н. Хібеба, В. Леснова; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2019. – 320 с. – (Серія “Діалектологічна скриня”).

Пропонований збірник текстів про борщ – це нова сторінка в українській діалектній текстології. Записи експлораторів із різних регіонів України дають змогу досить повно представити не лише особливості приготування борщу – кулінарної страви, яка стала одним із маркерів українства, а й її обрядову значущість. Репрезентовано суцільні цільові тексти-розповіді про приготування традиційного українського борщу та фрагментарні, дібрані з принагідних розповідей інформантів різного віку, здебільшого жіноцтва.

Автор ідеї: Наталя Хобзей

Відповідальні редактори: Наталія Хібеба, Валентина Леснова

Відповідальний секретар: Ірина Романина

Рецензенти: Іван Сабадош, Людмила Рябець

Рекомендувала до друку Вчена рада
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
(протокол №6 від 13.06. 2019 р.)

За сприяння в реалізації цього наукового проекту та за фінансову підтримку дякуємо Родині Хобзейів.

ISBN 966-02-2982-8 (серія)

ISBN 978-966-02-8933-8

- © Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича НАН України, 2019
- © Передмова – Наталія Хібеба, Валентина Леснова, 2019
- © Обкладинка – Михайло Москаль, 2019

ЗМІСТ

Наталія Хібеба, Валентина Леснова

То саме добре, що у нас прийнято їсти:

магія борщу у світосприйнятті українців 12

Діалектні тексти про борщ 17

ПІВДЕННО-ЗАХІДНЕ НАРІЧЧЯ 19

Закарпатські говірки 21

Закарпатська область 21

Березники Свалявського району 21

Білки Іршавського району 23

Буштино Тячівського району 28

Верб'яз Воловецького району 30

Залужжя Мукачівського району 34

Золотарево Хустського району 36

Каштаново Берегівського району 38

Керецьки Свалявського району 40

Кибляри Ужгородського району 43

Кострино Великоберезнянського району 45

Липча Хустського району 48

Лінці Ужгородського району 51

Майдан Міжгірського району 53

Мала Розтока Іршавського району 55

Нанково Хустського району 60

Новоселиця Тячівського району 61

Павлово Свалявського району 64

Подобовець Міжгірського району 65

Приборжавське Іршавського району 67

Ракошино Мукачівського району 70

Торунь Міжгірського району¹ 73

¹ Деякі дослідники зараховують цю говірку до бойківських; пор.: Николаев С.Л., Толстая М.Н. Словарь карпатоукраинского торуньского говора (с грамматическим очерком и образцами текстов). – Москва, 2001. – 232 с.

Говірки гуцульсько-закарпатського порубіжжя	75
Закарпатська область	75
Верхнє Водяне Рахівського району	75
Гуцульські говірки	78
Івано-Франківська область	78
Космач Косівського району	78
Бойківські говірки	80
Івано-Франківська область	80
Осмолода Рожнятівського району	80
Львівська область	81
Вовче Турківського району	81
Урич Сколівського району	83
Говірки бойківсько-надсянського порубіжжя	84
Львівська область	84
Росохи Старосамбірського району	84
Надсянські говірки	86
Львівська область	86
Годині Мостиського району	86
Губичі Старосамбірського району	87
Прилбичі Яворівського району	89
Наддністрянські говірки	91
Івано-Франківська область	91
Болахів, обласне підпорядкування	91
Львівська область	96
Боратин Бродівського району	96
Тернопільська область	99
Волиця Підгаєцького району	99
Золотий Потік Бучацького району	100

Волинські говірки	101
Вінницька область	101
Вісвняники Козятинського району	101
Житомирська область	102
Вільськ Черняхівського району	102
Орепи Новоград-Волинського району	103
Першотравенськ Баранівського району	104
Хмельницька область	105
Бережинці Теофіпольського району	105
Завалійки Волочиського району	106
Захарівці Хмельницького району	107
Користова Волочиського району	108
Котелянка Полонського району	109
Новолабунь Полонського району	110
Плесна Шепетівського району	111
Човгузів Теофіпольського району	112
Говірки волинсько-подільського	
порубіжжя	113
Житомирська область	113
Вигнанка Любарського району	113
Скраглівка Бердичівського району	115
Подільські говірки	116
Вінницька область	116
Білоусівка Тульчинського району	116
Вазлуївка Чернівецького району	119
Голинчинці Шаргородського району	120
Гриненки Немирівського району	121
Кам'яногірка Іллінецького району	122
Каришків Барського району	123
Кинашів Тульчинського району	124
Конищів Мурованокуриловецького району	126
Михайлівка Тульчинського району	127
Могилівка Жмеринського району	129
Северинівка Жмеринського району	131

Станіславка Тульчинського району	132
Тернопільська область	133
Іванків Борщівського району	133
Пищатинці Борщівського району	134
Хмельницька область	135
Вишнівчик Чемеровецького району	135
Дерев'яне Кам'янець-Подільського району	136
Загоряни Новоушицького району	138
Лісоводи Городоцького району	139
Лошківці Дунаєвецького району	140
Маків Дунаєвецького району	141
Нефедівці Кам'янець-Подільського району	142
Петрівське Дунаєвецького району	143
Хоптинці Городоцького району	144
Черче Чемеровецького району	145
ПІВНІЧНЕ НАРІЧЧЯ	147
Західнополіські говірки	149
Брестська область (Республіка Білорусь)	149
Величковичі Каменецького району	149
Волинська область	151
Грибовиця Іваничівського району	151
Жашковичі Іваничівського району	152
Ізов Володимир-Волинського району	154
Мельники Шацького району	156
Сильне Ківерцівського району	157
Середньополіські говірки	158
Житомирська область	158
Беги Коростенського району	158
Кишин Олевського району	159
Колосівка Овруцького району	160
Купеч Коростенського району	161
Рівненська область	162
Залужжя Дубровицького району	162

Східнополіські говірки	164
Київська область	164
Вишеньки Бориспільського району.....	164
Любарці Бориспільського району	166
Сумська область	167
Вовна Шосткинського району.....	167
Чернігівська область	172
Билка Коропського району	172
Вересоч Куликівського району	174
Вертіївка Ніжинського району	177
Дягова Менського району	179
Жернівка Коропського району.....	181
Змітнів Сосницького району.....	184
Карпилівка Козелецького району.....	186
Кіпті Козелецького району.....	190
Кувечичі Чернігівського району.....	193
Кучинівка Сновського району.....	195
Пручаї Прилуцького району	197
Салтикова Дівиця Куликівського району	201
Самсонівка Корюківського району	205
Сохачі Коропського району.....	209
Стара Рудня Сновського району	210
Сядрине Корюківського району.....	212
Говірки східнополісько-середньо- наддніпрянського порубіжжя	215
Сумська область	215
Козацьке Конотопського району	215
ПІВДЕННО-СХІДНЕ НАРІЧЧЯ	217
Середньонаддніпрянські говірки	219
Київська область	219
Дрозди Білоцерківського району.....	219
Коженики Білоцерківського району	220
Маслівка Миронівського району	221
Скребиші Білоцерківського району.....	222

Ульянівка Переяслав-Хмельницького району . . .	223
Хохітва Богуславського району.	224
Черкаська область.	225
Васютинці Чорнобаївського району	225
Великий Хутір Драбівського району	226
Гарбузин Корсунь-Шевченківського району. . .	227
Коробівка Золотоніського району	229
Лисянка Лисянського району	232
Малі Канівці Чорнобаївського району	234
Підставки Золотоніського району	235
Сушки Канівського району	241
Шпола Шполянського району.	242
Говірки середньонаддніпрянсько- подільського порубіжжя.	246
Київська область	246
Лук'янівка Таращанського району.	246
Черкаська область.	247
Молодецьке Маньківського району.	247
Говірки середньонаддніпрянсько- волинського порубіжжя	249
Київська область	249
Антонів Сквирського району	249
Торчиця Ставищенського району	250
Полтавська область.	251
Тарандинці Лубенського району	251
Говірки середньонаддніпрянсько- степового порубіжжя.	252
Кіровоградська область	252
Михайлівка Олександрівського району	252
Нижчі Верещаки Олександрівського району	253
Говірки мішаного типу на середньо- наддніпрянській основі	254
Полтавська область.	254
Гриньки Глобинського району.	254

Степові говірки	255
Донецька область	255
Времівка Великоновосілківського району.....	255
Гришине Покровського району.....	256
Зоряне Мар'їнського району	257
Кам'янка Добропільського району	258
Костянтинівка Мар'їнського району.....	260
Красноподілля Добропільського району	261
Селидове, обласне підпорядкування.....	262
Шахтарськ, обласне підпорядкування	263
Щербинівка, Торецька міська рада	265
Кіровоградська область	267
Глодоси Новоукраїнського району.....	267
Триліси Олександрівського району	274
Слобожанські говірки	275
Луганська область	275
Біловодськ Біловодського району	275
Білолуцьк Новоপсковського району	280
Бондареве Старобільського району.....	281
Лизине Білокуракинського району	284
Лимарівка Біловодського району	285
Лисогорівка Новоপсковського району	287
Мілуватка Сватівського району	291
Піски Новоপсковського району	293
Проїждже Старобільського району.....	296
Старобільськ Старобільського району.....	299
Травневе Сватівського району	301
Шовкунівка Білокуракинського району.....	302
Говірки слобожансько-степового	
порубіжжя	305
Донецька область	305
Новомиколаївка Слов'янського району	305
ЕКСПЛОРАТОРИ	309

То самое доброє, що у нас прийнято їсти: магія борщу у світосприйнятті українців

Пропонований збірник текстів про український борщ устами говірконосіїв – це нова сторінка в українській діалектній текстографії, яка вирізняється передусім багатством тематично представленого матеріалу.

Ідея цього видання належать нашій незабутній Наталі Хобзей. Це з її легкої руки з'явилося чимало цінних праць передусім із діалектології, та й далі Вона перебуває з нами, долучається до ще одного видання, безперечно, оригінального, цікавого, потрібного.

Чому, власне, тексти про борщ?

У квітні 2018 року Наталя Хобзей, анонсуючи підготовку цього збірника на Міжнародній науковій конференції “Діалектологія у структурі лінгвістичних знань”, зауважила: “Дуже хочеться зробити щось таке, що об'єднає всю Україну. Мені говорили, що це можуть бути тексти про вареники, але я не погодилася, бо ж їх навіть називають по-різному – десь це вареники, а десь пироги. А от борщ варять скрізь”.

Відтак почалася робота з добору текстів, які через говірки мають донести до читача секрети українських господинь із різних куточків України щодо приготування і споживання борщу. Ідею підхопили шанувальники рідного слова з усієї України.

У пропонованому виданні представлено автентичне мовлення українського діалектного континууму: 162 тексти зі 150 говірок південно-західного (72), південно-східного (47) та північного (31) наріч. Кількісно найбільше текстів із південно-західних говірок, зокрема з Вінницької, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької областей. Північне

наріччя репрезентовано говірками Волинської, Житомирської, Рівненської, Київської, Сумської, Чернігівської областей, а також говіркою с. Величковичі Брестської області Республіки Білорусь. Південно-східні діалектні тексти записано в Донецькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Черкаській областях. Подано також тексти говірок порубіжжя, зокрема полісько-середньонаддніпрянського, гуцульсько-закарпатського, волинсько-подільського, слобожансько-степового та інших.

Діалектні тексти збірника структуровано за територіальним принципом: у межах наріччя говірки розташовано за абеткою назв областей та населених пунктів.

У “Скарбах українських говорів...” представлено діалектний матеріал сучасних говірок – 1996–2019 років (для деяких текстів відома точна дата запису, для інших – тільки рік). Подано зв’язні тексти-розповіді про приготування українського борщу, які експлоратори спеціально записували для цього збірника, а також фрагментарні, дібрані із принагідних розповідей інформантів (матеріали приватних архівів). Тематичні розповіді здебільшого скомпоновано у формі монологу, а часом діалогу (інформант – експлоратор) чи полілогу.

Тексти записано від говірконосіїв різного віку. Найстарший – Ананій Рибченко, 1899 р. н. (текст Ганни Мартинової зі села Маслівка Миронівського району Київської області). Наймолодші – Ольга Вовчок, 1978 р. н. (текст Ольги Миголинець зі села Каштаново Берегівського району) та Тетяна Готра, 1978 р. н. (село Кострино Великоберезнянського району Закарпатської області). Зрозуміло, що здебільшого оповідачками стало жіноцтво: з-поміж майже 200 інформантів лише 10 чоловіків. Говірконосії охоче розповідають про борщ, наголошуючи, що *“борщ є символом домашнього затишку; борщ є однів з найліпших поливок, яку кождий дуже радо споживає; файний добрий борщ не мож зробити бис натхнення, ото цілоє мистецтво; борщч любиме блюдо всіх українциов”* та ін.

До видання долучилися не тільки діалектологи-науковці, а й філологи за покликанням. Відгукнулися вчителі й учні загальноосвітніх шкіл, аматори рідного слова, активну участь у записуванні текстів узяли студенти філологічних факультетів університетів, аспіранти, викладачі вищих закладів освіти та наукові співробітники Інституту

українознавства ім. І. Крип'якевича та Інституту української мови НАН України.

Матеріали з більшості регіонів України дають змогу доволі повно представити не лише особливості приготування борщу як повсякденної кулінарної страви, а і його ритуально-обрядову значущість: у поховальній обрядовості – поминальна страва (варячи борщ, спостерігали, як підіймається пара, – так відходить душа померлого); у весільній – під час сватання (якщо хлопець з'їсть мисчину занадто переперченого борщу, віддадуть за нього дівчину; борщем перевіряли господарські навички відданиці: якщо вміє готувати страву, можна брати її за дружину) та под.

У виданні вміщено цікаві тексти про те, як уперше зварили цю страву (с. 62–63), дотепні та кумедні історії, пов'язані зі споживанням борщу (с. 37), про те, коли не можна його їсти (с. 66), а також репрезентовано багатий паремійний корпус (*Ци я тобі мижу проорав, ци я тобі у борщ наплював* (с. 37) тощо.

“Скарби українських говорів: тексти про борщ” – джерело нових наукових пошуків, пізнання мовно-культурного світу українства. Діалектні записи репрезентують мовне багатство передусім на лексичному рівні – у локальних назвах різновидів борщу (*буряковий борщ, бурачнин борщ, красний борщ, зелений борщ, чорний борщ, центральний борщ, обичний борщ, посний борщ, порзний із м'ясом, молодий борщ, холодний борщ, борщ з вушками, борщ з грибами, борщ з квасолею, борщ з кропиви, шматяний борщ, живий борщ, закарпатський борщ, українській борщ, польський борщ, підбитий борщ* та ін.), його складників, способів приготування тощо. Тексти також ілюструють особливості українських говірок на фонетичному, морфологічному, синтаксичному рівнях. Збірник текстів про борщ стане підґрунтям до різноаспектного вивчення говірок; цінною працею передусім для діалектологів, етнологів, фольклористів, для кожного, хто плекає рідну мову та прагне зберегти її народну говіркову основу.

Водночас видання – це своєрідна кулінарна книга, у якій досвідчені й молоді господині діляться таємницями приготування цієї поживної, корисної для здоров'я та смачної страви, розповідають про традиційні, часом призабуті, та нові способи варіння борщу.

Тексти збірника паспортизовано: зазначено місце й дату запису, відомості про інформантів та експлораторів.

Транскрибування. Тексти подано загальноприйнятною в діалектології фонетичною транскрипцією. З метою удосконалити видання для якнайширшого кола зацікавлених читачів застосовано спрощене й максимально уніфіковане транскрибування текстів. Ми не ставимо за мету подати всі нюанси реалізації фонем у говорах української мови.

Голосні звуки передано такими знаками:

і – нелабіалізований голосний переднього ряду високого підняття;

и – нелабіалізований голосний переднього ряду високого обниженого підняття;

и^е – звук, проміжний між *и* та *е*, ближчий до *и*;

и^і – голосний переднього ряду, високого трохи пониженого підняття, проміжний між *і* та *и*, ближчий до *и*;

е – нелабіалізований відкритий голосний переднього ряду, підняття середнє, трохи понижене;

е^и – звук, проміжний між *е* та *и*, ближчий до *е*;

е^і – звук, проміжний між *е* та *і*, ближчий до *е*;

а – нелабіалізований голосний заднього ряду низького підняття;

о – лабіалізований голосний заднього ряду середнього підняття;

о^а – звук, проміжний між *о* та *а*, ближчий до *о*;

о^у – звук, проміжний між *о* та *у*, ближчий до *о*;

у – лабіалізований голосний заднього ряду високого підняття;

у^о – звук, проміжний між *у* та *о*, ближчий до *у*;

ÿ – звук, проміжний між *у* та *і*;

ы – нелабіалізований голосний середнього ряду високого підняття.

Дифтонги, властиві поліським говіркам, позначено дужкою зверху:

уї – лабіалізований дифтонг середньо-переднього ряду;

уо – лабіалізований дифтонг заднього ряду.

Приголосні звуки передано такими знаками: губні (б, п, в, м, ф), передньоязикові (д, т, з, с, ц, л, н, р, ч, ж, ш, дж, дз), середньоязиковий (й), задньоязикові (г, к, х), глотковий (ґ).

Часткове знеголошення дзвінких приголосних і часткове одзвінчення глухих приголосних позначено літерою

меншого розміру праворуч вгорі літери відповідного звука [із^с тими; м'іг^а; пе^нрéd^і; лóш*ка].

Нескладові звуки [у] та [і] позначено *ў* та *ї*.

Африкати [дж], [дз] – буквосполученням дж, дз.

Подовжену вимову приголосних звуків позначено дво-крапкою [вeс'іл':a].

Відповідними знаками праворуч угорі біля літер передано м'якість приголосних (') та пом'якшення (").

Наголос надрядковий.

Розділові знаки. Паузи в мовленні подано за допомогою скісних рисок: / – коротка пауза; пауза, що виникла через переривання мовлення, промовчування; // – довга пауза; ! – знак запитання; ? – знак оклику.

Трикряпки ... між словами вказують на неможливість графічно передати мовлення (акустична невиразність); обрив фрази, а також про вилучення частини тексту.

Подовження наголошеного голосного виражає експресію мовлення чи емоційний стан мовця: [o-o; e^н-e^н-e^н].

Нероздільну вимову двох слів передаємо нижньою рисою, яка сполучає останню літеру попереднього слова й першу наступного [на_з'іму].

Збережено велику літеру у власних назвах [Водóхришче; Руздóв].

Мовлення експлораторів подаємо курсивом, а мовлення інформантів – прямим шрифтом. Якщо текст записано від кількох інформантів, то в діалозі вказано відповідні ініціали. За потреби також подано коментарі експлоратора, наприклад [показує. – Н.Н.]. У лапки взято пряму мову та індивідуальні назви [“Нóва рáд'іс'т”]; “Óтче наш”]. У запитаннях і репліках експлораторів здебільшого збережено говіркове мовлення.

“Скарби українських говорів: тексти про борц” – непересічна праця, яка збагачує діалектну текстологію новим виданням і водночас стає науковою фактологічною базою, що мотивуватиме подальші дослідження колоритного говіркового мовлення.

Наталія Хібеба, Валентина Леснова

*липень 2019 року,
Львів – Старобільськ*

**ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ
ПРО БОРЩ**

ПІВДЕННО-ЗАХІДНЕ НАРІЧЧЯ

Закарпатські говірки

Закарпатська область

с. Березники Свалявського району

Інформант: Ганна Куліш, 1976 р. н.

Експлоратор: Ольга Пискач

Записано 23 грудня 2018 р.

Борщ вар'у с'ак // спиршу йа биру бан'ак / наливау туды воды / мало сол'у воду таї добаўл'ау мало вегеты / і кладу туды файны виликы кусок мн'аса свин'ачого / ават' кўстку з мн'асом // зак'і се ўс'о с'а варит / биру лўпл'у бўл'і / чишчу мórкву / ци'бўл'у / бурак // да́ле коли с'а мн'асо ават' кўстка звар'ат / та треба бы выт:ы вын'ати туту кўстку / і тоды мож уже добаўл'ати туды нар'ізан'і на кўбикы бўл'і // да́ле чириз па́ру минўт у бан'ак добаўл'ау нарисі́ловану капўсту / и їсе ўс'о потіхы пирим'ішуу / кладу на слабы́й огин' //

ишчи на йин:у ка́мфорку кладу каї́строн и ро́бл'у зажа́рку // р'іжу на дара́пчыкы солони́ну б'ілу / биз мн'аса / бы с'а ма́сти маї бўлше нато́пило // си́л'но гас не треба добаўл'ати / бо шваркы згор'ат // коли с'а солони́на ма́ло пўджа́рит / та мож уже помалы добаўл'ати туды почи́ще"ну таї дрўбно нар'іс'кану цибу́л'ку // треба постоя́н:о пирим'ішовати / ўбы ни згор'іла // пўс'ла цибу́л'і мош помалы сы́пати почи́ще"ну таї нарисі́ловану мórкву / и то́же пирим'ішовати // та са́мыі голоу́нныі інгрид'і́єнт ісе бурак / котры́ то́же треба бы́ло нарисі́ловати // коли с'а ўс'о пўджа́рило / высипа́у ўс'о с каї́стро́на ў бан'ак / л':у дв'і лошкы оцету / опйат ус'о

пирим'ішуу / и обычно добаўл'ау дрўбно нар'іс'каниі
окрўп / таі нивиличкыі зўпчик часныкў // накрываў яго
крышкоў / наі постойит шчи пйат' / дис'ат' минўт / обы
с'а вўн файно настоаў / тогды бде дўже смачный боршч //

но ў нашўў с'иміі шчи йе йи'ден рецѐпт бо'ршчў //
його варит моа мама ли'ше на с'аткы // йўў сис' ре'цѐпт
росказала шчи йийі бапка много рокўў тумў // вўн с'а
мало выдр'із'нат выт:ого / шчо йа росказала // вўн іс
квасноў капўстоў // л'ўди квасили капўсту у вилику
бочку / ўни д'аловали туды капўсты / м'оркве / цибул'і /
бурака / файно ўс'о посолити таі попи'рчити / и добавити
самое голоўное / ўто хр'ин' / бо выд хр'ине капўста бўде
тви'рдá / не'розлиўле'на // бочка об'изáт'ил'но мае быти
з дўба / бо ўто придаст' особе'н:ыі ўкус капўс'т'і // коли
їсе ўс'о ў боц'і / та трѐба зроби́ти прес // звир'хы на
капўсту кладўц'а дошчкы / тоже з дўба / и придаўл'уе'с'а
ўс'о звир'хы кам'ин'ом // чирис' па́ру днўў выт:ы бўде
выд'ил'атис'а шум / котры́ трѐба збира́ти // так капўста
мае кыснути дис' прибли́зно м'іс'ац' //

а боршч іс такоў квасноў капўстоў робиме так //
вари'ме мн'асо / добаўл'ае'ме бул'і / смажиме шкваркы таі
ци'бул'у // но пе'ре'т:ым йак добавити капўсту ў бан'ак /
трѐба йи файно промы́ти ў студенўў во'д'і / та покласти
мало у во́ду / убы закып'іла / хот' пйат'-дис'ат' минўт /
убы с'а збавити выт:ого росóлу // чириз' ис'ў квáше'ну
капўсту / боршч дўже пол'езный / бо ў сил'і л'ўди кажут' /
ос' іс'а капўста таі росўл из нийі ўбиваут рак //

с. Білки Іршавського району

Інформант: Марія Гедзур, 1954 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 12 січня 2019 р.

Борщ ѝе сімволом домашн'ого затишку // ф́айні д́обрі борщ не^н мож зроби́ти бис натхн́ен':а / от́о ц'іло́е ми^нсте́цтво // ѝ ме́не ѝе св'ї ре^нце́пт приготува́н':а // борщ ро́блат' з мн'аско́м // кладес'а варити мн'асо / ба́жано свинина / бы ф́айні та нава́ристи бы́ борщик // да́ле / ѝак мн'асо гото́вое / туды́ лупи^нме кру́мпл'і / да́ле капу́сты / ѝто с'а ва́рит' // ѝак варено́е / тоўды́ чини^нме запра́ву // на ри^нси^нло́в'і нари^нси^нло́вати нави^нлико бурáк / мо́ркву / ѝто ф́айно ўтуши́ти / покла́сти туды́ лаўро́выі листо́к // тоўды́ ўсыпаты ўс'о ўйе́н:о у горниц' / на́ кып'іт' // абы шчи́маі д́обры́ быў та ма́ло ї домашн'о́ї адж'і́кы мош покла́сти // да́ле ўчинити зажа́рку / ават' ранта́шчик / ко л'ўби́т' // ранта́шчик ѝто му́ку ўпи^нргелувати у палач'інтоўц'і / бы така жоўтин'ка была // а да́ле тыў дз'амкоў із борщчу́ розба́вити / бы тако́е р'ітко́е было / та ўл':ати туды́ у борщ / бы шчи ма́і пахливы́ быў // да́ле зажа́рку ўчи^ннити ўкунці́ / цибу́л'і / ма́ло попригы чи́л:ено́ї таі ўс'о // ѝто мн'асо / шо вари́ло с'а с кўсткоў поб:ира́ти та туды́ ўсыпати // таі борщик гото́вы // адн'о́му мош хл'іба́ спе^нчи́ домашн'ого / мош ўчинити пампушкы́ с чи^нсноко́м // спе^нчи́ у духоўц'і / ги булочки́ / а да́ле ѝ палач'інтош насма́жити оло́йу с чи^нсноко́м та звир'хы помасти́ти // так'і чи^нсночан'і булочки́ д́уже до борщча́ паруву́т' // ка́жда хаз'а́йка ва́рит' ѝого по-сво́йому // у звича́нній украї́н'с'кїі борщ пўд кони́ц' кладу́т' свин'ачо́е са́ло потоўчи^нное с че^нсноко́м / сўл'оў // знима́вут' горниц' з га́зу / накрыва́вут' кры́шкоў / даву́т' борщчу́ насто́йатис'а не^н менш чим пуў го́дину / к'іт' доўше / та шчи л'і́пше / і лиш́е пото́му подаву́т' на стул // ішчи́ ц'іка́во / шо на чес'т' украї́н'с'кого борщчу́ назва́ли не^нве^нліко́е м'істе́чко Бўрщчу́ў / ѝако́е ѝе на Терно́п'іл'шчин'і // ка́ждого ро́ку оно́ ѝе це́нтром фе^нстива́лу борщчу́ў // так ѝак

боршч ѝе частиноў украї́н'с'ких тради́ці'ї / про н'ого скла́дали мно́го в'ірш'ю́ / напри́клад / так'ї́ // свини́нка на к'ю́сточці́ / жми́нка пас'ю́лки / грибо́чки / капу́ста / штук три кру́мпlickы / моркви́нка / бура́к / че"сночо́к і попе́р / листо́чок лаўро́вий / укро́пу ма́ло сте"бе́л / солото́ккойі попри́гы і се"ле́ри частинка / пе"тру́шечкы ма́лин'ко / та́ї со́ли крапли́нка / одна́ цибу́линка і кусо́чок са́ла / бы злото́медаль'но ўта стра́ва с'їя́ла / а шчи паради́чку доба́вити ў го́рщик / і ўїде до́бры́ украї́н'с'кы́ бо́рщик // ѝак не" ди́ўно / но у даўни́ну украї́н'ц'ї́ тради́ці'їно вари́ли боршч на поминáл'ний об'їд // в:ажáлос'а / шо с па́роў уд боршчу́ в'їдл'їта́їе до ра́йу душа́ ме́ртвого // шчо́до пра́вил ідеáл'ного боршчу́ / то под'їл'ўса так'ї́ми се"крéтами // осно́ва боршчу́ нава́риста дз'áмка // ѝака вари́ц'а дв'ї або дв'ї с полови́ноў го́дины // ма́ї л'їпше поїе́дн'увати два ви́ды мн'áса / свини́ну і те"л'áтину // у мн'áсо мош до́дати при́правы за смако́м / с'ю́л' / попе́р / лаўро́вий лист / суше́ный че"сно́к // уд засма́шки залéжит' насичи́н'їс'т' боршчу́ // ут:ого́ / ѝакым она́ б'уде / залéжит' ко́л'ур і ум'єст на́шого боршчу́ // раз обсма́жуйеме цибу́л'у і мо́ркву // мо́ркву мош на ри́си"ло́в'ї нари́си"ло́вати / а мош на́р'їзати / так она́ ма́ї фа́їно б'уде вигл'а́дати ў бул'їо́н'ї // ўм'їсто тома́тної па́сты л'їпше до́дати паради́чкы // л'їтом мош бра́ти св'їж'ї паради́чкы / лиш почи́тити ѝїх ут ко́ж'ї // а зимо́ў п'їд'їїду́т закла́дуван'ї // осноўны́ і ма́ї важливы́ інгри́д'їєнт / то бура́к / бо в'юн да́їе ко́л'ур і солото́ккы́ смак боршчу́ // бура́к л'їпше нари́си"ло́вати на ри́си"ло́в'ї // так в'юн мо́же да́ти б'ул'ше со́ку // гото́вы бул'їо́н тре́ба проц'їди́ти // ото́ са́моїе голоўно́їе // бо к'їт' то́го не" ўчини́ти / то бул'їо́н б'уде каламу́тны́ // і ўже у проц'їжен'ї бул'їо́н до́дати зажа́рку та́ї друг'ї при́правы // к'їт' ви л'ўби́те розварин'ї ово́ч'ї / то капу́сту дода́йте че́рез дис'ат' ми́ну́т п'їс'л'а кру́мпlick' // а к'їт' хо́чи́те / бы капу́ста бы́ла тви́рда́ / то дода́йте ѝїї ѝ самы́ кони́ц' с пе"тру́шкоў / окро́пом //

ѝе три ви́ды боршчу́ // пе́ршы́ / ото́ че"рво́ны́ / ма́ї до́бры́ / ѝого́ робили́ с капу́стоў / бурако́м / мо́рквоў /

пе"трўшкоў таі кру́мпл'ами // на с'аткы́ або не"д'ілу́ боршч
варили на мн'асн'ўў дз'ам'і с:вининоў́ ават' пти́ц'оў // у
прóс'т'і дн'і засма́жували са́лом с че"сно́ком таі цибу́л'оў //
дл'а боршч́у заква́шували че"рво́ныі з горо́да бура́к /
і вўн быў так / йак квас // ў пўст боршч ва́рили бис:а́ла
таі мн'а́са / лишé на оло́йови / айбо старáлис'а додáти до
овочéвого сўпа гри́бы / суше́ну ават' сма́жену ры́бу // сис'
че"рво́ныі боршч йіли не" лишé / йак прóсту стра́ву / аі
на Рўздво́ / сва́д'бу / хри́стины / по́хорон // дру́гыі вид
боршч́у / с шчаво́ў / зе"ле́ныі ават' ве"сн'áныі // йогó
вари́ли з молоды́ў шчаво́ў / жали́воў / ли́с'т'ам бурака́ /
добаўл'áли ў суп на́круто зва́ренойе йаі́це таі сме"та́ну //
сис' суп / так ги че"рво́ныі ў пўст робі́ли бис:а́ла і мн'а́са /
на оло́йови с гри́бами таі ри́боў // трі́тыі вид боршч́у /
отó студéныі / йогó робі́ли лишé л'і́том / молоды́ з горо́да
бура́к вари́ли / р'і́зали солóмкоў / запраўл'áли сме"та́ноў /
добаўл'áли пе"трўшку / окрўп / цибу́л'у / че"сно́к / кру́то
зварéнойе йаі́це // отó быў сыры́ боршч / бо вари́ли
лишé бура́к // ілі йогó студéным з варéными кру́мпл'ами
зам'іс'т' хл'і́ба //

с. Білки Іршавського району

Інформант: Світлана Чийпеш, 1972 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 12 січня 2019 р.

Боршч йа вар'у так / бе^нр'у горниц' / напушча^нву ў н'ого
води / кладу на пли^нту // туда кладу кусок мн'аса ават'
кўстку / може быти тил'ачо^не / свин'с^нкойе на л'убы'
выб'ір // м'ечу ве^нг'ети' сол'у тото мн'асо / вариц':а // коли
почти варено^не / йа го ўдни^нмаву / р'іжу на др'убн'і маї
кусочки / дарапчи^нкы / і м'ечу оп'ят' туда ў горниц' /
вариц':а // тым часом док'іц':а мн'асо с'а варит' / йа
со^нб'і луп'у кр'умпл'і / р'іжу йіх на др'убн'і кусочки /
с'ічу кап'усту нам'ілко / м'оркву со^нб'і нар'іжу і тоўды
попор'атку кладу бурак пор'ізаны // ма^нло с'а варит' //
коли с'а мало надварит' / добаўл'аву м'оркоў пор'ізану //
коли ўна с'а наполовину зварит' / м'ечу кр'умпл'і і кап'усту /
і так ўс'о разо^нм вариц':а // коли ўс'і ингре^нд'ійенты
варин'і / йа жар'у пори^нс'ілованы на малому др'убно^нму
ри^нс'ілов'і бурак / пожари^нны на масты фаїно // ў н'ого
шчи добаўл'аву в'усту / ўби кол'ур быў фаїны че^нрвоны //
і коли ўже ўс'о варено / і кр'умпл'і / і кап'уста / і ўс'о
остал'но^не / ўли^нваву туда тот бурак пожари^нны // а
напо^нс'л'ідок робл'у зажарку // на масты жар'у ци^нбул'кы /
м'ечу туды че^нрвону попригу і тоже ўливаву ў боршч //
додаву зе^нлену пе^нтрушку / ўкр'уп / сыпл'у ве^нг'ети ішчи //
но ўто ўже кушаву за смаком / чо^нго шчи треба / і боршч
готовы // коли ўже ім'е го та добаўл'айе^нме на смак
сме^нтаны / ко л'убит' //

так са^нмо вар'у п'ўсныі боршч / коли гов'ін'а не^н
пор'зни^нме^нс'а // тоўды зам'іс'т' мн'аса пр'осто кладу
грибы // грибы гон'и быти л'уб'і / сушин'і / інколи
шамп'ін'йоны куп'уву // вар'ац':а грибы і ўс'і друг'і
ингри^нд'ійенти йак і обычныі боршч // пр'осто тоўды
зажарку робл'у на олоїови / нап'ўсно //

ўл'іт'і / наве^нс'н'і мы л'уби^нме варити зе^нленый боршч //
ў нас на город'і дис' ў кв'іт'н'у м'іс'ац'у начи^нат' рості

шчавá // йа збира́ву то́йі шчавы́ соʼб'і / то́же ва́р'у шос' з мн'áса тако́йе мн'аснойе на левеш / обы́ боршч быў мн'асный / смачный // лу́пл'у крúмпл'і / р'і́жу йіх на дрúбн'і кусочкы / то́же ме́чу ў горниц' // дода́ву моркву пор'і́зану на́м'ілко / вари́ц':а // коли ўно ў́же варе́нойе ўс'о / тоўды напос'л'ідок самы́ добаўл'áву пос'і́че"ну шчаву́ тоту // чут'-чут' поки́пит' тотá шчавá / ййі́ доўго вари́ти не" трéба / добаўл'áву пор'і́зан'і йа́йц'а варéн'і на кубикы / надрúбно // ўс'о пе"ре"м'ішуву / то́же сол'у / попр'у́ і так само рóбл'у за́жарку с ци́бул'і / на масты́ / і тудá ўс'о ўли́ваву // такы́ боршч мы то́же дúже л'уби́ме / ў н'ого свйі́ квасну́ватый смак / і вўн дúже в'ітам'і́ныы́ п'і́сл'а зи́мы́ / бо ў шчав'і́ мно́го в'ітам'і́нў //

ўзи́м'і мы шчи́ л'уби́ме іс кваснойі́ ка́пусты вари́ти боршч // ва́ри́ме го так са́мо / йак іс прóстоў ка́пúстоў // прóсто квасну́ ка́пусту попе"ред'н'о́ промы́вайе"ме / прова́р'уйе"ме / обы́ не" бы́ла така́ дúже квасна́ // і так само вари́ме / йак обы́чны́ боршч / лиш кладе"ме́ квасну́ ка́пусту //

с. Буштино Тячівського району

Інформант: Христина Гоцар, 1950 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 20 січня 2019 р.

У ўс'акойі хаз'айкы йе свуй рецэпт боршчá // ўрód'и би кладе"мé одно́ і то са́ме / получа́йец':а у ўс'их по-ра́зному // рас кладе"мé варіти мн'асо з водо́ў або са́ло / се ко йак л'убит / ну так на дв'і го́дини // да́ле туды́ ве́рчи р'іпу пору́бану та капу́сту // йак то с'а проварит / пор'ізати на́друбно цибу́лу / покла́сти ма́лин'ко пуджа́рити на ла́бош'и з оло́йом чи з жи́ром свин:им // коли́ се с'а пуджа́рит / тре́ба ма́лин'ко туды́ путси́пати му́кы / абы́ с'а пуджа́рила до жо́ўтого тако́го цв'іту // і тогды́ ото́ йак с'а проварит у́же капу́ста з р'іпко́ў / так моркві́нка там / об'іза́т'ел'но моркві́нка ма́йе бы́ти // пожа́рилас' цибу́ла з му́коў / си́пле"ме і с:ипа́йе"ме у боршч // так вонó с'а прова́рит фа́йно / пе́ред цим в'ідварити бура́к і окре́мо порисилува́ти го у боршч / тогды́ ун бу́де такы́й фа́йний / че"рво́ний дуже // ісе́ са́мий обикнове́ний боршч / йакы́й ми ро́биме ўс'ігда́ //

йе у нас тради́ц'ія на Св'атве́ч'ір варіти боршч з ву́шками // на боршч бере"мé бура́к / дес' два фа́йних такы́х ве"ли́ких / чисти́ме і рисилу́йе"ме / кладе"мé у горни́ц' з водо́ў і туды́ ме́че"ме шче чи́шчену моркві́нку / пе"тру́шку і цибу́лку пору́бану // да́ле йак заки́пит / г'і́я ве́рчи горо́шок пе́рц'а / лаўро́вий лист і варіти у́же до́ты / до́к'і не" бу́де зва́рена моркві́нка // да́ле г'і́я зн'а́ти з огн'а́ горни́ц' і лиші́ти го насто́йа́тис' // но ми ўс'ігда́ ва́риме го ве́чером пе́рет Св'атве́че"ром / абы́ за нуч насто́йало́с' // да́ле суп г'і́я проц'і́дити / ве́рчи гри́бний в'ідва́р // да́ле йак у це́го обикнове́:ого боршчá / г'і́я пуджа́рити цибу́лку з му́коў на ла́бош'и до жо́ўтого цв'іту // си́пле"ме це́ ус'о́ ў боршч / кладе"мé на ого́н' / чека́йе"ме / йак с'а заки́пит // а да́ле у́же си́пле"ме ма́ло ўксу́су / дуже ма́ло / там со́ле"ме / пе́рче"ме // і оно́ гото́ве // а ву́шка г'і́я окре́мо чини́ти // дл'а ву́шок г'і́я окре́мо зва́рити гри́бы // обы́чно ми

бе"ре"ме б'іл'і / так маї ўкўсно получа́йец':а // а́бо пе́ред
цим г'їа йіх в'ідмочити па́ру го́дин // ото́ї в'ідва́р із
гриб'їў ми кидáйе"ме у боршч // но а для начинкы г'їа
грибы проц'ідити / помолóти у млинц'óви // цибу́л'ку
наруба́ти на́друбно / пуджа́рити з оло́йом на ла́бош'і //
г'їа од':ел'но пуджа́рити ма́ло гри́бы / да́ле ужé ве́рчи до
них цибу́л'ку ту пуджа́рену / сухар'і / посолі́ти фа́іно /
попе"рчити // сим фа́ршем начин'уйуц':а вўшка // а к'істо
тако́йе са́мо́е / йак у п'існых варéниках чин'ат // мука́ /
вода́ таі сул' // се ўсе фа́іно начині́ / но а да́ле ужé л'іпите
вўшка йак пел'мéні // і ва́ре"ме йіх йак і пел'мéні // ну і
кла́сти йіх од':ел'но б'іл'а боршча́ // таі ўсе маіжін' //

а йо / ше у нас ро́бл'ат боршч без р'іпки / без
мн'áса / но кидáйут туды́ фасóл'у // вонó с'а ро́бит йак і
обикновéн:и́ // но рас с'а ста́вит фасóл'а варі́тис' / а да́ле /
йак вона́ прова́риц':а / сіпл'ат туды́ капўсту квасну́ // а
да́ле йак по старо́му реце́пту г'їа // но а до боршчу́ у нас
л'ўбл'ат чині́ти часничн'і гр'інкы // ото́ пуджа́рени́ хл'іб
на ла́бошов'і с часникóм зве́рху нарисило́ваним // а́бо
щче чин'ат пампу́шки с часникóм // но на́ш'і чо"ло"в'ікы
л'ўбл'ат / коли́ жона́ до боршча́ дайé са́ло нар'ізане
ве"ли́кыми такы́ми куска́ми і цибу́л'ку в ўксус'і і часно́к //
ну а ше боршч у нас с'а варі́т на помина́л'ний об'ід // бо /
йак у нас с'а ка́же / шо с па́ройу боршча́ в'ідл'іта́йе душа́
помéрлого у раі //

с. Верб'яз Воловецького району

Інформант: Ганна Куштинець, 1967 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 5 січня 2019 р.

Як ви варите борщ?

Но кладе^м о^гын' / тогды^і кладе^м горныц' на шпор / нал':е^ме^м воды туды / тако^йе п'ї^ю гонц'а / кладе^м туды к'їстку // а йа ма^і л'убл'у с квасно^йї капусты боршч і кладу туды л'убу к'їстку // і дис' мали^їко покыпит / тако^йе к'їстка обы с'а обварила хвилін дис'ат' // здо^іму шум із водычкы / шчо накыпит // кладу пак капусту квасну і там с'а ма^йе варити / пока не^м буде гото^ва / до^т'ї со^б'ї готуйу друг'ї інгред'їєнты // обр'їзуйу моркоўку / бурак п'їтру / а коли не^м п'їсны^й дын' та мош із жиром запраўл'ати / а коли п'їсны^й / та дахто шчи дода^йе фасол'ї ў боршч // айбо то хто л'убит / на л'уб'їтел'а // тогды^і робл'у зажарку на боршч // кладу жир ў сковоротку / обы с'а ростопиў / кладу цибул'ї і туды пак кладу бурак че^рвоный // ў зажарку дайу шчи с то^йї каструл'ї / дода^йу в'їт:ам мали^їко воды туды / но дахто шчи добаўл'а^йе йаблока // но к'їт' с квасно^йї капусты / та не^м треба йаблок / бо в'їн і так кыслы^й // а к'їт' с:олотко^йї капусты / то мош доба^вити / та тогды^і не^м треба буде оцет да^вати // пак пе^нтрушку / кр'їп шчи ўк'їнци дода^йу / в'їн добаўл'а^йе смакових йакосте^й //

Чи їсте ви борщ на другий день?

На другый дын' шчи ма^і смачный боршч / ма^і масный / бо насто^йуйес'а тот сок // і йакшчо сто^йит ў холоди^л'нику чи на студеному м'їс'ц'ї / то шчи ма^і бде смачн'їши^й / йак на першы^й дын' //

А хто вас учив варити борщ?

Ма^ма / йа і типир' вар'у по ма^миному ре^ц'єпту // коли^м с'а в'їд:авала / то йа ўже знала борш варити перфєктно // дахто шчи да^йе сало копчене / коли^м треба да^вати ў зажарку // та шче дайут і п'їкниц'у / колбасу / хто шчо ма^йе / тот там то і да^йе // обоўйаско^во с:ме^н'таноў боршч треба йїсти / айбо йа зна^йу / та^йак ў горо^д'ї

сме"тáны слáбо йе / таї хто зна́йе / йакá там сме"тáна /
та йід'áт дáхто з майонéзом // но боршч мáйес'а йісти
іс:ме"тáноў // шчи типір' кáжут т'і б́улочкы с часныкóм
та йіх йід'áт з боршчóм //

Які різновиди борщу у вашому селі готують?

Ў нас ў се"лóви шчи вар'áт боршч іс шчавы́ // колы́
с'а молодá шчавá почы́нат шчи лим рості́ // дáхто на
пáску на дрúгы́ дин' варіт́ // назбира́ют молодін'койі
шчавы́ по д'іл'анкáх / де росте́ // вар'áт так сáмо / к'істку
забуджéну кладу́т у вóду // дáле зобрáти тот шум із
к'істки / шо навариц'а́ // дáле поклáсти крúмпл'і́ // а
дáле / обы крúмпл'і́ с'а звари́ли / обы готóв'і ўже бы́ли //
дóты ўже мáйеме мáти / нар'ізана шчавá ўже мáйе бы́ти //
нар'ізану шчаву́ поклáсти у вóду у тот горни́ц' // дáле
зажáрку зробі́ти / мáло жи́ру / цибу́лкы і туды́ мáло
му́кы ў сковорóтку / а тогды́ шчи сме"тáны добáвыти // то
выл':ати ўс'о у горни́ц' / а шче йаі́це туды́ росколóтити і
выл':ати у тот боршч //

Чи пересолювали ви коли-небудь борщ?

Бывáло / но кáжут / к'іт' пе"ре"солити боршч чи суп /
трéба крóмпил' вéрчи сыры́й та в'ін выбы́рат ту ропу́
іс:тра́вы л'убóйі //

А як ви перевіряєте, чи зварені картопля і м'ясо?

Та попрóбовати // йакшчó мйáхко нóжик л'ізе́ / то
тод'і крúмпл'і́ варын'і́ // йакшчó такá господын'а́ / шчо
вары́т / та тотá ўже зна́йе / коли́ крúмпл'і́ варын'і́ // но а
та́йак пе"рвачкы́ / та прóбовати трéба / на ўкус // вы́н'ати
йедéн крúмпел' / та учу́йеш / ци варéный ци н'е //

с. Верб'яз Воловецького району

Інформант: Ганна Кондрич, 1976 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 5 січня 2019 р.

Но а шче роскажу / йак йа вар'у боршч // спе^нрш^у кладу
ў горниць' кусок к'істки свин'с'коїі або л'убо́го мн'аса
кусок і залива́йу йійі водо́у студено́у та кладу на шпор
і то вари́ц':а // заки́пит к'істка / здо́йму тот шум / шчо
наки́пит // йак ма́ло провари́ц':а / обр'ізу́йу кро́мплі /
р'іжу йіх да́ле на квадрати́кы і ме́чу кро́мплі уже
бул'йон тот // п'іс'л'а то́го шатку́йу капу́сту / п'ідгото́вуйу
дру́г'і інгре^нд'ієнты // натира́йу бура́к / мо́ркву / капу́сту
беру́ солотку / йакшчо́ квасну́ капу́сту / то окре́мо тре́ба
варити // ме́чу йі ў мали́й го́нчик і окре́мо вар'у / бо к'ід'
ве́рчи на́рас / то кро́мплі бу́дут по́сыр'і / дуже до́уго с'а
вар'ат // пото́м во́ду с'ц'іджу́йу і ў гото́в'і кро́мплі ме́чу
капу́сту / а к'ід' с:олотко́йі капу́сты та нашатко́вану
капу́сту дайу // коли кро́мплі ўже ма́йже варен'і / і дода́йу
столо́ву ло́шку в'істу́ / обы́ с'а не^с розвари́ла капу́ста //
до́т'і йа ро́бл'у зажа́рку / ме́чу ў сковоро́тку ма́сти / бура́к
черле́ніі натерты́ // і чут'-чут' його́ п'іджа́ру́йу // пасеру́йу
і ме́чу тома́тну па́сту / ма́лин'ко во́ды і прикрыва́йу
кры́шкоу / обы́ с'а потуши́ў // дода́йу ма́лин'ко цу́кру /
обы́ де^нржа́ў ко́л'ір бура́к // шчи мо́ркву дода́йу / цибу́л'у
йа не^н ме́чу / бо не^н л'у́бл'у // пото́м зажа́рку висипа́йу у
боршч / со́л'у / пе́рчу по ў́кусу / дода́йу спе́ц'ііі / лаўро́выі
лист / че^нсно́к // че^нсно́к шчи мо́жу додава́ти надр'ібно
нарі́заніі ў зажа́рку // а ўк'інці́ ўже дода́йу суше́ніі
або св'іжы́й кр'іп / пе^нтру́шку // лаўро́выі лист дода́йу
ўк'інці́ // пак ку́шайу / досо́л'уйу / допе́рчу́йу // а окре́мо
ўсе ма́йу зварену́ фасо́л'у / бо коли́ йа надума́йу варити
боршч / та ўсе фасо́л'і нийе́ // а боршч мы не^н л'у́биме бес
фасо́л'і // йа ма́йу ўсе або ў мороз'ілці́ зварену́ фасо́л'у
або позакру́чену ў банка́х / уже гото́ву // так йа выхо́жу
с поло́жен'а / обы́ ско́рше звари́ўс'а боршч // а йакшчо́ з
вече́ра дога́далис'а / тоўды́ мож намочити́ фасо́л'у і ўже

йї зра́на поста́вити ва́рїти / ра́зом з кро́мпл'ами // і йак
нам'їту́йу ўс'їм сво́йїм / чи сам'ї со'б'ї нам'їту́йут борщч /
у то кладу́т со'б'ї ло́жечку сме'та́ни // і шче йа висипа́йу
бура́к / лиш чу́т'-чу́т' заки́піт і викл'уча́йу огі́н' // а́бо
зн'їма́йу с шпо́ра / а́бо к'їт' на плит'ї та выкл'уча́йу / обы
не^н кип'їу // бо в'їн / к'їт' доўго бу́де кип'їти / пом'їна́т
ко́л'їр // ста́не не^н че^нрво́нії / а такы́ йак це́гла //

А як перевіряєте, чи варена картопля?

В'їз'му ло́шку та розда́ўл'у крўмпил' до гон'ца́ / таї
так //

А ви їсте борщ на другий день?

Да́хто л'уби́т на дру́гый дын' // мы не^н йїме́ на дру́гый
дын' // но у нас тако́йе не^н практик'у́їес'а //

*А як ви ставитеся до вже готових борщових запра-
вок?*

Та борщову́ запра́ву мож ізробі́ти і само́му до́ма //
обы не^н купл'а́ти / бо йакшчо́ купл'а́ти / то там Бог зна́йе /
шо дайу́т у ту борщову́ запра́ву // а йакшчо́ роби́ш сама́ /
то зна́йеш / йак'ї інгред'їїе́нты ў то́то ўхо́д'ат // но мож і
без борщово́її с'а опхо́дити / то не^н осóбо // тома́ту туды́
ма́лін'ко добаўл'а́йу / обы́ такы́ быў / ма́лін'ко кысли́ //

с. Залужжя Мукачівського району

Інформант: Ганна Плескач, 1950 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 10 грудня 2018 р.

У нас дома часто л'убл'ат' варити боршч // то наша україн'с'ка страва / і мы колис' / і шчи м'ойа бапка / прабапка / таї од ма'тери / йа маї б'ўлше на'училас'а варити го // позиралам / йак оні вар'ат' / так і йа старалас'а варити // у нас дома вар'ат' його раз у тижд'ін' // і вар'ат' його так / би'ри'ме кусочок м'яса йакого м'яи'ме / ци гов'ядину / ци свинину / і клади'ме у воду // дис' три л'ітры приблизно / но йакá с'ім'я // к'іт' ве'лика с'ім'я та б'ўлше // і клади'ме то м'ясо варитис'а // оно с'а варит' до гото'ўнос'т'і // йак с'а варит' / та усї шум'ї'уко'ў збирайи'ме п'їну / шо утвор'уйес'а у боршчови // но і жир мало // йак м'ясо с'а зварило / унимайи'ме із воды м'ясо // йакшо йе к'ўсточкы / та уд'їл'айи'ме од м'яса // пак би'ри'ме че'рвен'ї бурак / р'їжи'ме на сол'омку // цибу'лу надр'їбно р'їжу / і кор'їн' пе'трушкы мож // морко'ўкы на такому ве'ликому ре'се'л'овови д'елу'ву і клади'ме тушити // оно с'а тушит' у олай'ї / пос'олї'ме мало то // йак уже с'а мало витко таким золотистым цв'їтом / туды клади'ме томату мало // і шчи с'а мал'їн'ко пак потушит' / і у сто'рону клади'ме тот'о // крумпл'ї малин'кыми кусочками р'їжи'ме і кап'усту то'же д'елу'ву ват' руками нар'їжу // і клади'ме тот бу'л'їон / де с'а м'ясо варило // мож і проц'їдити / та то'ўды в'їн фа'їн'ї буде / св'їтл'ї маї / і ў тот бу'л'їон клади'ме крумпл'ї варити // йак уже мал'їн'ко за'кыпит' / туды кап'усту мечи'ме // і то с'а варит' дис' приблизно двац'їт' минут / до гото'ўнос'т'і // там витко / йак с'а уже крумпл'ї звар'ат' // туды ш'ос'ме жарили / морко'ўку там / і то высыпайи'ме у горниц' / де с'а варило // і то за'кыпит' / і то пак йак гото'во'їе / знимайи'ме гет // ото м'ясо пак ка'жд'ї со'б'ї мече у тар'їл / і пак так'їми кусочками би'ри'ме //

і шчи у нас робл'ат' боршч іс пампушками // із боршч'ом д'уже до'бр'ї йїсти // і шчи / йак с'а боршч зварит' / д'уже

л'убиме окропчику надр'ібно нар'ізати / пе^нт^рушечкы // і то йак борщ готовый уже / ото йа посыпаву // і то дуже приийатный аромат дайэ //

і шчи л'ітом / коли шчава́ йе низин'ка на город'і / п'іді^еме / нар'ви^еме йійі / нар'іжи^еме і поклади^еме / най стоийит' // нал'іме воды / поклади^еме кусок мй'аса / крўмпл'і нар'іжи^еме кубиками // йак с'а мй'асо зварит' / туды клади^еме крўмпл'і / моркоўку / ц'ілу цибул'у клади^еме варити / обы із нийі вар ушоў / і окремо вари^еме дис' пйат' ват' ш'іс'т' йайиц' // звари^еме украту йайц'а / і йак с'а сис' борщ уже доварит' / і пак туды клади^еме шчаву нар'ізану / сыпли^еме шчаву туды // і йак готовоїе ўс'о / клади^еме пе^нт^рушкы / окропчику і запраўл'айі^еме малю ол'ійоў // і пак у готовоїе сыпли^еме йайц'а і знимаїі^еме з огн'ў // борщ мы вари^еме йак лиш дл'а себе і ўс'о //

с. Золотарево Хустського району
Інформант: Марія Мацуніч, 1959 р. н.
Експлоратор: Олеся Харьківська
Записано 22 грудня 2018 р.

Йак готу́ю го / беру́ ва́р'у йаку́с' ла́бу та́ йаку́с' ку́ску та
кла́ду у во́ду та́ с'а ва́рит / ото́ с'а ва́рит // беру́ да́ле р'і́пу //
ку́ї ви́діла́м шчо́ ў́же мйа́со готове́ / ци́ ў́та ку́ска / ме́чу
туда́ р'і́пу / да́ле туда́ шче́ і кла́ду мо́ркви / ў́то с'а ва́рит //
беру́ тига́н'у та́ кла́ду у тига́н'у бура́к / порисилова́лам
тот бура́к / туда́м го покла́ла / ма́ло туда́ во'цту́ / у тот
бура́к / ма́ло цу́кру // ото́ с'а да́ле сма́жит / шкварчи́т туда́ /
да́ле шче́ кла́ду і цибу́л'і / ў́же ку́ї ви́жу шчо́ ў́то готове́ /
добавл'а́ю туда́ / аш́ йе ў́н'а / тома́тны́ со'ўс' / шчо́ йа зна́ю
ўчи́нити / аш́ нийе́ та́ кучу́па добавл'а́ю абы́ быў та́кы
ко́л'ір чел'е́ны / коли́м ў́же ісе́ учини́ла / с'аку́ ус'у́ зажа́рку
добаўл'а́ю у тот боршч́ у́же / а да́ле / ў́же пуд ку́ниц' шче́
покла́ду часны́ку / лаўро́вы́ лист / пе́рец' / посол'у́ / но /
до ў́куса зро́бл'у // у нас боршч́ пода́йе́с'а іс часны́ком /
подаўл'у́ та́ нар'і́жу куска́ми солони́ну буже́ну / да́ле го
так пудр'у́ц'ка́ю / йак і́м го пудр'у́ц'кала́ / кла́ду на сту́л
сме'та́ну / шче́ покла́ду окре́мо / ко́ шчо́ хо́че / ото́ на́й си
кладе́ / та́ пампу́шки обов'язко́во / ў́ мо́йу́ с'ім'я́й боршч́
бы́ і ка́жджы́ дин' ва́рити мош́ / бо му́ чулув'і́к дуже́
стра́шно л'у́бит' тот боршч́ // но обов'язко́во у нид'і́л'у ото́
ма́йе бы́ти боршч́ / бо аш́ н'і́т чулув'і́к за сту́л не с'і́дат / аш́
у нид'і́л'у нийе́ боршча́ //

йе ў́ нас обр'а́д / еге́ чил'а́дник йак умре́ та на́ сороко́вы
дин' мы́ му́сима зва́рити боршч́ // боршч́ ото́ с'а ва́рит у
помина́л'ны́ об'і́д // ва́рит'с'а бес кры́шки / па́ра ма́йе іс
то́го горниц'а́ іти́ гур'і́ йак ота́ па́ра т'і́че гур'і́ / ото́ та́к ў́та
душа́ утхо́дит уд нас // йе ў́ нас с'акы́ обр'а́д //

йе шче́ / мо́же / і см'і́шны́ ото́ ў́ нас обр'а́д / коли́
хло́п'ці́ іде́ сва́тати д'і́ўку та́ мы́ вариме́ сис' боршч́ //
кладиме́ ў́ н'о́го дуже́ мно́го попр'у́ о́стро́го / со́ли / дуже́
си́л'ны́ та́кы́ бы́ быў / го́стры́ си́л'но / да́ле да́йеме́ том'у́
лиг'і́н'ови́ / фат'о́вови́ / йі́сти то́го боршча́ // аш́ ун го

із'іст / ус'ьї борщ / туды мош за н'ого давати д'їўку /
туды ун гóдный л'їг'їн' //

у нас у се^нлóви / куї с'а чил'ад' там свáжат пúзад чóгос'
та л'ўбл'ат казати так'ї слова / ци йа то'б'ї мижú проорáў /
ци йа то'б'ї ў борщч напл'ўкаў //

ї шче / куї у нас С'атыї вичур та на стул кладиме
дванáц'їт страў / однá с:их страў / отó борщч / айбó ун с'а
рóбит пусный / не на мйáсови ай на грибах / йак і ўс'а йїдá
на столóви мáйе быти пуснá //

куї йа шче была малá та ми^н'ї мóйа бáбка роскáзовала /
шчо куї с'а хлóp'їц' хót'їў жинити та куї ішóў знакóмити
свóйу молодїц'у іс бат'кáми та то'тú молодїцу застаў'али
рóбити борщч // аш онá не знáла рóбити го та не дозвол'али
сынови жи^н'итис'а на тўї д'їўц'ї // казáли / шчо онá
не^н'тр'їбна не^н'в'їска бúде // йа пómну / шчо куї йа с'а уд'авáла
за свóго чулув'їка та старá н'а застáвила борщч рóбити /
а старá у н'а закл'атá была дúже // не хот'їла абым была іх
ни^н'в'їскоў / та йа нáчала рóбити тот борщч та ўїшлам вон /
ци куды / ужé не пómн'у та старá зашлá на кúхн'у та ўсыпала
у борщч сóли мнóго таї вúцту // та дóбре / шчо йа борщч
по'кúшала та пón'алам шчо тўї шчус' не так та переробилам
тот борщч / но / таї заклїкалам йїсти ус'їх / а старьї муї
куї по'кúшаў борщч та упо'в'їў / шчо н'їгда такогó дóброго
не йїў борщчá / а старá куї учúла ісé та тóже по'кúшала
та не^н'гóдна была пón'ати / йак отó так / шчо борщч не
пе^н'ре^н'солéный // та с'ак йа старú свóйу перехытрила //

а рас была у нас см'їшнá істóр'їя іс борщчóm // до
нас ішли гóс'т'ї та йа пушлá рóбити борщч та кáже ми^н'н'ї
чулув'їк // идú ти та помóжу рóбити борщч // но / дúмайу
си / пот' та помагáї // йогó лишїла / бо трéба ми býло
ўти та кáжу му / усып мáло припрáвы / а ун не увид'їў /
шчо уз'áў та усыпаў / а отó были дрúж'дж'ї // мы гóс'там
дáли тóго борщчá / ун с'а пól'убиў ус'їм / а на дрúгьї дин'
куї ми кумá позвонила та кáже / такьї у т'а борщч быў
дóбрый / шчо мы с чулув'їком не знáли у кóтрыї корч
б'їгти та ут:угды буш н'їгда ми^н'н'ї чулув'їк не помагáйе
рóбити йїсти //

с. Каштаново Берегівського району

Інформант: Ольга Вовчок, 1978 р. н.

Експлоратор: Ольга Пискач

Записано 25 грудня 2018 р.

Йа помагала мам'і варити боршч / та с'ак і йа с'а наўчила /
бо ма́ма вари́ла / та́й йа коло нийі ўсе сид'іла / та помагала йуї
р'іпу чистити та бура́к рисил'увати // та типі́р учу і свої́их
д'іти / йак треба варити боршч // перед тым / йак варити
боршч / треба мн'асо промы́ти і залити холодно́у водо́у //
а́йбо лиш холодно́у / бо тогды́ мн'асо в'і́д:ас'т' сву́й смак //
та бе^нру́ горниц' кладу ў н'ого кустку з мн'асом бужены́м /
заливайу студено́у водо́у / мечу туды лаўро́выи лист // йак с'а
зварит мн'асо / выбира́йу його́ з горниц'а́ / а ў бул'йон да́ле
р'іжу кубиками р'іпку з мо́рквоу́ / обы́ с'а то́же звари́ла //

йак с'а зварит р'іпа з мо́рквоу́ / йа да́ле р'іжу капу́сту /
та то́же мечу ў горниц' на дис'ат' минут // покы́пит дис'ат'
ми́нут / і йа пак робл'у зажа́рку // кладу ла́бош на плиту́
та мечу ў н'ого ма́сти / кладу туды нар'і́заної цибу́лі /
рисил'у́йу туды черво́ныи бура́к / нас'ічу ў ла́бош ма́ло
часны́ка // то с'а фа́йно про'ту́шит / і йа пак мечу то́то
то́же ў горниц' // кладу ў боршч нар'і́зану надр'і́бно
пи́трушку / посо́ду / попи́рчу́ // оно́ фа́йно прокы́пит' /
і пото́м выкл'уча́йу і накрыва́йу кры́шкоу́ / обы́ с'а
насто́йало хоч п'іу́ годи́ны // мы то́то йіме іс:ми'та́ноу́ /
іш часны́ком / с цибу́л'оу́ / ко ш чим л'у́бит // йа л'убила
йісти то́то ш часны́ком та с'алом //

ду́же ўку́сно / коли́ ўз'ати са́ло та нар'і́зати на мал'і
кускы́ / покла́сти са́ло ў бл'у́до / залити його́ оцето́м та
попи́рчити / і на́й ма́ло посто́йит / а пот'ім йісти то са́ло
з боршчо́м // коли́_м была́ шче дити́нуу́ та л'ітом усе́_м
б'ігла на горо́д за зе'ле́ноу́ цибу́л'оу́ та папри́гоу́ / та так
с'а найі́м із боршчо́м // кос' л'у́бит йісти холо́дныи боршч /
но мы йіме його́ ли́ше гор'а́чым / бо тогды́ ма́й ўкусно́ /
та́й кладе^нме́ ў н'ого дома́шн'у сме'та́ну //

йа л'у́бл'у варити боршч із мй'асом / бо тогды́ в'ін
полу́чайе^нс'а наваристы́ та́й ду́же ўку́сныи // коли́

начинайе"с'а гув'ін:'а / п'еред С'атім В'ечором або п'еред
Виликод'н'ом / то вар'у пусный борщ // зам'ис'т' мй'асо
кладу ў борщ сушін'і гриби // кладу туду р'іпу / йак с'а
зварит р'іпа з грибами / додайу туду нар'ізану капусту /
і вар'у до готоўнос'т'і // йак с'а тото зварит / та начинайу
робити зажарку // ў лабоши нагр'івайу ул'у / кладу туду
м'оркву / цибул'у / бур'ак та мало його обжар'уйу // дале
додайу туду томатну пасту і тушк'уйу тото // пот'ом треба
довести до кипін:'а борщ // дал'ше треба додати туду
зажарку / сул' / пириц' // наї мало шче покыпит' / а пак
укл'учити газ / і борщ наї с'а мало настоїит' //

коли с'а робит борщ / то капусту треба р'ізати д'уже
тонко / то'му шчо чим тонша сол'омка / тым маї ўкусный
борщ // шчобы в'ін маў ф'айный ц'в'іт / бур'ак треба варити
окремо ц'ілым / а пак його нар'ізати // чим б'іл'ше додати
сме"ганы / тым маї ўкус'н'ішиї борщ // треба знати /
к'іл'ко чо'го добаўл'ати / шчобы в'ін не быў загустым //
к'іл'ко бим го не" варила / ко'же"н раз выходит' р'ізный
ўкус // ўкусный борщ получайе"с'а тогды / коли ў н'ого
покласти мно'го свін'ачых реб'ер іс'алом // обы бул'йон
быў ўкусный / мй'асо треба варити на мал'ому огн'і //
шчобы ўзнати / чи варене мй'асо / треба про'ткнути його
но'жиком або вилкоў // обы бул'йон быў ф'айный / треба з
н'ого з'н'ати п'іну / йакá робиц':а при закипан'і борщ'а //
а маї ўкусный борщ стайе не тогды / коли с'а зварит / а на
другыї дин' //

с. Керецьки Свалявського району

Інформант: Пелагія Сакаль, 1946 р. н.

Експлоратор: Олеся Харьківська

Записано 20 січня 2019 р.

До нас пришоў рецэпт іс Украіны // у нас на Закарпат':у
почали варити боршч у же даўно / аїбо утo маї першої / маї
науперед іс Украіны / бо у нас на Закарпат':у / та знаеш /
ни было ни бурака / ни садили / ни мoркве / ни цибулі / а
з йен:ых бул' не мош было зварити // утo йак у же почали
ходити на бураки жоны / та пак там у же боршч тоті
українки варили та выт:ы жоны принесли боршч / йак
с'а варит' // та йа вар'у с'ак // йа не знау / тко йак варит' /
бо ни ус'і йен:ако вар'ат' / а йа йак тамки моїа сестра
ходила / водила на бураки / лиш уна у же покоїна умерла
триц':ат' рок'іу / та уна выт:ы / у же принесли жоны таї
сестра казала йак вар'ат' там / таї йа тотo почала варити //
рас кладу мн'асo // кладу мн'асo / йак мн'асo закыпит' та
тоту воду ізол':у гет / бо ўтo с'а навар'уе з мн'аса / та тоту
воду ізол':у / йак закыпит' / умыйу ішчи рас // тоды кладу
варити / йак закыпит' та кладу тамки лаўрoвыї лист / мечу
у мн'асo / коли с'а варит' / горoшок / такоїї приправы //
даўно сисе і не было // йа типір у же мечу / а даўно ни
было ни лаўрoвого листа / ни горoшку // пїр'іц' такыї
быў / дис' Бог знаїе выткы го носили л'ўди іс робoты / іс
Рoсіїї // та типір у же мечу // та бўл'і налупл'у / нар'їжу
на кўбики // а / уперед мн'асo / йак с'а зварит' та выїму
мн'асo / тоуту у же поїїку проц'їжу / обы чїста была /
тогды пак так кладу даїе на шпор // та беру бўл'і налупл'у /
нар'їжу на кўбики та кладу бўл'і // аїбо капўста йе і зимна /
і лїтна // та к'їт' лїтна капўста та тоды кладу уперед бўл'і /
а к'їт' у же зимна капўста та капўс'т'ї с'а трєба маї доўго
варити / та кладу рас капўсту / а даїе нар'їжу капўсты
ножом // даўно с'а р'їзало / а типір у же тоты сут' / шчо
р'їжеме / а даўно ножом р'їзалисме // та варит' с'а у же бўл'і
таї капўста разом // ісе с'а варит' / а йа тоды беру oкреме
та налупл'у бурака / начишчу со'бї капўсты / мoркви

со^б'і начишчу та бер^у ре^сил'у^у та ісе^со окреме у бл'уд'а со^б'і налаж^у // а дále бер^у лáбош / та ги типірки кáжут' сковорóтка / а даўно казáли лáбош // та мéчу мáсте та там клад^у цибул'у / мóркож / бурáк і ўто с'а жáрит' / т^ушит' с'á // ісе^со ворохóм // та йа с'ак рóбл'у / а йен:ы бер^ут' / та йак с'а кап^уста ужé довар'уйе та мéчут' ісе^со сырóй та вар'áт' / а йа с'ак жáр'у / бо с'ак маі дóброй // утó с'а выжарит' у масті / вытушит' с'а / та мы с'ак маі л'убіли / і чо^уло^в'ік / і д'іти // та йа с'ак тотó рóбл'у // та йак с'а тотó вытушит' ус'ó / ісе^с борщ с'а варит' іс б^ул'ами у бан'ак^у / а ісе^с у лáбоши с'а т^ушит' // тоды / йак утó ужé готóвой / тоды ісе^с іс'óго лáбоша сыпл'у у бан'ак // та закып^іт' утó ўже ўс'о вóрохом // а тоды ужé йак мáло закып^іт' іс тым / убы с'а проваріло ус'ó рáзом / но та щи туды бер^у мáло і зажáрки рóбл'у // ішчі мáло солоніны нагр'і^у / йак с'а солоніна выжарит' та чут'-чут' / мáлин'ко / такоі п'у^у лóшки муки / попрігы там мáло вёржу / туды тогó вáру іс борщá у тот лáбош та тотó мáло закып^іт' / та л':у туды і то^ту зажáрку ў борщ // туды ід^у на горóд / к'іт' ул'іт'і / та там укр'уп у нас йе / петр^ушки зелéной / а к'іт' н'ет та у холодил'ник ужé наладимé со^б'і // спéред тогó ішчі восені нáрву лис'т'а з петр^ушки / з окрóпу та нас'іч^у / та ў холодил'ники та йе нам на ц'іл^у зиму ци ў супы / ци ў борщ // та бер^у та тотó ужé мéчу тогó / петр^ушки таі окрóпу там та іс тым мáло закып^іт' // а щи л'убл'у с'ак увичір'і варіти та увичір'і к'іт' до рáна постóит' та маі ўк^усны / маі с'а настóит' // пак коли йак / мош і увичір'і йісти // айбó борщ к'іт' маі с'а настóит' / та ме^н'і с'а с'ак в'ід'іло / таі пак ус'і видáў с'ак маі л'убл'ат' / обы с'а маі настóйало // та пак би^сремé та смитáны та йімé //

а щи мы рóбиме / ош обы к'ўл'ко с'ак варимé борщ / та ош обы ниждо ни д'аловáти укрéме / та кап^усту со^б'і закладуеме у банкы / засóл'уеме / маринáд рóбиме / а борщов^у заправу со^б'і рóбиме // тóже с'ак рóбиме / п'у^у л'ітрóв'і банкы простирил'із^уйу у духóўц'і / а тоды йак банкы ужé выстунут' та тóже над'ал^уу та г'і на борщ ус'ó // мóркве над'ал^уу / кап^усты над'ал^уу / цибул'і / тотó

с'а там ма́ло прожа́рит' // там такы́й йе реце́пт / ма́ло с'а
прожа́рит' / тоды́ кладу́ у банкы́ // тома́ту с'а ме́че у тото́ /
то́же с'а ўс'о перету́шит' іс тома́том // с'акы́ боршчову́
запра́ву ро́бл'у до́ма // та йа́крас то́йі п'уу́ л'ітро́вої ба́нky
йе на ба́н'ак боршча́ / к'іт ізва́р'у // там у ме́не реце́пт
такы́й йе / шчо боршчова́ с'а запра́ва ро́бит' / убы́ ка́ждый
рас / к'у́л'ко боршчу́ ни ва́р'у́ / та уто́ іс йен:о́і по́рц'і́йі
выхо́дит' див'яга́т'-дис'а́т' п'уу́ л'ітро́вых ба́ночо́к / та йе
на ц'ілу́ зиму́ / шчо не^н тре́ба рисил'ова́ти ни́ждо / к'у́л'ко
боршч ва́рит' / а́й ба́нку с' уз'а́ла / выдкры́ла / высы́пала /
та́й буд' здо́рова / іч / ме́ч со'б'і смита́ны // чика́йге шчи́ / бо
забыла́м // бо йа́ с'ак ва́р'у́ / а йе так / шчо йа́ ни ва́рила́ /
лише́м чу́ла / та́й мно́го у нас с'ак ва́р'а́т' / шчо ме́чут' і
пасу́л'і у боршч // йа́ ни зна́у йак / ци́ окре́ме йі́ ва́р'а́т' / ци́
ме́чут' так і ва́р'а́т' / лиш ме́чут' і пасу́л'і // та́й ка́жут' / ош і
йак'іс' пампушкы́ // йа́ ни зна́у ци́ ўты́ пампушкы́ пичу́т' /
ци́ на па́р'і ва́р'а́т' / ци́ йак / лиш йе боршч іс пампушка́ми
та́й іс пасу́л'о'ў // а́йбо́ йа́ бы́ла ве́рла пасу́л'і / коли́м ва́рила́
саму́ пасу́л'у́ / та вы́ткла́ла́м бы́ла / та ве́л:ам у боршч / а́йбо́
ни чу́лув'ік / ни д'іти́ ни хо́т'іли // ка́за́ли ош к'іт' боршч
та боршч / а к'іт' пасу́л'а́ та пасу́л'а́ / ім не^н тре́ба у боршч
пасу́л'у́ мита́ти / та йа́ пасу́л'у́ ни мита́ла // ни пасу́л'у́ / ни
пампушкы́ // но / а котр'і́ йак ва́р'а́т' //

с. Кибляри Ужгородського району

Інформант: Ірина Фешко, 1946 р. н.

Експлоратор: Олеса Харьківська

Записано 23 грудня 2018 р.

У кожній жінці є свій рецепт / по якому вона робить борщ і кожен виходить іншакі // українська кухня не обходиться без цієї страви // борщ / то національна страва України і мені с'я знає / шчо то знає кожді // борщ готувати мені вчила моя мама / коли я була маленькою / я ще тоді до школи ходила // тоді я знала лише один спосіб як його готувати / а потім де-с'я вичитала про зелений борщ / борщ з грибами / борщ з квасолею / борщ без капусти / холодний борщ і пробувала їх робити / але вони мені не дуже лубилися // мені хотілося / шщоб я знала його добре готувати / аби він був смачний // кожен готує борщ по-різному //

для того шщоб приготувати обичний борщ я беру крумплі / буряк / м'ясо / м'ясо годно бути із свинини / к'їт'я ніяк свинини та м'ясо їзати кур'ятину / а ват'я якоїє є / главноїє же би був бул'їон // беру голіжку капусти / пару моркві / зеле'ні / то має бути петрушка / кроп'їць / обовязково цибулю і томатну пасту / шщоб борщ був червоного кол'ору / а шщоб кол'ір тримається мама мені навчила додавати трохи оцта //

для початку я беру каструлю та ставлю варитися м'ясо / сол'ю його / шщоб воно мало смак / воно вариць:я / коли вода закипить та першу воду я зливаю і то м'ясо мало промиваю / аби чистіє було і вже вар'ю бул'їон на чистому м'ясі // коли м'ясо варилося я шинкую голіжку капусти / а потім змішую капусту с тим м'ясом // но / далі чішчу крумплі / моркву / буряк // ї першу чергу ріжу крумплі на кубики і додаю до м'яса і капусти / аби воно їстигло зваритися і не було сиріє // потім натраю на рисильови моркву і буряк і тушу то на олійові у палачинтоці // коли капуста і крумплі

ужé уварéні / то йа додайу туди томáтної пáсти трóхи і
вонó там кипит' собі // йак трóхи прок'ип'ло то додайу
туди тушені бурáк з моркóўкойу з палач'интóўки /
перем'шуйу / по́ки вонó кипит' р'іжу цибу́л'у на кúбики
стаўл'у йійі жаритис'а на палач'интóўку і до нийі додайу
черво́ного молóтого пéрц'а // йак вонó обжáрилоc'а / то
ту зажáрку додайу у кастр'ул'у / де ва́риц'а м'ї боршч //
но / ук'ин'ці мóжна додáти зéлен'і / то петру́шки і кро́пу
дл'а за́паху / вони́ дúже смáчно вигл'ада́вут' / áле то
ко йак л'убит' і боршч готóви // в'ін ма́є па́ру годин
настойáтис'а // но / а йак с'а настóйт' мош го подава́ти
йісти // у мо́йу с'ім'ї л'убл'ат' йісти боршч і додава́ти
до н'óго часникá / бо часно́к ўбиват' за́разу і додава́ти
домáшн'ойі сметáнки // йісти боршч л'убл'ат' з хл'їбом
абó з пампушкáми йа дúже л'убл'у //

но / а раз готувáлам зелéній боршч // хóт'їла
попрóбувати / йакїй вун // ўз'áла кастр'ул'у / поста́вила
там варитис'а свинину на кóс'т'і / посолила / вонá с'а
зварїла / йа йїй вит'áгла / пор'їзала на кусóчки // дáли
нар'їзала бурáк / додáлам мáло ўксуса / мáло протуші́лам
го і додáла мáло цúкру з бул'їо́ном // дáлим нар'їзала
мóркву / цибу́л'у і петру́шку / нар'їзала йїх а мáло
обжáрила // у процїжени́ бул'їо́н йа поклáла крúмпл'ї
і вари́ла мóже дис' мин'ут двáц'їт' // но / йак с'а мáло
провари́ло / покип'їло / йа додáла бурáк і овочéву сýм'їш /
ту / шчо готóвила / дáли додáла пор'їзани́й шчáвел' /
кро́пиву / лаўрóвий лист / посоли́ла то ўс'о і вари́ла до
поўно́йі готóўнос'т'ї // йак с'а довари́ў / йа го закри́ла
кришкоў / скúтала у плáхту і дáла оби́ в'ін мáло с'а
настóйаў // до тóго боршчá йа зварїла па́ру домáшн'їх
йайиц' // коли́ його подава́ла на с'т'їл / то звир'ха мáлом
посипáла укрóпу / дáла сметáнки і по йедно́му варéному
йайиц'ї // мо́йїм д'їт'ам то с'а пол'убило / но вони́ просїли
варити йїм таки́й боршч йак і ўсе // от шчáвел'а в'ін мáло
бу°ў кислова́ти та і бу°ў похóжий на шч'ї за вкúсом // та і
б'їл'шем го не готóвила / лим раз //

с. Кострино Великоберезнянського району

Інформант: Тетяна Готра, 1978 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 26 листопада 2018 р.

Же^нбы зваріти борщ / бере^нме горниц' / наливайе^нме во́ду / прибли́зно / полови́ну го́рчика / чи́сте^нме крѳпл'і / р'іже^нме йіх кўбиками і миче^нме же^нбы с'а вари́ли // во́ду со́ле^нме по ўкўсов'і і миче^нме ў нийі лаўро́вий листѳк // закрива́йе^нме кришкоў і на́й с'а вари́т' // да́л'ше бере^нме палач'інтоўку / л'іе^нме ў не́йі ма́ло ол'іа / так са́мо р'іжучи на кўбика мѳркоў / і почина́йе^нме йіі жа́рити // по́ки с'а то'то ўшо́ткоі вари́т' / жарит' / та бере^нме капўсту / чи́сте^нме йіі і р'іже^нме на солѳмку // вари́ти то ўс'о тре́ба не^н на дўже муцно́му огн'ѳв'і / а на пом'ірному // да́ле бере^нме на́зад дру́гу палач'інтоўку і начина́йе^нме р'ізати л'убі́й фа́лат мн'а́са / р'іже^нме його́ то́же на кўбика / а к'іт' нийе́ мн'а́са / та мош за́м'іс'т' н'ѳго коўба́су нар'ізати // коли́ почина́йе^нме то жа́рити / миче^нме до то́го по ўкўсові чо́рний попір' і че^нрвѳну попри́гу / ма́лин'ко со́ле^нме і то ўс'о кладе^нме туші́тис'а // а потѳм до горца́ миче^нме капўсту / шо нар'ізана на солѳмку / розм'ішуйе^нме то ўс'о дода́йучи там ма́лин'ко окрѳпца́ і ма́лин'ко пе^нтрўшки / йак'і мо́жут' бы́ти йак св'іж'і / так і засўшен'і // да́ле бере^нме палач'інтоўку з мѳрковйу і сипле^нме то ўс'о до горца́ // типир'ка то с'а вари́т' / а потѳм р'іже^нме ц'ібўлу / жа́ре^нме йі // йак с'а ц'ібўла пожа́рила / то да́йе^нме до нийі томатну па́сту і червѳну попри́гу // то ўс'о тре́ба фа́іно розм'іша́ти і да́ти йедну́ столѳву ло́шку муки / і чу́т'-чу́т' то пе^нрежа́рити // коли́ ўно́ с'а ўс'о пе^нрежа́рило / та то́же сипле^нме то ў горниц' // типир'ка бере^нме то мн'а́со / шо с'а жа́рило і сипле^нме го ў горниц' / тре́ба то ўс'о ши раз пере́м'іша́ти // да́л'ше бере^нме на́зат палач'інтоўку / чи́сте^нме йедну́ се^нридну́ цв'іклу / тре^нме йіі на ве^нліку́й те́рц'і / л'іе^нме ол'іі і кладе^нме туші́ти // ма́лин'ко со́ле^нме / потѳм бере^нме оцѳт і оцте^нме по ўкўсов'і цв'іклу // а ши ма́лин'ко мош поцукр'іти / і

чут'-чут' дис' дв'і-три столов'і лóшки мош додати води і потушити то приблизно дис'ат'-пйатнац':ат' м'інут // потóm то ўс'о нáзат сипле"ме ў горниц' // а ши колис' даўно / типир' то не" дўже чáсто стр'ичáйес'а / мош додати ў боршч часнокá дл'а ўкўса // колис'ме зварили боршч / то прóбуйе"ме / шо ў нас вўйшло // а вўйти маў дўже фáйни // бере"мé мис'ата / налива́йе"ме ў них боршчá і да́йе"мé до н'óго сме"гáнки абó майонéза / комў шо с'а л'ўбит' // алé л'іпше ўс'о такі сме"гáнки домáшн'ойі / бо домáшн'ой / то домáшн'ой / ўно ўсе смачн'ішої // типир' стáрш'і л'ўди знáвут' гвáрити / шо йакшó боршч без мн'áса / то прості́ левеш с капўстоў // ба та так ўно і йе / колис' не" кáжді мух с'і пзвóлити мн'áса до боршчá / бо жи́лос'а дўже т'áшко // та йак ми л'ўди в'іруйуч'і / то старáйеме"с'а трімáти пуст / та ў пус'н'і дн'і знáйе"ме варити боршч іс:ушéних грибу / шо їдут' м'істо мн'áса // гриби до боршчá лад'áц':а так / спочáтку бере"мé сух'і гри́бы / мийеме йіх / дáле кладе"мé / же"быс'а провари́ли у путсóленуї вод'і // потóm йіх трéба фáйно отц'ідити чéрез др'ішл'áк // колис'ме йіх отц'ідили / то нар'ізáйе"ме йіх нáдрубно // дáле бере"мé палач'інтоўку / налива́йеме ў нийі мáло ол'йа і нар'ізáйеме нáдрубно ц'ібўл'у // йак ц'ібўл'а чут' пожáриц':а / сипле"ме нар'ізán'і нáдрубно гри́бы / же"быс'а тóже мáло пожáрили доўйедна с ц'ібўл'оў // до тóго дода́йе"мé мáло червéнойі попри́ги і мáло попр'á // потóm дода́йе"мé йедну́ столову лóшку му́ки / ішчé то мáло жáре"ме // дáле мáло со́ле"ме і залива́йе"ме йедні́м пóгаром студéнойі вод'и // чут'-чут' наї проки́пит' / помáли пом'ішуйучи / і залива́йе"ме до пусно́го грибно́го боршчá // ши колис' даўно знáли варити боршч іс фасóл'оў // же"бы го зробити трéба набрáти йедно́ї кáн'т'а фасóл'і і в'ысипати йі варити ў горниц' у путсóлену воду // вáре"ме йі до готóўнос'т'і / а же"бы тóчно пón'ати / чи ўна с'а зварі́ла / трéба йі покуштува́ти // дáле рóбе"ме ўс'о так сáмо / йак із дрўгим боршчóм / р'іже"ме нáдрубно кўб'ікамі крómпл'і і да́йе"мé йіх до фасóл'і // вáре"ме то ўшáткої до готóўнос'т'і // потóm р'іже"ме капóсту

солóмкоў і дае"мé йі до ўшы́ткой мэси / добаўл'áйучи
до тóго пе"тру́шку і окрóпец' // ц'ібўл'у трéба пожа́рити
до золоті́стого кóл'ору / глаўно́й ўча́сно йі зн'áти / шоб
ўна не" пудгор'íла // дáле добаўл'áйе"ме попі́р' / че"рвэ́ну
попри́гу / натéрту цв'і́клу і так сáмо со́ле"ме то по ўкúсу //
ши мáло то тўше"ме і дае"мé до боршчá // потóм на́й то
ўс'о ши мáло поки́піт' рáзом з ус'іма́ добаўка́ми // і наш
боршч готóві //

с. Липча Хустського району

Інформант: Марія Дубляк, 1972 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 15 січня 2019 р.

Боршч у на́шуї с'і́мїї заведе́ній ізда́уна / шче коли́с' його́ мо́я ба́пка робі́ла / да́ле на́учі́ла мо́ю ма́му і то / йак с'а ка́же / передава́лос'а с поко́л'ін'а ў поко́л'ін'а // про боршч шчо йа вам мо́жу упов'і́сти / шчо то са́мо́йе до́бро́йе / шчо у нас при́йн'ато йі́сти на йак'іс' пра́зники і то́му подо́бно́йе / но чи про́сто так // но шчо ўпов'і́сти / кан'е́шно / шчо са́мо́йе до́бро́йе мн'а́со іс:вин'і́ / ма́лен'ко зажа́рки / капу́сточкы / карто́шкы / с'о́го-то́го / йак с'а ка́же / припра́ў до́брих туды́ покла́сти / посо́літи не^н за́быти та і здо́роў'я бу́де // йак каза́ла ба́пка / йі́ште боршч та бу́дете так'і здо́ро́в'і / шчо а́де //

боршч ми йіме́ дуже́ ча́сто / три чи чо́тири раз у т'і́жден' // реце́пт боршчу́ у нас такы́й / і́се ба́пчин шче́ реце́пт // са́мим обо́уяско́вим йе то / шчо боршч маў́ бы́ быти́ че^нрво́ним / но мо́же бы́ти і б'і́лим / но че^нрво́ній тради́ц'і́нній // ко йакы́й ва́рїт / ми ма́й ча́сто робі́ли че^нрво́ній // но пак / та че^нрво́ного ц'в'і́ту йо'му́ дайе́ бура́к // бура́к ми усе́ сади́ли сам'і́ у нас до́ма на го́ро́д'і // усе́ ми зна́ли / шчо о́то натура́лно́йе / а не^н йако́йес' кúпле́но́йе // но пак та шчо мы шче́ кла́ли туды́ кро́ме бурака́ / мн'а́со / усе́ у боршчо́ви ма́ло бы́ти мн'а́со // дес' ко́с' ва́рїт і́з ба́ра́ниноў / ко́с' і́:сви́ниноў // у на́шуї с'і́мїї при́йн'ато робі́ти іс:вин'а́чого мн'а́са // у боршч так же́ дода́йе́с'а ло́шка / а ба́пка каза́ла о́жи́ц'а сме^нта́ни / оби́ путче́ркну́ти смак / а так і́с чим да́ду́т боршч та с тим мы йіме́ // а шче́ дуже́ ча́сто че́стуйут хо́з'а́йева́ го́с'т'у не лиш боршчо́м / а шче́ і сливо́ўкоў чи грушо́ўкоў //

А хто у вашій сім'ї готує борщ?

Боршч у нас ро́бит тот / у ко́го йе бажа́н'а / час / но та́й у ко́го ма́й до́брьї с'а по́лу́чит // а шче́ по́мн'у / йак роска́зувала шче́ мен'і́ мо́я ба́пка // коли́ она́ ва́ри́ла ве^нлі́кії го́рни́ц' боршча́ / та при́шла мо́я ма́мка та у

тот ве^лікії горніц' наме^тала солотких конфет / бо хот'іла помогті / та она так помогла / що ус'і голодн'і лишілис'а //

Чи знаєте ви яксь традиції, пов'язані з борщем?

А шче вам роскажу про традиц'ії // їх у нас йе мноґо ўс'аких // лиш таких / де точно йід'ат і дайут борщ / знайу лиш дв'і // може / йе і маї мноґо / но йа за них не^н знайу та не^н буду бре^хати // но та шчо то^б'і упов'істи? // борщ у нас йіли ўшітко і ўс'ади / учиніти його дўже добре знала старшина // былі у нас і традиц'ії ус'ак'і / не^н ўс'і йіх собл'удали / айбо каждї стараўс'а учиніти ўто / йак маї добре //

но та наї ти роскажу / коли у нас маї л'убіли робіти борщ і коли маї треба было поче^нстовати традиц'ії // коли ход'ат кол'адникы кол'адовати / ото у нас шостого с'ічн'а / на С'атїї в'ечур // та йдут у кажджу хїжу / заход'ат / зв'ідавут / чи мош ве^селити // і коли хаз'айка чи хаз'айін в'ідпов'ідайт / мош / та д'іти весел'ат // но та сп'івали різні кол'адкы / і “Нова рад'іс'т” і “На Р'ізвó Христове” і ўс'акойе / а дále за староў традиц'ію / йакў шче колис' даўнім-даўно росказувала мен'і мóйа мама / а мам'і йїї мама / шчо ўс'іх кол'адникў треба поче^нстовати тар'ілкоў борщчá // тоўди варили два ве^лік'і бан'акі борщчá / одін порзнії / тим / ко порзниц'а / одін пуснії / тим / ко не^н порзніўс'а // тот / шчо быў порзнії / ото йак обычний борщ із мн'асом / буракóм / сме^таноў і ўс'ака ўс'ачина // но а тот / шчо варили пуснії / та тот ўже быў без мн'аса таї бесметани // ото получаўс'а маї овочевї борщ / бо маї бурш клáли капўсти / буракá / картошки / таї не^н запраўл'али н'ічим порзнім // но айбо máло ко йїў пуснії / маї л'убіли борщ із мн'асом // та ўсе сіловали кол'адникў / айбо ко хот'іў заробіти маї мноґо грóши та не^н с'ідаў йісти / а йшоў прóсто у дрўгу хїжу кол'адоваты // забыла упов'істи / шчо пёрш'і обовйаскóво ходіли хлопчыкы / но та пёршї маў точно с'істи та зайісти борщ / обы маї мноґо кол'адникў было таї обы Руздвó фáйно прўшло // та с'ак ото проходило //

а шче у нас йе с'в'ітанкы / отó коли дв'і с'імйі
їдут знакóмитис'а / же"них іс:вóйіми бат'камі їде до
мо"ло"дóйі у гóс'т'і // і там голоўна́ стра́ва то́же быў
боршч / бо хаз'а́йка ма́ла показáти / шчо она́ уд:айé свóйу
д'ітину пудготóуленоў // і так / йак у нас ус'і вáр'ат боршч
і то йе голоўна́ стра́ва на л'убóму стол'і / та она́ показу́е /
шчо боршч у не́йі са́миї дóбриі і ййі́ д'ітíна зна́йе робíти
такі́ са́миї // но до боршчá ус'і дава́ли шче шчос' / йакúс'
випиўку / ча́сто отó бы́ло домáшн'о́йе вино́ / засóлен'і
пом'ідóри / óгуркы та ішчé шчос' // так йак ус'і хóчут
поче"стовáти ўс'іх та рóбл'ат на стул мно́го йіды́ / но
са́мо́йе глаўно́йе і отó / шчо ма́йе бы́ти усé і у ўс'іх / йе
боршч // ісе са́м'і голоўн'і тради́ц'ійі / йак'́ йе у нас із
боршчóм // каза́ли у даўнинú́ / шчо шче робíли боршч
на пóхорон чи на хре"стіны́ // но то ўже ма́й переішлó /
тепéр рóбл'ат / но не" ўс'і //

с. Лінці Ужгородського району

Інформант: Тетяна Бердар, 1971 р. н.

Експлоратор: Ольга Пискач

Записано 20 грудня 2018 р.

Перед тым / йак варити борш' / ты майе"ш знати / йакій борш' ты хоче"ш / або пусній / або мн'асній // йакшó борш' мн'асній / спочатку кладеш кусочок або мн'аса / або кур'ятини' / но ват' л'убойе мн'асо / йакої ты майе"ш / або кусточку йакус' / же"лат'е"л'но такú не"ве"лику кусточку з мн'асом / жи"бы быў малин'ко наваристий борш' // звариц'а мн'асо / коли мн'асо готової / на тому бул'йон'і робиш борш' // спочатку бе"реш крúмпл'і лúпиш / і капу́сточку р'іже"ш / бо капу́сты майе быти много так // но крúмпл'і і капу́ста солóтк'і дúже / так шо кладеш раз у борш' крúмпл'і / жибы с'а зварили / туды борш' буде дуже наваристий і дуже добрий // йакшó крúмпл'і с'а звар'ат' / так мош казати / шо ас'а розвар'ат' іс капу́стоў // капу́ста то́же не майе быти тве"рда / бо ў борш' ов'і капу́ста тве"рда не"добра // но потóm коли ўже с'а варит' тотó / лúпиш со"б'і бурак // йаден р'іже"ш на дол'ки / і ми́ч'еш у то"ту капу́сту і ў крúмпл'і // а остал'ні три-чотири бурака / та́йак мы л'уби"ме борш' / бы было много бурака // знач'ит' йогó р'іс'іл'уйе"ме на ви"ликому р'іс'іл'овови / і кладе"ме тушити ў паланч'інтоўку // цибу́л'у / йакшó пусній борш' / та на олайов'і туши"ме цибу́л'у / йакшó мн'асній / мош на масті / но / ко йак хоче // і туши"ме бурак / бурак йак с'а малó поту́шит' на тихому огн'ов'і / дайе"ме туда воды / і вун у туї вод'і ў паланч'інтоўц'і фа́йно с'а проту́шуйе // ўкун'ц'ов'і або йакшó йе лимон розр'ізаний / та малин'ко здаўл'уйе"ме лимона туда / або дайе"ме лóжочку о"цту // оцет с'а чо"му дайе ў борш' / точн'іше ў бурак / коли с'а тушит' / шобы йак мы вусыплеме йогó ў к'іпйаток / на́рас'а ўтрачайе цв'іт / а шобы быў насишчений такий / бордовий цв'іт / треба давати або / кажу / лимон вúдаввити / йакшó йе розр'ізаний / або дати о"цту // а-а-а / забылам іш'ї за мóркву // мóркви то́же треба дуже давати много / бо мóрква / пе"трушка тако́йе

то ўс'о дўже солоткойе / знач'іт' трéба дава́ти ма́лин'ко
о'цту́ ў бура́к / і коли ў́же с'а по'тушит' бура́к / ус'о ў́же
ў горц'ови готово́й / кру́мплі / морква / капу́ста // туды
ўсыпова́йе^ме с паланч'інтоўки поту́шеніи бура́к // но
йакшо́ мы ву́сыпле^ме бура́к / а кру́мплі ши і морква́ бу́дут'
не^мдова́рин'і / значит' уни ў́же стану́т' так'і / йак бы́ли / на
то́му м'іс'т'і / ўни ў́же с'а да́льше не ва́р'ат' / то'му́ шо там
йе кисло́та і ўс'о // ўно йако́й бы́ло на то́му е^мтапов'і / тако́й
с'а пста́йе // так шо то ў́же бура́к трéба дава́ти / коли ты
ў́же попра́бу́йе^ш / шо ўс'о гото́вое // но ко́с' іш'і по́с'л'і
то́го паси́ру́йе муко́ў / жи^ебы́ быў та́кий гу́стовати́й тот
і ўйазки́й / ко́с' н'іт // мы до́ма // коли мн'асни́й / ро́би^еме
пасиро́ўку / коли н'іт / не ро́би^еме // но пасиро́ўка с'а
ро́бит' / ола́й / мука́ і паси́ру́йе^с'а / там дв'і ло́шки му́ки /
потом водич'ко́ў і ў борш' / но то то́же ў́же ўкун'ц'ови / но
і тайак йа дўже л'убл'у пи́тру́шку / зéл'ер / та йа ши то́то
р'іс'іл'у́ву на ви́ликий р'іс'іл'у́ў / шобы́ с'а в'ітам'іни ўс'і
пста́ли / би́ру ко́р'ін' пи́тру́шки і ко́р'ін' зéл'е^р'а / і ў́же ў
само́му кун'ц'ови туда / туди і ўс'і в'ітам'іны с'а пста́вут' / і
не розва́р'уйе^с'а то́то ўшы́тко / то йе дўже до́бройе //

а да́льше зажа́рку му́саі ро́бити ш че^рвено́ў поприго́ў /
тома́том / ў́же ў са́мому кун'ц'ови // берéш або мас'т'
свин'с'ку / або ола́й / цибу́л'у / че^ссно́к до́ти собі́ на́р'іжеш у
паланч'інтоўку / но че^рвено́у попри́гу да́йеш / жибы́ цв'іт не
ўтрача́ла / коли ву́кл'учиш газ ци шо // че^рвено́у попри́гу і
тома́т // туды фа́йниі / наси́ш' ени́й та́кий цв'іт у борш'ов'і // но
і да́л'ше там у́же по ўку́су // по́кушаш / со́лиш йе́стэ́стве^н:о
на поча́тку / коли с'а ва́рит' / но а ў́же ўкун'ц'ов'і по́кушаш /
та ў́же чу́ству́йеш / ци по'пр'у́ши до́дати / ци со́ли / ци шо ши
там / ци зе^нлено́й пи́тру́шки / шо ў́же хо́че^ш // ве^т'эты́ йа
не л'уб'іт' ел'н'іца / йа йи́йі не да́ву // л'убл'у ли́ше на́турал'н'і
так'і інгри́д'ійенты // тоді́ йе само́ вку́с'н'іши́й борш' // но
ко́с' іш'і да́йе ў пу́сний пасо́л'у / але́ то на л'уб'іт' е^л'а / то в
основно́му ў тых дру́гих обла́с'т'ах так ро́бл'ат' іс пасо́л'оў
борш'і / но ў́же і ў нас так да́ко ро́бит' // но ми^н'і с'а ви́дит' /
шо то ў́же не борш' / коли ў́же с пасо́л'оў / пасо́л'а ма́йе бы́ти
пасо́л'оў / а борш' борш'ом //

с. Майдан Міжгірського району

Інформант: Марія Мицик, 1939 р. н.

Експлоратор: Олеся Харківська

Записано 25 грудня 2018 р.

Обы́ зварі́ти сис' борщч трéба п'ї́ друга к'їла мйáса /
одна́ мórква / одна́ петру́шка / оди́н малы́ бурáк / о́дну
цибу́лу / п'ї́ друга горн'áтка фасóл'і абó лопатóк / тáр'іл'
нар'їзано́й с'в'їжой капу́сти / ш'їс'т' р'їп / п'ї́ друга пара-
дички / часник абó черле́на поприга //

борщч йе одно́ў з найл'їпших по́ливок / йакú ко́ждый
дуже ра́до споживáйе // йе мно́го вид'ї́ борщч'ї́ / но
найл'їпши́й іс них сл'їду́йучий // во́з'еме п'ї́ друга к'їла
свї́нс'кого / а ват' те"л'ачого мйáса / помы́йеме і поло́жимо
ў пйáтил'ітрово́й горни́ц' // ра́зом з ним кладеме́ по'р'їзану
на до́ўг'і кусóчки мórкву та петру́шку / малы́ бурáк /
такы́ йак пйас'т' / цибу́лу / полови́ну горн'áтка фасу́л'і
абó по́ламаных лопатóк і о́дну тáр'іл' с'в'їжойі др'їбно
пор'їзано́й капу́сти // ус'ó се"се́ перем'їшуйеме / кладеме́ ў
горни́ц' до мйáса і пот'їм налива́йеме почти́ поўни́й горни́ц'
води́ та кладеме́ варити // коли́ с'а ма́ло поварит' / а бурáк
поб'їл'їе / то кладеме́ до н'óго ш'їс'т' р'їпін / ко́тр'ї пе́ред
тим розр'їзáйеме на́дво́е // коли́ то ўс'о за́кыпит трéба
покла́сти ў н'óго п'ї́ друга парадичóк / áйбо спéршу трéба
йїх почи́стити / поварити та ростeрти на дрот'ан'ї́ с'їц'ї //
йакшчó сис' борщч рóбите зимóў / то беретé закла́дуван'ї
ў ба́нц'ї парадички́ áбо купу́йете тома́тну пасу́л' // у ко́го
нейé парадичóк мо́же зам'їнити йїх росóлом // пот'їм / коли́
ўс'а зелени́на поварит'с'а / запраўл'áйеме борщч сметáноў //
долива́ти борщч не трéба // горни́ц' посто́ян:о закрывáйеме
та дивиме обы́ борщч не викип'ї́ // на с'т'їл борщч пода́йеме
з сметáноў та нар'їзани́м на куски́ мйáсом // кто л'ўбит мо́же
ў ко́ждый тáр'іл' пе́ред пода́чоў нар'їзати зубóк часнику́ //

а шчи́ дуже попул'áрным та ўкúсным ў нас йе борщч
закарпа́ц'кый // обы́ йогó приготóвити трéба перебра́ти
фасу́лу та замочи́ти йїй на ш'їс'т'-в'їс'їм ча́с'ї́ / а по́т'їм
зварити // у кипла́чы к'їсткóвий бул'óн кладу́т проми́ту

квашену капусту і в'ідварену фасул'у / нар'ізану мórкву / петрушку та бурáк і вар'áт то ўс'о п'ятнац':ат'-двац':ат' минут // дáл'і то ўс'о зм'ішуйут іс настóйаноў на ол'ійі мукóў // ук'інц'і вáрен:а боршч сол'ат / запраўл'айут потрóшченим часникóм / чóрним мóлотим пéрц'ом / цўкром / додайут лаўрóвій лист / довод'ат до кип'ін':а та дайут му постóйáти об'ы мáло остиў // пéред подáчоў на с'т'іл у тáр'іл' іс боршчом кладут сметáну та посипáйут др'ібно нар'ізаноў зелéноў петрушкоў //

на о'дну порц'ію с'áкóго боршчá трéба сóрок грам фасул'і / в'іс'імдес'ат грам квасно́йі капусты / двац':ат' грам мórквы / петрушку / сóрок грам бурáкá / п'ят' грам муки / дэс'ат' грам ол'ійі / зўбчик часникў / чóрний мéлений пéрец' на ўкус / в'іс'ім грам цўкру / три гра́ми сол'і / оди́н лаўрóвій лист / бул'óн к'істкóвыі тристо п'яд:ес'ат грам / де"с'áт' грам сметáни / зелéна петрушка три гра́мы //

сис' боршч дўже л'ўбит ўс'а мóйа с'імйá // коли до н'а прийіж:áйут ўс'і ўнўкы та йа готўйу сис' боршч / та навáр'уйу такў велику кастру́л'у об'ы хватило на ўс'у мóйу велику с'імйў // дáже сус'іды прихóд'ат до н'а ў гóс'т'і / коли чўйут сис' чудéсныі аромáт домáшн'ого боршчá / а за рецéптом с'óго боршчá хóд'ат до н'а ма́йже кóжин ден' / та йа іс задово́ле"н':ам роскáзуйу йогó ўс'ім / хто прихóдит //

с. Мала Розтока Іршавського району

Інформант: Маргарита Петрище, 1954 р. н.

Експлоратор: Ольга Пискач

Записано 8 грудня 2018 р.

Боршч / отó йе йан:á з нац'іонал'ных страў україн'с'ких / а шчи ісе йе наша ул'убле"на страва ў наш'іў с'імйі / наша с'імйá дўже л'уби"т' куштува"ти" боршч // но што вам хочү казáти" / што боршч мож варити" йак пўсны́ / так порзны́ // но пўсны́ боршч вари"ме без мн'áса / йа наприклад вар'у́ без мн'áса / а порзны́ боршч обоўйаскóво трéба варити з мн'áсом //

почи"наву варити боршч так / кладу́ горниц' / нали"ваву воды / но не" поўны́ горниц' / бо там трéба бúde шчи класти" мно́го чо́го / р'ізных продүктүў // нали"ваву мáлин'ко так пўў горшкá / нали"ваву воды / парүву со"б'і мн'áсо / фáйно го помыву / авáт' свин'с'койе мн'áсо / вад' може" быти те"л'áчойе мн'áсо // дўже дóбре / к'іт' йе і кўсточка / бо с кўсткы навар'уйес'а фáйны́ такы́ бул'йончи"к // но пе"ре"мываву го фáйно і кладу́ го варити" // коли́ закупа́е водичка з мн'áсом / по"в'іл'но при"тихшуву вогон' / бы по"в'іл'но кып'іў / і старáвус'а зби"рати шум / бо там із кўсткы навар'уйе"с'а / іс то́го мн'áса навар'уйе"с'а / но / такóйе / ги шум // зби"раву шумоўкоў тот шум усé / бы бул'йончи"к быў чисты́ //

но док'іц'с'а мн'áсо варит' / йа со"б'і парүву дрүг'і продүкты // чишчу со"б'і наприклад моркоўку / фáйно йі мыву / р'іжу ват' на кўбикы / ват' на кол'ц'атка // обоўйаскóво д'л'а бо"ршчү трéба бурачóк / бо без бурачкá боршч не"йáкы́ / бо бурачóк даёе йо"мү і кол'ір фáйны́ / і смак фáйны́ // чишчу бурачóк / бурачóк йа нар'ізаву солóмкоў / такы́ми" доўгы́ми" полóскамі" // дáле" чишчу со"б'і крүмпл'і // крүмпл'і тóже" почишчу / фáйно помыву / р'іжу такы́ми кўби"камі не"ве"личкы́ми // утó со"б'і в окрéмойе бл'уд'атко напарүву / та так со"б'і напарүву крүмпил'кы / бы былі фáйн'і / чи"стин'к'і // но коли́ ісé йа напарувáла / дáле" берү со"б'і капүсточку //

капу́сточку йа тешу на такому тонін'кому / бы тонін'к'і
были^е/ но тонін'ка така капу́сточка была / та на такому
д'алов'і тешу тонін'кому // натешу капу́сточкы фáiно /
а тым часом док'іц'с'а варит' мн'асо / кладу́ туды пару
зирн'аток попру / лаўро́вый лист кладу́ / пе"труше"чку
кладу́ / мож і зёл:еру покласти^е/ вүн майе дуже" фáiный
такы́ запах і присмак / моркоўку / ўс'о туды кладу́ / бы
с'а помалин'кы вари́ло //

коли ўже гото́вое мн'асо / бы с'а до́бре / фáiно
звари́ло / йа мн'асо ун:има́ву / кладу́ / бы сты́ло со'б'і
окре́мо / ў йако́йе"с' там бл'уде"чко / і туды кладу́ бурачо́к /
кру́мпл'і бы с'а звари́ли^е/ коли наполовину ўже кру́мпл'і
гото́в'і / сы́пл'у туды капу́сту / бы с'а ўто дова́р'овало //
но а тым часом / йак с'а ісе ўс'о варит' / йа со'б'і па́руву
ранта́ш // но ў нас ка́жут' ранта́ш / утó йе зажа́рка / абы
при́готува́ти^е зажа́рку / та йа со'б'і ри"си"л'у́ву фáiно
то́же" моркоўку на те́рц'і так'ў дру́бнин'к'ў // і ри"си"л'у́ву
со'б'і бурачо́к / і ри"си"л'у́ву со'б'і ци"бу́л'ку / бо ци"бу́л'а
дуже" фáiный да́йе то́же" присмак боршчо́ви^е // нали"ва́ву
ў ла́бош а́ват' оло́йу / а́ват' кладу́ ма́сти^е сви́н'с'койі // но
коли ўже пудо́гр'іе"с'а мас'т' / ват' олю́ / кладу́ спе́ре"ду
бы с'а фáiно пожа́ри"ла ци"бу́л'ка // йак ци"бу́л'ка ўже
пожа́ри"ц':а / кладу́ туды бурачо́к // абы бурачо́к не
ўтра́ти"ў цв'іт / но / ко́л'ір / йа ма́ли"н'ко ц'áпну в'ю́ст'у /
бо ка́жут' / ош к'іт' в'ю́ст'у ц'áпнути^е/ та оцёт збе"р'іга́йе
цв'іт / ба́рву // но і да́ле" ўк'ўнци ўже / йак то́то ма́ли"н'ко
с'а пуджа́ри"т' / кладу́ бы с'а пуджа́ри"ла моркоўка // а
моркоўка то́же св'ї ко́л'ір майе //

коли с'а ўто ўс'о фáiно пожа́ри"т' / бе"ру́ ло́шку мукы́ /
і жа́ру ў то́му мукы́ / бы с'а фáiно до зо́лотисто́го ко́л'ору
пуджа́ри"ла мука́ // і ўк'ўнци ў тот ранта́ш кладу́ тома́т /
бы ма́ли"н'ко быў такы́ кислува́ты́ присмак / тома́т
роби"т' такы́ бо́ршчи"к ма́ли"н'ко ки́слым // кладу́ тома́т /
і пото́му ўк'ўнци зали"ва́ву сис' ранта́ш кып'я́ткóм із
горшкá / де вари́ц':а ўс'о то́то / шо покла́ли"с'ме / бы
при́готува́ти^е боршч // фáiно пе"ре"м'ішу́ву / бы была
одно́р'ідна така́ ма́са / і тоўды ўже к'іт' ут'і кру́мпл'і та́й

капуста ўс'о варэнойе / тоўды сис' ранташ л':у ў горніц'
тот // но / файно пе"ре"м'шуву / сол'у / кўшаву / бы было
ўс'о до смакў файнойе / мож ма́ло і вегеты покла́сти° //

но а ўкўнци ўто мн'асо / шо мы зварі́ли° ў бул'йон'і /
файно р'іжу на так'і кусочкы мал'і / і сыпл'у ў то"ту ўс'у
ма́су // файно ўс'о пе"ре"м'шуву // ўкўнци мож додати°
пе"труше"чкы зе"лёнойі / др'ібнн'ко нар'ізати° / мож і
окро́пчи°ку нар'ізати° / тоўды боршч бу́де° і файны́ такы́
на вы́гл'ад / і смачны́ // но та туды добаўл'аву ісе ўс'о /
кўшаву / йакы́ ма́йе боршч смак / і шчи там дода́ву / шо
ци попрў там // ішчи́ йа обоўйаско́во кладу́ ў боршч /
тешу на ри°си°л'ов'і тако́му др'ібнн'кому чи°сночо́к /
бо вўн то́же° дайэ такы́ файны́ / ма́ли°н'ко острува́тыі і
смак / і за́пах // ото ўс'о пе"ре"кып'іло на́зад // ішчи́ рас
кўшаву // і йакшо́ ўс'о ми°н'і л'ўби°ц':а / смак бо'ршчў /
тоўды значи°т' боршч уже́ гото́выі //

но коли́ пода́ву боршч на стўл / то трéба сме"танку
ма́ти / вад' дома́шн'у / ба́жано бы дома́шн'у іс'во́йі
короўкы / бо ўто йе сме"тана натурал'на / а к'ід'
ни°йе дома́шн'ойі сме"таны / та купу́йеме° сме"тану ў
магазин'і // і добаўл'айе"ме ўже туды сме"танку // і шчи
йа ча́сто до тако́го бо'ршчў пи°чу́ бу́лочки ш чи°сноко́м //
бо ўто дўже тоўды сма́чно боршч іде / коли́ йе бу́лочка ш
чи°сноко́м // пода́ву гор'ач'і бу́лочки до то́го бо'ршчи°ку //

с. Мала Розтока Іршавського району

Інформант: Наталія Малейко, 1972 р. н.

Експлоратор: Ольга Пискач

Записано 25 грудня 2018 р.

Боршч дуже поширений на Закарпат'ю: ови // ў каждѹ с'имй вѹн ѿе обоѹйаскѹвоѹ стравѹ // кажда газдын'а готѹви'т' ѿго по-р'ізному // ре'цепт пе'ре'даѿс'а уд мамы до дѹнкы // мама учи'т' варити' боршч своѹ дѹнку / ош бы пак могла зварити' свѹму чо'лов'ікови // шо-шо / а боршч ма'ла знати' варити' кажда дѹѹка на си'л'і // у нашуѹ с'имй боршч готѹви'ѹс'а хоч раз у тѹжд'ін' // боршч мене наѹчила варити' моѿа мамка / ѿа была шче молодѹѹ дѹѹкоѹ //

ре'цепт боршча быѹ такѿй // ошбы ѿго при'готовити' / тре'ба ѹз'ати' / крумпл'і / бурак / о'днѹ / дв'і морквы / кѹсок свинс'кого мн'асо / кочан капусты / домашнѿй томат / сул' / меле'ннѿй попѿр / зили'н' по ѹкѹсу // ѿа готѹл'ѹ боршч із ус'ого / шо ростѹ ѹ нас на город'і // бе'рѹ ли'ше св'іж'і про'дукты // ѹ першу очи'р'ід' бе'рѹ горниц' / нали'ваѹ ѹ н'ого воды і кладѹ го на гас // обоѹйаскѹво до'даѹ жмин'ѹ со'ли' / ошбы скорше' скуп'іла вода // к'іт' робл'ѹ боршч із мн'асом / та кладѹ ѹ першу очи'р'ід' ѿго варити' // нар'ізаѹ ѿго на ни'ви'лик'і кускы / і мечѹ ѹ горниц' із водоѹ // коли вари'ц':а мн'асо / та роби'ц':а п'іна // беру лошку і зби'раѹ с'ѹ п'іну // пот'ім бе'рѹ па'ру крумпил' / нар'ізаѹ ѿх на куби'кы // далѹ беру кочан капусты / дрѹбл'ѹ ѿйі / шинкѹѹ / ават' мош пори'си'лувати' ѿйі на ри'си'лов'і //

коли мн'асо ѹже зварилос'а / та до'даѹ ѹже нар'ізан'і крумпл'і // п'із'н'іше' до'даѹ капѹсту // далѹ робл'ѹ ранташ // д'л'а ранташу беру малин'ку ци'бул'ку / бурак / моркоѹ і томат // нар'ізаѹ ци'бул'ѹ куби'ками' / бурак і тоже' моркоѹ нар'ізаѹ // биру палач'інтош / начи'наѹ ѹто ѹс'о рантажувати' // нали'ваѹ ѹ палач'інтош олоѹѹ / коли вун нагр'іѹс'а / до'даѹ тудѹ нар'ізанѹ ци'бул'ѹ / моркоѹ / бурак // смажѹ ѹто ѹс'о на олоѹѹви' // дако ранташ

роби́т' іс ци́бул'і і му́кы // так са́мо нар'іза́йе"с'а ци́бул'а
на́друбно / і дода́йе"с'а диз' дв'і / три ло́шки му́кы // і
ўто ўс'о жа́риц'а на оло́йови" // к'іт' додава́ти" му́кы /
та борщ вихо́ди"т' не черво́ни"ї // йак ус"е жа́ри"ло"с'а /
до́даву туды до́машний то́мат // мо́ш додава́ти" і то́матну
па́сту з ма́газина // тушу́ ўто ўс'о па́ру ми"ну́т //

ко́ли крúмпл'і і ка́пуста ўже до́варили"с'а / до́даву
до н'о́го ўже" го́товы́ ранта́ш // ва́р'у шчи пак ди́с'ат' /
п'я́тнац'ит' ми"ну́т // ко́ли борщ до́вариў"с'а / зни́жува
газ / дода́ву шчи зе́ли"н' // мо́жна додава́ти" окрúп або
пи"тру́шку // до́даву шчи сýл' / дрúбку ме́ле"ного попе́ру //
п'іс'ла́ того йак борщ зва́риў"с'а / спи"ла́ву ў тар'і́лку
і дода́ву ў н'о́го ло́шку сми"та́ны // мо́ш йісти" борщ іс
хл'і́бом і часни"ко́м / ава́т' мо́ж йісти" с пе́рами" ци́бул'і //

з борщо́м зв'я́зан'і і при́каскы // шо с па́роў уд
борщча ул'і́тайе" ду́ша ме́ртвого // іза́ то́го / вун йе
тради́ц'іно́у страво́у на псаўты́р'ах // на пра́зни"кы
вари́ли" борщ із мн'асом сви́н'с'кым / а в обы́чн'і д'н'і / ў
робоч'і / додава́лас'а солони́на // засма́жували" солони́ну
с часни"ко́м і ци́бул'оў // йа де́коли" кла́ду ў борщ
варе́нойе" сви́нс'койе" мн'асо з ба́нки // його́ вари́ти" не"
треба // ко́ли зва́риц'а борщ / то про́сто додава́ла ўто
мн'асо ў св'і́жы борщ // у пýст ва́р'ат' його́ би"з мн'аса /
на оло́йови" // ўс'і л'убл'ат' йісти" му́ї борщ //

мы л'уби́ме йісти" борщ фа́йны / гу́сты / бо р'іткы́
мы ни" л'уби́ме" // дода́ву побýл'ше" крúмпил' / мн'аса /
бы с'а мо́ж было найі́сти" // ў нашу́ с'імі́й вари́ти" борщ
зна́вут' ус'і // по́мн'у / йак йа ўчи́ла вари́ти" борщ сво́ю
до́н'ку // та пе́ршы́ рас йу́ пукта́зувала / шо за чим
кла́сти" / да́ле вари́ла його́ сама // та пе́ршы́ раз быў
пересо́ли"ны́ і сыр'і крúмпл'і / та йі́ли" го сви́н'і / а на
дру́гы раз быў не"досо́ле"ны́ // а́бо ўже ти"пі́р зна́йе го
вари́ти" до́бре" // но і такы́ у мене" вихо́ди"т' борщ //

с. Нанково Хустського району

Інформант: Марія Ракущинець, 1938 р. н.

Експлоратор: Ольга Пискач

Записано 15 грудня 2018 р.

Йа / нибóго / рóбл'у боршч так // вéче"ром замóчуїу
пул'ітрóву бáночку фасóл'і // ц'ілу нуч фасóл'а мóкне // рáно
йа с'ц'іжуйу / доливаїу ў фасóл'ку / ў горніц' / доливаїу так
води / шчобы́ была половина горшкá // тоўды на слабін'кому
огн'ови вариц':а / вариц':а / доўго / доўго фасóл'ка // коли
йа попрóбовала / шчо ўже фасóл'ка маїже варéна / готóва /
тоўды мéчу туды кваснў капўсту / типір' шчи с тоў фасóл'коў
вариц':а кваснá капўста // мóжу крўмпл'і окрéме зваріти / а
мóжу туды / де с'а варила фасóл'ка и капўста // нар'ізіалам
крўмпл'і // тотó на слабін'кому огн'ови ўс'о с'а варит /
вариц':а фасóл'а с капўстоў / вариц':а ўже ї крўмпл'а //

дóкы с'а тотó варит / йа на рисилóўл'анику нарисилóвала
буракá / так / жмин'ку фáїну туды / нарисилóвала жмин'ку
фáїну мóркви / ў сесé ўс'о йа нал':ála олоїу / ў лабошку /
тудым пор'ізала фáїну цибул'ку // цибул'ка с'а нáчала так
г'і помáлин'кы ўже пудсмáжовати / йа туды дáла бурáк /
мóркву / і фáїнин'ко пом'ішуйу / і дáлам туды пўдрага
ожиц'і столової б'ілої мукы / і тотó ўс'о потихин'ку
пом'ішуйу дóты / дóкы мукá ни стáне / но / хóче быти такá
г'і мáлин'ко ўже пудсмáже"на //

коли с'а ўс'о пудсмáжило / йа туды дайў че"л:éну попрігу /
дайў туды і попрігу гур'кў / шчо пáхне / і дайў листóчок
лаўрóвыї // тотó йа ўс'о высыпáйу / выгр'ібáйу ожиц'оў у
тутў фасóл'у / капўсту / р'іпу / і фáїнин'ко пе"ре"м'ішуйу / і
слабін'ко тотó кыпит / кыпит // диўл'ус'а / ци ни густóйе
дўже / аж густóйе / добаўл'áйу кыпл'аткў / но ї прóбуїу / ци
солéный / ци ни дўже квасный // аж дўже квасный / мóжу дáти
мáлин'ко цўкру // і ў сáмому кун'ц'і нар'ізіалам пи"трўшку
зе"лэну / зе"лэну цибул'ку / нар'ізіалам мáлин'ко зéлеру / два
зупкы часн'кў / і ў сáмый коніц' йа тотó дайў до тóго боршчá /
і пе"ре"м'ішуйу / кўшайу / ци тотó дóбре // тоўды дайў одéн
листóк лаўрóвыї // ўс'о / бóршчик муї готóвыї / дўже ўкўсныї //

с. Новоселиця Тячівського району

Інформант: Лариса Проданець, 1976 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 17 січня 2019 р.

Борщ л'убиме бл'удо ўс'іх украї́нц'у // ка́жды райо́н на Укра́їні ма́є сву́ ре"це́пт борщ'у // у на́шому се"лі борщ д'уже попул'арне бл'удо / по́чти на ка́ждої гостин'і го пода́йт' першым / у ка́ждої хыжи борщ вар'ят по-сво́му // йа го ро́бл'у так / йак н'а на́учили мо́йа ма́мка і ба́пка // йа вар'у́ борщ і на́пусно і на́порзно // коли на́порзно / тоўды бе́ру йакы́с' к'усен' мй'аса ци шчо йе ў хыжи / ци йак'ус' к'устку не"обр'ізану / ци йакых'іс' ма́ло реб'ер / кла́ду і на́й с'а варит тот бул'йо́н / так мо́же с'а варити і час і пуўдрога і до дво́х / абы с'а фа́їно зваріў і наваріўс'а фа́їны такы́ бул'йо́н // до́кы тото́ мй'асо с'а варит / шче там лаўро́вы листо́к ве́ржу оди́н / абы фа́їно па́хло // до́кы тото́ с'а варит / йа со"б'і рос:кр'е́пчу три-чотири р'іпы / мо́ркву одну́ / почи́шчу си бур'ак од'ен аж такы́ ма́й ве"личкы́ / аж не"величкы́ / мош і два / цибу́л'ку си почи́шчу / напар'у́йу си капу́сту / і то'ту́ мо́ркву пор'іжу / р'іпку пор'іжу на к'убики / шче фасо́л' со"б'і покла́ду // тако́й / коли на́пусно / тоўды мй'асо не" вар'у́ / тоўды зама́хом кла́ду фасул'кы́ / бо фасул'ка́м ма́ло ма́й доўго тре́ба кып'іти // да́ле со"б'і туди добаўл'айу р'іпку / мо́ркву / на́й тото́ ўс'о фа́їно кыпит // капу́сту зра́зу не" кла́ду / бо йа не" л'убл'у таку́ капу́сту д'уже мй'ахк'у // но а цибу́л'у р'іжу окре́мо на к'убики / та́й рисил'у́йу на ве"лікому рисило́ві бур'ак почи́шче"ны́ і кла́ду тото́ у тига́н'у / на́й тото́ со"б'і у оло́йови кыпит / бо йа так л'убл'у / абы тот бур'ак даў фа́їны ко́л'ур / бо йа л'убл'у / абы борщ быў такы́ чита́во че"л'єні́ / вон' бордо́ві // коли с'а та мо́рква і р'іпка зварит / но так хот' ми́н'ут двац'ат' покы́пит / да́ле кла́ду ўже капу́сту // но капу́сту доўго не" вар'у́ / капу́сту так'і одны́ дис'ат' ми́н'ут / абы покип'іла / абы хр'упкала / не абы бы́ла така́ мй'ахка́ / бо йа таку́ мй'ахк'у не" л'убл'у // да́ле со"б'і тото́

сол'у / пёрчу / припраў'айу / ма́ло шче і вегéты покля́ду / у бур'ак тот / у тиган'у / шче со'б'і томату йако́гос' вёржу ци шчо / ци пом'ідорку йаку́с' помил'у аж йе св'іжа // да́ле шче у бо́ршчик тот пе"тру́ше"чкы со'б'і кла́ду і высыпа́йу с тиган'і тоту́ ўже зажа́рку і зама́хом / лиш ту́л'ко перем'іша́йу / абы лиш фа́йно // лиш ту́л'ко дово́жу до кип'ін':а і зама́хом выкл'уча́йу / абы бур'ак не" пот'ір'аў ко́л'ур / і прикрива́йу кры́шкоў / бо боршч с'а ма́йе насто́яти // му́і н'ан'ко та́і д'ідо поко́інны усé каза́лі / шо на дру́гый дин' боршч маў до́брий // даўно́ боршч йі́лі на дру́гый дин' / бо коли́ с'а насто́йит та шче ма́і до́брий // но мы боршч йіме́ с хл'ібом / а́йбо по́раз ро́биме і пампушкы́ // но та́і коли́ по́рзны́й боршч та шче кладе"ме́ і сме"та́ны у боршч / но то́же с'м'ійу́ц':а на́ш'і стар'і хри́ст'я́ни / шчо мно́го сме"та́ны у боршч не" клади́ / бо у но́гы з:абéш / бо сме"та́ны мно́го не" было́ //

Чи ви знаєте якусь історію, пов'язану з борщем?

Боршч у на́шому се"л'і на́чали варити д́уже даўно́ // не" зна́ти / ци то пра́ўда ци ни / но а́йбо йе така́ істо́р'ія / хо́дит у се"л'і / йак пёршы́й раз вари́ли боршч // жи́ла коли́с' даўно́ одна́ жона́ / была́ она́ д́уже старá / і ўсе забывáла замыка́ти сво́йу хы́жу // не" была́ она́ д́уже бага́та / но а́йбо ўсе де"ржа́ла йаку́с' худобу́ / і ўсе ма́ла йакы́іс' кўсен' мйáса // і так одéн рас покля́ла зварити тот кусо́к мйáса / покля́ла со'б'і́ у тот котéл та́мкы на ва́тру та́і пушла́ на хворо́ст / абы́ ўже путкладáти дроў / абы́ с'а то звари́ло // она́ жы́ла у ха́шчы // пушла́ она́ / а тым ча́сом іду́т йак'іс' фат'о́вы у ха́шчу на дрова́ та́і уз'али с:обоў ма́ло р'іпы́ / бо д́ума́йут / роскладу́т ва́тру там у ха́шчы та спечу́т со'б'і́ р'іпы́ / абы́ ма́лі шчо перекусі́ти / бо д́ума́йут / зголодн'і́ют // заішли́ до то́йі хы́ж'і / дй'ул'ац':а / а там шчос' кыпíт у то́му котло́ви на шпо́р'і // но та́і д́ума́йут / вёржут і то'ту́ р'іпу́ / на́і она́ с'а там то́то ус'о́ варит / путкля́ли ўже тых сво́йих дроў / шчо ўже по до́ро́зі напарова́ли // та́і ка́жут / йак с'а б́удут ве"ртáти та заку́с'ат' / бо фат'о́вы молод'і́ / та́і зголодн'і́ют / та́і пушли́ они́ да́ле на дрова́ // да́ле іде́ че́рез ха́шчу чолов'ік / везé на

базар фасолі продавати // но таї заходит туды до хыж /
видит / а там йакас' йіда с'а варит / но шче не" готова /
таї думає со'бі / та вержу туды шче пару фасул' / доки
пўду на базар / то с'а йакрас ізварит / і йакрас перекушу /
зайім // дале шче іде йедна жона / несé чéрес хашчу на
друте се"ло до матери буракы таї капусту // видит тóже
тотú хыжу там / зашла / а там щчос' кипит на шпóр'і /
но таї думає / нар'іжу туды шче мáло буракá / мáло
капусты / а йак тотó докыпáє / йак с'а бóду ўбертáти
та заїду // чéрез йакыї час вертáєс'а і бáба с хворостóm
і тоты фат'óвы із дывáми / і чолов'ік з базáра / і жона од
мáтери // ўс'і с'а зышли і зашли туді до бáби до хыж //
вид'ат / а тотó такé фáїне щчос' зварило // бáба шче тотó
посолила / приправила / с'іли / поклáли тот котёл ужé
на сер"є"дину столá і фáїно / дáўно были де"ре"ўйáн'і
лышкы / і лышкáми тóго боршчú так с'а насéрбали / такé
тотó у них с'а дóбре получило // но не" скóро они знáли /
щчо тоўды ўс'і рáзом зварили пёрший раз боршч //

с. Павлово Свалявського району

Інформант: Ірина Ігнат'ю, 1945 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 20 грудня 2018 р.

Коли́ робилам у санато́р'її по́варкоў на кúхни / та у нас
отдыха́ли л'úди із ушы́тких респúбл'їк // то быў Сове́ц'кїй
Сойúз / і отды́хайучих было по́вер тис'ачу чолов'їк //
мали́с'ме три котлы́ по двы́ст'ї п'їс'ят л'їтру / в одно́му
котло́ви вари́лос'а шо / обр'їзали́с'ме мйáсо / куст'á /
а ў тих двох котла́х вари́ўс'а боршч // боршч быў са́мо
попул'áрний дл'а ўс'їх // ўс'ї л'убили́ наш украї́н'с'кїй
боршч // куст'á йак с'а вари́ло / та до́к'ї оно́ с'а вари́ло /
мы тоды́ робі́ли со'б'ї заготоўку дл'а боршчá // бра́ли
мо́ркоў / цибу́л'у нар'їзували́ / поту́шили́ / то ўс'о было́
на ма́сл'ї / тоды́ йак то с'а поту́ши́ло / та добаўл'áли́с'ме
тома́т // тоды́ че́рез друшл'áк ц'ї́дили́ ту во́ду у котлы́ //
тоды́ та добаўл'áли́ капúсту / крúмпл'ї // тоды́ бра́ли
боршчову́ запраўку і запраўл'áли́ ним боршч // і тоды́ /
йак уже́ начина́лас'а вы́дача / та розлива́ли́ боршч у так'ї
кастр'úл'кы і кла́лос'а на стул / за котри́м сид'ї́ло четве́ро
л'уди // од':ї́лно кла́лас'а сме"та́на / че"сно́к і остал'н'ї
спе́ц'її // і л'уди ўже́ сам'ї со'б'ї нали́вали́ / ко к'ї́лко
хот'ї́ // і бра́ли чи сме"та́ну / чи ко шо хот'ї́ // боршч шчи
мож варити́ іс пасу́л'оў // мож ме"та́ти гри́бы / а са́мый
глаў́ний проду́кт / се бура́к //

А які́ ще є види́ борщу́?

но а шчи́ йе боршч / напри́клад іс шчавы́ / ге / шо
зе"ле́ній боршч // то́же береме́ во́ду / береме́ горни́ц' /
клада́ме крúмпл'ї / но і од':ї́лно шчаву́ // там нарва́лас'а
шчавá / промы́лас'а / пор'їскалас'а / і йак крúмпл'ї́ почти́
гото́в'ї / ми́чеме тудá шчаву́ // шчавá па́ру м'їну́т кї́пне і
тоды́ береме́ варено́йе йаї́це / р'їс'їл'ў́йеме на р'їс'їл'óви так
на́друбно і добаўл'á́йеме туды́ // і шчи́ мош сирóйе йаї́це
тудá розбі́ти / мош і тако́йе / і тако́йе // запраўл'áц'а /
к'їт' хо́чеш / бурако́м / а мош про́сто так / без ничо́го //

с. Подобовець Міжгірського району

Інформант: Марія Миголинець, 1959 р. н.

Експлоратор: Ольга Миголинець

Записано 20 січня 2019 р.

У наш'її с'їмїї л'убл'ат їсти борщ // томú йа вар'у го па́ру раз на ть́ждин' // да́коли вар'у п'існїї / коли п'іст / а да́коли порзнїї // п'існїї борщч вар'у без мй́аса / а порзнїї з мй́асом / ават' с:вин'áčого / ават' те"л'áčого // мй́асо раз мй́їу студено́у водо́у / да́л'ше залива́йу у горни́ц' студéну водо́у / а да́ле на сил'ному вогн'óви дово́жу до к'ьп'ін':а // йак заки́пїт вода́ / та п'їну треба зн'ати / а да́ле продо́жжати варїти на слабóму вогн'óви // гото́вое мй́асо вы́їн'ати з гон'ц'а́ / де бде варїтис'а борщч та покла́сти ў дру́гу мй́су // зле"хка́ посолїти / п'їдлїти ма́лин'ко бул'йóну / а да́ле накрїти кры́шкоу́ і покла́сти на огы́н' // до́кы ва́риц':а мй́асо / треба п'їдгото́вити óвоч'ї // че"рво́нїї бура́к середн'ого рóзм'їру / ўмыти / почи́тити / нар'їзати солóмкоу́ / покла́сти ў ша́лку із ма́с'т'оу́ / да́ле дода́ти оцéт / с'їл' / і топїти раз на сил'ному / а да́ле п'їт кры́шкоу́ на слабóму огны́ / до́кы не" бде гото́виї // да́ле мо́ркву / ко́р'їн' пе"тру́шки р'їже"ме солóмкоу́ і ту́шїме на свїн':її ма́с'т'ї у закрит'її ша́л'ц'ї до гото́нос'т'ї // цибу́лу р'їже"ме солóмкоу́ / ма́ло обжа́р'уйе"ме на ма́с'т'ї / а да́ле дода́йе"ме розведéнїї бул'йóном тома́т // то́мїме дис'ат-пй́атна́ц':ат' мїнўт / а да́ле зйédну́йе"ме з мо́рквоу́ та пе"тру́шкоу́ і то́мїме ўс'о разóм // да́ле п'їдгото́улену капу́сту р'їже"ме попола́м / вир'їза́йе"ме коча́н і нар'їза́йе"ме солóмкоу́ // бўл'ї чїстїме і нар'їза́йе"ме части́нами // по́лїу́ку / ў йак'її варїлос'а мй́асо / проц'їдїти / дове́сти до кьп'їн':а / покла́сти нар'їзан'ї бўл'ї / капу́сту і варити два́ц':ат' мїнўт при слабóму кьп'їн':ї // пак дода́ти тушкóваний бура́к / лаўро́вїї лист і варїти с'їм мїнўт // за́правити борщч п'їджаре"ноу́ мукóу / розведе"ноу́ по́лїу́коу́ ават' потéртоу́ в'їдв́ареноу́ бўл'оу́ / тоу́чéним часны́ком / кро́пом / зе"ле́ноу́ пе"тру́шкоу́ // дл'а с'óго треба старо́йе

сáло пор'ізати на др'ібн'і кúбикы / дáле часнык пор'ізати
др'ібно / а пак ўс'о рáзом кладэс'а ў мысу / додайэса' máло
сóл'і і тоўчэс'а тоўкачóм // п'іс'л'а с'óго ўс'óго доvéсти
боршч до кып'ін':а / прикрíти крышкоў / зн'áти с шпóру /
дáти му постóйати сóрок минút // йáк с'а фáйно настóйит /
та мож го подавáти на с'т'іл // коли подайэме боршч / то
кладе"мé ў мыску сме"гáну і посипáйе"ме кр'іпц'ом // дáгде
подайўт пампúшкы / а у нас давáли іс:в'іжим хл'ібом /
шчо п'ікс'а ў пе"чí // хл'іп с'а вып'ікаў з воды / мукы /
сóл'і і др'іж':іў // боршч не" мож было й'істи на ве"ликойе
це"рκόўнойе с'в'áто / йак у нас кáжут / Главос'ікы //

с. Приборжавське Іршавського району

Інформант: Ганна Дурда, 1972 р. н.

Експлоратор: Олеся Харьківська

Записано 24 січня 2019 р.

Кладу́ воды́ у горни́ц' / налива́ву воды́ / чи́шчу капу́сту / шатку́ву йі / а уперéд кладу́ капу́сту / да́ле кладу́ бу́л'у / к'ут' капу́ста тверда́ / а к'ут' молодá св'ўжа навесн'і та уперéд трéба кла́сти бу́л'у / обы́ с'а вари́ли // р'ўжеш йіх пéўними тими́ кўбиками / а тоўды́ кладéш / йак бу́л'у за́кыпл'át' / мéчеш капу́сту // но / а тоўды́ чини́ш / отó с'а вари́т' / чини́ш за́праўку // за́праўку мош чини́ти ма́й скóрше // цибу́л'у лу́пиш / с'ўчеш йі на кўбики та кладéш йі жа́рити // тоўды́ добаўл'аш ресило́вану на др'убн'ўў тéрц'у мо́ркву / йак весна́ ват' л'ўто та йе помудóры с'вўжу / та кладéш помўсто́ то́го помудóры / обы́ с'а там смáжили // помудóры трéба попе́рдн'о ублупи́ти / обы́ бы́ло бес ко́шки / пореселова́ти на вели́кому реселóв'і / та обы́ с'а там ту́шили // йак с'а дотўшувут' то́то та кладéш / а н'е / недóбре // трéба пўс'л'а мо́рквы покла́сти / а н'ет кладé с'а шчи́ а́но // а да́ле покладéш солóмкоў бура́к // усé тўшиш / тўшиш / а тоўды́ корóче залива́ву йа водоў / обы́ онó корóче до мйáкости бура́к с'а проту́шиў // солóмкоў отó до́ста мно́го // но / тоўды́ / до́кут' вун с'а тўшит' / цибу́л'а с'а пере́варит' так / перетўшиц'а / шчо корóче йі́й нийé / не" видко́ йі / ош онá на кўбики пос'ічена́ та́й мо́ркава // а тоўды́ / мо́ркава ви́диш / ош капу́ста та́й карто́шка ўже́ зварéна / сы́плеш туды́ за́праўку // но / се ўс'о тўшиш на оло́йови та се с'ак с'а рóбит' пусн'ый борщ //

а кут' хóчеш порзньй́ та дўже до́бре ко́сточка / кут' у т'а йе бужéна та бужéну кладéш вари́ти / обы́ си фáно помы́ти / а тогды́ ма́ло óбкыпит' та узóл'еш пéршу во́ду вон / тоўды́ йі фáно помыйеш та нáново кладéш / ва́риш / тогды́ ужé ко́сточка практíчно с'а дова́р'уйе / туды́ мéчеш / у тот бул'йóн / карто́шку / та́й ужé капу́сту / та так са́мо рóбиш за́праўку с'аку́ іс то́го / іс бурака́ / іс цибу́л'у / іс мо́рквы / помудóр'уў / а йакшчó нийé помудóр'уў та

кладеш лёча / йа так кладу / домашнього // но / се с'а файно майе с'ак у горничкові / або не у лабошови / бо лабош мальї / у горничкові с'а майе файно проутушити так / шчо короче нич уже с'а не^н майе убстати / лиш с'а майе лишити солómкоу бурак у такуї файн'уї о'дно'р'удн'уї / гу йушц'і такуї / густин'куї // но то ўс'о кладеш та мало закыпит' / таї ус'о // тоўды уднімаш кóсточку / отó знімаш таї ус'о / таї так с'а получат' боршч // до тóго боршча додайес'а сме^нтана / с'ул' / солиш укунци / сме^нтана // сме^нтана с'а ўже у тар'улку кладé // кладеш с'ул' / пéрець / душистыї пéрець / лаўровый листок // но / йа шчи л'убл'у покласти укунци мало / коли л'уто / укρόпу туды / обы лиш запах даваў // но / кос' укунци шчи кладут' / л'уди л'убл'ат' класти / таї йа кладу собу петрушку / лис'та / нас'учену // но пак отó на л'убител'а / айбó йа знаву / мы л'убыме //

шчем чўла / ош коли с'а варит' боршч кладут' ут кўс'ц'у варити жмин'у пасул'у // то такóйе // йа рас робила / онó дўже дóбройе // но / пасул'а дўже дóбра / кут' класти та молоду та она бы с'а так знайеш у т'ум с'а розварила / обы йийі там не видко // она такыї смак дайе // бажано / обы с'а пасул'а ўварила / обы йийі не видко / обы она там была / присўцтовала / но обы йийі там не видко // та г'і молодá йе пасул'а та она с'а скóро варит' / розваруйе та она дóбра / а кут' ц'акá сухá та она маї надоўго // а дўже дóбре / кут' тóто / кут' с'а пасул'а варит' у тóму боршчóви / бо она такыї смак / такыї файны дайе //

ага / шче с'ме на зиму закладали боршчову запраўку / у банкы // мош робити порзну таї мош робити п'исну // йа маї л'убила порзну / бо она гу на жирóви с'а с'акóму / кут' на смал'ц'ови чинит' / смажит' / та онó тоўды зóўс'ум не такыї смак / бо вун такыї специф'учныї запах такыї дайе / нехарóшыї / йа не л'убила // но / айбó дўже дóбре на масті робити // но / та тóже там с'а кладé / смажит' с'а на тóму цибул'а / тогды мóрква / тогды помудóры мól'уц'а / а тогды бурак на солómку с'а р'іже / но / та ўто с'а файно тўшит' / тўшит' у великóму горшкú / а тоўды с'а стерел'узуйе // дўже дóбра с'а рóбит' запраўка / кут' у н'у

клас'ти душ'истого по'пру // мы дако́ле клас'ли у запраўку /
коли с'а ус'е хоче зака́товати // бывало / йа вас сіловала / та
вы ўсе клас'ли у баночку по йан:о́му кру́глому // тогды́ такы́
запах быў / не ош / а́й такы́ / шчо попрáўду / ош до́бройе //
мы робили чоты́ри-п'ят' порц'і́й / а з йан:о́йі порц'і́йі нам
уходило д'ис'ут' баночо́к пуў л'утр'овых // мы н'ігда ма́ло не
роб'іли // йа си кут' под'ума́ву // но а пусны́й йак йа чин'іла //
пусны́й йа в'ід'іла у то́му / в інтерн'і́т'і ка́жут' / ош ро́бл'ат'
ус пампушк'а́ми // тако́йе / за́м'іс'т' хл'іба пампушк'ы // а
уту́ пампушк'ы посыпа́вут' ушчы́ шквар'ка́ми / шквар'ка́ми
та́й / а́йно / іс чесноко́м //

с. Ракошино Мукачівського району
Інформант: Ганна Решетар, 1952 р. н.
Експлоратор: Ольга Миголинець
Записано 25 грудня 2018 р.

Бра́лис'ме гурни́ц' / нали́вали во́ды / переми́вали
ко́сточки / мйáсо на́р'изували на кусо́чки і покла́лис'ме
варіти // трóшки посо́лили // не"досо́л'увалис'ме
тотó // по́т'ім на́р'иза́ли тудá мórки / бурачкá / то ўс'о
с'а зварило // йак с'а зварило / кў́стку с'ме ви́'агли /
опчи́стили / кў́стку ви́кинули / мйáсо с'а пста́ло
дрўго́е там у то́му // по́т'ім кину́ли тудá крў́мпл'і //
йак с'а роски́'їла во́да / оби́ прова́рилос'а ма́ло чучу́т' /
поки́'їла крў́мпл'і / кину́лис'ме капу́сту / оби́ с'а крў́мпл'і
не" розва́рили // кидáлис'ме капу́сту / оби́ с'а і капу́ста
уже́ от полови́ни зва́рила // по́т'ім лаўро́вий лист // ну і
по́т'ім уже́ бра́лис'ме палач'инто́ўку / не"ве"ли́ку голо́ўку
цибу́лки пор'изали́с'ме // по́т'ім тудá ішли́ постепе́н:о
о́вощ'і / пе́рец там / кабачо́к / о́вощ'і / йак'і би́ли у
горо́д'і / ўс'і с'ме по кусо́чку бра́ли помале́н'ко і на́р'иза́ли
кў́биками // ста́вилис'ме тотó ўши́тко пережа́р'увати /
кабачо́к / баклажа́ни / пе́рец // паради́чки уже́ ўк'ин'ці
с'ме дава́ли // то ўши́тко с'а / йак ле́ча зва́рило / і по́т'ім то
с'ме уже́ / йак гото́вое / крў́мпл'і би́ли / капу́ста / і ўк'ин'ці
с'ме уже́ вили́вали ц'у ле́чу // пйат' ми́нўт поки́'їло
ще / попрóбували / ци́ трéба досо́лити / попо́прили /
досо́лили // укро́пу мош тудá на тотó / пе"тру́шочки
листо́чки / і тотó ўши́тко дл'а за́паха // капу́ста св'їжа
би́ла / бо квасна́ капу́ста з б'їл'шойі ча́с'т'і роби́лас'а ўже
зимо́ў / а л'їтом роби́лас'а іс:в'їжо́йі капу́сти // ко́му трéба
би́ло квасн'їшу / тот добаўл'áў оцёт чучу́т' / оби́ ма́ло
чучу́т' квасно́ва́тое би́ло // роби́ли іс:таро́йі / до́ки би́ла /
а йак уже́ не" би́ло старо́йі / та бра́ли ўже́ йакшчо́ би́ла
молода́ крў́мпл'і // крў́мпл'і трéба зна́ти ош йак'і / бо к'їт'
с'а до́ўго вар'áт' / та зна́чит' мош і капу́сту ме"та́ти / к'їт'
с'а ўни́ дўже́ розва́р'увут' / та трéба і капу́сту сна́чала́ ще
поста́вити ва́рити // йакшчо́ роби́ш іс квасно́ў капу́стоў /

капу́сту квасну́ треба од'і́лно варі́ти / по́т'ім ужéк леш
доба́виш / кúл'ко тоб'і́ треба і во́ды / і капу́сти // і пак йі́д'а́т'
так / ко л'у́бит' іс:мета́ноў / с:мета́ноў / ко бес:мета́ни / та
бес:мета́ни // йакшчо́ йе сметана́ / йе / йакшчо́ н'е / та
йі́д'а́т' ўс'і бес:мета́ни //

А з чим і́ли борщ?

Ра́н'ше із богачо́м йі́ли / то киндири́чина мука́ / то
ўши́тко так запраўл'а́вут' / йак хл'і́б // мука́ / во́ди /
посо́л'ат / поцу́кр'а́т' ма́ло / се кладу́т' у таку́ пала́ч'інтоўку
і кла́ли то́то ў пе́ц // і ў пецу́ с'а то́то спекло́ / і по́т'ім
нар'ізува́ли так / і ми іс тим богачо́м йі́ли // киндири́чині
бога́ч / так с'а назі́ват' // борщ хот' йаки́ зварі́ли // к'іт'
не" бі́ло шо йі́сти / крúмпл'у / капу́сти ча́сто / бо то са́мо
тако́йе ходно́йе // у ке́рт'і бі́ла і капу́ста / і крúмпл'і /
зна́йеш у се"ло́ви йак / ўши́тко йе // та́к шо шо / рас-рас /
зме"та́ли / зварі́ли / до св'іда́н'а // посо́лили / попопри́ли
і ўже борщ // не ўба́дували та́мка / ош то треба́ / анто́
треба́ / йак треба́ і то́то / ми нич не" ва́жили // шо ва́жили
йедéн пе́рчик ци два пе́рчики / кúл'ко бі́ло / ту́л'ко с'ме
ве́рли / засма́жилис'ме / і так іс'ме ўс'і йі́ли // сол' кидáли
на гла́з / по ўку́су // йа і тепе́р'ка не" ва́жу ци м'і́р'аву / йа
по ўку́су ве́рла / на к'інчик ло́жочки сто́лової / зав'і́с'імо
йаки́ го́рчик // мно́го сра́зу не" ме"та́лам / бо оби́ не"
пересо́лити // бо к'іт' во́ди ўже доли́ваш / та ўже ма́ло і
ўкус т'і́р'а́йес'а / і ўже не" така́ во́да жи́рна / нава́рена / йак
то́то к'іт' бу́деш во́ду доли́ва́ти // л'і́пше ме́нше посо́лі /
по́т'ім ўк'і́н'ці досо́лиш // у нас не" бі́ло тако́го / шо у
ме́не йе шос' л'убі́мойе // у нас бі́ло ўши́тко / шо с'а
навару́ло / то с'ме і по́йіли // но бі́ти ў за́хват'і чим'і́с'
одним / у нас то́го не бі́ло // у нас ўс'о с'а йі́ло //

А галушки́ додавали до борщу?

Галушки́ не йшли у борщ // ішче́ добаўл'а́ли / к'іт'
што / пасо́л'у у борщ //

А чи були́ які́с' замовля́ння на борщ?

Сол' / шо осв'а́чена / йа йі́йі не" висипа́йу ні́где / йа
йі́йі висипа́йу у йі́жу / посипа́йу і гово́р'у / с'і́л'у / с'і́л'у
посипа́йу / поко́й с'емі́й возу́рашча́йу // і так іспо́л'зу́й

с'в'ашчѐну сол' // а мѐжна пе"ре"крестіти прѐсто / мѐжна помолітис'а "Отче наш" // коли боршч іс' ізваріла / вот і посолі // макарѐни варіти / у ту вѐду не" сїпати св'ачѐну сол' / а просту / бо ти тоту вѐду сц'їджуєш / а т'їл'ки ўже ў гѐтову макарѐни ўже посїплеш // і ўшытко / супи / йайѐчка посипаєш // т'їл'ки йак уже ўс'о гѐтово / тод'ї берѐш у три пал'ц'ї шч'їпку сол'ї с'в'ачѐнойі і посипаєш / і гѐвориш //

с. Торунь Міжгірського району

Інформант: Ганна Брошняк, 1968 р. н.

Експлоратор: Ольга Пискач

Записано 8 січня 2019 р.

Мойї ўс'ї домашн'ї дўже л'ўбл'ат їсти борщ // у нас так заведено / шчо раз на два н:ы мўсит бїти шчос' р'їткўйе їсти / суп ни так с'а їс'т' / а борщ сёрбайут ус'ї // айбо йа ни дўже л'ўбл'у варити борщ / бо з ним с'а трєба дўго бабрати // осўбе"н:о / коли вар'ў порзнїй / їз мн'асом // но та йа го так р'їхтўйу // кладў вилику свїн'с'ку к'їстку абў тил'ачу / она с'а варїт диз' два часы / тогдї то'тў дз'аму / де с'а варїла к'їстка / трєба проц'їдїти / а мн'асо об'їбрати в'їт к'їстўк // м'її газдā стрāшно с'а сёрдит / кид' му с'а к'їсточка попāде / кāже / шчо мож умёрти / кид' застр'ане ў гыртāн'ц'ї // мош клāсти в'їдрāзу мн'асо ї варити бис к'їстки / айбо тотў не такўйе бде смачнўйе / йак на к'їс'ц'ї //

но а дāле о'бр'їзуйу р'їпу / чїшчу мўркоў та капўсту // капўсту нар'їзāйу нāдр'їмно / а р'їпу з мўркоўл'оў на кўбикы // мєчу ў тутў дз'аму по чирз'ї / раз мўркву / пак р'їпу / а дāле капўсту / наї с'а ўс'о варїт // мўйа нив'їстка дāколи кладє ў борщ фасўл'у // айбо фасўл'у тўже трєба дўго варити / а шчи пе"ре"т:ым замочити на н'їч // тогдї дўже сьтнїй бде борщ // йак робїти го с фасўл'оў / та трєба фасўл'у окрємо зварїти / а пак ту вўду с'ц'їдити ї добāвити фасўл'у ў готўвїй борщ абў ўк'їнци вār'їна //

йак с'а борщ доварїт / та трєба го шчи зарантовāти // йа рўбл'у рантāш так / бирў цибул'у / жār'у йї на ол'їйови вад' на свїн'с'к'ї мāсти / додайў порисил'ованїй на вилик'ї тїрц'ї бурāк / наливайў лышку в'їстў / обї бурāк ни ўтрāтиў ц'в'їт / накрывāйу фе"дєўкоў ї тўшу двāц:ит' минўт // мож їшчи ў рантāш додавāти мўркоў / а не варїти йї с капўстоў / хто йак хўче // дāхто дадайє ў рантāш лышку б'їлойї муку / обї маї загустїти борщ / а йа не дайў / бо мы л'ўбиме р'їткўї / зām'їс'т' муку дайў томātu // дāле тот рантāш высыпāйу ў борщ / ї дайў борщўви шчи

покып'іти пйат' минут / ук'інці тоўчү часнык іс:олоніноў
і запраўл'айу боршч / шчи додайү припраўу ус'аких /
кр'іп / питрушку / с'іл' / мож ма́ло вегеты / знима́ю з огн'а
і кладу́ / обы с'а ма́ло насто́йаў // тогды́ бде ма́ смачны́й /
не тре́ба го на́раз істи / чим доўше сто́йит / тым л'і́пше //
іме́ боршч іс:ме"та́ноў або́ з майонезом //

А як готуєте пісний борщ?

Пісны́й боршч ма́ лёхко робі́ти // йа зна́ю ос'ак на
зіму ўсе закла́сти боршчо'вү запраўку / та тогды́ дү́же
про́сто робі́ти боршч // ме́чу ў кыпл'ачу во́ду р'іпу /
капу́сту / а йак с'а то́то зварі́т / додайү боршчо'вү
запраўку / покып'іт пйат' минут / і боршч гото́вый //
у боршчо'вү запраўку ўхо́дит о'л'і́ / цибу́ла / ма́ло
часныку́ / мо́рква / бура́к / пом'ідоры́ або́ тома́тна па́ста /
че"рлэны́ пириц' / ус'о́ тре́ба пе"ре"моло́ти / і ва́ріти ў
п'іў л'ітро́вых банка́х п'іў ча́с // пак закру́тити / і на зіму
гото́ва запраўка // ос'ак ко́ли ни"е́ час / то дү́же до́бройе
д'іло / ўсе н'а выруча́йе //

йа шчи чу́ла / шчо мож у боршч кла́сти гри́бы / айбо
йа такы́й нігда́ не ва́рила // а раз им бы́ла на Укра́йин'і /
ў Харк'іус'к'і о́бласті / мо́йа ро́дичка там с'а в'іда́ла / та
йіла́м у нійі́ дү́же до́бры́й боршч на мн'асови́ інди́ка / у
нійі́ было́ мно́го інди́к'іў / та ўна́ ц'іло́го інди́ка туды́
ве́рла // праўда́ / ва́рила на мно́го л'уді́й / дис' нас было́
дис'ат' // но дү́же было́ сма́чно // йа такы́й до́бры́й боршч
нігда́ шу́га ни йі́ла //

А чи випікаете до борщу спеціальні пампушки?

Н'ет / у нас не заведэно пичи до бо'ршчү спи'ц'іал'н'і
булкі́ / мы йіме́ боршч іш чо́рным хл'і́бом / тогды́ ма́
сма́чно // а хто л'у́бит б'ілы́ хл'і́б / іс'т' із б'ілым //

Говірки гуцульсько-закарпатського
порубіжжя

Закарпатська область

с. Верхнє Водяне Рахівського району

Інформант: Олена Ткач, 1953 р. н.

Експлоратор: Олеся Харьківська

Записано 18 січня 2019 р.

Колис' даўно мо́йа ба́бка вари́ла дуже до́бри
боршч / ута́к роска́зала і мен'і то́т реце́пт // голоу́нім
інгри́д'ієнто́м то́го боршчу́ бу́ло ліс'т'а одної́ рослини /
то квасо́к // ліс'т'а кваску́ йі́ли коли́с' сири́ї і лиш так ма́ї
пу́зно його́ на́чали вари́ти //

боршч то не са́миє л'убі́ме мо́йе бл'у́до / но вари́ти
його́ му́саї зна́ти ў́сім д'іу́чатум і жо́нам // му́ї чолов'і́к
дуже л'уби́т боршч // осóбин:о сис' зелéній боршч //
ус'і вар'а́т обичні́й черво́ній боршч / іс бурако́м // но йа
хо́чу роска́зати реце́пт зелéного боршчу́ // зелéним його́
назива́йут і́з:а то́го шчо́ у то́т боршч тре́ба кла́сти квасо́к //
ма́ї ча́сто йа робл'у́ сис' боршч ул'і́т'і // квасо́к ростé у
ме́не у горо́ц:и і зварити та́кії боршч не йе т'а́шко // коли
ростé квасо́к та то́гди́ йа і го рву́ / с'ічу́ на мал'і ку́скі і
кла́ду у моро́з'ілку / аби́ зварити його́ у л'уби́ї момéнт //
його́ мош вари́ти з мй́асом і бес / пусны́й зелéній боршч //
аї́бо л'і́пшиї час дл'а зелéного боршчу́ / то весна́ і л'і́то //

квасо́к йе дуже корис́ним дл'а здо́ров'я і його́ г'і́я
йі́сти / а осóбин:о малі́м д'і́т'ум / би бу́ли здо́ровими //
типі́р йа роска́жу реце́пт то́го боршча́ // дл'а поча́тку тре́ба
нарва́ти кваску́ / нарва́ти тре́ба не дуже мно́го ліс'т'а / но
аї́бо то зависит ку́л'ко ви варите́ боршчу́ // йакшчо́ горне́ц'
вели́кії і боршча́ ма́йе бу́ти мно́го / то тре́ба ма́ї мно́го
нарва́ти кваску́ / йакшчо́ н'і / та дис' дис'а́т'-пйатна́ц':іт'
ли́стку́ бу́де до́ста // квасо́к тре́ба до́брé проми́ти у
студéнуї вод'і / аби́ ліс'т'а не бу́ло гр'азним // да́л'і тре́ба
уз'а́ти три-чо́тири р'і́пи / почи́тити йі́х і ўже р'і́зати

кúбиками // обов'язково трéба ўз'ати два-три йа́йц'а і би оні́ б́ули до́машніми // не купóваними / бо тогди́ боршч б́уде ма́й до́бриї // йакшчó йе возмóжнос'т'і і не йе гов'ін'а та йа у таки́й боршч кладу́ шче бужин'і рéбра / тогди́ боршч б́уде ма́й навáристим і ма́й до́брим / бо з мйáсом л'убá йідá ма́й до́бра // сул' трéба / пéрец за сво́йоў д'áкоў / но і круп з петру́шкоў / йа д́уже л'убл'у / коли́ у таки́х дз'áмах йе мно́го зéлен'і // і коли́ ўже напарувáли шчо трéба на сис' боршч / начинáємо йогó варити // йакшчó то з рéбрами б́уде та рас трéба клáсти варити рéбра у горне́ц / налити воді́ у не́го студéнойі і на́й с'а со'б'і вар'ят там рéбра // до́ки вар'я́ц'а рéбра / у окрeмий горне́ц трéба поклáсти варити йа́йц'а // коли́ мйáсо звáриц'а трéба ма́ло проц'ідити чéрес ма́рл'у тот бул'йон і у́же у тот бул'йон поклáсти варити ту нар'ізану р'іпу // она́ ма́йе де"с' варитис'а пйáтнáц':it' м'ін'ут / не" поўн'ис'т'у / обá она́ не роспадáлас'а //

жóни шче кáжут / шчо они́ мо'жýт поклáсти с'а варити ц'ілу р'іпу / би она́ с'а розваріла там поўн'ис'т'у і би зробилас'а така́ ма́й густá сéрбанка / но йа не" рóбл'у так / йа лиш вар'у нар'ізану р'іпу // дáл'і йакшчó л'убл'ят' йісти цибу́л'у та чістимо однóу цибу́л'у / нас'ічу́ на́друбно і мóркву шче г'йа / йийі мош порисилувáти абó нар'ізати так'і солóмки тонк'і і вéричи то ўс'о у ту дз'áму / де р'іпа с'а варит // мйáсо з тих ребéр трéба обыб́рати і йакшчó ви'лик'і кускí та нар'ізати йогó // дáл'і г'йа поклáсти мйáсо у то'ту́ дз'áму і лишити би то закип'іло / но при то́му г'йа збáвити вáтру / на йак'у́ї с'а то варит / абí оно́ со'б'і там помáли кип'іло // коли́ то закипит / у́же промити́ і нар'ізани́й квасóк мéчимо у наш боршч //

за сис' час у́же йа́йц'а с'а зваріли // йіх мош поклáсти у студéну вóду / би они́ ма́й скóро прости́ли / но і трéба посолити ма́ло вóду / коли́ они́ с'а вар'ят / абí с'а ма́й фáйно чісти́ли // коли́ они́ прости́ли та почи́стити йіх / нар'ізати на́друбно і вéрчи у боршч / йа не л'убл'у жоўто́к з йа́йц'а і тогó кладу́ лиш б'іло́к / но хто л'убит іс жоўткáми та мош ц'іле́ йа́йце́ клáсти // но і ўс'о / боршч ма́йже готóвиї // тогди́ ўже пуд самі́й конéц мош йогó солити і пéрчити / беремо́

петрушку ват' укроп / мош ус'о класти / с'ічимо друбно і у борщ // но і онó шче мáло покипит і мош викл'учати гет плитú або забирати горне́ц гет іс шпóра / йакшчó то с'а варило на шпóр'і // накріти горне́ц кришкоў / би то ўс'о пропитáлос'а тим за́пахом і мош йісти // дúже дóбриї бúде ун / коли йогó йісти іс:метáноў // насипáти у тар'іл' со'б'ї / вёрчи дв'і-три ліжки сметáни і йісти / маї дóбре і йа маї л'ўбл'у йісти йогó іс милаїним коржóm // і ўс'о / борщ готóвиї //

Гуцульські говірки

Івано-Франківська область

с. Космач (присілок Ставник) Косівського району

Інформант: Олена Гавришук, 1942 р. н.

Експлоратор: Наталія Вербич, Святослав Вербич

Записано 13 липня 2018 р.

Мама / робила... пуч'истит бурач'ок... перекройт йак
ве"ликий і накладайе ў баноч'ку і засипайе тєплоў водоў //
а йа ўже йак робл'у / то йа ўже ўз'му / таї поч'ишч'у / таї
потру / йіго на / на... на терц'і / так / потру і закладу в
баноч'ку і засипайу тєплоў водоў / і-і треба щоб оно ни
пе"рик'и'сало // бо ўно йак пе"рик'и'сле то ўже тогди кї'слиї
б'іл'ше то... / ну це ўже треба покуштувати тої росолї'к
тої / йікий в'ін / ч'ут' -ч'ут' аби вин:иї / ўже добрий боршч' //
так // ну і дал'і шо / і дал'і шоби ни пере"варї'ти / йіго йак /
боршч' тої треба / то ўже мн'асо то ўс'о було заварєно ўс'о /
а це / лиш тоди кї'дати / і цибул'ку ту / ўже ну заправу ну
заправу ўже п'ісл'а би то ўже ни пере"вар'увалоси / бо йак
си пере"варїт ужє тої ўже в'ін кол'ір тир'єйе / тої боршч' /
і-і / ну і-і / вопшем такє би то ни пере"варї'лос'и //

А щось ще додаєте, ну, там гриби...

Ну а гриби так / алє / алє / то це дўже / грє"би ... /
так'и'ї / ў боршч'є / дўже в'ін таки'ї ладний / то дўже пахне
боршч' / грибом //

А квасольку, може?

І квасол'у мўжна ў боршч' давати / ну / квасол'у
б'іл'ше мама давала / а так б'іше йа ни знаїу / то ўже собї
мўжна... //

*Але такий от класичний борщ ваш, такий, як ви за-
вжди варили, то це тільки бурячок, так?*

Так / ти'л'к'и бур'ач'ок // ... // а барабол'і ни клали /
ну то собї мўжна ўже це самому придумати соб'ї шо /
мўжна і з бараболом //

Тобто борщ був без картоплі взагалі?

Без картоплі / без картоплі / такіє буў борщ' //
отакій мама варила //

Але обов'язково м'ясо?

С фасол'ями / а мн'асо обоўйасково //

А якщо там на піст, скажімо, то м'яса ж не було?

Н'е-н'е-н'е //

То це тільки бурячок?

Так / т'іки буряч'ок / але то / ўже на піст ўже бур'ач'ок бо то
треба мн'еса ў борщ' б'іл'ше хоч'е мн'аса так шоби там було /
шоби / бо в'ін такіє б'іл'ше то // мама ўже на піст такіє дуже
ї борщ' ни варила / уже на піст си ни варило / бо то п'існі
борщ' ни такіє / о // і смитанку / ну / смитана це обоўйасково /
це ўно йак уже си доварило та / йа кидайу так у гор'ечу / а
типер мин'і ни можна смитанку / то чи ў супч'ик ч'і ў шо / абі
йак се ч'ут'-ч'ут' забойло ч'ут'-ч'ут' за... побул'кало / бо / мин'і
ни можна варену смитану дуже переварену / т'іко / йа биру
тар'ілку / і / капайу там трóшки ли'шку смитани і пом'іш'ела і
так йісти // ... // борщ'ик тої такіє добрий шо б'іл'ше смитани /
то ш'е л'іпши // так // ну то / а ўни йід'е / вар'е / ў долині там /
борщ' / то / бис смитани // ну йа йак ни майу смитани йа ни
вар'у н'і супч'ик таї н'і борщ'ик // а л'уди йід'е / ну йак'ій то /
йака то / йак'ій то борщ' або / або супч'ик бе'с смитани // ... //
йа ўже к'идайу тоди коли ўже ўс'о йа покидала і туди смитану
таї ч'ут'-ч'ут' ш'е таї в'ідсувайу на б'ік уже / шоби то ўже ни
варило си // ну / таї це такіє смак добрий / шо це ни годен си
найісти цего // ну / тої так / ну таї //

А скажіть, а капуста не додавали?

Так / йа периважно солоткої капусти давала / а / а
таку капусту добре йа знайу би / би йійі / в'імоч'іти таї
може би варена була / бо воно доўше //

Тобто в борщ ви ніколи капусти не давали?

Давали але солотку капусту //

А солодку, тобто таку, що з города, не квашену?

Так ... / не квашену / таку солотку / то така си йшла / бо
вона скор'іш'е / скорен'ко си ўвар'увала таї це / кидалос'
туди ўже буряч'ок таї / а так то мама také ни кидала / але це
можна соб'ї попроб'увати / таї / таї соб'ї к'єнути //

Бойківські говірки

Івано-Франківська область

с. Осмолода Рожнятівського району
Інформант: Євдокія Бушко, 1931 р.н.
Експлоратор: Наталія Хібеба
Записано 26 серпня 2002 р.

Хто готував весільні страви?

Бўли / то с'а назива́йе кўхарка // і ў таких / зна́йіте / горшкáх / типéр ў бан'акáх велик'их / а тогдá так'і / ну / з глини / ну / так'і / зна́йіте / так'і глéчки йе // то такі́ бéлец' / так'е́й горшчóк / шчо в'од'і на ц'і́лэ вес'іл'а вар'ат / ну / то назива́йец':а такі́ б'ігус // праўда / шче дóти / ўже йак за тижден' ма́йе бўти вес'іл'а / кличут там чи дéс'іт' д'івок / чи п'ятна́ц'іт' / і такú бóчку кришут бурак'іў // ну / так'эх звич'áйних / червóних / кришут бурак'іў // тижден' к'эсне / в'іт'áк кўхарка тотó в'ідвáр'уйе / áби то не бўло кваснé / і ў то́й горшчóк к'еда́йе мйáсо // а в'іт'áк прик'інці бураки / і то такі́ б'ігус с'а називáў // і однú кáшу ў так'ім горшкú тóже / кáшу // хл'іб / то ни так / йак типéр / ус'óго / шо с'т'іў лóмиц':а // а тогди хл'іб покладúт на с'т'іў / ўстайé однá ж'інка з нóжиком і дл'а кóжного р'іже кусóк хл'іба // áбо йіш соб'і / áбо дом'іў бері соб'і // і бўл'бу ў лупин'і / ў лус'ц'і // в'іт'áк ужé посхóд'ац'а так'і стар'ш'і ж'інкé і лúшч'ат тотú бўл'бу / і кáша // і кáву прик'інці давáли ў горн'áтках // а б'іл'ше таких йід'іў / таких во / горóшок там / áбо коўбасá / áбо мйáсо / áбо тушенé / áбо шо / н'іц-н'іц // но кáша бўла / і то́й б'ігус-йўшка / ну і кáву // і тотó ни ўс'і / котр'і ўже трóшки заможн'іш'і //

Львівська область

с. Вовче Турківського району

Інформанти: Анна Савчин (Розлучка), 1936 р. н.,

Катерина Кльоб (Лило), 1939 р. н., Іван Савчин, 1926 р. н.

Експлоратори: Андрій Вовчак, Ірина Довгалюк;

транскрипція: Наталія Хібеба

Записано 6 липня 2008 р.

Чим гостилися колись на весіллі?

На вес'іл'а носили кúрку або молокá // вари́ли борщч /
вари́ли йішку / дава́ли мйáсо і вари́ли кру́пи // а йішка
бу́ла кúр'ача / бо л'úди кúри приноси́ли на вес'іл'á // йіли
с хл'ібом / а мйáса дава́ли так са́мо // а борщч робі́ли
з житно́ї мукы́ / дúже ўкúсний буў // ну і кидали там
мйáса / і п'ідбива́ли / так звича́їно борщч // дали́ но́гу /
ту́йу дойдáли / дали́ дру́гу //

То все зразу не ставили?

Н'е-н'е // дали́ борщч / борщч / зйі́ли борщч / дава́ли
йішку / зйі́ли йішку / дава́ли мйáсо / а потóm напосл'ідку
кру́пи / ка́шу йі́ли д'іти і ж'інкі́ / чолов'і́кі кру́пи не
йі́ли // áле такé смачне́ бу́ло / л'úди повийідáли //

Що приспівували до борщу?

Та мо́же шос' с'п'і́вали ж'інкы́ // [співають. – Н.Х.]

фа́їний бо́рщчик /

фа́їний бо́рщчик /

гúс'а с'а вари́ло ... //

с. Вовче Турківського району

Інформант: Анна Касенич (Лило), 1935 р. н.

Експлоратори: Андрій Вовчак, Ірина Довгалюк;

транскрипція: Наталія Хібеба

Записано 5 липня 2008 р.

Що давали їсти на весіллі?

Ну та боршч вари́ли ўсе / а ше рáн'ше ше крупу́
вари́ли / кúри несли на ве^нс'іл'á / хто с кúркоў / хто з
гор'іўкоў / хто йак / таі то́то //

О котрій години гості приходили?

Ну то йакá дес'áта годи́на ішли́ //

Встигали курку зготувати?

Та шо то йе // тоті сво́йі л'úди рáно / а тоті шо в'ід
молодо́йі по́т'ім при́дуд / то ўже навéч'ір при́дуд // бо
за́ки вони́ п'ідúт до молодóйі / а тот'і потóму ўже придáне
теж véч'ір п'ідуд // та йе коли́ вари́ти //

Чи латкали до борщу?

Фáйніі бóршчик / фáйніі / гúс'а с'а вари́ло // [співа-
ють. – Н.Х.]

фáйніі бóршчик / фáйніі /

гúс'а с'а вари́ло /

то ми бóршчик висербáли /

а гúс'а ходило //

ну та вари́лос'а-вари́лос'а / ўс'áке с'а вари́ло // до
кóжно́йі стра́ви шо подава́ли не с'п'івáли //

с. Урич Сколівського району

Інформант: Емілія Гунчук, 1946 р. н.

Експлоратор: Наталія Хібеба

Записано 5 серпня 2004 р.

Що готували на весілля?

Даўно / шо готувáли? // салáт'іў там не б́уло // холодéц'
там варíли / боршч / гóлупц'і / там ше шо? // пекли
завíван'ц'і / хл'іб пеклі с:вóйі пéчи / абí б́уло / то ше
такé // макарóни / отó / йак мака́йем ў бул'йóни / з йўшкоў
ўже // мн'áсо б́уло // та такé // та б'íдно б́уло // йак казáли /
шо ше одноў порц'іеў / за мéне то ўже не то / а старш'і
казáли / одноў р'умочкоў обходíлос'а ўс'о вес'іл'а //

**Говірки бойківсько-надсянського
порубіжжя**

Львівська область

с. Росохи Старосамбірського району

Інформант: Ганна Терлецька, 1926 р. н.

Експлоратори: Наталія Хібеба, Леся Хомчак;

транскрипція: Наталія Хібеба

Записано 6 липня 2010 р.

На другий ден' ўже не було ў мене вес'їл'а // ц'отка
кажи / п'їшла коро́ву дойе́те ше // а йа ўдо́ма так не
варіла / зна́йте / с'їмна́ц'їт' ро́к'їў / чéл'ади тако́ї
не було дўжи / два браті́ // і ц'отка ка́же / Миха́їле /
кажи-кажи / би Га́н'ї зваріла бу́л'би і боршчу́ тако́го
п'їдби́того // зна́йте / йаки́ то п'їдби́тий боршч таки́ /
украї́н'с'ки́ боршч // дўма́йу / Бо́же м'ї́ / йа ше то́го не
п'їн'ала / ви́д'їла / йак мо́йа ма́ма ро́била / виби́вала йе́ц'ї
там йїдно́ / чи дв'ї / к'їл'ко си́ла бу́ла // а нич моўчу́ / нич
не ка́жу // йак йа п'їдби́ла то́ї боршч / бу́л'би зваріла /
ви́мн'ала так / подуси́ла / на ко́лот'їу́ц'ї назива́ли // йа
ўз'ала́ то́ї боршч на ли́шку / а ли́шка не па́дає / таки́
густі́ // йа так пла́кала / аш ми во́чи черво́н'ї ста́ли //
м'ї́ чолов'їк п'їшо́ў / ка́же / шо так пла́кала? / бо_м
зваріла боршч незда́лиї / на́в'їт' ли́шка не па́дає // ти
дурна́ / ка́же / вона́ не ўм'їе са́ма до́бре варіти / а ти ту
во пла́чиш // пос'їда́ли йїсти ўс'ї ра́зом / типе́р тар'їлки /
зна́йте / типе́р па́н'с'ке // ўже пос'їда́ли ўс'ї йїсти ра́зом /
а ц'отка ка́же / таке́ мо́лоде́ / ка́же / а таки́ фа́їни́ боршч
зваріла / ситни́ // м'ї́ мене́ шчи́пле / видиш / ка́же / а
ти / ка́же / спла́калас'е // йа ти пов'їла / ти похва́лила / а́ле
таке́ мо́лоде́ / а таки́ фа́їни́ боршч зваріла / ситни́ // а
пото́му зваріла дес' за р'їк мо́же за два зваріла_м боршчу́
тако́го / зна́йте / с квáсу // боршчу́ фа́їного зваріла / да́ла
йе́ц'ї / йе́ц'ї зваріла шти́ри чи к'їл'ка там пос'їкла // йа
то не ўм'їла / то сус'їтка та́ка бу́ла фа́їна пове́рх / вона́

мен'ї пов'їла / йак то варіти // йа то не ўм'їла / ше молодé варіти // тої во / йа то зваріла / і в'їгчим каже / áле то фáйні боршч! // а ц'óтка ўз'áла ту во мїску мах без в'їкно кинула // наваріла / каже / пац'áтим / вибачáйте / каже / намачáла / ўс'óго р'їжного // а то не бáчили / знайїте / а м'ї стойїт / ўс'їм подавоў хл'їб / каже / ми так б'їгали ўс'о зваріти / квáсу в'їн назбираў // ... йої / тихоїко / не свар'їц':е // ... хлóпц'ї бўли мéнш'ї // молодé / так ше не ўм'їе так дўжи // áле потóm с'ї наўчїла // мáма / то мáма би так не зробїла / а то ц'óтка // вона не вид'їла / йак боршч варити / хто дўже варїў т'ї боршч'ї с квáсу // тепér б'їл'ше варїт / і такиї / і такиї // йакиї йе / такиї варїт //

Що готували на весїлля?

Йак йа с'ї в'їд:авáла / варїли боршч п'їдбїтиї / так йа казáла / боршч п'їдбїтиї / хл'їба накрайáли / варїли сїра нáв'їт' // тáто так казáў / шо молоко прин'їмáў / там йакиїс' сус'їд / сїра назбираў мнóго / наварїли сїра / áбо йакýс' ше мáч'їнку //

А як варили мачанку?

А / набїли йайéц' / п'їдбїли мукóў / молоко / то мáч'їнка мачéти // типérка мн'áсо печўт áбо п'їдлиўку з бўл'боў // р'їжне тепér йе / перéd так не бўло // мн'áса на тар'їл' / ту / там / там / там цв'їкл'ї / там боршч п'їдбїтиї ше // тепér дайўт по горн'ётках / а тодї давáли ў мїску //

Надсянські говірки

Львівська область

с. Годині Мостиського району

Інформант: Марія Кужій, 1926 р. н.

Експлоратор: Леся Хомчак

Записано 30 січня 2009 р.

Який борщ варили?

Борщ може бути р'ітк'її / а може бути і з кап'устойу / то йе руск'її //

А чим відрізняються?

Р'ітк'ї борщ вар'ат в нас так'її // ту вариц'с'а кусочок мн'аса / так // п'ізн'іше дайец'с'і сме"тани / молоко / одно йайце / можна і б'іл'ше дати / жовток / мукі лóшку // але бур'ак / бур'ак там мусит бити / бур'ак звáрениї / о // тод'ї берец'с'а розколóчуйец'с'а те фсе і залива́йец'с'і // і то к'іпне // то назива́йец'с'а р'ітк'ї борщ / о // к'іпне / в'ін закипит' раз / і бур'ак трец'с'а на т'ім / на тёрку / варениї / і кидáйец'с'а в борщ // можна питру́шк'и дава́ти / там питру́шки / перц'у / і в'ін черво́нії борщ // то йе" такé р'ітк'ї борщ // можна з пл'ацком йісти / напрім'ір / пир'іг пич'ут з то́го // пир'іг з чим-нибу́д' / з бу́л'бойу //

А Ви ще щось казали про "руский" борщ?

Борщ / і бу́л'ба / і мо́рква / і шо там ше вариц'с'а // бур'ак там трéба // но не м'ішáло би / шоби́ там йака́с' ногá зал'ізла! [сміється. – Л. Х.] //

с. Губичі Старосамбірського району

Інформант: Степанія Пастушок, 1928 р. н.

Експлоратор: Леся Хомчак

Записано 13 серпня 2008 р.

Що Ви варили, як були кумістриною на весіллі?

Борщч //

Який?

Підбиваний / так // житній борщч / так'ий здоровий борщч //

Як то здоровий?

Начиніли в бан'ик'у / жито с'і там зваріло / би воно / жито / ни пшиниц'и / шоб воно аж с'і покололо фсере^мдин'і зерно // і тод'і воно простіло / дали там т'істо з хл'іба житного того / посолили / о'кр'іпец' йак був / тмин //

Що таке окріпец'?

О'кр'іп // воно к'ісло ц'ілії тіжден' / ну / можна і штири-пйат дн'ію ... / ну і так'ий борщч підбиваний //

Коли вкисло, юшку відціджували?

В'ітц'іділи чере^мз мар'лу / чере^мз друшл'ак / ц'іділи і варили ту й'ушку / а наб'оц'і / в квасн'ім не буде с'і мй'асо варило / то не буде в квасн'ім с'і варити / мй'асо збоку зварили // пот'ім фс'і готували док'упи і тод'і підбивали сме^мтанойу // ну / так'ий бан'ак / великий бан'ак // там п'ішло три тар'іл'ц'і смит'ани / так // двайц'іт' двоїе йайічок //

До сметани яйця давали?

Н'и / не так // й'аїц'і то треба було ф'аїно виколотити // с'в'їж'і й'аїц'і о'с'ібне / а смит'ана / о'с'ібне / а молоко с'в'їже дал'ше о'с'ібне / і мука / але то і р'ос'ію с'і даваў / знайе^мте //

А як то все, що Ви зробили окремо, додати в борщч?

То треба говорити / і довго говорити з ва́ми / би ви с'і навчили борщч тої робити / а йа ни ма́йу си́ли то розка́зувати // то с'і фс'о о'с'ібне р'обит / о'с'ібне с'і й'аїц'і колотит // о'с'ібне сме^мтану с'і колотит / о'с'ібне муку́ з молоком с'і колотит / фс'о особісто // і ше і борачк'і с'і

там дайé / о'с'ібне с'і готóвит / і пóтім фс'о докúпи // мйáса
с'і там не дайé / но т'іл'ко рóс'іў / смак // йак с'і мйáсо
варит / там р'ізн'і заправ'и с'і дайé // і то с'і готúє докúпи
до тóйі йушк'і // такóго і ў рестарáн'і не будúт робíти / бо
то йи живи́й боршч / а ни так'ий во / йак типéр / ф'іг-м'іг //

Так і називали “живий боршч”?

Живи́й боршч / так //

с. Прилбичі Яворівського району

Інформант: Ганна Мица, 1935 р. н.

Експлоратор: Леся Хомчак

Записано 5 лютого 2009 р.

Який Ви варите борщ?

Українські //

Так і називають "український борщ"?

Н'и // просто кажуть білий борщ і червоний борщ //

Яка різниця?

Білий борщ то вони варили / ... просто його засипали пшоном / знайте // а йа типерка засипайу рисом / рисом //

І як варите?

Варицьсі бўл'ба / к'идайу рису там чи йакас' к'істка чи просто потім замашчуйу // ну і потім / йак вже йи / добавлийу там чи кислоту / чи тої / чи воцит // шо би ни було! // ну і пережаруйу ше трішки томату / і фс'о // то йи білий борщ //

А до борщу Ви буряк варите окремо?

Окремо / так //

Зі шкіркою?

Зо шк'іркойу вару борак / а потім но його пор'іжу / не хочу терти / хочу би був біл'ший // і просто піджару і к'идайу / знайте // а йак в'ін молодий навіт' / то просто р'іжис'і / знайте / в'ін ше так'ий молоден'кий / шо в'ін с'і скоро варит // а типерка в'ін вже старий борак //

А червоний борщ як Ви варите?

Ну то йа до него знов йа ше" капусту дайу // во бўл'ба / капуста / борак / там чи йак йи шос' кинути / то йи / а йак н'и / то просто потім замашчуйу // туди йак йа пережаруйу смитани / тої томат / то йа ше" дайу смитани докूपи / трішки пере"жару //

У селі здавна борщ варили зі сметаною?

Так // смитана фсе була //

І до білого борщу, і до червоного?

І до б'ілого / і до тако́го // зна́йте / л'у́ди ма́ли і по дв'і
коро́в'і / туди́ ше б'і́л'ше ма́ли // то ше типе́рка то молоко́
то тудá-с'удá // а туди́ то фс'о бу́ло //

На Святий вечір варили борщ?

І перше^н шо / борщ з гриба́ми //

Який? Там сметану давали?

Там прóсто гриби / бора́к / дес' зо дв'і бу́л'б'і / але^н
бу́л'ба ц'іла́ бу́ла / шо вона́ с'і так во розк'ип'іла / зна́йте //
ну і посоли́ла //

Що Ви давали до цього борщу, аби він був квасний?

К'іслоту́ //

Оцту не давали?

Н'и // а йа вам ше ска́жу / шо йак йа коли́с' / робі́ли
борщ св'ї́ //

Як?

Жи́то / зна́йте / жи́то //

Може, то квас називали?

То був борщ / квас // то був борщ б'ілого // то ми
тако́ // жи́то розмоло́ли йак на жо́рнах / але^н так'їх
гру́бих / знийі́те // тоді́ його́ зали́ли так йак окро́пом /
вонó постóйало / вистигло // тоді́ зробі́ли так чи́сто /
зна́йте / йак розчині́ли / але^н р'і́тко // але^н к'идáли ни
др'ї́дж'і / а т'їсто житне / такé йак то з хме́л'у / зна́йте /
вонó // вонó так к'ї́сло зо дв'і нид'ї́ли // вонó с'і фк'ї́сло /
вонó так бу́ло чи́сто / йак вода́ чисте́н'к'е // тотó зве́рха
йшло на борщ / то тим був дуже́ здоро́вий то́й борщ //

Ота рідина зверху?

Та р'і́дина / так //

Що давали ще до цього борщу?

Бора́к / бу́л'ба //

А капуста?

На С'витї́й ве́чир н'и / но гриби́ бу́ли //

І називали "борщ з грибами"?

Так / так // борщ з гриба́ми //

Наддністрянські говірки

Івано-Франківська область

м. Болехів, обласне підпорядкування

Інформант: Надія Лопачук, 1961 р. н.

Експлоратор: Юрій Гнатишак;

транскрипція: Наталія Хібеба

Записано 27 лютого 2019 р.

То йа вару́ з варéного бур'акá // йа вару́ варéниї бур'ак / áле йак вару́ бур'ак / йа ўсе дайу́ трóшки сол'і / трóшки цукру і так вару́ бур'ак // ўже йак тої бур'ак зварéниї / окрéмо вару́ гриби б'іл'і // там вўшка / аби зроби́ти / зна́йш // ну вару́ гриби ў бан'ачкú // і тод'і ўже йак зваріли́с'а гриби́ / зваріўс'і бур'ак / настаўл'áйу бан'ачóк і там дайу́ мóркву / цибу́л'у / ну йак йе ко́р'ин' петру́шки / дайу́ ко́р'ин' петру́шки / души́стиї пéриц / лаўро́виї листóк / так'ї пéриц // ну і тої бул'йóнчик кипі́т / тод'і йа тру бурáк / дайу́ тудá трóшки чисничкú / с'іл' / цукор / óцит / то ўс'о запраўл'áйу / і дайу́ тудá грибо́вої йўшки / і тої бурáк тудá висипáйу //

Порізаний?

Ну чи потéртиї / чи пор'ізаниї / на С'в'ітиї вéч'ір то ми ўсе тéрли // і ўс'о / і йа тої бурáк не вибира́ла / розум'їеш / йак то ў рестора́нах в Л'вóв'і подайу́т //

А Ви не марину́єте?

То не квáшениї / то не квáшениї / то с квáшених ц'óтка Ірэна вари́ла // с квáшених тих бурак'їў // ти ма́йеш на ува́з'і тої с квáшених бурак'їў / а ми робі́ли до́ма не с квáшених / а с квáшених бурак'їў то то́же так са́мо робіло́с'а // с квáшених бурак'їў ма́йе зоўс'ім іна́кшиї смак // вона́ так са́мо бра́ла тої квáшениї бурáк і то́же дава́ла трóшка грибо́вої йўшк'і / áле с то́го квáшеного буракá // тéрла бурáк і тудá висипáла // ну і вари́ла вўшка

ужé с тих гриб'їў / перемéлувала / давала тудá сол'ї /
пéрц'у / і л'їпіла вўшка // áле йа кáжу / ми тої боршч ми
не вибирáли бурáк // а ўже йак то ў нас кáжут у Пóл'шч'ї /
то ўже пóл'ск'її то вибирáємо бурáк //

А як вариться польський?

А пóл'скїї то так сáмо маїже вáриц'а // вариц'а на
к'їс'ц'ї обоўйáсково // маїе бўти бул'йóн йакїс' наварéнїї
і тудá так сáмо бéреш тої бурáк треш / варéнїї бурáк
треш / с чисничкóм / дайéш тудá с'їл' / цўкор / óцит / тої
бурáк запраў'áйеш // висипáйеш тудá і бéреш сметáну / ў
сметáну дайéш ну два-три жоўтки / лóшку-дв'ї муки / ту
сметáну збивáйеш / додайéш тудá трóшки тóго бул'йóну/
абї та сметáна не вўрдилас'ї / ше то перебивáйеш і
вливавáйеш у тої бул'йóн // а тод'ї дайéш тудá бурáк тої
ужé натéртиї с тим чисничкóм / с тим цўкром / с'їл':у і з
óцтом / знайéш / ўже тої бурáк висипáйеш тудá / і тод'ї
ўже начїсто перец'їджуйеш йогó //

То він рідкий?

В'їн р'їткїї / в'їн без бурáка // а на С'в'їтїї вéч'їр з
бурáком // áле маїе грибóву йўшку //

А такий звичайний борщ?

А звичáнїї боршч ў нас тóже так // одн'ї с:ирóго
бурáкá рóбл'ат / тўшут сириї бурáк // р'їжут бурáк
солóмкоў / дайўт тудá на сковорóтку ту с'їл' / цўкор /
ол'їя і то тўшиц'а // ну трóшечка п'їджáрили / тудá
дайéш водїчки абї вонó так п'їт:ўшувалос'а бурáчóк /
доки бурáчóк не готóвиї // ну а там к'їпит вода / к'їдáйеш
тудá бўл'бу / капўсту // рóбим зажáрку / цибўл'ку з
мóрквою // вик'їдáйеш зажáрку тудá / ўже йак бўл'ба
зварéна / капўсту маїже п'їд к'їнéц //

Також на кістці вариться?

Йе ресторáни шо не вáриц'а на к'їс'ц'ї / а вáриц'а
прóсто на овочéвому бул'йóн'ї // ну там к'їдáйут йáблуко /
кабачóк / цибўл'у запéчену / мóркву / пéрц'у кусóчок /
пом'їдóри / отакé / знайéш / к'їдáйут // а йе шо варўт
на к'їс'ц'ї // бо так йак варўт бес к'їстки / вонї окрéмо
подайўт áбо сáло / áбо такий смáлец' с часникóм / йакшó

не дайўт бул'йону н'ійакого мйасно́го // ва́рут такі́ на
п'існо́му / але дайўт бу́л'ба / капу́ста / то ў́же гото́ве /
тод'і висипа́йут тудá то́й бура́к / бо бура́к не ма́йе кип'іти /
бура́к лишéн' висипати / перем'іша́ти і ўс'о // ма́йе ў́же
с'і насто́йувати // ну і ше дéхто да́йе тома́т / ук'інц'і
розво́дит у во́д'і тома́т перекип'ачéн'їі і тудá вилива́йеш
тома́т // бо йак тома́т жа́риц'а / то по́т'ім жа́га печé
сіл'но в'ід боршч́у // тома́т ба́жано не жа́рити / а лиш
так дава́ти так'ї розвéдени́ / і вилива́ти тудá // отак'ї ў
нас ва́рут боршч́і // і йе шо ва́ру́т с фасо́л'уў / а йе шо
ва́ру́т бес фасо́л'і / шо ше к'іда́йут і фасо́л'у тудá // а ше йе
так'ї боршч ў Бо́лехов'і / зна́йш / с тих таких / зна́йш /
молоде́н'ких бурачк'їў с тим ліс'т'ам //

Шматяний?

Та / то́ї шмаг'а́ніі / та // тод'і бе́рут молодéсен'к'і
бурачк'і / то в'ін ва́риц'а ма́йже так са́мо йак такі́ боршч //
лише́н' там за́м'іс'т' тако́го бурака́ да́йеш тог'і бурачк'і /
висипа́йеш // висипа́йеш і ўс'о // і п'ідбива́йеш сметану́ў
так са́мо / сметана́ / там жоўто́к / трóшечка му́кі / ск'їл'ки
ти то́го боршч́у ва́риш // ну такé ма́йе бу́ти не густé і не
р'іткé //

м. Болехів, обласне підпорядкування

Інформант: Надія Савчин, 1955 р. н.

Експлоратор: Юрій Гнатишак;

транскрипція: Наталія Хібеба

Записано 17 вересня 2018 р.

Йак йа вару́ боршч // украї́нск'ї йак назива́ли // заўжди́ боршч йак йа вару́ ўсе дайу́ фасо́л'у // без фасо́л'ї боршч не ма́йе то́го сма́ку / бо зна́йеш / фасо́л'ї так'ї ма́йе нава́р / фасо́л'ї ма́йе вива́р / так'ї смак // а йа йіко́с' не зварі́ла / бо не ма́ла / фасо́л'у тре́ба доўше варі́ти / та́ї да́ла горошо́к / то не то // з ба́ночк'ї / зна́йеш / то не то // к'їда́йу к'їстку / вари́ц':ї к'їстка // к'їда́йу фасо́л'у / вари́ц':ї фасо́л'ї / бо фасо́л'ї варі́ти тре́ба зо шті́ри годи́ни / бо ў ме́не на стрі́ху сто́їт фасо́л'ї / зна́йеш шо то че́рез л'їто / і вона́ так / така́ тверда́ / стара́ // а́ле на н'їч усе́ фасо́лу мо́чу / бо шос' ка́жут / шо тре́ба мочи́ти фасо́лу // на́вит' Ната́л'а Земна́ каза́ла / йакшо́ не мо́чите фасо́л'у / то там ну йак'їс ка́же так'ї / йак йад // і то́ї во / і в'їдвара́йу дв'ї хвили́ни // в'їдвари́ла і сц'їди́ла ту во́ду / шо йа намочи́ла фасо́л'у // і кладу́ у холо́дну во́ду фасо́л'у варі́ти / бо йак поста́виш у гор'а́чу / то ше доўше бу́деш варі́ти // дв'ї хвили́ни там кип'їло / пе́рша вода́ гет зли́ла // і пото́му ўже звари́ц':ї фасо́л'ї / пото́му к'їда́йу / повари́лас'ї так зо дв'ї годи́ни / п'їўтора / к'їда́йу к'їстку // і пото́му к'їда́йу так / бу́л'бу / к'їда́йу йа мо́ркву сиру́ / цибу́л'у сиру́ і п'їзн'їше капу́сту / а бура́к бе́ру і ту́шу // бура́к ту́шу і у бура́к дайу́ / йак у́же зна́йеш сту́шиц'а бурачо́к / дайу́ йа смета́ни / дайу́ йа / йак на смал'ц'ї / і пото́му дайу́ йа ше петру́шк'ї тако́її зеле́ноїї с'їчено́її і ўже ўк'їнц'ї к'їда́йу / а́ле ше ро́бл'у таку́ зажа́рку пе́ред тим / о́воч'ї // мо́ркву / цибу́л'у / пе́рец такі́ї во болгарск'її / таку́ запра́ўку // і пе́рец болгарск'її йа соб'ї ўсе́ восе́ні / в'їн за́ра мен'ї кў́пит зо шті́ри к'їл'а і йа соб'ї так / зна́йеш / р'їжу́ йїх на квадра́тик'ї і ў так'ї кул'о́чк'ї / так по три́ста грам / і так ў моро́зилку / моро́зилку // і так на ц'їлу зї́му до со́су / до гул'ашу́ / до чана́х'їў / до пло́ву / до зу́пи / до боршчу́ йа ўсе дайу́ пе́рец // дайе́ такі́ї фа́їнії смак // і тоді́ ўже бура́к дайу́ ўк'їнц'ї / і ше

ўк'інці запраў'айу борщч чисніком // чиснічók пор'іжу / ігó трéба нáв'іт' с'áлом у стўпц'і мож / зна́йеш / перетэ́рти // йа ўже так пор'іжу на дóс'ц'і таі к'іда́йу // і зак'іп'іло м'інўту-дв'і / бо йак перек'іпит дўже доўго борщч / то ўже кол'ір тратит // о / йа так вару́ борщч //

А на Святий вечір?

А на С'в'ітї́й вéч'ір то йа ўзагал'і / фактї́чно борщч на С'в'ітї́й вéч'ір і не вару́ // наква́шуйес'і буракé / р'іжес'а бурак так на солóмку / насп'ідше с'і дайé цибу́л'і і заливáйес'і холóдноў водóў // хочеш абі скóрше / мóжна дáти кўсник хл'іба черствóго тако́го чóрного / абі к'ес // і тої / і к'іда́йеш солóдкий бурак / вариц'а солóдкий бурак / а потóму пшонá мож і такў на ол'ї́й зажáрку с'і рóбит на цибу́л'ц'і ўже зна́йеш / мóркву с'і ц'ілу к'іда́йе і так'ї́ в'ін борщч // борш зна́йїш хóче смáл'ц'у / борщч хóче / хóче к'істк'і // йа вару́ ўсе грибóву йўшку / а борщч ужé н'іхтó не йіст //

А ще варили такий польський борщ?

Агá / пóл'ск'ї́ / п'ідбитї́ таки́ // в'ін буў р'іткї́ // р'іткї́-р'іткї́ / іс:амóго бурака́ // с:амóго бурака́ / н'і пшонá не сїпали / н'і н'ічó // пóл'ск'ї́ борщч // то буў без н'ічó / бес капўсти / без бўл'би / буў пóл'ск'ї́ борщч // мóйа мáма так / варила тої пóл'ск'ї́ борщч / тóже бурака́ натушіти трéба / на к'істочку тóже зваріти / фасóл'і там тóже не мá / там самї́й бурак // бурак / ц'іла петрўшка / ц'іла мóрква і цибу́л'і // áле засмáжити тóже трéба цибу́л'к'і абі доў смак // мóйа мáма йіден ден' варила бўл'бу / тако́ ми йіли / ту борщч тої р'іткї́ / а ту бўла збóку бўл'ба // мáма намн'éцкайе / заправит цибу́л'коў / а на дрўтї́ ден' мóйа мáма варила ўже фасóл'у до тóго борщчў // то ўже фасóл'у к'ідала тудá ў борщч // то тóже потóму с'і брáло сметáну і ў сметáну ше давáлос'і лишку мукé / і так зна́йеш / с'і тої во / заколотїло і ше с'і потóму л'éло ўк'інці ў борщч р'іткї́ / абі буў густ'їши́ / бо то водá // ў мéне не л'ўбл'ат тої пóл'ск'ї́ борщч // Івáн кáже / мáмо / йа не л'ўбл'у тої борщч / бо то н'іби р'іткї́ // та йа л'ўбл'у абі ў борщчи бўло // то видїш / пóл'ск'ї́ борщч // ми л'ўбимо с'і дóбре так найісти / а пол'áк'і л'ўбл'ат шос' такé / зна́йеш / потрошéчк'і-потрошéчк'і / а ми с'і л'ўбимо найісти //

Львівська область

с. Боратин Бродівського району

Інформант: Галина Штельмах, 1977 р. н.

Експлоратор: Юрій Гнатишак;

транскрипція: Наталія Хібеба

Записано 25 лютого 2019 р.

Берём або к'істку з м'я́сом / або самé м'я́со кусо́к к'еда́ймо / варимó // по́т'ім окре́мо квасо́лу / пе́ред тим намóчуємо йи́ї на н'іч / і варим окре́мо квасо́лу // по́т'ім / по́т'ім окре́мо беру́ зажа́рку ро́бл'у / бур'а́к тру на те́рці / мо́рква / цибу́л'а р'і́жу // йа ше дайу́ пе́ре"ц / так'ї́ болгарск'ї́ кусо́чками тудá до то́го ўс'о́го // до то́го бурáк те́ртиї / мо́рква те́рта / і тудá кусо́чками ше дайу́ болгарск'ї́ пе́ре"ц / р'і́жу кусо́чками // таки́ звича́йний це́ї солóткиї // к'істка окре́мо вари́ц'а ў кастрóл'і і окре́мо вари́ц'а квасо́л'а / ва́р'у окре́мо // і зажа́р'уйу ў сковоро́дці бур'а́к / мо́рква / цибу́л'а / і пе́ре"ц дайу́ заўжди // і дайу́ сметáну // дома́шн'її / дома́шн'її в осно́вному йа ма́йу кетчуп / дома́шн'її тудá дайу́ / до то́го зажа́рк'і // вонó окре́мо зажа́р'уйец':а / а по́т'ім / коли ўже м'я́со в'ідвари́лос'а / ну ўже ма́йже довари́лос'а / дайу́ карто́пл'у і капу́сту / вонó ше то вари́ц'а // по́т'ім дайу́ тудá / ўже коли звари́лос'а / дайу́ ц'о́го / квасо́лу і то шо зажа́рила // то ўс'о́ докóпи дайу́ / вонó ше вари́ц'а // с'і́л' / пе́ре"ц / лаўро́вий листóк / ну і ўк'інці́ дайу́ ше зе́лен' / там петру́шку / кр'і́пец' такé // і вонó ше дова́р'уйец'а // так звича́йний так'ї́ боршч //

бо йе ше ў нас з гриба́ми боршч // а з гриба́ми / то то́же / гриби́ берём на н'іч / ну чи на ден' / чи на н'іч / коли́ бóду варити // так назива́єм / боршч п'існий з гриба́ми / у нас на Св'яти́ в'еч'ір його́ готу́ють // о / то там то́же / окре́мо гриби́ в'ідва́р'уйут / áле ну пе́рший раз намóчу́ють' йи́х / по́т'ім йи́х мийем // пе́рший раз в'ідвари́ли / во́ду злили ту і тоді́ ўже ў т'ї́ вод'ї дру́г'її вари́ці // от / а окре́мо то́же / ту / квасо́лу в'ідвари́ц'а / так са́мо йак при ц'óму / і карто́пл'у / с це́йу / с капу́сто́й //

Але буряки наквашуєте чи не?

Н'е-н'е-н'е / звичаїні так йак і до тих дайём / не квасимо / с простіми / звичаїними буракамі // т'іл'к'і зам'іст' мй'аса дайемо грибі і ў т'ї й'ус'ц'і / шо вонó ў др'уг'ї варілос'а / то ми л':ем тудá до тóго / до тейі квасóл'і / і до тóго / картопл'і і до кап'усти зливаїем //

Ну а такий з квашених, то не варите?

То колис' бáбц'а варіла мойá // наквашувала спец'іал'но вонá / йа не знайу ск'їл'к'і чáсу / вонá квасила т'ї бур'ак'е / то х'ібá мáми запитáйу // то вонá квасила окремо / ту й'ушку злива́ла / абó йа тóйу й'ушкойу гóлову мила / вонó д'уже дóбре // перемивáла / ў мене д'уже дóўге волóс':а б'уло / то вонá д'уже перемивáла гóлову мен'ї / от // áле ми б'їл'ше так'ї рóбимо / з грибáми // так сáмо бер'ут / áле ўже тудá йа не дай'у п'ерц'у / т'їл'к'і дай'у / мóрква окремо зажáр'уйец'а / бур'ак / на ол'її / там ўже жиру н'їйáкого не дай'у // а / до тóго ше дай'у п'еред тим / ше дай'у трóшк'і мáсла // ну а йакшó жírна к'їстка там / то не дай'у н'їчó жиру // а тут т'їл'к'і дай'у на ол'її / бур'ак / мóрква і цибу́л'а // зжáр'уйец':а то ўс'о на ол'її і к'етчуп туди трóшк'і // пóт'їм ўже коли злива́йу до тóїї грибі / кап'уста і картопл'а / то квасóл'у к'їдаїем і т'ї бур'ак'е додаїемо ўже // áле і ў самóму к'їнц'і / коли ўже там с'їл' / п'ерец дай'ец'а / ў самóму к'їнц'і дай'ем ше трóшк'і часничк'у до тих з грибáми / до тóго боршч'у / щоб вонó зáпах так'ї дáло // о / то так'ї п'їснїй рóбимо //

Ну а с квасц'у боршч / с квасц'у ше боршч вáрим / то так'ї б'їлії ўже // тóже на йакóмус' трóшк'і / на йак'їс' к'їс'ц'і / на йакóмус' мй'аса кусóчок // тóже в'їдвар'уйец'а / там дай'ец'а картопл'а / хто л'ўбе с пшонóм / мóжна с пшонóм / мóжна з рисом варити // ну йа б'їл'ше л'ўбл'у пшонó дай'у // от / і коли ўже к'їстка в'їдварілас'а / к'їдаїемо пшонó / картопл'у / вонó вари́ц'а //

То вже без квасолі?

Н'е / там ўже фасóл'а не дай'ец'а // от / і цеї / і беремо / пóт'їм коли то зварілос'а / то вари́ц'а картопл'а / мй'асо і пóт'їм квас'ец' // р'їжем квас'ец' і ше трóшк'і дайемо /

цеї / кропіву // до квасц'у дайém кропіву трóшки // от / і сметáни // цибу́л'ку с:метáнойу окре́мо так ту́шим / ну / вари́ц'а ў сметáн'і цибу́л'ка кусóчками пор'і́зана і дайém пóт'ім до то́го вилива́йемо // там вихóдит' к'і́стка / картóпл'а / квасéц' / кропівá / на сметáн'і / с'іл' / пéре"ц // воно́ ше так дóбре повари́ц'а і ўже коли́ на тар'і́лк'і ста́вим / то ше р'і́жемо кусóчками йаї́це до то́го боршч'у // то хто йак л'у́бе / хто дайé ў боршч тудá йаї́це звáрене / кусóчками / а хто ўже не дайé // то так'ї с квасц'у ми рóбимо //

Але цікаво, шо кропива іде до борщу?

Та / воно́ дўже фáйно па́хне // так кропіву здóрово / сам'ї листóчк'і //

А якщо вона пече?

Р'і́жем / а йак пролі́ти кип'я́ткóм воно́ не печé так пóт'ім / н'е // так у рукави́ц'ах нарвém / нашч'і́пáйем / пóт'ім к'і́да́йем ў кастру́л'ку і гарáчойу водо́йу залива́йеца і воно́ не печé пóт'ім рáзом с квасцém // та́й ў'о / т'і́л'ки та́к'і три віди боршч'у //

Тернопільська область

с. Волиця Підгаєцького району

Інформант: Марія Шеремета, 1930 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в червні 2005 р.

Йак вару́ борщ / са́ме пе́рше кладу́ во́ду / коби́ вона́
кип'їла тоді / стру́жу бу́л'бу і кри́шу / і кида́ю ў во́ду //
тоді стру́жу бураки і кри́шу ўже / жеби́ бу́л'ба зварі́лас'і і
бура́к / тоді ўже йак с'і зварит / то тоді робис'і засма́шка /
кида́єс'і цибу́л'у с'і кри́ше / сме"тану́ або квасно́ї со́л'і /
або во́цет / коби не" ўтра́тиў ко́л'їр і смак / і тоді би ўс'о
покип'їло і ўже зварени́ //

смт Золотий Потік Бучацького району

Інформант: Ганна Демах, 1944 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2005 р.

Ну боршч / так йак на наш звичаї / ми периважно
колис' варили кваше"ний / бур'ачкі кришили на мален'кї
частїнки / заливали водоў / в'ін ў т'ї вод'ї стойоў тижде"н'
і ўже пот'ім в'ін такий кислий і тої боршч сипали на воду /
кришили капүсти / цибул'ки / моркви і варили / ну його
треба варити доўго / того шчо в'ін квашений і тве"рдий /
а такий йак те"пер вариц'ї боршч / молодїї / с'в'їжий / то
його за пару хвилин звариш / а тої треба варити було
коло п'їўтора годїни / зажарували //

Волинські говірки

Вінницька область

с. Вівсяники Козятинського району

Інформант: Ганна Довгопята, 1928 р. н.

Експлоратор: Юлія Довгопята;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано у квітні 2007 р.

Варимо ми борщ так // кидайемо квасол'у / щоб пок'ип'їла / пот'ім кидаем туди пор'їзану картопел'ку / тоже пок'ип'їла вона / от // кидайім ми кап'усту / р'обим заж'арку / р'обим заж'арку / кришим моркоўку / цибул'ку і бур'ачки // і ўсе це переж'аруйім і запраўл'айім / запраўл'айім // шче праўда / тр'еба додати кислоті / можна тр'ошки оцту ўлити / можна д'л'а з бур'ак'їў зробити борщ кислі / то д'л'а кислоті //

Житомирська область

с. Вільськ Черняхівського району

Інформант: Галина Місюра, 1943 р.н.

Експлоратор: Мар'яна Приймак;

транскрипція: Галина Гримашевич

Записано 23 січня 2019 р.

Кожна господин'а має св'її рец'епт і ўм'їн':а вар'їн':а свого ўласного боршч'у / наприклад / йа вар'у боршч на бул'йон'і / мйасно́му бул'йон'і // са́ме кра́шчиї і ўк'ус'н'ішиї полу́чайец'а боршч / йакиї зва́рениї на свин'а́чих реб'е́рц'ах // пов'ара́ц'а / і тод'і / ў тої бул'йон / йа ўже закида́йу карто́шку / капу́сту // ну / окре́мо вар'у квасо́л'у / ўже у боршч кида́йу гото́ву квасо́л'у // да́л'і бур'ачки ту́ш'у / зна́чит' у сковор'ідц'і / тако́ж улива́йучи у сковор'ідку бул'йон / і зра́зу сприску́йу ўксусом / шчо́би ко́л'ір / черво́ниї ко́л'ір не ўтра́тиўс'а // це ўсе ра́зом пов'ари́ц'а // ну і ўже ўсе ўкида́йу і робл'у́ зажа́рку // на ол'ї́ц'і п'іджа́руйу цибу́л'ку / морко́ўку // цибу́л'ку / морко́ўку / і це ўсе йак п'іджа́рило́с'а / запраўл'а́йу за п'я́т' хвили́н до кинц'а́ ва́рки / лож'у лаўрови́ї листочо́к і три зубоч́ки пото́ўченого часничк'у // і ўже йак за́к'інчи́ц'а вар'їн':а / викл'уча́йу / з'н'іма́йу з огн'у́ і запраўл'а́йу чо́рним пе́рчиком // ну ста́вимо сметанку на с'т'іл / і по потре́б'і ко́жен / хто об'іда́є / по бажан':у ло́жит' сметанку // ўс'о //

с. Орепи Новоград-Волинського району

Інформант: Ольга Горбаченко, 1940 р. н.

Експлоратор: Ювко Вікторія;

транскрипція: Галина Примашевич

Записано 6 лютого 2019 р.

Йак вару борщч // ну йак йа вару борщч // зразу стаўл'у
мн'асо / бурака к'ідайу ц'ілого і пасол'у // вару / пок'і вонó
привáриц'а / пог'ім ужé к'ідайу туди картопл'у / вит'агайу
того бурака / тру на тиртушку / а тод'і у шкóвороду
бе"рý цибул'к'і туди кришу да жиру і тамáтної пáсти
ўк'інут' / перижáруйу це ўсе / перижáрилоc'а / а тод'і ужé
диўл'ўc'а / йак звáрана та кóс'т'і / да отé ўсе / к'ідайу це
ўже ўсе у кастрўл'у і прóбуйу / дайў пёрчик / листóчок
туди / чосничка / йа л'убл'ў тёрти туди / прóбуйу / чи в'ін
к'іслиї / чи солóдшиї / добаўл'айу / шо трéба туди / ўже /
йак йе сметáна / то ше ї сметáни туди / йак перижáруйу
ўже ц'огó бурачка / да перижáрила з бурачкóм да ї утэйе /
да ї так'ї борщч // а йак насипáйу / то ше ї туди з лóжку
сметáни дóбройі туди / да цибулину дóбру / да кусóк
хл'іба / да так найісис'а / тил'к'і вóду попивáї //

сmt Першотравенськ Баранівського району

Інформант: Антоніна Козінська, 1949 р.н.

Експлоратор: Інна Марцінко;

транскрипція: Галина Гримашевич

Записано 5 лютого 2019 р.

Дл'а приготуван'а боршчú / потр'ібно ўз'ати кастрúлу на три л'итри / нал':ати води і поставити / шоб вона гр'íлас'а // тепér грам триста-чотириста мй'аса або рибéрец' / п'іджарити ййх трóшки на шквород'і / шоб вони ўз'алис'а тако́йу к'рочкойу / шоб остáўс'а ўсерéдин'і с'ік / кйда́йемо ўц'у вóду // потр'ібно два бур'акй / моркви́на / цибу́лина / пйўстакáна квасóл'í // квасóл'у тре намочити звéчора / шоб вона́ розмóкла / і ўкинóти ран'ше / шоб вона́ варй́лас'а // пóт'ім р'íжим дес' пйат' картошин солóмкойу / такóж ўкйда́йемо у боршч / шоб вона́ варй́лас'а // п'іс'л'а ц'óго / йак вонó трóшки проварй́ц'а / ми р'íжим капúсту і такóж тудй ўкйда́йемо // такóж йак те проварй́ц'а / ў це ж ўрém'а ми бéрем на скóвороду р'íжим солóмкойу або натйра́йем на тертúщц'і бур'акóв'й бур'акá / мóркву і р'íжимо цибу́лу кúбиками // ўсе це ми протúшу́йемо на сквород'і // ў це врém'е ми трóшички присóл'у́йемо і присолóжуйемо бур'ачкй // п'іс'л'а тóго / йак зварй́лас'а / приварй́лас' картóшка / капúста і там же ж вáриц'а квасóл'а з м'асом / ми ўкйда́йемо бур'акй притúшан'і з мóрквойу / з цибу́лкойу / так вонó вáриц'а / вáриц'а ўже рáзом // ўже ўк'йнци́ // ну дл'а приготуван'а боршчú дес' трéба / ну ма́бут' / дес' до / до годíни чáсу / шоб в'йн дóбрйй полóчиўс'а / навáристйй / на малéсен'кому вогн'і / шоб в'йн варй́ўс'а / шоб в'йн не бúл'каў дúже вели́кими / а шоб на малén'кому вогн'і // ўже при сáмому к'йнци́ шче та́кож йа ўливáйу // стакáн сл'івок з молоко́ / дл'а тóго шоб в'йн / ну дúже ўкúснйй // п'іс'л'а тóго / йак це добáвити // но і ўже тод'і / йак в'йн зварй́ўс'а / йа шче / ну шо ше мóжна тудй ўкинóти / ше листóчка мóжна тудй ўкинóти ўк'йнци́ лаўрóвого / укрóпу / для смакú часничкú // ну і викл'учáйемо / і в'йн шче / ну мóжна поставити ў духóўку / шоб в'йн шче там трóшички притуши́ўс'а / припáриўс'а // ну і пóт'ім ўже йак подавáти / то з смитáнкойу / смитáнкойу //

Хмельницька область

с. Бережинці Теофіпольського району

Інформант: Надія Музика, 1938 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Ну борщч йак вару́ кидайу дес' йакус' ку°сту°маху
чи дес' мн'аса йакий кусочок кидайу / туд'і бурачка тру
на тертку / морквицу туди / цибул'у ўбирайу туди /
листочка / пу°сол'у / листочка ўкину і барабол'і //
кінула барабол' і биріу ше кришу капусту поки к'іпл'ат'
барабол'і / а зара барабол'і бiстро роск'іпайут' / шо
йіх тре на самому ўстатку кидати / ран'ше капусту /
бу°раки / а то'д'і барабол'і так роск'іпайут' // ну таі туд'і
запраўл'айу таматом / тамату трошки / по'м'ідорка л'ітом
йе / по'мидорка / св'іжу кидайу туди / шоб буў кисл'ішиі
борщч // ну тий зажаруйу зажарку / ше перц'у трохи туди /
листочк'іў / тий такий пу°лучайіц'а борщч / а йісти / то ше
сме"танки з лошку кинути / тий добрий борщч //

с. Завалійки Волочиського району

Інформант: Ольга Коберник, 1932 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Коли́ йа ма́йу вари́ти боршч / звéчора намача́йу
фасо́лі / вона́ бе^з н'іч помокне / ра́но ўстайу́ / накри́шу
бурака́ столово́го / кида́йу мн'асо́ / сполокала́ і стаўлу́
на вогoн' вари́ти // п'ідварис'і́ / тут со^вбі́ п'ідгoтаўла́йу
барабо́лу / навиби^ра́йу барабо́л' ск'іко́ там ме^н'і́ тре́ба /
а то́йе к'іпит // доходи́ так йак до готоўно́с'т'і́ / ки^да́йу
барабо́лі́ / докришу́у ра́зом капусту́ / к'іпит // доходи́ до
готоўно́с'т'і́ / йа при́праву зрoби́ла / на пател'ну́ накри́шу
цибу́лі / кида́йу трошки́ жи́ру / п'іджа́рис'і́ / кида́йу
па́сту тома́тну / пережа́рис'і́ лас'і́ па́ста / кида́йу сме^та́ну /
перем'і́шала́ / кида́йу пере^ц / лі́ст'а́ / пере^к'іп'і́ло
ўс'о // поку́шала боршч / йак ўже́ ўс'о́ гото́ве / кида́йу
при^ра́ву // вил'ала́ при́праву / поку́шала / посо́лила /
тре́ба о́ци^ту́ / ўл'ала́ во́ци^ту́ і боршч ўже́ до́йшоў до
готоўно́с'т'і́ //

с. Захарівці Хмельницького району

Інформант: Марія Мала, 1930 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Стаўл'у кастрўл'у на час / шоб закип'їла вода /
кидаїу мйасо / фасол'у / зв'єчера йїї намочу і кидайу ў
кастрўл'у / пот'їм кидайу / пот'їм крищу капусту / стаўл'у
сковоротку / крищу цибул'у / п'їджаруйу / кидайу на
сковоротку томат і смитану / трохи провару / кидайу
с'їл' / кушайу / мўже ше тр'єба досолїти / кидайу лїс'т'а
лаўрове / пере"ц молотїї і ўсе пе"ре"варїт' / і за двацїт'
мінўт готўвїї боршч //

с. Користова Волочиського району

Інформант: Ольга Бондарчук, 1946 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Йа роскажу св'їй ре^нцѣпт боршч^у // споч^атку трѣба / споч^атку вариц^{'а} мй^{'а}со / дл^{'а} чоґо шоб бу^ѳ смачнїй боршч / трѣба мй^{'а}со трѣба вимочити / бе^нрем хол^{'о}дну воду / замочуйемо мй^{'а}со / шоб вимочилас^{'а} там ѳс^{'а}ка / там ѳс^{'а}ка кро^ѳ йе // вимочуйе^нц^{'а} ѳс^{'а}ка кро^ѳ хол^{'о}дноу водо^у / тод^{'і} наливайем води / кидайем ѳ бан^{'а}к мй^{'а}со / і кидайе^нм ше квасол^{'у} // бан^{'а}к то такѣ йак каструл^{'а} / але крашче йоґо варити ѳ бан^{'а}ку / ѳ бан^{'а}ку воно крашче тримайец^{'а} і зо^ѳс^{'і}м друґїй ѳ н^{'о}ґо ѳкус // кидайемо м^{'а}со / кидайемо квасол^{'у} і варимо / варимо йак^{'і}с^{'с} п^{'і}ѳ годїни чи б^{'і}л^{'ше} варимо / дал^{'ше} ѳ ту саму каструл^{'у} кидайемо картопл^{'у} / вариц^{'а} картопл^{'а} / коли ѳже дес['] проварилас^{'а} картопл^{'а} і квасол^{'а} і / таї м^{'а}со / і тод^{'і} ми робимо / ми биремо патѣл^{'н}'у // на патѣл^{'н}'у йа че^нрвонїй бур^{'а}к тру / че^нрвонїй бур^{'а}к / моркву / пом^{'і}дори ѳсе перижар^{'у}йу / ше тр^{'о}шки хто шо кидайе сме^нтану / пот^{'і}м ѳ каструл^{'у} де ѳсе варилос^{'а} кидайемо кап^{'у}сту / коли те ѳже ѳсе зварине / то ц^{'а} вона називайец^{'а} зажарка / тод^{'і} ми те пе^нре^нжарине ѳсе викидайемо ѳ каструл^{'у} / воно ше один раз пере^нк^{'і}пит['] / дл^{'а} тоґо кидайемо разом // шоб бу^ѳ че^нрвонїй боршч / то ми зразу кидайем пом^{'і}дору / п^{'і}джаруйу йа пом^{'і}дору і моркву / пом^{'і}дору / ѳсе це п^{'і}джаруйец^{'а} і кидайемо ми те ѳсе пошт^{'і} ѳже готове // тод^{'і} закидайец^{'а} це ѳсе с патѣл^{'н}'ї викидайец^{'а} / можна нав^{'і}г['] ше тр^{'о}шки доба^{'л}'ати сме^нтани і ѳ са^{'о}му к^{'і}нц^{'і} р^{'і}жїц^{'а} ѳс^{'а}ка зеле^{'н}'ї і пи^{'т}рушка і кр^{'і}п / хто шо там л^{'у}бит['] кидати / і зе^{'л}ена ци^{'б}ул^{'а} // воно ше т^{'і}ки один раз пере^нк^{'і}пит['] і ѳс^{'о} / боршч готовїй // в^{'і}н смачнїй і майе мати кол^{'і}р / а шоб ма^{'у} кол^{'і}р / то трѣба коли ти зажаруйеш боршч на патѣл^{'н}'ї то викидайеш / ше дѣхто можна чучут['] ѳлити ше о^{'ц}иту / кіннути чучут['] йаку-не^{'б}ут['] п^{'і}ѳ чаїноїй ложички / то тод^{'і} в^{'і}н б^{'у}де майе такїй че^нрвонїй кол^{'і}р //

с. Котелянка Полонського району

Інформант: Ганна Хабенюк, 1929 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Стаўл'у боршч / йак йе мн'асо / кидайу кусочок /
варіц'а фасол'а ў боршчэв'і / а тод'і кидайу мёркву /
баракá / капусту / картопл'у / ўсе кидайу і воно варіц'а /
тод'і ше томату кинула / зажарила / прижарила / шоб
воно було ўкусне / сме"тани лошку кинула //

с. Новолабунь Полонського району
Інформант: Ганна Олійник, 1916 р. н.
Експлоратор: Наталія Коваленко
Записано в червні 1998 р.

Як варити борщ?

Борщ варили не^н так йак те^нп'іри / ої те^нп'іро ўсе іначе^н // борщ колис' квасица / л'ітом борака їду на город / квашу / зробила св'їжи / трошки к'їста ўкинула / такий хл'їп шоп в'ін прикис / борщ ўкис / це нин'ки наквасила на борщ бурака / скришила ў слоїку чи ў глечіку / колис' слоїк'їў не^н було / ўсе че^нре^нп'їане^н / добове^н / че^нре^нп'їане^н луче^н йак це ўсе до ц'ого // в'ін ўкис / там бурачки так др'їбнєн'ко наск'їлка / ўкис / кидаїу / зара ўс'о / зара йе / kwasол'у / кидаїу кусочок м'яса / кидаїу ц'ї бураки / кришу картопе^нл' ўсе поновому / по норм'ї наливаїу водоїу / і станоўл'у ў пе^нч'ї / вару / то борщ / то не^н так йак топ'іро / то борщ / ўсе разом / цибул'у ўже або п'їс'л'а ўкришу або цибул'у ўже остаўл'аїу / йак закип'їў те^нп'іро цибул'у кришу // ото борщ / і п'їзн'їше^н ўже сме^нтану пе^нре^нжарила йак йе / йак ў коло виходило / трошки ў сме^нтану / муки чут' і пе^нре^нжарила ц'у сме^нтану / йак ўже в'ін закип'їў раз два / ўже заправила йо / ўкинула ше ц'у сме^нтану і ўс'о / б'їл'ш н'їчого //

с. Плесна Шепетівського району

Інформант: Євгенія Овсейчик, 1938 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2005 р.

Йа тої борщ зваріла / ну шо картóпл'а / бурáк / морквa / капуста / фасол'а // ну шо / зажарки не"ма // чим зажарити / йа на гол'ійі пе"ре"жарила цибу́л'у і ўс'о // і наваріла тої борщ / т'іки шо йа ў його л'у кислоту / так шоб в'ін буў кисловатий / а тод'і добаўл'айу цукор ўже по ўкусу / шоб буў такий кисло-слаткий // бо йа сама такий л'убл'у і вони такий л'ублат' // і йа тої борщ зваріла йак накідала // вони ми"гел'ат' тої борщ / л'убо ди"вити"с'а // йак ўже понайідалис'а і йа кажу / йа вам бе"сплатно його зваріла / зоўс'ім бе"сплатно / і ви ўсе вимолотили // шо / хороший чи н'е? // ну мйáса не"ма / вибачте / алé і бе"з мйáса хороший / зажар гол'ійом і хороший // а то ск'іки багáто нашчитано // та шо ж туди ўже" трéба // вона каже / то добре / шо ў тебе на горóд'і ўсе сво́є йе // а йак ў л'удéї не"ма́йе і ўсе трéба купити / в'із'ми пошчитáй це ўсе / шо купл'а́йем // а шоб мйáса кинути / тóну може"ш ребе"р купити / то це бóде дешéўше" // а ме"н'і ўс'о раўно́ йе там мйáсо / нема́йе / а ше" йак сáло йе / сáла накри"шила / зажарку зробила / зажарила і харóш // н'ічо́го не" п'іжаруйу / ўсе поўкидала / поўкидала і воно пере"кип'іло / йак сме"тана йе / то ше" сме"тани накідала / то ше" лóче // о / такий ўкусний с:ме"танойу // ме"н'і в'ін сто раз лóч:ий с цéйу сме"танойу / чим с цим мйáсом // і ўс'о / це саме йак то кажут' україн'с'кий борщ //

с. Човгузів Теофіпольського району

Інформант: Раїса Ткачук, 1925 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Йак вари́ли боршч // рошчин'али́ жито́ / на гру́бо
рошчині́ли те́йе жито́ / туйу́ мукú // в'ін тро́шка ви́кис /
потому́ дава́ли житна́ і пе"тру́шку / і часнику́ / і цибу́л'і /
шкваро́к або́ і мн'аса́ / і тро́шки пшино́м засипа́ли / ти́ буў
боршч // ану́ типе́р ўже́ іна́кши / а типе́рка да́ють капу́сту /
да́ють борачо́к // а так са́мо і питру́шку / мн'аса́ кусо́чок / і
бул'б'іў к'ілка́ / і мо́ркву // но і тома́т купу́ють да́ють // і йе
боршч / му́кі п'ітпражу́т тро́шки / сме"танки́ / ти́ боршч //

Говірки волинсько-подільського
порубіжжя

Житомирська область

с. Вигнанка Любарського району

Інформант: Надія Дмитрук, 1948 р. н.

Експлоратор: Катерина Яриновська;

транскрипція: Галина Гримашевич

Записано 21 лютого 2019 р.

Брали бараки червоні / кришили їх так солóмкоюу червóни барáк / накидали ў бáнку і заливали їх водо́юу / мабу́т' / і трóшки ўксус добаўл'али / а мо́же / це / хто квáсом / ну такий получáйец'а в'ін там сто́йт' і вони так йак забрóджуйут' / получáйец'а такий квас // і брали ці́ бараки і це́й квас / і варили ўже там картóшку / там м'áсо чи шо / капúсту і ў це́й боршч добаўл'али це́й квас / такий буў дўже боршч // а йа зára такó робл'у́ боршч / йа не зна́юу / йак ти / йа берú кídaюу квасóл'у / і йак там йе м'áсо / кídaюу м'áсо і воно́ там кипит' // йак трóхи воно́ зварило́с'а / то кídaюу картóшку / а йак воно́ ўже там зварило́с'а / кídaюу капúсту / ше воно́ там покип'ило / йа берú сковороду́ / тру мóркву / баракá / цибу́л'у // трóшки там берú води з боршчú те́йі / абó ц'óго / трóшки жи́ру там / ну трóшки там / мо́на без жи́ру йакшо́ / мо́жна прóсто без жи́ру і за це / на скороводу́ / і воно́ там тúшиц'а / тúшиц'а це́й барáк / мóрква / потóм тамáт чи пом'ídори / шо ў те́бе йе / то трéба його́ ўже кинути зра́зу / то бу́де боршч червóний / барáк бу́де червóний // кислотá вона́ дайце́ / а йакшчó ўже нема́йе / то о́цету трóшки / потóм добаўл'áюу лóжку му́ки / лóжку сáхару і лóжку со́л'і / ну ск'іки смотра́ та кастрúл'а // ў мене́ кастрúл'а чоти́ри к'íлогра́ми / то це́ так непóўну лóжку // ўсе / воно́ це́ там перетуши́лос'а / те ўже пошч'і ўсе зварило́с'а / барáк протúшани́ / мóрква протúшана / цибу́л'а протúшана / і йа ўсе туди́ викида́юу // і стаўл'у на малéсен'ки́й вогóн' / і воно́ докипа́йе // добаўл'áюу там листóчка чи йакú там ше / шо

ти там хоч кинути йаку́с' припра́ву / пе́рец' // і пото́м ўже /
коли в'ін зваріу́с'а / йа добаўл'а́йу там сметáну / йакшо́
йе / а йакшо́ то мо́жна пото́м ў це / і вонó там ше чу́т'ін'ку /
сметáна / ўже коли́ боршч зваріу́с'а ма́йже / йа кидáйу /
ўс'о / получáйец'а непога́ний боршч / йа не зна́йу //

с. Скragлівка Бердичівського району

Інформант: Надія Вдовиченко, 1944 р. н.

Експлоратор: Аліна Закусило;

транскрипція: Галина Гримашевич

Записано 9 лютого 2019 р.

Кажна хаз'яїка варит' по-сво́йому борщч // йа вам розкажу / йак ва́ру йа // бе^нру́ кастр^лу́лку нали^сва́йу воді^чку / ста́ул'у на пли^сту́ // тод'і ки^сда́йу / воді^чка заки^спит' / ки^сда́йу м'а^со // да́л'і поки^спит' м'а^со / ки^сда́йу квасо́лку // тут начи^сти^сла карто́шечки / бур'ачка́ кра́сного // кинула / п'іс'л'а карто́ше^нчки ки^сда́йу бур'ачо́к / шоб прова^ри^са // це ўсе ва^ри^са на плит'і // йа тим ча́сом робл'у́ зажа́рку // бер^у бур'ачо́к нати^сра́йу на те^рточку / морко́вочки ў зажа́рку / цибу́лки туди бер^у / ро́бл'у зажа́рку та^ку́ // па́ру ло́жок ки^сда́йу тама́тної па́сти // це ўсе зроби́ла // ки^сда́йу туди у борщч ка^пу́сточку / ки^сда́йу зажа́рку / листо́чка / шоб в'ін ше тро́шки покип'і́ // в'ідк^лу^ча́йу / насто́йи^ц'а і наси^спа́йу у тар'елки / сме^нта́нки і пажалу́ста / смачного //

Подільські говірки

Вінницька область

с. Білоусівка Тульчинського району

Інформант: Катерина Мрочко, 1941 р. н.

Експлоратор: Тетяна Золокоцька;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано в травні 2007 р.

Кожна господин'а на ц'їлу зиму квасила боршч із бурак'їу / червоних звичайних таких / тепер таких нема бур'ак'їу // оц'ї столів'ї червон'ї вони роб'лат т'їки боршч червон'ї / але в'їн не такіі смачніі // боршч квасили у д'їшц'ї спеціал'н'їі // спочатку обирали бураки / заливали водою / ставили у тепле місце і на доўгий-доўгий час заквасували ц'ї бур'ак'ї // потім боршч іноді розливали його у посуду меншу і берегли // добрі боршч'ї були зелен'ї // весною коли поймаўл'аўс'а кр'їп / квасок / шчав'її / зелена цибул'а / питрушка і ўсе / шчо можна було ўз'ати з города // о / а отакіі боршч йа л'убила варити / коли була сироватка // то саміі смачніі боршч зелен'їі // тепер н'їхто не ўм'їє такого варити боршч'у // ос' беремо ми сироватку / кришемо / обираємо барабол'у / ставимо на вогон' / барабол'а ўк'їп'ає / вона доўген'ко праўда кипит' / сироватка вона т'їснен'ко держит картопл'у барабол'ку свою / потім добаўл'аємо / коли ўкип'їла барабол'а / добаўл'аємо ўже петрушку / добаўл'аємо кропу багато / зеленої цибул'ї // такою ўже такою б'їлен'кою круглен'кою / затераємо ў мак'їгр'ї обоўйазково // а потім / коли подаємо на ст'їл / добаўл'аємо сметани // такіі боршч ми варили без сала / а затирати / жарити цибул'у на ол'її // тоді тої боршч можна йїсти холодним / в'їн не застигаў і заўжди буў смачніі // до н'ого не треба було добаўл'ати ўксусу йак тепер / бо в'їн зразу буў закисленіі сироваткою //

с. Білоусівка Тульчинського району
Інформант: Марфа Каракой, 1930 р.н.
Експлоратор: Тетяна Золокоцька;
транскрипція: Інна Гороф'янюк
Записано в травні 2007 р.

Йа боршч вару́ / кидáйу кусочок мн'áса йакýс'
к'істочку чи пор'ібра шо там у мéне йе / вонó к'іпит // йа
туд'і кидáйу барабóл'ки / бурачóк др'імнén'ко кри́шу /
вонó перек'іпáйе // йа готóўл'у капúсточку / туд'і кидáйу і
готóўл'у ў сáміі перéд сáме лúч:е / запра́ва // кри́шу багáто
цибúл'ки / мóрквочки / тамáту / ўсе йа пережа́руйу /
о // туд'і б'іжу́ на горóд / а йак ше зимá / то бе"ру́ дес' із
ба́ночки трóшки зелéного кро́пу / питру́шки ўс'о // ўс'о це
пережа́руйу на чари́ц'і / о / перетера́йу ше цибу́л'і сировóйі
у мак'ітр'і ростера́йу ўс'о і вилива́йу йогó ў боршч // в'ін
трóшки поманén'ко по́кип'іў / пере"кип'іў поманén'ко /
кину два листóчки і по́лучáйец'а дúже ўкúсний / дúже
дóбрий боршч // отакі́й то йа вару́ шчодн'á боршч / дл'а
сúбе і д'л'а д'іда //

с. Білоусівка Тульчинського району

Інформант: Галина Жлобницька, 1941 р. н.

Експлоратор: Тетяна Золокоцька;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано в травні 2007 р.

Самий мен'ї лучий / найлучий борщ // йа ў н'ого ўс'о
добаўл'айу / ўс'о кидайу // об'ібрала барабол'ку / кинула //
об'ібрала бурачок так саме / фасол'ка вимочена слаўно
ўс'о // ўс'о це склала у кастр'ул'ку і наливаўу водичкойу /
вонó к'іпит тої борщ / к'іпит-к'іпит-к'іпит / уже коли там
досипати треба ў н'ого // от йак тепér ўже йе ц'а зеленіна /
таї п'ішла кваскú нарвала / пе"трúшечки / цибул'ки
молодén'койі / ўс'о це нарвала / зробила ц'у закришечку
і кинула туди ў ту барабол'ку і бурач... // барабол'ка /
бурачок і фасол'ка ўс'о вонó к'іпит разом / а тоді тої ўже
зеленіни добавила / заправила ўже / це"бул'ка / смал'чик
чи мáслечко чи шо / шо там ўже мен'ї захóчец'а / чи
п'існий борщ чи скорóмний / ўс'о // покушала / а / треба
сól'і / посолила / треба гóцету / долила / бурачок то в'ін
кислén'киї буў / алé н'і / ну кину ше помидóрку / мóже
помидóра кисла зам'іс'ц' гóцету / бо йа з гóцетом не
дўже // ў мене помидóрка / бурачок квáс'аниї / помидóрка
кислén'ка / то йа це ўс'о і ту заправу на чариц'і ж:áрила /
ў макуг'ін / таї ростérла ше пёрчику / перчиц'і ўс'о // і
тої / ж:áрилас' цибул'ка така шоб була слаўна жоўтén'ка //
ростérла то ўс'о / пёрчику ше / і борщ облизуї пáл'чики //
бач / з миски треба вiпити / бо шкóда йогó покидáти //

с. Вазлуївка Чернівецького району

Інформант: Галина Трембашевська, 1940 р. н.

Експлоратор: Богдана Костюк;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано у квітні 2007 р.

Борщ / о йакій можна зготівити / йак йе ж чо́го //
українс'киї б́орщчик с квасо́л'койу / ў нас вари́ли оби́чно
с:оло́тким с:а́харним бур'ачко́м // кидáйеш кусо́чок
йако́гос' реберц'а́ / вариц'а с квасо́л'койу / бурачо́к //
злива́йец'а обоўйаско́во трóшки помидорко́вого
росо́лу / трóшечки мо́лока / а зажо́руйеш тома́ти^ком
і сме^та́нкойу // вес'н'áниї б́орщчик с кропи́ўкойу /
с кваско́м / то ўже лиш залива́йец'а мо́ло́чним / чи
кисл'ачко́м / чи сме^та́нка / шо йе // йáйічком заб'і́л'уйеш //
то́же дўже смачн'ўшчий борщ получа́йец'а //

с. Голинчинці Шаргородського району
Інформант: Рузеля Смаченюк, 1943 р. н.
Експлоратор: Інна Гайворонська;
транскрипція: Інна Гороф'янюк
Записано у квітні 2007 р.

Боршч йак вимл'їє у печ'ї / то такиї ўкўснїї / шо
віт'агнеш с пєч'ї / на ўс'у хату пахне боршч / і мй'аса не
трєба н'ав'їт' до н'ого //

А як колись борщ готували?

Колис' боршч го'тували / заквашували бурака /
квасили ў го'ршкў / варили його / чїстили / складали його
ў го'ршчик / такиї буў го'ршчик ве'ликиї на дв'ї відр'ї буў
го'ршчик // це йа помн'у / бачила / знайу // нар'їжут туди
того бурака / п'їд'авали його й'акос' т'їстом / й'акойус' й'ак-
то воно називалос'? / шл'їца / й'акєс' такє т'їсто робили з
й'акойїс' муки / йа не помн'у й'ак-то воно / ж чо'го ту шл'їцу
робили // і п'їд'авали тої боршч / і в'ін так виграв'аў // туд'ї
ўже вит'агайут суб'ї і кришат ў боршч барабол'у / там йак
була капўста / йак шо // такиї го'тували боршч //

с. Гриненки Немирівського району
Інформант: Віра Волощук, 1935 р. н.
Експлоратор: Тетяна Волощук;
транскрипція: Інна Гороф'янюк
Записано у квітні 2007 р.

Вару борщ / йак йе к'істочка / кидаємо // йакшо не^нма к'істочки / йакшо йе такé мн'асо чи кúраче чи-и мн'агéн'ке тóже р'іжу так'і неви^нліч'к'і кусóч'ки і кидаю // бо к'істочка йе к'істочка / йийі н'іхтó не^нпогрéзé [сміється. – І. Г.] // а тепéро ми варимó борщ зелéній ўже / ж шчав'ійóм / такиї йе спец'іал'но шчав'ії / в'ін трóшки ке^нслéн'киї / і ми йогó варимó // хоч і Пáска / хоч і шо / д'ід дўже л'ўбит / йак це в'ін на н'óго кáже? / чекáї- чекáї // козáц'киї борщ // йакії козáц'киї борщ? // вариц'а к'істочка кан'éшно не однá / дв'і три / вариц'а до готóўнос'ц'і // пóт'ім кислéн'ка проквáс'ана капúсту / пил'úстка осóбено / ман'ýс'ин'ка капúстка шо ўже вонá н'і до чо́го не при́годна // р'іжу йийі крúпними кусóчками / кидаю у кастрúлу // вариц'а ўже це капúста до до готóўнос'ц'і // пóт'ім пéрц'у багатéн'ко / тамáтчику / ци^нбúл'ка кан'éшно // шо шоб в'ін буў п'ітпéрчаниї / це називáйец'а козáц'киї борщ // такиї борщ / обикновéний / то ми ўс'і варимó йогó // і с цéго / с капúстойу зимóйу осóбено с сировóйу / йакшо йе сировá капúста / йакшо не^нма / шоб булá не квáс'ана / то с квáс'анойі капúсти // а зáрас то зелéній борщ //

с. Кам'яногірка Іллінецького району

Інформант: Ганна Поповська,

рік народження не відомий.

Експлоратор: Інна Гарнага;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано у квітні 2007 р.

Бра́ли бур'аки́ / заливáли водóйу але ше ўперéд / ше ўперéд / це ма́ма так робíла // а ба́бка / то так // сухíй / ну лишáйуца кусóчки хл'íба / то н'ікóли не викида́ли і н'ікóму не дава́ли / лишíлос'а кусóчок хл'íба таї́ вíсушили / у торбíнку / туд'і́ водíчко́йу йогó розвóдили і це́й хл'íб загра́йе // о / і це́йу йу́шко́йу / ну вонó такé кíсле рóбиц'а / шо вонó йак доўго́ стóйíт / то вонó такé кíсле йак о́цет / о // і це так вари́ли боршч // в ўже́ блі́жче те покол'íн'а / так йак мойá ма́ма / то це бра́ли бур'аки́ / криші́ли ц'і бур'аки́ ну там дес' ў ба́нку і ста́вили на теплén'ке / шоп ц'і бур'аки́ прокíсли / от // йак вони́ ўже́ прокíсли та́й це це́го барачка́ покриші́ли о / туд'і́ барабо́л'ку / квасо́л'ку ну і там за́кришки трóшки йакóйіс' // а йак уже́ були ба́гатш'і / то кíдали кусóчок мн'áса / мн'áсо пок'íп'іло туд'і́ кíдали бураки́ / барабо́л'у так вари́ли боршч //

с. Каришків Барського району
Інформант: Марія Січко, 1937 р. н.
Експлоратор: Лілія Буга;
транскрипція: Інна Гороф'янюк
Записано у квітні 2007 р.

Як Ви варите борщ?

Шоб зваріти борщ треба ўлити ў кастру́л'у води́ /
кинути квасо́лі / кинути кусо́чок мн'а́са / поста́вити /
хаї́ к'і́пит // накри́шити карто́шки / бурака́ начи́стити //
це ў́о накри́шити / і пок'і́пит фасо́л'а і мн'а́со // а то́д'і
кида́ти ўже карто́шку і бура́к // п'і́с'л'а ц'о́го жа́рим
це"бу́л'у / кри́шим / ки́да́йем са́ла / кладём жа́рити //
зажа́рило́с'а / кри́шим капу́сту / ки́да́йем у борщ і
зате"ра́йем мако́гоном ў мак'і́тр'і / ў борщ //

с. Кинашів Тульчинського району

Інформант: Олександра Патраманська, 1938 р. н.

Експлоратор: Олена Заїкіна;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано у квітні 2007 р.

Йа памйатайу / йак готувала мойа мама // тоді
було післ'а воїни вашко / і харчі були такі грубі // ну
боршч варили // боршч варили із кіслоґо боршчу //
квасили з віс'івок / з білого бурака / вонó бродило і
отоді очищалося / і такі варили такий боршч з н'ого //
тамату йак такоґо отоді ше ніхто не знаў // літом були
по'м'ідори //

с. Кинашів Тульчинського району
Інформант: Лідія Заїкіна, 1943 р. н.
Експлоратор: Олена Заїкіна;
транскрипція: Інна Гороф'янюк
Записано у квітні 2007 р.

На першу страву йа л'убл'у варіти червоні борщ //
йакшó йе ок'іст кидáйу ок'іст / коли в'ін зваріц'а /
добавл'áйу ше фасóл'у // фасóл'а зварілас'а / обирайу
барабóл'у і червоні бур'áк коли вода кипіт / шоб борщ
не буў дўже червоним // йакшó кидáти ў некипйачéну
вóду / ну тод'і в'ін бóде дўже червоні // ми тако́го не
л'убим // коли це ўсе зварілос'а / кришу туди капýсту /
зажáруйу цибул'ойу / затерáйу ў мак'ітр'і йогó / добаўл'áйу
сóл'і / перц'у ўсе по ўкúсу // ше добаўл'áйец'а сметáна //
тако́ж л'убл'у йа варити зелени́ борщ / йакшó йе ок'іст
кидáйу ок'іст / шчоб тако́ж в'ін вариўс'а / коли звариўс'а
ок'іст / добаўл'áйу барабóл'у / квасóк р'іжу / зажáруйу
цибул'ойу // тод'і коли ростирайу ў мак'ітр'і / добаўл'áйу
шче йаіцé сировé / ростирайец'а ўсе рáзом і добаўл'áйу
тод'і ў кипйачéні борщ і сóл'у / перчу по ўкúсу //

с. Конищів Мурованокуриловецького району

Інформант: Ганна Шпілевська, 1946 р. н.

Експлоратор: Юлія Вознюк;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано в травні 2007 р.

Як Ви варите борщ?

Вари^{мо} борщ / україн^{'с}ки^ї борщ // беремо мо^{чим}
квасо^л'у на н^{'і}ч / за н^{'і}ч вона намака^йе // ранком кид^аєм
квасо^л'у ў са^мий пер^{ед} і бур^ак / воно до^ўше вари^ц'а //
туд^{'і} ки^да^єм карто^шку ўже / і ки^да^єм ка^пу^сту // це
ўс^{'о} вари^ц'а до гото^ўнос^{'ц}'і // туд^{'і} беремо за^жа^ру^ємо
борщ // тро^шки час^нич^ки ки^да^єм / туд^{'і} трем ци^бу^л'і
ки^да^ємо // берем пет^ру^шка / кр^{'і}п ки^да^єм / лист^очок
ки^да^ємо / пер^ц'у ки^да^ємо // зати^ра^ємо по ў^ку^с / шоп
в^{'і}н ў^ку^сни^ї бу^ў борщ // там^ат ки^да^єм / пе["]ре["]жа^ру^єм
там^ат із мо^рк^войу / ки^да^єм там^ат / сме["]та["]нки тро^шки
то^же пе["]ре["]жа^ру^єм / бо пе["]ре["]жа^рана ў^ку^сн^{'і}ш^ча //
о / ро^бим за^жа^рку / зате^ра^ємо / варе["]мо борщ // а до
борщ^у ше д^ўже ў^ку^сно по^нчи^ки спек^{'т}і //

с. Михайлівка Тульчинського району
Інформант: Єфросинія Губрій, 1928 р. н.
Експлоратор: Оксана Губрій;
транскрипція: Інна Гороф'янюк
Записано в травні 2007 р.

Ви готуєте борщ?

Борщч? нагобира́йу барабо́л'і / так / туд'і цеї бурáк
то́же / покриши́ла це ўс'о і нал':áла водо́йу / нал':áла
водо́йу / а йак ти́ ўже воно́ перекип'іло бурáк із
барабо́л'ойу / о // фасо́л'і ше кидáйу / цеї перекип'іло /
закриши́ла капúстойу / зажа́рила // пе́рше не зажа́рували
так / але́ борщчо́м залива́ли па́раним // борщч буў такі́
па́рени́ / шо з бурака́ / борщч / і тим борщчо́м і так
покла́ли і варити // бо тепе́р то тамáтом зажа́руйут / а
пе́рше не зажа́рували тамáтом // ўже йак восени́ зо дв'і
помидо́ри / ўз'áла теї перетéрла і зажа́рила / а так б'іл'ше
ї н'ічо́го не кидáйут // йак йе мйáсо / кінеш кусо́чок
мйáса / а зажа́рку робили́ пе́рше з гол'йи́ / бо б'іднос'т'
була́ / ти́ гол'йиа́ / а там коли-не-коли́ са́ло попаде́ / йак
кúрц'і про́со [сміється. – І.Г.] // а шо н'е? // бо йа праўду
ка́жу //

с. Михайлівка Тульчинського району
Інформант: Ксенія Довгошия, 1938 р. н.
Експлоратор: Оксана Губрій;
транскрипція: Інна Гороф'янюк
Записано в травні 2007 р.

Боршч йа рихтуйу / бирў буракá / кришу буракá /
трóшки тої бурак посóл'у / чут' óцетом йогó помóчу /
шоб в'ін мйáхчй буў // то'д'ї барабóл'у кидáйу бурак í
барабóл'у / í йакшó вару с фасóл'ойу / то í фасóл'í / шоб
воно кип'ило // покип'ило трóхи / то'д'ї кришу капúсти /
то'д'ї рóбимо зажáрку такú / тамáту трóшки í мóркви
í берéмо петрúшки / крóпу // це чíсто ўс'о зажáрили /
зал':али í ўс'о / тй боршч // йак рихтуйец'а ц'íлий р'ик /
то йе капúста тй ййй багáто кришимо / йе ж чо́го боршч
варити / а наве"сн'í / то це вáремо зелéний боршч //
квасóк / барабóл'а / фасóл'а / í туд'í ше берéмо цеї йак
йогó? мóжна í кропиви ув'ірвáти трóшки í кинути /
питрúшки / гички з цéго такé зеленéнке // а туд'í ўбйéмо
зо дв'í йац'í чи зваримó / таї кришимо чи í так розб'или /
вил':али ў боршч // тй отакй наве"сн'í боршч зелéний //

с. Могилівка Жмеринського району

Інформант: Ганна Дрозд, 1927 р. н.

Експлоратор: Оксана Дрозд;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано в січні 2019 р.

Розкажіть, будь ласка, як колись готували борщ.

Ну туд'ї так рихтували тої борщ / виходе-бо квас'али бур'ак виходе квасили бур'ак ў банках // була квас'ана капуста / а там барабол'а / таї там собі ўже зажарку робиш / йакү там виходе // то це бурак квас'аниї / капуста / барабол'а / квасол'а і получайец'а борщ // виходит' такиї / там затерти хто там затираў / а зати'рали виходе / туд'ї не було так шо це / йак це зара жир'їў ст'їки багато і сала // а закололи свин'ў / то клали те сало / то вонó аж пожоўкне поки йогó там зид'ат // і це трóшечки тогó старогó сала прижарат / борщ зажарат і виходит' це такé / такиї варили борщ //

А як варили борщ? З чого починали?

Ну / йак виходе? // береш виходе покр'їшиш цего бурака / кидайеш / ўже виходе / о // а туд'ї барабол'у кидайеш / а туд'ї ўже капусту кидайеш / виходе // ну там ўже сол'ї / там ўже такегó кидайеш / там приправу цю робиш / виходе // а так виходе кидайеш ўс'о шоб вонó ўс'о разóм варилос'а // і туд'ї варили ў п'їч'ї / не було цих / були плити / но р'їдко / ў печ'ї / тиї цей борщ зва... / ўже зробили цей борщ ўс'о / ў п'їч покладеш / молóко там хто корóву маў тоже ў п'їч пражити / таї тоже ў п'їч покладут / таї вонó там так звариц'а / і це молóко спражиц'а / шчо аж жбўте такé / гárне // виходе / цей борщ вит'агнеш с печ'ї / таї так пахне цей борщ // а зара шахом-махом таї ўс'о // туд'ї такé було //

А м'ясо кидали в борщ?

А мн'асо виходе так туд'ї варили / не дўже так було багато тогó мн'аса / алé так коли там ўрубайут там кусóчок // хто маў тої кидаў / а хто не маў тої не^а кидаў / такé було // туд'ї такé було за старé ўрёмн'а //

А зараз такий борщ, як раніше, варять?

Н'е / з'ара шо / ну так саме / з'ара ўс'о св'іжй бур'ак
покришила / потёрла на тёртку / св'іжу м'оркву потёрла на
тёртку / капўсти накришила виходе / бараб'ол'і там / і воно
це ўс'о разом зварілос' / ўз'ала зажарила там чим-небўд' /
таї ўс'о і ўже гот'овий борщч //

А на які свята готували борщ? На весілля, можливо?

На вес'іл'а то м'ало / виходе так шоб цеї борщч
варили // на похоронах то б'іл'ше / йак похорон йакіс'
там / то борщч а там ўже к'аша / пир'ішкй ц'ог'о ўс'о / а на
вес'іл'а / на вес'іл'а то так'е ўже хол'одне варили / капўсту
тушили / голупц'і робили / там пир'ішкй пеклі т'оже
виходит' // туд'і таких витреб'ен'к'іў не б'уло йак з'ара //

А які приправи кидали в борщ?

Ци'бўл'а / с'ало там чи гул'її / там с'ало прижарили /
вісипали туді теї / лист'а лавр'ове / тр'охи п'ерц'у / теї
так'е // з'ран'а зв'ариш / то в'ін стойт до гоб'їду / а ўже ў
губ'їд посходилис'а там хто зв'їтки / теї ўже б'аба там чи
мама чи хто вит'агаїўт та ўже насипайут / теї ўже с'адаїўт
йїсти виходит' / а ўже лишілос'а шо тр'ошки то'д'і ше
в'ечер'і повеч'ераїўт там чи йак // туд'і б'уло баг'ато с'їмйї
виходит' / виходе д'їт'ей б'уло баг'ато / таї так баг'ато палили
ї баг'ато варили то ўже з'ара потр'ошки вар'ат / о // то'д'ї
так'е б'уло //

А зелений борщ? Як його готували?

Це йак ўже л'їтом борщч / то зел'енйї // квас'ок там /
кваск'у накидали / йак'огос' шчав'їїў чи шо таї к'аже
зел'енйї //

с. Северинівка Жмеринського району

Інформант: Ніна Задворна, 1932 р. н.

Експлоратор: Ольга Андрієвська;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано в травні 2007 р.

Як Ви варите борщ?

Вару борщ / л':айу води ў кастр'ул'у / пал'у / зап'ал'уйу
гас / фас'ол'у кида'йу ў борщ // то'д'і шо каз'ати // бураки на
т'ерт'очку потр'у / кап'усту пок'ришу ў борщ / ўс'о к'іпит' //
йа п'ід'у воз'м'у том'ату / помид'ор / п'ідж'ару // кину зо два
кус'очки с'ала / так йак п'ачка // ну ўже пок'ушайу / йак'ї
борщ / хар'ош'ї / ўс'о //

с. Станіславка Тульчинського району

Інформант: Броніслава Столяр, 1915 р. н.

Експлоратор: Поліна Гончар;

транскрипція: Інна Гороф'янюк

Записано в травні 2007 р.

Об:ирати барабóл'у / об'ібра́ти бурáк / покриши́ти
його др'імнén'ко і скида́ти ў йідну́ посúду // а туд'і ше
капу́сту туди́ / ше помидóр'іў кинути тий от то'д'і́ бúде ї
боршч //

А як довго його варити?

Трóхи доўго / бо в'ін ус'ого потребу́є тої боршч / то
пéрц'у трéба / то лис'ц'а / то петру́шки / кро́пчику // це
туд'і бúде боршч //

А який жир туди кидають?

А кусóк м'áса кинути / смáл'ц'у мóжна / п'іджа́рити
смáл'ц'ом // таки́ бúде боршч //

Тернопільська область

с. Іванків Борщівського району

Інформант: Даниїла Стецюк, 1935 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2005 р.

Йак йа вару́ борщч // вару́ мн'асо / коли вари́ц'а мн'асо
че"рвоні́й бурак тушу / окремо / ну йак // на бул'он кида́йу
карто́пл'у / кида́йу капу́сту // коли капу́ста зва́риц'а /
туше"ни́й бурак тудá кида́йу / запраўл'а́йу тома́том /
сме"танойу // до борщчу́ обоўйаско́во тре́ба фасол'у // ну
і шо ше / ну та́й / та́й борщч гото́вий // ну а заквасни́к /
лимо́на кисло́та / або́ тома́т / зроби́ти борщч квасни́м
та́й ўс'о // соли́ти / за́рас йе ў́же ц'і м'ів'іни / припра́ви
ше мо́жна да́ти і це"во́ / припра́ви то́йі м'ів'іни та́й борщч
гото́вий // а борщч до́брій / йак йе ба́гато сме"тани //

с. Пищатинці Борщівського району

Інформант: Ганна Голомий, 1938 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2005 р.

Колис' вари́ли боршч / кри́шили бурака́ на такі́ пл'асте́рки // че́рвоні́ бурак на́стру́жут / на́р'і́жут на пл'асте́рки і ў сло́йок скла́да́ють / не^н ў сло́йок / але́ ў гладу́шчик / бо сло́йк'і́ў ко́лис' не^н бу́ло // ў гладу́шчик кла́дуть і кла́дуть на те́пле^н / би в'і́н с'і́ кваси́ў // йа́к с'і́ на́кваси́т то́й боршч / то́ди́ бе^нрут ту́ йу́шку // ко́лис' до́ боршчу́ шо дава́ли / фасо́лі та́й барабо́лі тро́шка / та́й бурака́ / а тим боршче́м за́квас'ну́вали квасни́м / шо в'і́н ви́ки'с // бу́ў фа́йні́ че́рвоні́ боршч / але́ п'і́сні́ / бо ў н'і́м н'ічо́ не^н бу́ло // там йа́кус ци́бу́лку де ў́лупи́ў те́й на вол'і́ще^н ви́ зажа́риў та́й ўс'о // а йа́к то́й боршч ма́сти́ли ше на ми́с'ці́ / то жа́рили ци́бу́лу з вол'і́ем / то ше до́давали во́ди / бо би бу́ло б'і́лше // та́й с'і́м рас с'і́ ма́хало́ лишко́ў / а рас с'і́ ка́пнуло́ то́го // бу́ли дуже́ т'ешк'і́ часи́ // і то́й боршч бу́ў п'і́сні́ та́кі / шо аш бу́ло с'і́ ви́тко ў н'і́м // х'і́ба му́ки воз'му́ тро́шки / роз'і́бієс'і́ му́ки та́й с'і́ за́правит та́к му́коў або́ йа́йцем / бо ко́рову р'і́тко хто ма́ў / не^н бу́ло ко́рови // а йа́к бу́ла ко́рова / то скла́дали́ ц'і́лі́ї тижде́^н сме́тану́ / а ў не^нд'і́лу ро́били ма́сло / бо ў по́нед'і́лок бу́ў база́р // то ў по́нед'і́лок не́сли то ма́сло про́дали і си́р / і ма́сло / а ўдо́ма лиш с'і́ ли́шила́ си́рватка і ма́сл'е́нка / б'і́лше н'ічо́ // та́й та́к то́ў ма́сл'е́нкоў ше то́й боршч с'і́ за́праў'ле́ло / та́й та́ке // а те́пе́р йа́ ўже́ ва́ру́ боршч / йа́ кри́шу барабо́лі́ / кри́шу бурака́ / купу́йу та́мату́ чи ма́йу св'і́жі́ пом'і́дори́ / кри́шу ба́гато ци́бу́л'і́ на ро́нде^нл' / сма́л'ц'у́ ки́да́ють // то́ди́ / то́йво во́ / ки́да́ють та́мат або́ пом'і́дори́ св'і́жі́ / пе́режа́руйу́ йі́х // і ше на та́кий ба́н'ак в'і́с'і́мл'і́трови́ то́й да́ють б'і́лше йа́к п'і́ў л'і́тра сме́тани́ на та́кий боршч // і жа́ру му́ки / му́ки жа́ру на сма́л'це́^н ви́ // і то́ди́ тро́шка то́йі́ му́ки да́ють та́к зо дв'і́ лишки́ чи три́ на то́ту́ в'і́с'і́мл'і́трову́ ринку́ боршчу́ / би в'і́н бу́ў та́кий нава́ри́стий / гу́стий / сма́шний // але́ і мо́ркви́ ше тру́ / то ўсо́ пе́режа́руйу́ разо́м і то́ди́ ви́ли́ва́ють / йа́к то́й боршч го́тові́ / ви́ли́ва́ють ў то́й боршч / за́праў'ля́ють та́к боршч //

Хмельницька область

с. Вишнівчик Чемеровецького району

Інформант: Євгенія Швець, 1930 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Йа тако со^уб^і ле^нжу^ю ўночі / стара жінка / таї д^умай^ю
шоби йа ўже варила / але ўста́ла рано / ўз'ала са́пку /
п'шла на горо́д^т / напарпала картофел' / бурачок вирвала
зе^нмл'і / нарвала фасол'ки стручками / таї пришла /
запалила ў пйецу / наложіла таких тонен'ких патичк'іў /
зачала тої боршчик варити / фасол'ку поте^нре^нби́ла /
таї зачала варити його́ / а по^тому ше п'шла на горо́д^т /
нарвала кропчику / це^нбу́л'ки нашч'іпа́ла / нажарила на
волив'і / а по^тому ше с'імн'а на бл'ашку / п'джарила ў
мак'ітр'і / макогоном ўте́рла / проц'ідила че́ре^нз ц'ідилко /
туда ў тої боршчик // так'і п'сн'і боршчики варили / бо
ми б'дували дуже^н / не^н було шо варити / і йа ўже так
д^умай^ю йакиї же^н тої боршчик не^н бу́де^н бо сме^нтани не^н
було / л'уди б'дували / так'і п'сн'і боршчики варили / бо
шо було б'л'ше варити / т'іл'ки з горо́ду / а ше зварила
го́ршчик з'іпк'іў / картопл'і ў мунд'ірах / і поте^нре^нби́ла /
і так з боршчиком йіла / бо хл'іба не^н бу́ло / де тої хл'іб
буў / кукуруз'аниї пе^нкли́ / але^н і кукуруз'аниї не^н бу́ло /
бо дуже^н була б'іда / л'уди дуже^н б'ідили / так шо не^н бу́ло
де шо ўз'ати / т'іл'ки жили з горо́да //

с. Дерев'яне Кам'янець-Подільського району

Інформант: Лідія Підпригора, 1936 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в червні 2004 р.

Варимо борщ / фасол'і / молод'і / то їх не треба доўго мочити / трощки / а йак ўже стар'і фасол'і / п'ідмочити їх трощки / шоб вони хоч з сўтку чи п'ї сўтки / н'іч / набубн'ав'или і тоді добре варити / трощки поварили / кидаем тоді ўже бурак / а бурак накришиш гарнєн'ко соломкойу / треба присолити / в'ін пустит' с'ік і тої с'ік з'іл'ати / і кидати до фасол' варити // кидаем ўже тогo / м'шайем / д'їўки / ўже майем час варити / ну ўже йе фасол'а / ўже / йе бурак / ну тут і картошку треба / картошки ше накидаем тудя / майем час варити // бапки / али ше шо / треба ше брати молодойі капўсти / бо без^с молодойі капўсти борщ не пахне^н / не^нўкусний / ўже тут худобу тримали / варили / треба закислити / ну чим / воце^нтом н'е / воце^нт не добрий дл'а орган'їзма / а ми баночку сметани чут' кислойі бах туді / закислили йего / ну ўс'о / ўже зажари там чи салом чи ол'ійом / маї такє обїйд'єн'їя // ну ўс'о / пєрчи^к кидати треба дл'а пахнотї / лист'ачка кидати дл'а пахнотї / шоб йакїс' борщ не чуў в'їтром / али шоби борщ йакїс' такий буў / шоби йего з апет'їтом поїїсти / шоби мїску вїлизати / йак тої казаў пал'чики облизати / о // таї так'ї д'єла //

с. Дерев'яне Кам'янець-Подільського району

Інформант: Ганна Нагабась, 1924 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Боршч варіти / накришити бурака́ / фасолі́ / і
варіти / фасолі́ і бура́к варіти / ше кинути кусо́к
мйаса́ / йак ѐе / і варити його́ / варити / шоб ўже були́
фасолі́ мн'ахк'і / бура́к / кинути карто́фл'у / о // тро́шка
повари́ц'а / тоді кинути капу́сту / шоб зваріла́с'а / о //
покришити / цибу́л'ка / шоби пахла́ / кинути листочо́к /
зажа́рити тома́т с:ме"та́нойу / тоді ви́л'ати ў боршч / і
са́ло пе"ре"жа́рити с цибу́л'ойу і запра́вити / запра́вити
боршч / тод'і йак боршч / йакшо́ запра́вим тим ўс'ім /
буде́ боршч харо́ший //

с. Загоряни Новоушицького району
Інформант: Ніна Пантелей, 1927 р. н.
Експлоратор: Наталія Коваленко
Записано в червні 2000 р.

Ну / йак борщ до'пус'т'ім го'ту'ю / то се / криши́ли
рука́ми бура́к / фасо́лі мочи́ли / фасо́лі / бурачо́к /
карто́флі / ну / йак бу́ло чим помасти́ти / то масти́ли /
а йак не" / то бу́ло такé / шо чи го'р'іх'і'ю зéрн'ат ўте́рли /
чи зéрн'ат гарбузо́вих ўте́рли // йак нима о'л'і'ю / не"ма
са́ла / ти́ так робила́ / йак вихо́дило // ну / от зéрн'атка
до'пус'т'ім гарбузо́ві наоб:ира́ют / голéн'к'і зéрн'ат
ў мак'іт'р'і / че"ре"пл'ана мак'ітра // у ме́не" йе тамо́
мак'іте"рка / мако́гоном утрéс'а / і воно́ ш / зéрн'атка /
чи от го'р'іхи зе"рн'атка / ти́ ў них же" о'л'і'ї йе / ти́ то /
ну // цибу́лку ше туди́ / ро'з'ітрéс'а ў мак'іт'р'і і се так до'
бо'рщчу́ / запра́ва така робила́с'а // то шо заки́сл'ували / то
заки́сл'ували / за́ра о́це"т йе / тамато́м за́раз^с заки́сл'айут /
а то тако́ робили //

с. Лісоводи Городоцького району

Інформант: Валентина Лупійчук, 1934 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в липні 2009 р.

Як варили борщ?

Кожний раз по-інакшому // колис' борщ вари́ли / ну бра́ли бура́к / карто́пл'у / фасо́л'у / капу́ста / кида́ли кусочок мн'аса харо́шого / но дава́ли кислі́ бура́к / ква́сили бура́к хто ў д'іжц'і / хто ў в'ідр'і поливан'ім / і бес то́го бурака́ борщчу́ не" вари́ли // зара ў те"пер'ішн'ї́ час зоўс'ім по-дру́гому вари́ца борщ // кан'ешно́ так са́мо дайе́ца кусок мн'аса / дайе́ца бура́к / но ўже бура́к по-інакшому / бе"ре́ца кида́йеца ў борщ разом с фасо́л'ойу // в'ін вари́ца / по́т'ім його́ вит'ага́йе"ца / а тут на сковороц'і жарі́ца тим ча́сом цибу́лка / жарі́ца морква і тоу́д'і ше кри́ше"мо ту́да бура́к / дода́йеца ту́да тома́ту і сме"танки / воно́ ўс'о пе"ре"жару́йеца і вилива́йем ўс'о ў кастр'у́лу / там де вари́лас'а капу́ста / карто́пл'а і фасо́л'а // вилива́йем то́ї бурачо́к с то́йу п'іджа́ркоу ў кастр'у́лу і йакшо́ не"ма́йе кисло́ті / мо́на тро́шки дода́вити оциту // і получа́йе"ца ду́же ўку́сні́ пре"ўку́сні́ борщ // ше тро́шки припра́ви кида́йеца і ба́гато ўку́сн'іши́ борщ / йак коли́с' буў //

с. Лошківці Дунаєвецького району

Інформант: Неля Щавинська, 1924 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в липні 2000 р.

Колис' йак вари́ли боршч / то не^н так йак типе́р //
а кидáйут фасо́л'у / кипит барабо́л'а / тоді капу́сту //
колис' так / ўс'о криши́ли в одне // ў пйе́цу пали́ли /
ўс'о накришили / нал'али води́ / ўз'али кусочок сала́ /
мале́н'кий дуже кусочок // воно ўс'о зварилос'і́ / тоді́ биру́т
тої́ кусочок сала́ вит'ага́йут / тро́шки покришат його́ ў
мак'ітр'і́ / тро́шки кол'е́ндри кинут чи пе́рц'у / цибу́л'ку / і с
квашиного бурака́ вари́ли боршч // тоді́ н'і́яких соус'і́ў не^н
бу́ло / н'і́ тамат'і́ў / і в'ін квасні́й ўже́ // бурачо́к звари́ўс'і́ /
покриши́ли / бо бурачо́к кидáйут ц'ілі́й / звари́ўс'і́ і затерли
його́ пшоно́м / перчи́ком / цибу́л'ком // те^н пер не^нма́ такого
боршчу́ / шо ў пйе́цу вари́ўс'і́ і буў́ дуже добрий́ //

с. Маків Дунаєвецького району

Інформант: Надія Федорова, 1933 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в липні 2000 р.

Йа л'убл'у приго^утува^{ти} боршч / кида^йу кусо^к
мн'а^са / в'ін но до кип'ін'а доходит / шумо^ул'у^йу / а
то^уд'і кида^йу фасол'у / бура^к / кришу бура^к / то^уд'і воно^о
трошка пок'іп'іло / то^уд'і кида^йу картофл'і і капу^сту / а
зажарку зажа^ру^йу / кида^йу смал'ц'у / то^уд'і цибу^л'у / вона^а
зажа^риц'і / а то^уд'і ше тамат / сме^тани і воно^о / і такі^й
боршч дуже^е харо^ший //

с. Нефедівці Кам'янець-Подільського району

Інформант: Емілія Завадська, 1933 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Як варите борщ?

Так вару́ борщ // кладу́ водичку на плитку // тоді кришу бурачка / кидаю́ фасол'ку лушчу / картошечки / капустки кришу / і ўже воно кипит / кипит / йа тоді кришу цибул'ку на пател'н'у / і прижару́ трошки / тоді макогоном тру ў мис'ц'і / миска чири°пйанка / і тоді би°ру помедорку / п'їджару ше помедорку // і тоді кидаю́ ў боршчик / л'айу лошку уксусу / тоді кушайу чи добриі чи не°добриі // йак майу смитанку / то кидаю́ і смитанки ў борщ // часом з ол'їом / але б'їл'ше з ол'їчиком / бо стар'ї л'уди ўже на ол'її привикли / а часом с:алом // але° б'їл'ши з ол'їом / і ўже тоді покушала / соли / перчику / листочок / ну так шоби буў добриі боршчик / бо так йа хочу шоби когос' і ўгостила / йак хтос' приїде до мєни / ни° т'їл'ко сама найїлас'а / але° хочу комус' і дати боршчику / бо стар'ї л'уди ўже так хт'ат комус' дати / шоб° милостин'а була в'їд Бога //

с. Петрівське Дунаєвецького району
Інформант: Олена Гуменюк, 1929 р. н.
Експлоратор: Наталія Коваленко
Записано в червні 2002 р.

Йак варіти борщ / мийу мн'асо / кладу на плиту
варіти / тоді кидайу лис'т'а лаўрове" / сол'і / стружу
барабол'і / тру на тарц'і столів'і бураки / жару на волив'і /
по'тому моркву // фасол'у вару окремо / робл'у зажарку /
зажаруйу сме"таном і томатом // вот і ўс'ої борщ //

с. Хоптинці Городоцького району

Інформант: Людмила Сабадах, 1938 р. н.

Експлоратор: Борис Коваленко

Записано в липні 2009 р.

Колис' боршч с'а вари́ли тако́ / не^н було н'ічо́го
варити / не^н було ш чо́го // настру́жу то́го бурака́ / кину
барабо́лу / зажа́ру йакоў-небу́д' цибу́л'оў на вол'йов'і
чи на ч'ім / тої так с'і тоді вари́ли боршч'і // за́ра ўже
йенакше^н варит // ўже с'а кидáйе кусо́чок мн'аса́ / йако́с'
ўже чимос' с'а зажа́ри / сме^нтанки тро́шки / ої так і варит
боршч //

с. Черче Чемеровецького району

Інформант: Галина Пастухова, 1943 р. н.

Експлоратор: Наталія Коваленко

Записано в червні 2000 р.

Як варили борщ?

Ну йак го^утувати борщ // спочатку кладемо окр'іп / окр'іп кипит // йакшо йе кусок доброї похребте^{ни} / чи шхаба йакого // кидайемо / помили / кидайемо в о^укр'іп / в'ідвариц'а / можна в'ідц'ідити або шумувати // тоді кидаем фасол'ку / фасол'ка трішки доўши / разом с к'істочком можна кидати хаї вариц'а // тоді начістили бурачка / трішки його можна посолити / шоб в'ін трішка постояа^ў з сол'у // тоді чістим картопл'і / начістили картопл'і / кидаем бурачок / картопл'у і бурачок // можна кидати разом і покипит це ўс'о разом і тоді кидаем капусте^{чку} // кинули капусту і пок'іп'іло / вариц'а / то^уді / п'ітсол'уємо / чістим морковочку / трішки сме^{танку} / томатику / сала кидайемо / ол'їчику // зробили зажарку / запраўл'айем борщ / заправили / закришички цибул'ки / пе^{труше}чки / кропе^{чку} // запахи на ўс'у кұхн'у / так йакто ж не^и йіли / то можна запахами розвл'икатис'а / ўже не^и треба борщ йісти // о / такії ми варимо борщ українс'киї / ну годину треба / шоби поваріўс'а в'ін / вимл'іў добре // при^{крутили} газ^с / на пли^ті менше / п'іднесли на одну файерочку / к'іпит // йак зваримо мамалиги до борщч^у / о / такє об'їд'ен'їа / шо ситїї будеш ц'іли ден' //

ПІВНІЧНЕ НАРІЧЧЯ

Західнополіські говірки

Брестська область (Республіка Білорусь)

с. Величковичі Каменецького району

Інформант: Володимир Горось, 1939 р. н.

Експлоратор: Григорій Аркушин

Записано 4 серпня 2011 р.

Колядй борщ

Йак вари́ли? / його щче́ топ'іру в нас ва́р'ат / ну вже молод'о́ш йі́й не ва́рит / а старийі́ е́то / кол'а́д'йі́ борщч е́то билá / е / так'йі́ борщч шо його́ на кол'а́ду об'іза́т'ел'но [підтвердив кивком голови. – Г. А.] вари́ли / е́то значит карто́шка [кивок. – Г. А.] / сушо́ни гриби́ [кивок. – Г. А.] і се"ле́дець [кивок. – Г. А.] // ну і там щче пер́чик мо́же бит' / вун так'йі́ полу́ча́в'а [почухав вухо. – Г. А.] / е / чут'-чут' [почухав чуба. – Г. А.] к'ісло́ва́тен'к'йі́ / і е́то // то його́ / е / щче і по́с'л'е с'вйáта [помах рукою. – Г. А.] йі́ли бо / Р'іздво́ обі́чно зимо́у / то / надв'і́р [помах. – Г. А.] ви́нису́т / надвор'і́ хо́лодно [почухав потилицю. – Г. А.] / в'ін там вже заме́рзне / пото́м його́ розо́гривá:ли [помах. – Г. А.] і щче і по с'вйáт його́ не д́жо вари́ли / то так'йі́ борщч / борщч і ку́т'а [покрутив головою. – Г. А.] е́то би́ли н'еотйе́мл'іми так'йі́ бл'у́да на / на кол'а́ду //

А пироги с пасольою до нього пекли?

С фасо́л'у? / е [згадує. – Г. А.] / с фасо́л'йу пеклі́ ту́л'ко шо не на Руздво́ [кивок головою. – Г. А.] / а перо́г'і пеклі́ і с фасо́л'йу [зігнув палець на лівій руці. – Г. А.] / і с карто́шк'йу [зігнув другий палець. – Г. А.] / і с кап'у́стийу [ще один палець зігнув. – Г. А.] / то́л'ко [помах. – Г. А.] в

нас назива́ли не перо́г'ї [піднявши голову, подивився на слухачів. – Г. А.] а завийо́х'ї / ёто вс'о в т'істо закру́чувалиє [круговий рух руками. – Г. А.] / і так вс'о вари́ли / пото́м так'ї́ із бо́бом [кивок головою. – Г. А.] і с:о / о́со́б'ен:о сочеви́ц'а була́ така́йа / с:очеві́ццйу [кивок. – Г. А.] / вот //

Волинська область

с. Грибовиця Іваничівського району

Інформант: Марія Вербич, 1931 р. н.

Експлоратор: Наталія Вербич

Записано 24 листопада 2018 р.

Йа / йа готувала так / саме найкраще давати св'ин'аче мн'асо / з реберц'ів / чи йако́йе б воно́ ни було́ але св'ин'аче / шоп м'інут двацит' покип'іло то́йе мн'асо тод'і давати хвасол'ку / але шоп хвасол'ка була́ намочина / ў боршч / то́то на́лүчий ми́н'і та́киї боршч // і тод'і вже та хвасол'ка пр'івариц'а / і з мн'аском ше / тод'і р'ізати картоп'лу / а бура́к йа тру на те́ртку і на пател'ну // і тод'і йак в'ін тро́шк'і пережариц'а там / ч'і з ол'їом ч'і там ч'і жи́ром / то тод'і смита́ну до то́го бурачка да́йу / шоп разо́м с:мита́нойу пере́к'іп'іло воно́ і тод'і /е / кида́йу ў то́ї боршч / разо́м / а тод'і вже о́цит / цу́кор / до смаку́ / йак хто л'у́бит' / чи к'ісл'іш'і чи / йак б'іше о́цту дам то тод'і ме́нше цу́кру / йак / е-е / б'іше цу́кру / а йак / е-е / ме́нше о́цту дам / то тод'і вже цу́кор да́йу ше / шоп ни / шоп в'ін був / таї ота́киї ў ме́не боршч / ми́н'і та́киї боршч на́лүчий // о / а ше л'ітн'її боршч / то так йа ва́ру / то́же мн'асо св'ин'аче на́іб'іше до боршчу́ / да́йец'а / і вже бура́чка / р'іжу мн'асо / хвасол'ки ни да́йу вже / і-і / привариц'а мн'асо / тод'і / е / да́йу / карто́пил'ку ше туди́ / а бура́чка тру вже не пр'іжа́руйу тико́ кида́йу так / бура́чка / а тод'і да́йу / е / смита́ну / і ви́шн'і / ви́шні'і до смаку́ / ск'ілко́ там йак / хто л'у́бит' чи кі́сли чи / ота́киї в ме́не л'ітн'її боршч //

с. Жашковичі Іваничівського району

Інформант: Надія Грицюк, 1940 р. н.

Експлоратори: Наталія Вербич, Святослав Вербич

Записано 18 серпня 2018 р.

Ну шо / беру́ кастрóул'у / налива́ю во́ду / обира́ю картопл'у / о / р'іжу картопл'у / кiда́ю картопл'у / чи на холо́дну во́ду чи на кип'яток йак коли́ полу́чиц'а / кiда́ю мн'асо́ йак йе / о / тоді́ тру бурака́ на на терткú на грубу́ таку́ю / на на на тогово́ / биру́ цибу́л'у / бурака́ / о / і сипл'у сил' цу́кор і тро́шк'і о́цту / і пере"міна́ю його́ руко́ю / переду́шуйу / і на сковоро́дку беру́ / то ни так тре́ було́ каза́ти / а тре́ було́ каза́ти на пита́л'н'у // кладу́ в жир / о / тоді́ ви́к'іда́ю тийі́ бурачки́ / тро́шк'і пережа́руйу / йак йе / тама́ту тро́шички мо́на вз'а́ти / ну і тоді́ / там картопл'а ва́риц'а з мн'асом і ви́к'іда́ю тудá ту́ю зажа́рку / і вс'о / кiда́ю лавро́вій листочок там / кр'іп / перч'ік / о / і / і то вс'о // по́т'ім смита́ну / мо́на / смита́ну шоп перекип'і́ла / о / а мо́на по́тим на тар'і́лку бра́ти / смита́ну / йак хто л'у́бит' // шчавле́вій так само́ / налива́ю в кастрóул'у во́ду / кiда́ю картопл'у / кiда́ю там йаки́ шмато́чок мн'еса́ / йак йе / а йа ни́ма то і так / о / і / ки / йаі́це ва́ру / нагу́сто / шоб зва́рило́с'а йаі́це // тоді́ / йак вже́ / зва́рило́с'а / то йа /e-e / тоі́во / р'іжу́ шчаве́й / мийу́ шчаве́й / р'іжу́ / кiда́ю шчаве́й туди́ / тоді́ на те́ртку на грубу́ / тру́ йаі́це / шоб з йаі́цем / перекип'і́ло / шоб то́й / е / шоб то́й шчаве́й із йаі́цем перекип'і́ло / і вс'о / а тоді́ смита́ну беру́ там / чи дв'і ло́шки чи / чи три́ / йак йе б'і́л'ше / шоп с смита́нойу́ перекип'і́ло / кр'іп листо́к вс'о / чи петру́шка / і ото́ / ото́ тоб'і́ боршч //

Ви сказали, що обов'язково третє бурячки, а я знаю, що буває...

Р'іжу́т' рука́ми // а́й р'іжу́т' / то / скор'і́ше зва́риц'а // то йак хто хо́че / хо́че / хочут' р'іжу́т' рука́ми / хочут' то шоп скор'і́ше воно́ зва́рило́с'а то на те́ртку на ту грубу́ю / і так // і мо́рква / пра́вда ше́ забу́ла / мо́рква / мо́рква цибу́л'а і бура́к // то вже́ ба́чиш вона́ там не

зйеднайце'а / е / червоніи бур'ак / м'орква і цибул'а / і то
вс'о пере"минайу / д'умайу шо шос' ни злапала / о / то
вс'о пере"мінайу рукою і сипл'у сил' / і трошки ц'укру
і оцту // трошк'і оцту так / бер'у кр'ішку т'уйу з бутилк'і /
лину шоп чут' кислен'ке було // о / і / перемну його добре
помн'у помн'у і на / на сковор'одку //

А Ви кажете, що оцет для кислоти. А от там, скажімо, вишню раніше кидали?

В'іш / кидайу в'ішн'і / добре шо нагадав // к'ідайу / дв'і
три б'упк'і / вже йак звар'иц'а довар'уйце'а тод'і / дв'і три
б'упк'і вишин'ки к'ину / або нав'іт' і абрик'ос / тод'і вкину
абрик'ос / часом і йаблуко / мо'на р'ізнути / так шоб / шоб
було там дв'і-три леп'істочки //

А от буває, що там лють, я знаю рецепти, там розсіл з помідорів.

Ну йа так / йа тако'го ни / ни знайу / ни робила йа
тако'го //

Але от завжди, Ви кажете, що обов'язково зажарку цю робите, засмажуєте. А отак просто не кидаєте, щоб воно варилося?

Ну н'е / ну в'ін трошки с'ік п'усте на на на питал'н'і /
в'ін тоїво / смачн'ішиї / а так в'ін тоїво // ни ни кр'єпко
так його там в'ісмажувати / от тр'ох'і пожарити шоп /
шоп цибул'а м'орква бур'ак вс'о зйеднало'с'а / таї вс'о //
вже не зйіднайеш не прит'улиш йедне до друго'го / то такє
картопл'а мн'єсо фасол'а / таї вариш //

с. Ізов Володимир-Волинського району

Інформант: Анна Карп'юк, 1925 р. н.

Експлоратор: Ірина Дружук

Записано 4 лютого 2019 р.

Чим борщ відрізнявся від супу?

Ну так шо / в'ін вже / кис'л'ішіі такіі буў // борщч
вжа за-за туї во заквашували / ту варили бурак'є квасил'і
такєі чирвонийі // ну і вже вуно такоєе було / к'ісл'іше//
такіі борщч //

Буряки квасили?

Ну вот так / тип'єр заваруйут' // а куліс' / квасили /
во там-там за туї во // ну йак вам казати // пур'ізали /
пучістили / о / і засулєли / і вунє так'єйі в рус:ол'і такому
булі // о / тої во / тип'єр то вс'о кунсервар'іруйут / а
куліс' того ни було / капусту квасили / гурк'є квасили /
пуў'ідори квасили // вс'о такоєе во / в бочках так'іх
во / тих во / диривй'аніх // так'іх ну і во квасили /
бурак'є //

А які ще варили борщі?

Ну шо варили / щавуў // варили / картопл'а / щавуў /
зажарили / там чи салом / чи-чи / чим / во // і таї во / і
так'єї капусни варили тоже // во квашана капуста / о тої-
тої во / капусті / картопл'а // і з св'іжи варили // алє б'іл'ш
с квашанойі / такайі / к'єслуйі / к'єслуйі //

Як варити борщ?

Брати картопил'ку / зварити картопил'ку / о / і тої
во / фасол'к'і // вк'єнути / о / і тої во / і бурак'іў вбрати /
пужарити йійі / бурак'іў тих стєрти // і зажарити тим / йє
тої / тамат / тамату і вот / майєте так во / і йє мйєсич'ко //
ран'ше варити вк'єнути / а туд'і картопил'ку / а туд'і
вже бурачк'і тийі пучістити / натєрти / і вз'єти тої во на
патєл'ну / пужарити // во / варити / і тамату / і вот / і вот
так'їі борщч / йа так вару //

А колись теж томат клали?

Но / ни було коліс' // коліс' / йа знайу / ша куліс' /
а вже йак йа / вже за майі памйат'і // то вже буў тамат //

вк'едаї / о / ша куліс' / ни було // то так / то оцту / чи йе
шо там ше так'е [тре око. – І. Д.] //

А вишні клали?

Йа во тип'ір / о / йак / то ше / тако йак навару' /
боршч'ік [кашляе. – І. Д.] йа бардзо л'убл'у' / мулудїї
так'її // бурачкам'і / брати / тако тойе лис'т'ачко / та тїїї
бадил'ачк'і // пучїстити / пу туї во // і вот картопел'ка /
вунá вже рузвариц':а // і / вк'енути туї во // [показує у
вікно. – І. Д.] і вирвати / йак вже / к'єслих тих / в'ішен' //
надулубати / і вк'енути / і в'ін так'її добрий боршч //
так'її добрий боршч / з його / ну //

А як зелений борщ варити?

З шчавуху! // то шчавух простїї! // вк'енули картохл'і /
рузварїлис'а / і пукришити шчавуху // пумїти / тої
вк'енули // і зажарити / і / вже / і так'її / боршч / тої / вже
простїї так'її / цибул'ки // кропу вк'енути / таї от так'її //

Чого кажете, що простий?

В'ін скур'іши // з бурака / то вже бачте / то / трéба /
шоп фасол'ка дуварилас'а // то картопл'а / тойе /а тої /
тїко // картопил'ку / во / б'іл'ш н'ічого // і тїко / пот'ім /
звариц':а / ше / того / шча... / кропу к'енути // цибул'к'і
мулудойі / і / так'її тої простїї // смитануїу за-за / ни
варити с:м'ітануїу / тїко так / забуўтат'і //

Зі свіжого щавуху варили?

А куліс' ни квасил'і // а тип'ір / йа тип'ір / так само /
засул'у // накришу // пумїїу [кашляе. – І. Д.] пусул'у // в
банк'і закрийу // і воз'мите / з лошку / зо дв'і / і боршч / і
скоро / і раз-раз / і два //

То кожен з окремої тарїлки їв?

Ни було [хитає головою. – І. Д.] / дитїнучко // во йа /
вжа йа / тако поўн'у / навару' / картопл'і // чи там / суп
йак'їйс' / чи шо / миск'е о / так'її во [показує. – І. Д.] / о /
б'іл'ши / і во / с'адаїут' / вс'і кал'а стула / і йід'єт' / а тих
тар'елук / ни було / ни було куліс' //

с. Мельники Шацького району

Інформант: Ганна Пастернак, 1927 р. н.

Експлоратор: Григорій Аркушин

Записано 28 травня 1998 р.

Польський борщ¹

Ти но мин'ї... / [тихіше. – Г. А.] / в неїї Ган:а / то́же жінка звец':а / йа Ган:а / його жінка Ган:а // ти мин'ї ка́же Ган:о наварі пол'с'кого боршч'ў // шо ш то за пол'с'киї боршч'? // а йак'її пол'с'киї боршч'? / внутринім сáлом притовчуйут' / ки́слу капўсту / и_о / пёрш'ї боршч //

А чому так називав?

Ну так на́зва / ну то так за Пóл'шчи все / старі л'ўде так робі́ли // тепёр внутренé сáло перетóпл'уйут' / а колéс' скрўчували йе / вонó всóл'уйец':а и^ї вже капўсти нава́рат' / притовчўт' і вна така йўшка масткá / хоро́ша / і смачна́ // смачниї боршч ка́же був / смачниї боршч' / наварі мин'ї і ти́пёр пол'с'кого боршч'ў //

А пишоно добавляли?

Добаўл'али йáчн'у крупў / чут'-чут' / так шоб була йўшка так // а нї чут'-чут' так мук'ї // мойá ма́ти то муки́е чут'-чут' добаўл'éла так // колóтит' водо́йу / з боршч'ў бирé / йўшку / те сáло ки́не шо притовчé те пол'с'киé боршч' [сміється. – Г.А.] / і чут' тудá води з боршч'ў зли́йе і шчупачки́е муки́е / росколоти́ла доўба́вила //

¹ Текст опублікований у збірникові: Аркушин Г. Голоси з Волинського Полісся : тексти / Григорій Аркушин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 126–127.

с. Сильне Ківерцівського району
Інформант: Текля Черняк, 1920 р. н.
Експлоратор: Григорій Аркушин
Записано в липні 2010 р.

В нас то казали ни боршч а йушка / холодна йушка // варіли на кол'ади / ну ше на Водохришче // ну / йак посна вичера // то на йейі тоже тра було постаратиса / то все л'іто і госин' грибі збирали и сушили / и ше з госиленцув збирали сұшани голови / ото все дл'а тейі йушки // варили грибі / довго варили / тоді к'ідали голови і зажарували гол'ийейу с цибул'койу / і така вона була аш чорна / али добра / йа і типер ше вару йак йе грибі / купл'айу канцерву рибну / а / а до йушк'і пиклі пироґ'і с пасол'ойу / до пасол'і ше сұшани йаґоди // все йіли холодне / то і така холодна йушка / а добра була //

Середньополіські говірки

Житомирська область

с. Бехи Коростенського району
Інформант: Катерина Бех, 1930 р. н.
Експлоратор: Ольга Слабокруг;
транскрипція: Галина Гримашевич
Записано 5 лютого 2019 р.

Йак йа вару́ боршч / да // йа вару́ боршч йак / бурачко́у
облу́пл'у́ / ук'іну́ бурачк'і ц'ілийе там / зна́йеш па́ру
бурачко́у ч'і ско́л'ко / смотра́ ско́л'ко бу́деш вари́т // і у
менé шчо раз йак / квасо́л'а / тро́шк'і квасо́л'і і там йак'іх
па́ру картоплі́нок шче тре́ба / і мйáсо тре́ба туди́ / а тоді́
це ўсе ва́ри́ца / бурачо́к / карто́пел'ка і мйáсо // а тоді́
ўже йа в'іг'ага́йу т'і бурачк'і / ўже вони́ так йак звáраца /
то тоді́ йа йіх тру на те́рточку / а тоді́ кри́шу́ капу́сту да
к'ідайу / шоб вона́ пок'іп'éла / бо бурачо́к варéний / а тоді́
ўже беру́ / там ужé листóчка / пéрч'іку ўси́п'иеш / і ўже
закáруйу те́й боршч мо́рквочкойу і пом'ідóрчи́ком / йак
йе / а йак нема́ / до со́ус ло́жечку / шоб трóшк'і вон був
к'іслува́тиї / і ўже получáйец'а тоді́ до́бриї́ боршч / а шче
ї сметáнка тре́ / йак йогó йéсти́ та забели́т / до ўже тоді́
до́бриї́ боршч / і шоб буў шче і гри́б да ўк'інуў / то ше і
луч'і́ буў б'і // оцé сто́ко тре́ба до то́го боршчу́ //

с. Кишин Олевського району

Інформант: Наталія Чорна, 1964 р. н.

Експлоратор: Софія Чорна;

транскрипція: Галина Гримашевич

Записано 21 січня 2019 р.

У ко́жному ре́г'іоні на́шоїе крайіни¹ боршч ва́рат' по-сво́йому // споча́тку тре́ба поста́в'іт' на пли́т'у кастр'у́лу з водо́йу / шоб гре́ласа // по́т'ім б'ерем мйáсо / нар'езу́єм кусо́чкам'і / мо́жна брат' і ку́раче мйáсо / а мо́жна і с'в'ін'іну / к'іда́йем те мйáсо у во́ду // вонó там соб'е́ ва́ри'ца / ра́зом з мйáсом тре́ба к'інут' гр'ібі' / ў на́шом крайу́ росте ба́гато б'ели'х гр'ібоў / м'і йіх зб'іра́йемо / с'уши'м // гр'ібі' п'е́ред ти'м / йак додава́т' у боршч / йіх тр'е́ба ошпа́ри'т' і до́бр'ен'ко пром'іт' / ўк'інут' гр'ібі' // по́к'і мйáсо з гр'іба́м'і ва́ри'ца / тр'е́ба полуп'іт' бу́л'бу / нар'езат' йийе́ ку́б'ікам'і і тод'і додава́т' у кастр'у́лу // ра́зом з бу́л'бойу тр'е́ба нар'езат' і до́бав'іт' кап'у́сту / мо́ркву // кап'уста шоб бу́ла мо́лода / шоб не така́ тверда́ // о / шоб у боршче́ вона́ не бу́ла тверда́ // по́т'ім зра́зу ж м'і добаў'а́йемо пасо́лу // пасо́лу п'е́ред ти'м / йак йийе́ тр'е́ба замоч'іт' // йа замочу́йу пасо́лу на но́ч / шоб вона́ б'істр'е́й ва́р'іласа / по́к'і ўсе́ це ва́ри'ца / б'ерем бу́рак / трем йо́го на терту́шку / да́л'ше лу́п'ім цибу́ли'ну і м'елко ре́жем / бу́рак і цибу́лу тр'е́ба пуджа́ри'т' на ол'е́ях / о / до́дат' туди́ па́ру ло́жок тома́ту і шче тро́шк'і пожа́ри'т' йо́го // у́же йак наш боршч до́ва́руйеца / до́дайем до йо́го це́й пожа́рани' бу́рак і цибу́лу / по́с'л'е ц'о́го боршч ма́йе ще тро́х'і пок'іпет' // йак наш боршч звар'і́ўса / м'і заб'іра́йем йо́го з пли́ти' і остаў'а́йем на два́цат' м'інут' / шоб вон до́бр'е насто́йа́ўса // по́т'ім / йак вон насто́йа́ўса / йо́го ў́же мо́жна подава́т' із смета́нойу //

с. Колосівка Овруцького району

Інформант: Аліна Чавенюк, 1968 р. н.

Експлоратор: Марія Круглян;

транскрипція: Галина Гримашевич

Записано 19 лютого 2019 р.

Ну / слухаї / дочечко / йак йа вару́ свої боршч // йа тобé заре́ зразу́ розкажу́ / шо йа беру́ / а потом ужé по порáдку ўсе // карто́пл'а / капуста́ / мйáсо / бурáк / мóрква / ци́бул'а / томáт // ну йакшо́ л'éтом / то беру́ свойé пам'ідори́ домáшн'ийе шче добаўл'áйу / пéрец // ну / а тепér по порáдку // беру́ лупл'у́ карто́пл'у // і кр'ішу́ / так не м'éлко / а чут' бóл'ши́м'і кускáм'і / к'ідайу мйáсо / стаўл'у ў кáструл'і / зали́ва́йу водо́йу / на газ / вонó вáри́ца / потóm беру́ капусту́ / шаткóйу на шаткоўні́ци / нашатковáла / диўл'уса ўже сл'едкóйу / йак там капуста́ / і те йак карто́пл'а з мйáсом / йакшо́ зварі́ласа / то тоді́ добаўл'áйу капусту́ / потóm беру́ лупл'у́ бурака́ / мóркву / ци́бул'у // бурака́ і мóркву на вели́ко́й тэ́рци́ нати́ра́йу / ну бурака́ на бурако́во́й / а мóркву на морко́ўно́й тэ́рци́ / ци́бул'у нарезáйу / стаўл'у на скóвороду / шоб вонó пуджáрвалоса / на малéнк'і́й вóгни́к / шоб не пудгорéло // так вонó жáри́ца / капуста́ ўже зак'інута́ / вáри́ца / карто́пл'а / капуста́ і м'áсо / це пуджáруйца́ // ўконци́ / коли́ ўже вонó поч'ина́йе дожáрваца́ / то йа к'ідайу томáт / то́ко домáшн'і́ / йа чаўл'у́ / робл'у́ свої́ домáшн'і́ томáт // пережáри́ла йогó оцé з ўс'ім / і ўконцé ўк'інула́ зноў ужé у боршч / вонó перек'іпа́йе ўсе // добáв'іла сол'і́ / лаўрóвен'кого́ ли́сту / і шче одне́ / мóжна добáв'іти́ йак коли́ йак йа ц'огó во́ / часни́чи́ну чаўл'у́ / оцé ўконцé / йак вонó дова́рвайца́ / ма́йе трóшк'і́ перек'іп'ет / шче добаўл'áйу часни́чóк // так і ўконцé / йак ма́йу в'ікл'учáт йогó / то дл'а́ цв'éта́ / шоб вон крáшч'і́ / крáсни́ буў наси́шчени́ / добаўл'áйу лóжку ўксусу́ / ну і диўл'уса́ / мо́й чолов'эк л'уб'іт / шоб так'і́ густі́ буў / то йа да́йу і карто́пл'і́ бóл'ше́ / і капусті́ / ўс'огó побóл'ше́ / і вон получáйца́ густі́ / не так'і́ р'едк'і́ //

с. Купеч Коростенського району

Інформант: Ольга Білецька, 1950 р. н.

Експлоратор: Дарина Білецька;

транскрипція: Галина Примашевич

Записано 18 лютого 2019 р.

Борщ м'ї зв'ічаїно вар'їли^ї р'ан'ше у п'еч'е / а
з'араз уже п'еч'ї баг'ато пов'їк'їдали^ї і вар'їмо на газ'у //
споч'атку хто хоч'е / шоб буў борщ нав'ар'їсти^ї / д'обри^ї /
зам'очуйемо з в'ечора квас'ол'у / бо м'ї л'уб'їм борщ з
квас'ол'ої / так вар'їли^ї н'аш'ї і баб'ї / і прабаб'ї так / й'ак м'ї
ч'ули^ї од своїх бат'к'їў / о / шо к'їдали^ї м'ї'асо / споч'атку
м'асо / пот'ом карт'опл'у / квас'ол'у / о / й'ак довар'їц'а
квас'ол'а / ши^їн'к'уйу кап'усту / р'їзали^ї др'їбн'ен'ко / о /
кап'уста одвар'їлас' / бур'ак / бур'ач'ок і м'оркву туши^їли^ї у
сковор'їдц'ї / ци^їб'ул'ку о / туд'а к'їдали^ї пам'їдорч'їк'ї / бо
тод'ї п'аста ў к'ожного ч'ї бул'а і з'араз так / й'е пом'їд'орї^ї /
то зак'їсл'їймо пом'їд'орам'ї / а нем'їе / то к'їд'їймо
с'оус о / довар'їўс'а / к'їд'їймо ли^їст'очок о / і сол'їмо
ўже в с'амому к'їнц'ї / а так і додай'ем часни^їч'ок ук'їнц'ї /
а шоб постой'аў тр'ошк'ї / настой'аўс'а / і см'ет'анкойу
запраўл'їймо і й'ем'о //

Рівненська область

с. Залужжя Дубровицького району

Інформант: Марія Котяш, 1944 р. н.

Експлоратор: Олександр Котяш

Записано у квітні 2018 р.

Чи ви пам'ятаєте, як маті робила чи як баба?

Йа знайу брат'іха покоїн'іца Серг'йова / ну то так варіл'і боршч // да́же і щчаўл'ови боршч йе оно́ засипа́йут ёго́ // а ў нас йа знайу ото́ покоїн'іца Серг'йова то вона́ йагоди / ётойі кл'ўкви ціли куш ме́рзлойі на хат'і / беру́т / і значит шо ? / ва́рица мн'асо́ // і бу́л'ба та́ме / а пото́м уже укида́йут ёго́й / капу́сту і / капу́ста ё́га с'ви́жа і беру́т ки́сли йагоди і за... смажа́т тро́шки // на шквород'і // а вони́ так лоп лоп лоп // да засма́жани // от вун мн'і пахн'іт то́й боршч і тепе́р //

То ето капустяни?

Капу́с'т'ани // с кл'ўквойу //

А щи йакі, кроме капустяного?

Ну ёго так'і тийі о шо бурача́ни то і тепе́р так'і ва́рат //

Такі сами тепер варат?

А йа у Кировоград'і була́ то ба́ба капусн'ак ва́рила то то́же / таке́ йак боршч ал'е ўже густе́ воно́ / бу́л'би ба́гато / капу́сти і капусн'ак назива́йеца / і пшоно́ / шчо́пта //

Ну то то кіровоградське, а в нас, я думаю, все кажут щавльови, щавльови завше.

А щчаўл'ови то і тепе́р шо ви не ва́рите? // тож ё́того //

Не, то варим, але йак по колішньому?

А ко́л'ішн'е / ан'о і ё́тойі ход'іў по щчаўл'у́ і йа ход'іла / так са́мо // щчаўл'у́ / ну ва́рица та́м / з мн'асом то ва́рица / да і ё́того ши і мн'аса́ не було́ да затоўкойу затоўквал'і //

Ето як?

Так чу́т' чу́т' притоўчу́т / чу́т' йийі присма́жат / туйу́ // бо не було́ мн'аса́ // і кажут так'і пахн'учи // но йа не / но йіла но йа д'е́цтво не памета́йу // чи вун сма́чни буў чи н'е // отакé // то то́же //

боршчі то в осноўно́м отако́ варил'і йак і тепе́р ва́рат //
оно́ тоді бу́ла така́ бедно́та // йа зна́йу е́та Басачо́ва Ул'а́нка
то ка́же а е́то шчи і бу́л'бу́ кидат' у шчаўл'о́ви боршч? /
то вун жеж гу́ст'їши // на́ша Н'іна́ шо ў Вісо́цку живе́
да ши по́коїн'ік Серг'ї́ буў / да во́на йако́с' ночувала да і
нава́рила боршчу́ / да нава́рила боршчу́ / да ўже нал'і́ла
йому́ / шчаўл'а́ного // а вун по́колот'іў да ка́е / а х'іба́ е́то
боршч? // бу́л'би нема́йе і шчаўл'а́ / сипну́ла пшо́на // йа
то ў ко́го к'ісло́тнос'т' пови́шана то желат'ел'но́ луче́й то́йі
крупи́ йа к'їда́йу або́ / греча́на ў мене́ йе така́ не ка́ша а
с'їчка // то туйу́ // от а́во і е́то на с'ва́то / пришл'і́ ми с
це́ркви і е́то так'і боршч буў шчаўл'о́ви і з ри́бойу // а́л'е
йа ши е́то / то йа ри́бу зразу́ вин'ала́ / шоб во́на там не
к'ісла́ / а те́йе ўже да та́ке гара́че // не схот'і́ла йа бу́л'би //
йа бу́л'бу́ то́же не ве́л'ми л'убл'у́ / ў боршчі́ / не ве́л'ми йа
л'убл'у́ // а е́тої то́же ви́цед'іт ридке́ а гу́шчу покі́не //

Хто як любить.

Ну // ви́цед'іт // ото́ так'і боршчі́ //

Східнополіські говірки

Київська область

с. Вишеньки Бориспільського району

Інформант: Григорій Бондаренко, 1925 р. н.

Експлоратор: Юрій Бідношия

Записано в липні 2003 р.

Ви служили потім?

Айаґже // там же ї служіў //

У Німеччині?

Да // два годі // ... // йа тоді // попа́в ёто йакра́з // у / то / ў столо́ву робіт' // а тоді ў столо́ву / ну там шо ми? / солдати шо? / карто́пл'у чисти́ли / ўсе ёто // дак йа тоді / “хлопц'і / шо бу́де”м йісти?” // ну́же ж зна́ю ўсе йісти йе / там ёто ў столо́в'і / кажу / “дава́й зара́з карто́пл'і начі́стим / і нажа́рим” // а вони́ ц'о́го ни́е зна́ли // дак йа ў́з'аў да / карто́пл'і начі́стили / а тоді / ма́сло бу́ло / олі́я бу́ла // дак йа на сковоро́ді / таку́ ско́вороду на шест' чо́лов'ік [показує. – Ю.Б.] // дак йа ў́з'аў да карто́пл'і нажа́риў / із цибу́лейу // а нача́л'н'ік столо́ви пришоў / да йак почуў тої́ за́пах / шо ж так'е ёто? // тако́го ж вони́ не” робл'ат' // “ої́ ка́же / тут шоз' Бондаре́нко ка́ге шос' йаке́ по-украї́нськ'і робіт'” / [сміється. – Ю.Б.] // вин пришоў пон'ухат' / дак воно́ ж / за́пах при́ятний ото́ // ну / ми с'і́ли попо́йіли // доўжно́ дн'іў че́ре”з три // о́братно́ це́й нача́л'н'ік столо́ви визива́йе // “де ви робі́ли? / у столо́ви?” // “та кажу́ / де йа робі́ў! / кажу́ наўчи́ўс'а од ма́те”р'і / йак шо робі́т'” // “а шо ви ше?” // кажу́ / “мо́жу і украї́нськ'іі́ боршч зварі́ти” // а ў йіг же / у них там не” бу́ло / бу́риачо́к там усе́ // “ану́ звар'і́т'” // дак йа йі́м зварі́в ото́ / і квасо́лі ўк'і́нуў туди́ // там же бу́ло ўсе́ ёто / при́права і жи́р / ото́ ўсе́ // зварі́ў йі́м // коли́ ме”не́ тоді́ вит'ил' / ото́ йа зварі́в ото́ // дава́й /

² У 1943–1945 роках інформант був на примусових роботах і в концтаборі.

ста́ршим по́варом // ду́майу йак'їй же по́вар / йак там же
котлі́ так'ї / [сміється. – Ю.Б.] / шо ж йа б́уду робі́т'? //
там же рац'іо́н дайце́'а // шо стик'і́ со́ли / стик'і́ карто́пл'ї /
ск'їк'і́ капу́сти / ск'їк'і́ / а! там / там боршч́у не^н вари́ли // а
шп'їна́т к'їдали // дак йа / шп'їна́т одм'їни́ў це́й // шоб не^н
к'їда́т' у боршч // а прим'їни́ў пе^нтру́шку // там же бу́ла
пе^нтру́шка // о! / йїм понара́вилос'а / шо шп'їна́ту не^нма́ //
воно зе^нле́не / та йак окри́п тик'і́ пе^нре^нва́риц'а / дак воно́
так'е́ / нийа́ке / ни^сўку́сне // дак йа пе^нтру́шку дава́ї к'їда́т'
туда́ е́то // дак ото́ йа / там так // а тоді́ дава́ї уге́ сам по
со^нб'ї́ / то б'їтк'ї́ робі́т' / катл'е́ти / [сміється. – Ю.Б.] /
йїм понара́вилос'а ото́ // дак ото́ йа там два го́ди так у
сто́лови^ї прожи́ў //

с. Любарці Бориспільського району
Інформант: Григорій Швидун, 1958 р. н.
Експлоратор: Юрій Бідношия
Записано 19 листопада 2018 р.

Як мати борщ варила?

Та / йа там знайу / йак вона варила // ну тоді ж оно /
знайіш // то може ш помидори були кваше"ни / у бочках /
чи ў кострул'ах / зам'іс'т' пасти томатної там // то
помидори кваше"ни / то то такє // ну / д'іло ў том / шо цеї /
ну / саміі луч:иі боршч / це коли боршч // йа ўспоминайу
бабу З'іну покоїну // це боршч із печ'і / і споминайу тєст'ову
бабу / тоже покоїну / вона тоже прожила деўйаноґто
год / Алчину бабу // та йак забамбєлит' у пе"ч'і боршчик /
о / с квасол'ойу / да те мн'асо / оно так перетрухне /
шо самі жілочк'і плавають' / і такє / наваристе такє /
а! / да не" можна одирвац':а // йа до с'іх пор споминайу
бабиў боршч'і / ни мате"р'іў // мате"р'і не" ўм'іли // йа не"
знайу // і зараз мало хто ўм'іє // чи може шо ни ў пи"ч'і /
пон'імайє"ш / ну імено іс печ'і оно і капуста варе"на / іс
печ'і і боршч / ото ж боршч да ти шо! // сказка //

А борщ варили у великій кастрюлі?

Ну пон'атно шо ў ве"лик'і // ну таку / кострул'а
п'атил'ітрова / потому шо // чєтвиρο д'ітеї // так шо йа
ж кажу / бабі / бабі / от бабі ўм'іли / да ўс'і бабі / от на
самом д'єл'і / і баба Мар'іа Шуміа / тоже бачиш йак
забамбєле / та куди! // ус'і старалис'а / Швачк'і ус'і б'ігали
д'іти / до бабун'і / до бабун'і на п'іч / і с печ'і боршчу
пойісти / до бабун'і // о / пон'імайє"ш / бабул'ка вони
називали // о // до бабул'к'і / до бабул'к'і //

Сумська область

с. Вовна Шосткинського району

Інформанти: Катерина Омельченко, 1940 р. н.;

інф. 2, інф. 3, інф. 4 – інформація відсутня

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в серпні 2012 р.

Розкажіть, як Ви борщ варите.

К. О. [сміється. – О. Х.] А шо п'єрв'ім д'єлам нада із'д'єлат' шоб борщ вар'іт'? // вот ну от Ваше мн'єн'іє шо? //

Картоплю викопати.

К. О. [сміється. – О. Х.] н'є-н'є //

Інф. 2. Кúr'іцу паімаг' //

К. О. Н'є тоже //

Інф. 2. П'єч растап'іт' //

К. О. Н'є //

Інф. 3. Вади пр'ін'єс'т'і //

К. О. Н'є // с'є кал'іс' іа знайу ў шеіс'атих гада́х буў саўхоз / да чу́ли па ра́д'іо тут чи па т'ел'єв'ізару пака́зувал'і / знатак'і там он да і ўс'о // ну йєдут' так'і малад'іє д'єўк'і м'і шче так'іє па п'атна́ц:ат' гадоў а йані у́же ж ўзросли́є / ну ад'ін хлоп'єц так у м'ін'є ў пр'ім'єт'є / с'єд'ат' так із д'єўкам'і і ну шут'ат' ус'ак дак ка́же шо шо нада п'єрв'ім дол́гом д'єлат' йак нач'інат' борщ вар'іт'? // і йана́ ото ж пик-мик то м'аса пам'іт' то шче шос' тако́є йон ка́же н'є-н'є а тади ка́же ну а шо / п'єрв'ім д'єлам нада пам'іт' ка́струл'у [усі сміються. – О. Х.] // вот так / а тади у́же ж шо хо́чеш //

Ну так, у брудній не будеш готувати.

К. О. Да́к так йано́ м'ін'є оі ішчэ ў йак'іх гада́х ў шеіс'атих да́к йано́ у м'ін'є у пам'єт'і шо // і йані ўс'о то то́же адна́ так кри́чит' а друга́я бура́к пакри́шит' там ішчэ шос' а йон ка́же н'є-н'є / а тади ка́же ну от твайє мн'єн'іє йако́є йон ка́же шо п'єрв'ім д'єлам нада чи

чугун м'ї ў чугунах вар'їм набал'ш / чугу́н пам'їт' а тади́
ўже вар'їт' боршч //

Розкажіть так, щоб я його сама приготувала. Принесли з погребя картоплю, що далі робите?

Инф. 2. В'ї тут з н'ед'ел'у пажив'їт'е нау́ч'їт'ес' ус'аму́ //

*К. О. Пам'їу́ чугу́н так // абр'езаў бура́к йа от йак
напр'їм'ер йак йа вару́ абр'езаў бурачо́к //*

Що означає “абрезав бура́к”?

К. О. Ну апчїс'т'їу́ / пачїс'т'їу́ //

Чим?

К. О. Ну нажом́ же //

Инф. 3. Ёс'о ж нажом́ //

*К. О. Ну вот тади́ / н'екатарийе каза́ла Га́л'а
Мала́шчих'їна йа кришу́ а йа н'а ско́ра криши́т' / бурачо́к
теї на́да пакриши́т' а йа на т'орку́ //*

Як кришити?

*К. О. Криши́т' не на́да і п'їса́т' // на т'орку́ на бура́чну́ю
пат'ор бурачо́к // ну // тади́ йа ёс'о набал'ш //*

“Бурачна” – це якась окрема, так?

*К. О. Да то ж дробнен'ка карто́шна́я а то ж бура́чна́я
вон йо́ //*

Вона ж більша, так?

*К. О. Крупн'їшен'ка да // маркоўку он р'ежет' на йе...
чи тої... //*

Принесли Ви моркву, що далі з нею робити?

*К. О. Н'е дак маркоўку то ўже ў пасл'ед'н'у о́черед' то
паджа́р'у маркоўку //*

Добре. Потерли буряк, далі що?

*К. О. Ну йа ў п'еч'ї дак шо йа зра́зу хто он ка́же шо
карто́ху посл'е а йа бура́к карто́ху хвес'айу́ / і йак м'аса́
йак м'аса́ йо сиройе значит' у набал'ш вар'ена́йе / тако́йе
шо зага́таўл'у́йем на_з'їму а тади́ уже́ ж / і м'аса́ ўк'їда́ю
ў п'еч'ї і вар'їц'а //*

*Почекайте, що з картоплею. Принесли Ви картоплю,
далі що робити?*

*К. О. То́же апчїс'т'їу́ так н'е абр'езаў апчїс'т'їу́ //
апчїс'т'їу́ пар'езаў так'їм'ї ж до́л'кам'ї йак жа́р'їт' //*

Чим обчистити?

К. О. Нажом / нажом / нажом // ну і там карташину / отакі во бурак отакі во дв'є карташини / хвасалі жм'єн'у //

Инф. 3. Капусти т'орли //

Ви кажете потім обчистили картоплю, а далі що робити з нею?

К. О. Ну пакришиў же і ў бо... і ў вадү отү ж і ў боршч // Як кришити?

К. О. Ну такім'і ж дол'кам'і йак жар'іт' ти ж знайєш йак жар'іт' картошку? // кусочкам'і //

Продовгуватими, так?

К. О. Ну да / ну йак нар'єжєш там // шче с'є ў горад'і дак нада а кал'і йак палүчиц:а //

Накришили дольками, так?

К. О. Ну і ў то / і ў вадү утүйу пасал'іў і хаў вар'іц:а пака //

Налили води, поклали буряк, потім картоплю...

К. О. Да-а / таді м'аса //

А якщо м'яса у Вас такий великий шматок?

К. О. Значит' тапаром нада атрубат' //

Инф. 3. Значит' бол'шу каструл'ү став'іт' //

К. О. Скол'к'і ж таб'є нада йакайа семйа кал'і скол'к'і вар'іш чи п'ат' л'ітраў чи три чи дв'є чи / так же і м'аса д'ів'іс':а шо скол'к'і //

Там посередині що є?

К. О. Ну масол'чик / масол бувайє //

Що таке "масол"?

К. О. Костка // [сміється. – О. Х.]

Є масол і є...

К. О. М'аса //

Инф. 3. М'акат' //

Як рубати? Великі, маленькі?

К. О. Ну йа ж таб'є кажү шо як'і ж чугүн ти вар'іш чи каструл'ү чи п'ат' л'ітраў дак на п'ат' л'ітраў нада ж во [показує. – О. Х.] скол'к'і к'інут' а йак дв'є дак і во [показує. – О. Х.] скол'к'і ж //

Якщо нема кісточки, лише одне м'ясо, теж сокирою?

К. О. Н'е-е // н'е то́же р'еза́т' нажо́м //

Якщо мерзле м'ясо? Дістали з холодильника...

К. О. Тапа́ро́м же ж //

Инф. 2. Да у каво́ йак // у каво́ с'іли хвата́йе дак нажо́м атр'е́же //

Сокирою, так?

Инф. 2. Так ж же дажида́йеш йак / дума́йеш шо д'е́лат' дак йо́го ж загад'е́ї даста́йеш на_нач / шоб йано́ раста́ла //

Инф. 4. Хто ж так дажида́йец:а шо н'а дума́йши і боршч // м'аса́ там було́ ў мараз'і́лк'е // йано́ ж йак скл'а́нка //

Поклали м'ясо, далі що робити?

Инф. 2. Ха́й ва́р'іц:а //

К. О. Ну нал'і́л'і ж вадо́йу со́л'і пасал'і́л'і і ха́й ва́р'іц:а //

Добре, варитьс'я.

К. О. Ну за́к'іп'е́ла там / ну па́к'іп'е́ла у́же ж хара́ше па́к'іп'е́ла а тади́ / ка́пу́сту па́криши́ ка́пу́сту і па́джарка за́жарка йа́ку́йу хо́чеш // ма́ркв'і́на цибу́л'і́на тама́ч:ику тро́хи //

Як робити па́джарку?

К. О. Ну а па́джарку то́ж на ту́йу на т'о́рку ма́ркв'і́ну на скава́раду́ //

Дістали Ви ма́рквину́ з по́греба, що́ далі з нею́ робити?

К. О. Па́чис'т'і́л'і ж / па́чис'т'і́т' йе́йе //

А якщо вона́ мо́лода?

К. О. Ну чо́ йана́ ма́лада́йа йана́ хо́ч у па́л'чик йана́ ж... //

Инф. 2. Йана́ у́же тр'е́ц:а //

Якщо ста́ра, Ви її́ чи́стите но́жем?

К. О. Ну па́шкр'і́б так йана́ ж шкр'е́б'е́ц:а то́н'ен'ка //

Якщо по́шкрєбли, то́ отак [по́казає. – О. Х.], якщо́ чи́стити, то́ отак [по́казає. – О. Х.], пра́вильно?

К.Є. Да-да // то́ у́же ж шку́рку ту́йу бо́л'ше абр'еза́т' йак карто́шку // бо́л'ш нас зна́йеш //

Пошкребли, далі що робити?

К. О. На скавараду́ жи́ру чи / по́сна ма́сла шчас у́же
на ма́сл'е ўс'о жа́р'ет' // ну і туди́ ж / на т'арту́шку наг'о́р
ско́л'к'і та́б'е́ нрав'іц;а бо́л'шайа ка́струл'а значит' бо́л'ше
м'е́н'шайа зна́чит' м'е́н'шен'ку́йу маркв'і́нку і жа́р'іц;а //

А цибулину? Дістали цибулину, далі що?

К. О. Та́кже ж абчи́стил'і та́кже са́ма йак карто́шку / і
тож па́р'езал'і ж ти́м'і / кусо́чкам'і ха́ї жа́р'іц;а //

Чернігівська область

с. Билка Коропського району (до 2016 р. – Червоне)

Інформант: Ганна Мозгова, 1951 р. н.

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в червні 2011 р.

Розкажіть, як Ви борщ готуєте.

Г. М. А Боже йак борщ готуйут' // бур'ака сахарного начишчу натру на тертушку бо зубий нема дак кришит' нада //

Розкажіть так, щоб я його сама приготувала. Берете буряк у погребі, що далі робите?

Г. М. Чуйеш / дит'аточко милен'ке йа із свекрухойу жилá шче тики три годи йак свекруха ўмерла дак вона ўс'у дорогу готовила йа шче тики три годи йак готоўл'у // ну бур'ак сахарний беру / можна с красного столового бур'ака / начистит' і натерти на тертушку //

Це буряк, так?

Г. М. Бур'ак / егé // можна трохи у борщ квасол'і укинут' //

Ви натерли буряк на тертушку. Один буряк чи щось iще є?

Г. М. Ну тод'і ж штук дв'і картоплинки смотр'а йакий чугун / йак дв'і с половиноюу л'ітри дв'і картоплинки шче покришит' тоже так кубиками укинут' і мн'аса туди шоб поставит' хаї же ж кипит' налит' водої поставит' хаї кипит' / а тод'і ж шче і качана трохи //

Як Ви картоплю кришите?

Г. М. Ну кубиками у борщ кубиками а ў суп уже ж обикновен:о кришимо / а ў борщ кубиками //

Картоплю можна кришити по-різному. Наприклад, коли смажити, то продовгувати кришат.

Г. М. Ус'ак жар'ат' / жар'ат' і ц'ілен'ку йак картопл'а буїна дак чіс'т'ат' пор'ізат' скибочками і по:бжар'уват'

можна ўс'ак // ну а у борщ йа не жар'у йа прџсто кришў
сирў картопл'у у борщ // це трџба розпитат' знайеш у
кого / хто ходит' по л'уд'ах варит' //

Розкажїть, як Ви його робите.

Г. М. Ну йа ж по л'уд'ах не хожў а дл'а себе коли йак
полўчиц':а // ну а тод'ї ужџ ж покипит' трџхи дак вїт'аги
туди ж пережарку //

А пережарка?

Г. М. Цибул'ї мџркви і томату трџхи пережарит' сперва
цибул'ку покришит' тод'ї мџркви потџрти туди трџхи
і томату і пережарит' на смал'ц'ї / на сал'ї на смал'ц'ї //
ну і капўсти ж трџхи шче туди ж кришў качанá // качан
капўсти кришў кидайу туди // ну і поставит' хаї кипїт'
покипит' а тод'ї накрїт' да ў п'їч дак вин до об'їд упр'їе //
а на газў йа ж не знайу йак його варит' / ми ж у печ'ї
варимо //

с. Вересоч Куликівського району

Інформант: Віра Киричанська, 1937 р. н.

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в березні 2013 р.

Розкажіть, як варити борщ. Як Ви варите?

В. К. Йа таб'ї кажу шо у борщ нада треба не мѣнше триц:ати цих / і квасол'а там... //

Ви розкажіть так, щоб я сама його приготувала: приїхала додому і зробила, як Ви. Яку каструлю брати? Скільки води треба? Потім що класти?

В. К. Ну йа кан'єшно чѣрез те шо у менѣ желудок так йакоc' не сприймає дак йа не жар'у його на тому а вапшчѣ-то капусту пуджар'уйут' бур'ачок вопшчем пуджар'уйут' //

Ви принесли бурячок із погребя, дали що з ним робити?

В. К. Дак йа попереду поставила вариц:а м'ясо / о-о / йак воно зак'їп'їло з'н'ала п'їнку і починаю тѣе / і починаю тѣрти / тру памалѣнку пудк'їдаю / о-о // шчо шчо йе / от //

А картоплю де берете для борщу?

В. К. Картошку / йа ўкон'ц'ї картошку к'їдаю то шо у менѣ вариц:а бур'ак / о-о // а картошку йа к'їдаю ўкон'ц'ї / морква цибул'а це ўсе вариц:а квасул'а це вариц:а ўсе попереду //

Потім третє моркву?

В. К. Ну йа вопшчѣ-то / йак колїс' робїли / дак робїли квас // дак на квасу борщ смашн'їшиї на довол'ї // робїли так бур'ачк'ї ну тепѣрчки ж тѣрт'їшки а колїс' же ну на п'їат' д'н'уоў накрїшут' його от // холодноу к'їпечонойу водоу нал':ут' от / воно п'їут' д'н'уоў вони прок'їснут' тод'ї борщ варим // а тепѣрчк'ї на тѣрт'їшку скор'її-скор'її йагби поўк'їдаў / поўк'їдаў і ўсе //

Де берете квасульку?

В. К. Квасул'ку дома беру // у менѣ квасул'к'ї дак / хватає сеї год уже нехто йїї садит' не буде нема

здоро́ўя него́дна сама́ да сама́ живу́ на шо воно́ мн'і
те́е // у квасу́л'к'і заво́д'ац:а жук'і тре́ба йїх стерёгти //
так'і квасу́л'к'і та не дово́лі намочу́ о-о / ну / йа знайу́
поўкружечк'і намочу́ / і тод'і йїйї почи́шчу / о-о // у мене́
здорова квасу́л'а / така́ здорова квасу́л'а йак пугвици //
дак йа йїйї намочу́ почи́шчу шкурк'і і / хто жа́рит' бур'ак
но йа не жа́р'у / не бур'ака́ нечого // йа к'ідаю капусту /
к'ідаю капусти св'іжайі //

А картоплю?

В. К. А карто́шку йа са́ме у посл'ід'н'у о́черед' ўкида́ю /
карто́шку а йак йа кладу́ ў туйу ка́пусту к'іслуйу дак
недово́лі змийу ото́ // ага́ / дак тро́хи значит' к'іслаїі а
тро́хи кладу́ туйейі / св'іжойі // тож йе́сл'і саму́ дак бу́де
к'іслиї ве́л'ми //

А от картоплю?

В. К. А от у борщ і́шче лу́чше / йе́сл'і йе́с'т' ка́пл'а
са́харного бур'ака́ // оце́ї ц'ілії йак його́ краснен'к'і ц'її
бур'ачк'і ц'їїї не те́е а того́ тро́шк'і то шо вин кр'іпко
солодк'її тод'і бу́де // і такий борщ //

Ви викопали картоплю, принесли додому і далі що з нею робите?

В. К. Ну йак / почи́стила / почи́стила да і ў'с'о // кришу́
кан'е́шно соло́мкойу / борщ йак на карто́шку кришу́
соло́мкойу //

Щоб посмажити теж соломкою кришите?

В. К. Карто́шку? // н'і карто́шку не на́да жа́рит' // то
йе́сл'і на борщ дак бур'ак жа́риц:а ту́л'ки // ну йа не́колі
не жа́р'у бо йак ото́ дово́лі чо́го жа́реного дак у мене́ тод'і
їж:ога // воно́ ж на ол'їйї жа́риц:а / йа ўсе вар'у́ // а йака́
ра́зница? // н'і-е д'ело́ ў том шо вон ўкус'н'їши йе́сл'і
пожа́рит' бур'ачки на сковород'і вон дово́лі ўкус'н'їши //
і те́е мук'ічки дес' ло́жечку то́же пожа́рит' пудзава́рит'
шоб вона те́е с тома́том // ну тома́ту йа то́же недово́лі
пчита́ї ото́ / ў'е́гда бойу́с'а за желу́док / дак ото́ вони́
у тома́т понапиха́ют' ус'о́го / а йа са́мий лу́ч:ий борщ
св'їжїї помидо́рчик //

У суп картоплю треба кришити так само, як і в борщ?

В. К. Н'і-е у суп ран'ше кришила так'іми г'арними кусочками / а тепер у мене ўже дочки наўчилис' начетверо картопл'у отак йак розр'ізала і починаю кришит' // то ў борщ т'іл'к'і солóмкойу кришат' / а-а у суп н'і //

с. Вертіївка Ніжинського району

Інформанти: Ольга Кунтиш, 1927 р. н.;

інф. 2 – інформація відсутня

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в лютому 2013 р.

Розкажіть, як Ви варите борщ. Які у вас борщі бувають?
О. К. Борщ буває і рос:ол'ник буває і с кап'устой буває і... //

Інф. 2. Красні борщ //

О. К. І красні борщ з бур'акамі шчаўл'овіі //

Інф. 2. З бур'акамі буває борщ // коли йакé натхнен':а і йесл'т' набór продуктоў до його //

Розкажіть, як Ви готуєте, наприклад, червоний борщ.

О. К. Їа його тепер не готу'л'у // ран'ше борщ то варили бур'аківіі но не красні // з б'ілого сахарного бур'ака варили борщ // буїб буў // буїб кидали це шчитаўс'а посні борщ / у пуйст // а тепер усé ж по-новому //

Яку Ви каструлю берете? Скільки води треба? Розкажіть, що треба робити крок за кроком, щоб я поїхала додому і сама приготувала.

Інф. 2. Ну йак посні борщ в'ариц':а от бур'аківіі оц'ей борщ ну Ви ц'ого бур'акового не будете варит' борщ ну хаї буде красні борщ // ну Ви ж красні варите борщ / і знайте йак в'ін в'ариц':а //

О. К. Ну дак хаї розкажує //

Розкажіть, як Ви робили борщ, крок за кроком.

О. К. Ну йак? //

Інф. 2. Ну ў печ'і варила борщ //

О. К. Ну ў печ'і варила борщ / йа тоб'і розкажуу / кришила картошку // покришили //

Інф. 2. У горшчók //

О. К. Кубиками // уї

Покришили, далі що?

О. К. А тод'і ж тёрли бур'ак тої сахарніі / кл'али бур'ак // йакшо́ йе буїб буїб мочіли чістили кл'али ў борщ оц'ей //

Инф. 2. А тод'ї ж по́сний боршч //

О. К. Мо́жна і квасо́лу //

Инф. 2. По́сний боршч шчита́йец;а йак нема́йе бобу́ мо́жна і квасо́л'ї ўкіну́т' вона́ зва́риц;а / а по́сний в'їн тод'ї зажа́р'уйец;а / цибу́л'а мо́рква на ол'ї́ї зажа́р'уйец;а і туда́ ўсе ўко́н'ц'ї висипа́йец;а // лаўро́вий листо́чок кида́йец;а туда́ і в'їн ў печ'ї сто́йіт' пр'ї́е //

А капусту кладете?

Инф. 2. Не ў це́ї боршч не кладе́ц;а //

О. К. У́ це́ї боршч не кладе́ц;а капу́ста //

Инф. 2. Бура́к там ўм'есто капу́сти ро́л' гра́йе // че́рез те в'їн назива́йец;а бура́ковий боршч //

О. К. Ну тама́ту ж //

Що́сь жи́рне кладе́те?

Инф. 2. От по́сний боршч в'їн на ол'ї́ї / це на ол'ї́ї ва́риц;а в'їн // от йак п'їст напри́клад дак на́бол'ше і ва́р'ат' же ж по́сний боршч / дак із бобом а́бо з квасо́л'ами // бура́ковий //

О. К. А кра́сний дак ха́ї тепе́р он вона́ / бо йа його́ не ва́рила //

Инф. 2. Да́к кра́сний зна́йут' йак ва́ри́т' //

З ка́пустою Ви ва́рили бо́рщ?

О. К. Ва́рили //

Розкажі́ть його́ ще.

О. К. Ну так са́мо ж пошті́ // карто́шка кри́шиц;а //

Инф. 2. У́м'есто бура́ка капу́ста //

с. Дягова Менського району

Інформант: Віра Заєць, 1945 р. н.

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано у вересні 2011 р.

Як Ви борщ готуєте?

В. З. Ну борщч // [сміється. – О. Х.] йак борщч? //

Так, як Ви його готуєте?

В. З. Ну йак гатоўл'у? // ну мй'аса ўкіну кипіт' мй'асо //
М'яса багато берете?

В. З. Ну скуй'і ж мен'і / йак палучайец;а кусочак-два
там йак //

*Розкажіть крок за кроком, дія за дією, щоб я його сама
потім приготувала. Беру м'ясо, далі що робити?*

В. З. Так / ну беру мй'асо наливаўу ж вадички туди
кідайу і ванó кипіт' станаўл'у на агон' / на газ чи куда там //
Шматок м'аса великий?

В. З. Да йакі ж великий! // такі ж невелички ж кусочки
такі / ну грам па сто там па дв'іс'т'і там у кусочку //

І оце весь шматок укинути туди?

В. З. Оце́йе ж / ну ванó адін там можна ж і два там
кускá сматр'а йак ванó парубане // ну кипіт'-кипіт'
ізва́риц;а // тад'і кідайу картаплінку і / туйу ж капўсти //
Картоплинку цілу кидаєте?

В. З. Дак йак же! // мо ж пакришіт' йак же цілу! //

Кришити великими чи маленькими?

В. З. Да йак хто кришіт' // хто кругал'цами / хто
доўген'ко салóмкайу / сматр'а ж хто йак // ... //

Що робити з капустою?

В. З. І капўсту пакришіт' пашинкава́т' же йійі на
то́йе ж ну но́жикам так пар'ізат' і ўкінут' хаі кипіт' // а
бур'ак натерти на т'орц'і і на ско́вараду // зажа́рки тудá /
тамáч;ику ск'іки уже ж там па ўкўсу ложка чи дв'і сматр'а
йакá ж пасўдина / тамáту / ал'ї́ки / ал'ї́ки чи жи́ру ж
йако́гос' ішчэ зажа́рку маркві́ни цибулі́ну / іжа́рит' і
тад'і тудá ўкінут' і шче раз кипанé / йак уже гатове да
гатоўнас'т'і і ўс'о і борщч гатоў //

Помідори кладете чи ні?

В. З. Ну л'ітам можна ж і с па́мидо́рами а так тама́т / мо́жна ж і па́мидо́ри свуйі́ тама́т же ми ва́рим з па́мидо́раў //

с. Жернівка Коропського району

Інформант: Тетяна Харченко, 1974 р. н.

Експлоратор: Дмитро Марєєв

Записано 10 січня 2019 р.

Дл'а то́го шоб буў харо́ши борщч / тре́ба вз'ат'
харо́ше мн'асо // са́ми лу́чи борщч полу́чица йе́сл'і вз'ат'
свин'ачі́ ре́бра // ох / ну йе́сл'і свин'ачих ре́бер нема́
можна кидат' ус'а́ке мн'аса глаўна шоб воно́ було́ св'і́же //
і у́тка пи́де // гу́ска пи́де // от ш чим у нас не уважа́ют'
це з тел'ати́ноюу // чо́гос' так не пришло́с'а // тел'ат не
р'і́жут' / а от із свин'ачим мн'асце́м це те шо тре́ба //
реберца / св'і́жен'к'і / у чугу́нчик // са́ме сма́шні борщч /
це теі́ шо с пе́чи // хот'а у нас сус'ід д'ед Шама́н / ка́же шо
йому́ біл'ше нара́виц:а на газу / вин тоді́ св'і́жи // а йек
с пе́ч'і дак вин здо́рово такі́ перенасто́йени ну ко́му шо
нара́виц:а // так м'аса // квасо́л'а / тре́ба шоб бу́ла // йе́сл'і
квасо́л'а бйі́лен'ка / так і борщч бу́де такі́ св'і́тлен'к'і // ну
тепе́р і р'абен'койі поўно квасо́л'і ўс'а́койі / йак р'абен'койі
квасо́л'і ўк'і́неш / дак вин бу́де такі́ чо́рни // ну це вже
на л'уб'і́т'ел'а // ко́му не нара́вица такі́ борщч чо́рни /
тако́го / мо і йі́сти не бу́дут' // о хто тобі́ / до хто до чо́го
приві́к квасо́лу тре́ба намоч'і́т' // ну / йе́сл'і йа́ка хаз'а́йка
уже́ ж проспала́ / квасо́л'і не намоч'і́ла чи не подумала
шо з утра́ бу́де в йі́й борщч // квасо́л'а йе́сл'і да́же йі́й
не мочи́ўши / у пе́ч'і в харо́ши розимл'і́е // бу́де / до́бри
борщч і сма́шни // а йе́сл'і са́бира́етес' на газу ва́рит' /
по л'убо́му квасо́л'а до́лжна́ бут' за́мочена // бо приде́ц:а
ва́рит' доўго і ну́дно // і со́ду туди́ к'і́дат' і во́ду холо́дну
долива́т' це доўга здо́рово проце́дура // бур'а́к // хто
ва́рит' / із столо́вим бур'а́ком / із красні́м // ос' хто л'уби́т'
солодк'і́ / са́харні / хто ва́рит' із кормови́м обикнове́н:им
бур'а́ком // це ко́му уже́ ж на ду́шу йек'і́ борш і́де / йек'і́
бур'а́к і́де хто де йе́кого приві́к // тепе́р же лент'а́йк'і́ трут'
бур'а́к на терту́шку / шоб бистр'е́й // а шоб насто́йашч'і́
борщч полу́чиўс'а / тре́ба бур'а́к криши́т' / криши́т'
риўне́н'ко / ота́кими поло́с... / таки́ми дол'е́ч'ками /

крас'івен'к'іми / р'і'їнен'ким / акур'атнен'ке // воно тоді...
у йак розомл'їє / у печ'ї / а на зубах вин тоді аж тр'ошк'ї
похрускує так'ї тоді / тоді вин смашни // так картопл'ї /
ну картопл'ї небагато // хто л'убит' шоб картоплина
так'є наче^мтверо була перер'ізана // ну йа л'убл'у шоб
буў обикно... обикнов'єна картопл'а покришена йак у
суп // нап'р'ім'єр // так / хто добовл'ає капусти // туди /
тр'ошки // ос' / хто вапшч'є не добаўл'ає / йа то капусти
тр'охи добаўл'аю / капусту уважайу нап'р'ім'єр // так / саме
главне у боршч'ї теп'єр ішч'є запраўка / йєсл'ї даж'є і мн'асо
хароше / і бур'ак покришени / а запраўку не зробиш таку
йак нада / і боршч перепужани і не на шо не / не єточк'ї / не
похожи // на запраўку / тр'єба пуджарит' цибул'ку / таку
шоб золотістен'ка була / м'орквочк'ї туди // оц'є йак вона
цибул'ка б'уде золотістен'ка / м'орквочка мн'ак'єн'ка /
тоді красні бур'ак / столови / тож'є на тертушку / на
тертушку трем / ос' / тр'охи / ц'є дл'а краснот'ї / і туди на
сковоридку / додаєм хаї тож'є мл'їє // ос' // постойт'
тр'охи п'ід кришечкойу / томатной п'асти // такоїи шоб
добр'є така була концентрована // ну така на базар'ї
здорово не до... на тому у магаз'їн'ї здорово не докупішч'а
можна і своїєй // ос' // хто помедороў с'є год було багато
хто поназакриваў / ос' / можна і своїєй томатной п'асти
туди / ос' воно постойало / там помл'їло харашо / і уц'є тоді
у ч'угунч'їк в'їк'їнуў / кришечкойу накриў / і / поставиў у
п'їч' / нагорнуў туди / угалинок / і хаї стойт' упр'їває /
часоў три / часоў чотири / вит'ануў подивиўс'а / йакшч'о
здорово поставиў близ'ко коло угал'а / м'ож'є так'є бут' шо
вода випаровалас'є і боршчик ваш уж'є ц; [прицмокує. –
Д. М.] / на дн'ї тики осталис'а адни жим'єрини // можна
во'ди долит' шоб нехт'о не бачиў //

про зажарку // от коли воно ўж'є даїде на сковород'ї /
се ў чугун ук'їдаємо і стаўл'аємо у п'їч // тоді і
листочок лавновен'к'ї нада к'їнут' / тоді вимаєш пахне
боршч дек боршч // тоді до боршч'у м'єрзлен'кого сала із
мороз'їлк'ї тр'єба вит'анут' // ос' // хто л'убит' ч'асник /
можна ч'асничку дол'ка / а хто цибул'у / дек цибул'к'ї

одр'ізат' / хл'ібаца́ св'і́жен'кого // ос' / і тоді́ мо́жна с'едат' /
і призво́л'ац:а до боршчу́ // ої / ну у нас іс пампушками
не печу́т' / нема́ тако́го зван'їя / йак ото́ кажут' на
Полта́ушчин'і чи / чи там де // ос' / пампушок у нас / не
печу́т' // гриби́ю су́шених то́же ў нас р'ідко к'іда́ют' бо
в нас в л'ісі гриби́ю мало́вато бі́лих нема́ // йакби оце́ у
Вербу́ чи дес' за Десну / там гриби́ю поўно / у йїх там і
коліс'а і прийо́мни пункт буў / шо гриби́ примали // і ба́ба
наша йак бу́ла із:а Десні́ / вона́ гриби́ гу... губи ка́зала //
да [замислилася. – Д. М.] // ко́ліс' сушила / а у нас за́раз
тако́го і зван'їя нема́ / шоб гриби́ ук'іда́т' // р'ідко-р'ідко
хто оце́ зва́рит' боршч а туди гриби́ су́шени к'іда́е / бо
нема́ тако́ї потр'е́бност'і / і гриби́ю чортма́ //

с. Змітнів Сосницького району

Інформант: Тамара Дубина, 1931 р. н.

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано у вересні 2011 р.

Розкажіть, як Ви готували раніше борщ, як зараз готуєте.

Т. Б. Борщч? //

Так.

Т. Б. Раскажѹ //

Тільки розкажіть так, ніби інструкцію даєте: що брати, що робити, щоб я потім сама приготувала.

Т. Б. Йа так значит' // берѹ м'яса ж / кидайѹ //

Багато м'яса берете?

Т. Б. Қістачку такѹ / ну такѹ мо / грам триста-дв'іст'і такѹ // кидайѹ у горшчик чи ѹ чугѹнчик і станаѹл'ѹ ѹ п'іч // *Добре. Ви всю кістку туди кидаєте?*

Т. Б. Ага / ага // і ванѹ тад'і ж пакипит' так стане кип'іт' накіп ізнимѹ / шоб не булѹ мѹтний борщч / а це кришѹ / кришѹ борщч кришѹ моркву картопл'ѹ //

Яку моркву спочатку берете – велику чи маленьку?

Т. Б. Н'і-е-е / ну срѹд'н'ен'ку / ну отак [показує. – О. Х.] таѹшчинойѹ і дл'інойѹ ж отако-ѹ [показує. – О. Х.] //

Ви її взяли, потім що з нею робите?

Т. Б. Тру на тертушку / чи то хто кришит' //

Ви її взяли з погребѹ, потім що з нею робите?

Т. Б. Пачістили / на т'ор... на тертушечку патерли / патерла у миску чи то на кружѹк чи шчо там / о // бур'ак / сталовий тѹже таких два бур'ачки / о / і оцѹ рѹзам моркви бур'ак і дв'і картаплинки / о / і оцѹ вит'агаѹ ѹже ванѹ пакип'іло отам і з'н'ала накіп і укидайѹ оцѹ кришений бурѹк моркву картопл'ѹ і капѹсту //

Що Ви робите з капустою? Велику берете чи маленьку?

Т. Б. Н'і-е-е / невелику / отак дивіс' [показує. – О. Х.] отак качанчик і палавіну //

Половину. Потім що робите з капустию?

Т. Б. Ну сматр'а йакіі / йакіі чугунчик борщч в'ариц:а йак великі ж дак треба ж і бил'ш // це такі ж шо ў мене скики у дв'і л'ітри дак отак йа / о // ну і тад'і ж оцє ўсе укидайу у тойе //

Почекайте, з капустою що Ви робите?

Т. Б. І капусту пакриш'у і оцє разам і м'оркву і бур'ак і картопл'у і капусту оцє ўсе разам укидайу у чугунчик // ван'о ж сматр'а тики ж йакіі аб'юм скики треба може і бил'ш може і менш па гушчин'і там видна б'уде ўже //

Що з картоплею?

Т. Б. Дв'і карташини отакихов'о [показує. – О. Х.] / тоже пар'іж //

Як ріжете?

Т. Б. Саломкайу //

Як ще можна різати картоплю?

Т. Б. Ну м'ожна кубиками р'ізат' // м'ожна на терт'ушечку патерти / це такє ўже / у свайіх руках / йак спешіш дак тернеш на терт'ушку // і стан'овиш це ўсе ў п'іч / і ван'о в'ариц:а кипит' і кипит' і кипит' / тад'і вит'егайеш кидайеш тамат па ўк'усу // йа пробуйу па ўк'усу оцє ложку наберу / сматр'а ж йакіі шче ж шо астр'іши ж от'о і тоі // треба і сил' зразу ж тад'і кидат' сил' / кали кистачку кидайеш зразу кид'а і сил' // сматр'а на йакі ж аб'юм і скики ж сол'і // це ж па ўк'усу треба // і тад'і ужє оцє пав'ариц:а оцє ўсе пав'ариц:а кидайу шче ў ц'о'го кислати / папробуйу / йакш'о хар'ошиі так а йакш'о кислав'атий б'уде шче сахару паў ложечки ўкину і накривайу скавар'одкайу і ставаўл'у ў п'іч і ван'о ўпревайе там // і оцє да аб'іду упревайе вит'егайу і гатовіі борщч // а ў борщч ішчє цибул'у //

Що робити з цибулею?

Т. Б. Цибул'у тоже пакриши'т' // цибул'і йак пакришиш там чи саломкай чи кублем вана сама па саб'і разт'ейе разкришиц:а // от'о так'у цибуліну оцє нас цєй на двохл'іт'ровий чугун йак на бил'ш тад'і ўже б'удеш бил'ш дабаўл'ат' //

с. Карпилівка Козелецького району
Інформант: Ганна Колiнько, 1937 р. н.
Експлоратор: Олена Холодъон
Записано в лютому 2013 р.

Г. К. Дак шчо таб'ї казат' за боршч? //

Розкажіть, які борщі Ви варите і як Ви їх варите.

Г. К. Йа теперечки ужé не вару' // варит' ну йа ж знайу
йак варит' // картошку // у гаршчок... //

Де картоплю берете?

Г. К. Дома ж садим / дома садим картошки народжує
у нас тут па пйат' тон абї ми йїли / продаєм // о-о // тад'ї
картошку кришу у гаршчок //

Принесли Ви з городу картоплю, далі що?

Г. К. Принесли з города картошка або з погребна набрали
ўзїмку // наміли шоб чїстен'ка була / пачїстїли //

Чим чїстїте?

Г. К. Ножикам //

А якщо молода?

Г. К. Малада дак шкребём нажом / йак малада дак
шкребём шоб / а трóшки пастарéї дак ужé чїстїм бо тад'ї
некрас'їво вона бóде // а тад'ї пачїстїли памїли зноў
гарно / накришїли у гаршчок на дно цибул'ки //

Як треба картоплю кришїти?

Г. К. Ми кришїм картошку / ну йа таб'ї покажу майé
дит'а прим'ёрно // дак кришїм / хто кубїками а йа
отакїми отак кришу [показує. – О. Х.] хто йак //

Це не кубїками?

Г. К. Ну а хто кубїками //

Як це називається?

Г. К. Ну оцé такїми кусóчками да і ўс'о // а хто дак
отаково [показує. – О. Х.] // оцé ўже у менé С'в'ета дак отак
пакришїт' а тад'ї йак отó / такїми кубїками кришїт' //
ну отак наїбал'ш і жарим же картошку ў печ'ї дак так // на
дно цибул'їну картошку // квасол'ї намочим //

Так, цибулину.

Г. К. Да / а квасо́л'і намо́чим на нич шоб ванá разбу́хла //
... // йак у боршч у́же дак тад'і виз'мем тро́шки да у ча́шку
чи ў бана́чку намо́чим тро́хи // йак багáто баршчу́ бил'ш а
ў те дак тро́шки квасо́л'і //

Потім?

Г. К. А тад'і ўже там квасо́л'а і цибу́л'а і карто́шка тад'і
кладём мйáсо / вима́чим //

Бувае таке, що Ви забули витягнути розморозити
м'ясо, а Вам потрібно зварити борщ?

Г. К. Дак ми ж йа ж зна́йу заўтра варит' боршч дак йа
на нич вит'ега́йу //

Бувае таке, шо забуваєте?

Г. К. Ну забува́йу дак тад'і ўже ванó ўже не вима́чене
укі́н' у боршч дак там же негарне //

Його можна розрізати? Мерзле м'ясо можна чимось,
щоб шматочок був?

Г. К. Мо́жна ж ванó укі́нут' у боршч ванó зва́риц:а //

А великий шматок?

Г. К. Дак вели́кими ж кусқа́ми не руба́йем майе́ дит'á //
І Ви ві́дразу?

Г. К. Малéн'ки разру́бу́йем малéн'ки пар'ібрину
ат'д'і́лно кладём усе́ у нас ванó у ла́ду //

Все я тепер зрозуміла.

Г. К. Не ўта́кими кусқа́ми / усе́ паруба́не // у кул'кі́ у
кул'кі́ / тудá тудá і оно́ // бачиш оце́ ўже ізложене / оце́
кало́ли // оно́ падивіс'а / оно́ // са́ло мйáсо //

Так-так.

Г. К. Малéн'кими кусо́чками ўз'аў / вима́чиў // йак
не вима́чит' дак мо́жна укі́нут' но тад'і пйі́нит' боршч
кр'і́пко / пйі́ну таку́ треба збира́т' // а тад'і тру мо́рки
тро́шки //

Де Ви берете моркву?

Г. К. До́ма / са́дим мо́ркву у нас усе́ свайе́ //

Принесли її додому...

Г. К. О́де ў гаро́д'і // ві́рвали / пашкре́блі / пачі́стили /
істер́ли / а зимо́у дак у по́греб'і берём //

Так.

Г. К. Тад'ї бурака сталового / тоже з гароду //

Так.

Г. К. Трошки можна і тад'ї укинут' йак вариц:а шо ўже укидат' зажарку / но йа трошки другу зажарку // і туди тамату у скавар'їдку цибулінку і це ўсе у печ'ї чи на газу тепер пуджарилос' так леген'ко пуджарилос' // і боршч уже готовий / от-от готовий буде шче сираватий кришим капусту //

Так.

Г. К. Ішче йак закипйїу боршч / уже шо капуста така / дак зажарку / і п'їч гатова уже витапилас' / у пїїч туди к жарку вано упр'їло і боршч // с'од'н'ї йа не тапила дак не варила С'в'ета баршчу //

Дякую!

Г. К. І пасній з грибама варим //

Пісний?

Г. К. Да //

Розкажіть, як робити.

Г. К. А пасній тоже / так саме // кришим цибулінку туди трохи // тад'ї берем тойе картошку пакришим тоже так саме // квасолу намочим кїдаєм квасолу // гриб на нич намочим сухий / шоб гарно вїмак шоб крас'ївий буў // гриб вїмачили кїдаєм і гриба / і вин там вариц:а // а тад'ї ўже марквіну / ізноў так саме / цибул'у / і сталовий бурак но сталовий бурак кїдаєм ран'ше шоб наче вин ўже не жарїўс'а а такий / шоб красній боршч //

Добре, ясно. А пісний...

Г. К. А капуста не кїдаєм // оце ўтакий без капусты варим боршч //

Це називається "пісний борщ". Як називається борщ, про який Ви раніше розказували?

Г. К. А то наче ўже скарумний ми звем кажем / жїрний ўже ж уже ж з мїасам дак уже з мїасам дак ми

ка́жем то ўже скару́мниї // це па-на́шаму у нас же така́
мо́ва тут //

Мені треба по-вашому.

Г. К. То на́че скару́мниї шо ўже ж із мй́асам із са́лам
зажа́руйем йу́шки тро́хи кй́дайем цибу́л'у утуди́ на
скавар'і́дку // а пасни́ї дак уже́ ал'і́йу //

Усе на олії, так?

Г. К. Да // дак о́нде стайі́т' пазаўчера́шн'її мо тро́хи дак
йа таб'і́ пакажу́ дава́й йа пудагр'і́йу ў м'ікравално́ўц'і //

Ні, не треба.

Г. К. Оце такий борщ / вари́ли //

с. Кiптi Козелецького району

iнформанти: Катерина Хоменко, 1920 р. н.;

iнф. 2, iнф. 3 – iнформацiя вiдсутня

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в лютому 2013 р.

Якi Ви борщi готуєте?

К. Х. Баршч'ї оце зараз? //

І зараз, і раніше. Яка різниця між тим, що раніше було, і як зараз?

К. Х. Боршч каліс' так вари́ли // пиши́ // таб'ї чи пасно́го чи скаро́много? //

І про пісний, і про скоромний.

К. Х. Пасно́го баршч́у захат'їла дак раскаж'їт' йак варит' // та-ак // каліс' клали бур'акі // краснийе бур'акі сталовийе / чистили і... //

Чим чистили?

К. Х. Чістили наже́м чістили бур'ачо́к // накри́шиш / у баначку наки́даєш //

Як кришили?

К. Х. Криши́ли так дру́бнен'ко ну йак таб'ї //

Инф. 2. Салу́мкайу йак ми //

К. Х. Салу́ймайу //

Инф. 2. Ми ж на терту́шку трем вапшче́ // на вели́ку терту́шку трем щчас бур'ак / так //

К. Х. А тад'ї ж кришили //

Инф. 2. А ран'ше с'ікли́ ото́ так др'їбнен'ко //

К. Х. У баначку / це шоб кісли́ боршч ізварит' / і шоб бу́є смак //

Инф. 2. А ў вас тад'ї баначки були́? // Ви ж у йакійес' д'їжечки а не баначки //

К. Х. Дак ка́же д'їжечки / дак д'їжечкіў ужé тепер нема́йе а тад'ї і ў мене́ йак мала́ семья́ дак д'їжечак не було́ // то йак вели́ка семья́... //

Инф. 2. А ба́ба Степани́да ў шчо бур'ак лажи́ла? //

К. Х. У д'їжку у велику / отакá дубóва д'їжка або сасно́ва // отакá вишині отакá ширини [показує. – О. Х.] / і оцé седимó і начістим поўну д'їжку тих бур'акуў //

Инф. 2. Перекришет'? //

К. Х. Н'е / на́пал-на́трайе на́пал-на́трайе / перер'їзували // і ў д'їжку складали і тад'і вадóйу заливáли і становили ў погреб // і знаў ўс'у зиму / пуйі́деш черпако́м вит'егнеш два-три бур'акі / пакри́шиш його салу́ймкайу і оцé боршч //

Инф. 2. Це ўже ж вихóдит' кіслие бур'акі //

К. Х. Кісли бур'акі / кіслий боршч // а тад'і запраўку // йакá ж? // йак жиў б'ідно / дак чим запраўл'аў //

Инф. 2. Значит' бур'ак картошка шо лажіли? // капўсту пóсній боршч шчо? //

К. Х. Ну і і пасній і ў скарóмні... //

Инф. 2. Квасóл'а //

К.Т. Квасóл'а // у скарóмні капўсти не клáли бо капўсти... //

З чого робили заправку?

К. Х. Запраўку? // йак не було мйáса дак клáли мйáса // отакéн:ий шман'д'іл' у тар'ілку не ўл'ізе //

Инф. 2. Дақ Ви за пасній балакайете? // ў пасній боршч мйáсо лажіли? //

К. Х. Н'е дак це йа ўже ж Ви ўже изв'ин'ит' мен'і йа ж ўже трóхи //

Инф. 3. Ви не перебивáйте ба́бо / бо ба́ба праві́лно казáла а Ви перебили //

К. Х. Пасній боршч дак / оцé ўже ж усé пакладéц':а квасóл'а абéзатéлно шоб бу́ла ў пасно́м баршч'і ... так це ми балакайем пра пасній // а тад'і ал'ійу // йак багáта сeмйá / дак три капки капне / а йак б'ідна дак адну // адну капку і так держиш пл'áшку шоб бил'ш не капнуло // адна капачка т'уйки дл'а за́паху // і це ўже вин вариц':а / тад'і с'ідайем за стуóл па ўтаку́й цибулин'і ка́ждому і па тар'ілц'і баршч'у і ід'от' //

Яка заправка для пісного борщу?

К. Х. Запраўка оце ж ал'іу капка //

Оце так?

К. Х. Оце ж та запраўка // бил'ш нечо́го ал'іу ка́пел'ка
і ўс'о // цибу́лка / іскриши́т' цибу́лку // оце́ такий буў
пасній борщч // а ўже ж йак скаро́мний / дак тад'і /
кладэ́ц':а мйáсо / і у скаро́мній капу́стачка кладэ́ц':а //

с. Кувечичі Чернігівського району

Інформанти: Марія Ольховик, 1942 р. н.;

інф. 2 – інформація відсутня

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано у вересні 2011 р.

Розкажіть, як Ви борщ готуєте.

М. О. У мене гатовит' Тан'а боршч //

А раніше як готували?

М. О. Ну дак а йак йа гатоўл'у сматр'а йак'їй боршч //

Госпад'ї! // мй'аса кал'їс' же м'ї гатов'їл'ї у п'еч'ї дак вапшч'е

ўс'е разам пак'їдал'ї-пак'їдал'ї //

Інф. 2. І ў п'їч і хаї упр'евайе //

М. О. І картошку і бурак / і морква таді й'ак'ас' не

кр'єпка таді на йайе нал'агаў хто це ўже т'еп'єр' стал'ї на

моркву а таді йа не знайу // з капустайу ў п'їч і вада і ў

п'їч і ўс'о і к'їп'їт' і закрила і паб'їгла на роботу // а т'еп'єр'

же уже на газу дак йа на газу вар'у // йа не знайу шо Ви

хочете з мене //

Розкажіть, будь ласка, так, щоб я сама його приготувала. Берете картоплю, що далі з нею робити?

М. О. Ої Госпад'ї! // Тан'о! //

Інф. 2. Мама / от ти ж у п'єч'ї от йак ти кал'їс' гатовила? // ти ж у п'єч'ї / зараз уже ж саўс'їм па-другому ми гатовим //

М. О. Ус'є ч'їста ж ум'їс'т'а кришіла да і ўсе // т'еп'єр' же на т'ертўшку кал'їс' накришіла бурак салумкайу красні //

А "салумка" – це як?

М. О. Салумка це доўген'к'їм'ї так'їм'ї наче скреге... не

тєйе так'їм'ї п'алачкам'ї доўген'к'їм'ї //

Інф. 2. Ну ос' йак йаблака дак ос' так напрім'єр отак [показує. – О. Х.] пар'їзат' його і кришит' //

М. О. Й'ак'ас' доўген'к'їм'ї // картошку //

Картоплю теж соломкою?

М. О. Н'є-є // картошку йак папало криш-криш криш-криш йак папало паперер'їзала нач'єтв'єра дак отак р'їжу

тади пакришила так // тади / ну шо ж і капусту / Госпад'і
йа уже не знайу йак йа ў п'еч'і варила ўже ж було даўно
і непраўда // йа Ви знайет'е у нас і п'еч стайт' і вана уже
ж н'екол'і у нас с'е мо раз у год кал'і і тул'к'і затопл'уем
н'е знайу па йакуй нужд'і с'е х'іба йак закалол'і кабана /
тади тул'к'і м'і затоп'ім а то н'е топ'ім / ус'е на газу ус'е
ч'іста і парес'ат'і варим і ўс'ім на с'в'іт'і варим // ну і це
так // і квасол'у шче к'ідала тудá // і за к'іслату шо-небуд' /
йак л'ітам же дак пам'ідора а то тамату // і оцэ так //
йес'еш // і к'іслату тоже клал'і // к'іслату тоже с'уди шос'
да дабаўл'ал'і // йа дабаўл'ала ўксус кал'іс' м'ін'е нрав'ілас'
ўксус м'ін'е саўс'ем смачн'ей чэм с таматам //

Инф. 2. У менé св'єкруха к'іслату йак робе? // отó бур'ак
красний / у баначку / сахарний бур'ак накрише-накрише /
ет'іми кускам'і у банку а патом с'в'єрху красний і тада
ванó ак'ісл'айец;а красний ц'в'ет і вана ту к'іслату // а
патом бур'ачок ... //

М. О. Так йа бачила / так майá баба раб'іла майá баба
йак ти кажеш накришит' і вад'ічкайу нал'іла і пастав'іла
стайт' на сонейку шче на акн'і // ванó наче перебрóд'іт'
забрóд'іт' і оцэ так варил'і // йа так не варила // а д'е твайá
св'єкруха жив'е? //

Инф. 2. Талалайіўс'кі райо́н //

М. О. Там мо бул'ш не саўремио́н:ийе //

Инф. 2. Н'е там же ж тейе сахарний бур'ак тут же ж
сахару панак'ідували дак вана там сахарний //

с. Кучинівка Сновського району

Інформант: Марія Авраменко, 1937 р. н.

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в серпні 2011 р.

Як Ви борщ готуєте?

М. А. Борщч? //

Так.

М. А. Да кáждий па-сво́йому хто йак захоче //

Розкажіть, як Ви його готуєте.

М. А. Йа карто́шку у борщч трóхи //

Розкажіть із самого початку, щоб потім я сама приготувала. Беру я картоплю, далі що з нею робити?

М. А. Начистите / накришите у гаршчóк // йа карто́шку пёрву у гаршчóк кришу́ на дно / бо вана швидше вариц:а // наверх кришу́ бурак //

Кришите великими чи маленькими?

М. А. А йа на терту́шку то бу́йнен'ка терту́шечка / дак бурак на терту́шку а карто́шку руками / вана развару́ец:а // а тад'і кидайу ж мйáсо туди і станаўл'у варит' // йак у́же / видна шо привару́ец:а то щчитаї пашті да гатоўнас'т'і / кришу́ капу́сту туди качан / і кидайу шче тої памидора чи тамата туди / зажарку і ўс'о і борщч вихóдит' // а шчаўл'у / шчаўл'óвого дак сáме бистр'їі рабít' / карто́шку да шчаўл'у // йак ізвáриц:а картошка накидаў шчаўл'у і борщч у нас палуча́ец:а //

Як Ви робите зажарку?

М. А. Сала ж накришиш / абó ал'ї йак нема́ дак ал'їя / цибу́л'і пережариш // листу лаўро́вого у борщч у́же кали гатовий пашті борщч / тад'і лист ішче кидайеш туди / шоб пах //

Картоплю можете кришити і великими, і маленькими, так?

М. А. Ну ванó ж у борщч кан'ёшна не кр'іпка бу́йна трéба йа Вам пакажу́ // пачистите картаплину / і йа ўтак зразу раз-раз [показує. – О. Х.] о-о і це у борщч отак ізразу //

Це великими, буйно?

М. А. Це саме харош // ванó ж картошка дак ванá ж развар'уйец:а // а бурáк на тертúшку / на тушо отó / вичка здаровийе // йа Вам пакажу // от Вам див'їц:а картаплину беретé [показує. – О. Х.] і зразу [тре картоплину на тертці. – О. Х.] //

І третє, так?

М. А. Це бурáк так //

Це Ви можете і картоплю різати буйно, так?

М. А. Хто йак / йак хочете // то ўже ж дл'а гастей дак будете старац:а йакас' там палуч:е драбн'ї / а так йак оцé ми такіє старийе дак ми абї у боршч пакидаў //

с. Пручаї Прилуцького району

Інформанти: Ольга Вересоча, 1938 р. н.;

Іван Вересоча, 1938 р. н.

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано у квітні 2013 р.

Як Ви раніше борщ готували?

І. В. Так йак і с'єчас //

О. В. Н'є не так / варіли з квасом / т'іки з квасом такє шо попало кїдайут' а то квас // тої чїстиц':а бур'ак / сахарній і красній оцє столовій кажут' // чїстили / у д'їжку / наливали водою / і в'ін із тїжден' або нед'їл' дв'і постойт' укїсне красній такиї робиц':а і ото капўста квасол'ка //

Хочете зварити борщ, приносите додому...

О. В. Да-а / це коли хоч борщч // борщч йак т'іки начинайец':а голоўки так і борщч варимо з капўстою // уз'алас' пошла вир'їзала скришіла і борщч тоб'ї //

І навіть не помили?

О. В. Да н'ї //

І. В. Дак шелуха очишчайец':а а те чїсте //

О. В. Голоўку не мийемо / капўста не мийец':а // оцє вєрхн'є лїс'т'а скїнец':а //

І. В. Листки очишчайуц':а ж //

Чим очищаєте?

О. В. Ножєм // очїстиц':а чи коров'ї чи крол'ам там //

І. В. Чи два шар'ї // ну вопшчем дївис':а...

О. В. Поки чїсте //

І. В. Поки чїсте стане чи два шар'ї листк'їў з'н'аў а то ўже берєш кришіш //

О. В. Чїстиш кришіш і кїдаєш у борщч ми не мийемо // ставиц':а у п'їч квасол'а // ... а тод'ї помиў і борщч / може не багац'ко із жмєн'у кїдайец':а // а тод'ї картопел'ка а тод'ї бур'ак столовій //

Викопали картоплю, принесли додому, далі що з нею робити?

О. В. У поґреб поховали //

А Ви хочете борщ зварити.

О. В. Борщ бері вари //

Принесли додому, помили, далі що?

О. В. Поміли / почи́стили // ... покриши́ў //

Як треба кришити?

О. В. У йушку зве́ц':а тої / кри́шн'ами / а на борщ
зве́ц':а солóмкойу //

Є якась різниця, так?

О. В. Да //

Яка?

О. В. Кри́шен' це дак така́ з карто́пл'і стру́жеш кри́шиш
р'іжеш і ўсе / а на борщ перес'і... перетої перер'ізаєш
ййї // штук на чо́тири ота́к в'і́змеш / перер'іжеш / а тоді
так пере́кришиш і воно́ таке́ йак па́л'чик //

Ніби продовгуватими, так?

О. В. Да ото́ зве́ц':а солóмка //

Капусту на зиму Ви закриваєте чи ні?

О. В. Ран'ше ж кла́ли ў д'іжки́ // шаткува́ли / на
терту́шку натре́ш / мо́ркви / капу́ста і кладеш у д'іжку /
і вона́ кладеш т'і / кружки́ дере́йя́н'і / кам'іне́ц' / і вона́
укиса́є / і укиса́є так ото́ / і йїли оту́ капу́сту кри́шену //

На чому шаткували?

О. В. Ноже́м шаткува́ли // ножо́м //

І. В. На терту́шку // ў д'іжку на терту́шку //

О. В. Дак ў д'іжку на терту́шку б'і́л'ше / еге́ //

Теж шаткували, так?

О. В. Ну ото́ зве́ц':а / шаткува́ли //

І. В. Шаткува́н':а //

О. В. У д'іжку шатку́ють' //

Тобто це те саме, що натерли?

О. В. Да / да // те саме //

Тертушка така велика була, так?

О. В. Не дуже вели́ка // ну не така́ ж йак с'ї́час тепе́р
такі ж терту́шечки кухо́н':і а тоді́ б'і́л'шийе бу́ли //

*Отже, "шаткують" – це коли багато капусти на
тертушку, а коли у борщ треба, то її теж шаткують?*

О. В. Тоже шатку́єм //

Тільки тепер уже ножем, так?

О. В. Ножем / небагац'ко ж // ну ск'іки там ну с
пригоршч укинеш //

І. В. Та чого? // бил'ш / смотр'а //

О. В. Да йакий чавунчик же ж кон'ешно //

І. В. Йака семн'а //

О. В. Йак с'імйа дак великий же дак бил'ше кладеш // а
йак на дв'і-три душ'і дак с пригоршч невеличку да і ўсе //
картопл'а квасол'а капуста бур'ак / квас / оцє такий боршч
буў // зажарку жареш / цибул'ка //

Зажарку? Як її роблять?

О. В. Йак? // цибул'ку покришиў / так йак на салат
кришиш цибулінку // тод'і морквинки ўтер / і сала або
смалец // ото ж жарец':а а тод'і кїдайеш у горшчечок
жарене ўже на сковород'і жарене зажарка звец':а / або
засмажка отак кажут' //

Як у Вас у селі кажуть – “засмажка” чи “зажарка”?

О. В. Засмажка //

А “зажарка” теж?

О. В. А йес'т' і зажарка // молодш'і ўже кажут' зажарка /
а ми казали засмажка // затоўкували шче ран'ше //

А то як називається?

О. В. А то ну ото ж так звалося затоўкуване / не зажарка
не засмажка затоўкувала боршч // коўганочки були так'і
дереўян'і // ото кришиц':а туди цибулінка / сало / і
потоўчеш // і не жареш і нечого а так пр'амо ў боршч тод'і
із коўганочки із ц'їейі насипаеш / ото таке //

Дивіться: оцє “засмажка”, ото “зажарка”, а цє
“затавка”?

О. В. Егє-егє // затоўкуеш / так і звали затоўчена /
боршч затоўчений не з зажаркойу // ото так було // то
ран'ше ў кожного ж були // ран'ше не жарили засмажки
так йак зараз жарец':а / то ў кожного коўганочка і ото
затоўкуец':а тим і запраўл'алос'а //

Мабуть, воно ліпше було?

О. В. Пахущ'іше ванó наче // а тепер не робл'ат' так //

Отже, борщ буває із сахарним буряком, червоним буряком. Які ще борщі є?

О. В. Н'є оц'є йа бол'ш с сахарним або столовим // оц'є ў нас так'є бил'ш н'ічо́го ми не робимо //

Або такий, або такий, так?

О. В. Да / або столовий або сахарний // ну це ўже теп'єр ста́ли сахарний а ра́н'ше ўс'єгда́ буў сахарний із сахарнім на́че і добр'ішиї / тої же солодкиї // а теп'єр же столовий бо ўже сахарні́х ми не с'їем //

с. Салтикова Дівиця Куликівського району

Інформанти: Катерина Піщолка, 1926 р. н.;

інф. 2 – інформація відсутня

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в березні 2013 р.

Розкажіть, як Ви борщ варите. Розкажіть так, щоб я приїхала додому і зробила його сама. Яку каструлю треба брати? Скільки води потрібно?

К. П. Воді треба по кострул'ці і скуйл'ки кострул'ка ти тад'і наливатимеш воді борщ / тої кришиц':а бур'ачок //
Де Ви берете бурячок?

К. П. Бур'ачок на город'ї росте // н'е ну ти розказуї теперечки //

Інф. 2. Ви розказуїте // вона ж хоче щоб Ви розказали //

К. П. На город'ї оруц':а городини сад'ат' картопел'ку сад'ат' бур'ачки // бур'ачки виростаїут' ус'аки йе бур'ачки по земел'ци // земел'ка йак такаїа ўже ж лóвен'каїа бур'ачок солоден'киї і бóде солодкий борщ смашний //

Отже, це не з червоним, так?

К. П. С красним //

Це солоденький, так?

Інф. 2. Ну вин же солодкий буваїе //

К. П. Буваїе і не такиї ўже ж солоден:її вин ну да і не таки ж паганї шо з його йе йак вин поганї дак борщчў не зварїш йак не смашне а йак теїе дак // а тод'ї вариц':а борщчик //

Принесли бурячок, далі що з ним робити?

К. П. Почїстит' обміт' його / очїстит' покришїт' //

Інф. 2. Пóред тим шче у воду / гáрний кусок мїаса положїт' //

К. П. Йа ж кажў бол'шинство тепóра / кусок мїаса положїт' хаї мїасо вариц':а //

А м'ясо з кісточкою чи без кісточки?

К. П. С кóсточкої // тод'ї звариц':а мїасцé / тепér же ї пережáруїут' егé?//

Инф. 2. Ну Ви розка́зуїте йак коли́с' Ви робили //

К. П. По-сво́йому / да ўже забу́лас'а //

Инф. 2. Коли́с' же кришили бур'ак? //

К. П. Кришили //

Инф. 2. Тепе́р у́же на терту́шку по-би́строму //

Як Ви кришили?

К. П. Пока́же //

Розкажіть.

К. П. Йа напри́м'єр чи́стила бур'ачо́к / розр'єза́ла його́ на чо́тири ча́стинки / кла́ла бур'ачо́к ота́кечки ча́стинкою́ і ота́к дробне́н'ко [по́казає. – О. Х.] на́р'їзува́ла одну́ ча́стинку // а то́д'ї туйу́ ча́стино́чку шо те́йє покри́шувала́ шче на дробне́н'ке́йє / і ўкида́ла у боршч у туйу́ ко́струл'ку ... а то́д'ї / коли́с' ус'ак ва́рили ус'ак д'їтко жи́ли / жи́ли і по-б'їдно́му жи́ли і по... / по-се́ред'н'ому йако́с' ка́жут' і по-бага́тшому // йак га́рний бо́ршчик да́к га́рна і за́праўка ў його́ і ви́н бу́де то́д'ї лоўки́й бо́ршчик // ки́слота́ / йак йе́ йака́ так ки́слота́ тре́ба ж у бо́ршчик //

А що таке “запраўка”?

К. П. А за́праўка / на туйу́ на скворо́дкку кри́шиц':а йако́шо по́сний бо́ршчик да́ і та́ки кри́шиц':а цибу́л'ка / кладе́ц':а ол'їц'а / пережа́р'уйец':а і оце́ то́б'ї за́праўка // а то́д'ї ц'а́йа за́праўка кладе́ц':а у боршч / і ви́н переки́пл'уйе́ бо́ршчик //

А “кислота́” – що це?

К. П. А ки́слота́ / ну і коли́с' буў / ус'а́чина а бо́л'шинство́ бу́ло оце́ і бур'ачо́к // кра́снен'ки́й чи́стиц':а ло́вен'ко́ і кладе́ц':а у йаку-не́буд' посу́динку́ і посу́динка́ окиса́йе // окиса́йе да́к то́д'ї у́же ж си́пл'ут' там чи ў ча́шечку́ чи ў скўїл'ки́ чи ў бу́бл'ш і си́пл'ут' у бо́ршчик шчо́б бо́ршчик буў ки́слен'ки́й // ну воно́ ви́вар'уйец':а та́к же і бо́ршчик ки́слен'ки́й і сма́шнен'ки́й //

І карто́плю та́кож?

К. П. І карто́шка кладе́ц':а //

Де Ви карто́плю бе́рете?

К. П. Карто́шку то́же го́роди́ ж бу́ли / ускру́б'єз' скўїл'ки́ живе́м скўїл'ки́ йа про́жила́ / бага́то го́д карто́шка

на горóд'і пр'юбр'етáлас'а // вибира́йец':а карто́шка /
чисти́ц':а //

Чим чистили?

К. П. Ножéм //

А якщо молода картопля?

К. П. Молода́ то́же дарма́ шо молода́ вона́ йак не
чисти́ц':а дак отáк [показує. – О. Х.] оскреба́йец':а
шкалупáйечка та́йа молодéн'ка, ізчи́щáйец':а це
йак молодéн'ка // но бол'шинство́ йак на борщ дак
стар'ішен'ка карто́пл'а шоб вин буў навар у борщчú //

Як треба картоплю кришити?

К. П. І карто́шку так йак йа кажу́ дробне́н'ка так
почисти́т' і пор'íзат' так і тод'і покрити́т' / дробне́н'ка
... // а вóбщем те / тепéречки ўже дак не вар'áт так
тепéречки вели́кийе такі́е тийі і зажа́рку бур'áк да́же
жа́р'ат' і висипáют' у борщ тепéрешн'і л'уде // а так йа
кажу́ ўс'ак бу́ло ўс'ак // бу́ло такé шо карто́шки нема́йе на
борщ дак бур'áк оди́н жа́р'е те́йе ва́риш // а тод'і йак пе́ред
застаўл'ан':ам його́ у п'іч / ўже дак кри́шат' капу́сточку //
качанчик одр'езáют' там скўйл'к' і ўже ж ба́чат' по води́ц'і
по ўс'ому́ скўйл'к' і його́ трéба і шоб не буў і густийі і шоб не
зоўс'ім ўже ж буў р'ідкий дак кладу́т' качанчик лóвен'киі //

Де Ви капусту берете?

К. П. На горóд'і це ўсе у нас свойé на горóд'і //

*Вам треба капустину додому, приходите на город і що
Ви далі робите?*

К. П. Кóло ха́ти горóд не то́й шо далéко / вихóджу йа на
горóд йак мен'і трéба чимáло капу́сти йа ўс'акі йе ж вони́
качанчики чималéн'ки чи бу́йн'ішен'ки // малéн'ки трéба
йа вирыва́ю малéн'ки із тим кор'інчиком а йак так дак
вирыва́ю то́й // бува́йе такéйе ўрém'йе шо йак нема́йе дак
ото пёрвих листочкоў із качана / вир'ежеш / накри́шиш і
запраўл'áйеш тод'і а йак не ол'ї́нко́й ц'о́й запраўл'áйеш йак
мйаса кладéш дак / жир йакій-небу́д' жи́ром загéйе оцé
запраўку ц'ўйу рóбиш // а капу́ста бур'ачо́к цéй насила́йеш
кладéш це ж коли́ бу́ло сто год наза́д хл'ї́ба там трóшки
шоб вин укиса́ў то́й ўже ж бóршчик // і бóршчик укиса́йе ж

тод'ї йа отої боршч шо вáриц':а у печ'ї ви́йма́йеш го́ршчик
там чи шо і ви́йма́йеш половиночку там чи дв'ї окиш:ого
бур'ачка́ і кладéш кáслен'ки́ бур'ачо́к або́ називáйец':а
рос:у́йл або́ кáслен'ки́ тої шчолочо́к наливáйеш там чи
ча́шку чи поўча́шки чи скúйки́ шоб воно́ со:тв'ítствувало
того́ тому́ кислот'і // спрóбуватимеш / і оцé такé //
прийíдеш поспита́йеш а нема́йе кислоті́ дак ўксус кладу́т'
тепéречки // тепéречки ўс'áкийе йес'т' спéц'ійі́ дак / йа ї
не зна́йу... бува́йе ж такé шо і пут'о́ве ўсе да не бува́йе
ўс'егда́ // пут'о́войе дак із спéц'ійа́ми то с'áкими то
такими //

с. Самсонівка Корюківського району

Інформанти: Ганна Чміль, 1929 р. н.;

інф. 2 – інформація відсутня

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано у вересні 2011 р.

Ви вмієте готувати борщ?

Г. Ч. Йа ўсе ўм'йу //

Розкажіть, як Ви його готуєте?

Г. Ч. З бураком чи зелєні? // ў мене тепєр ішчє ж стайіт' зелєні борщ трошк'і //

Розкажіть і такий, і такий.

Г. Ч. Ну йак? // крапіву туді... //

Розкажіть так, щоб я сама приготувала потім. Розкажіть рецепт мені.

Г. Ч. Бурак кришу йа //

Де Ви буряк берете?

Г. Ч. Мен'і ж тут / приноєет' спас'ібо добри л'удє бур'ак // пагаму шо у мене ж тут нема нечого / йа нечого не падужайу рабіт' і не бачу йа нечого не знайу //

Принесли Вам буряк, що потім Ви робите?

Г. Ч. А пачішчу / на буракову т'орку // тру // картошк'і трошк'і / це ж бур'ака трошк'і / тад'і св'їжї качан йак йес'т' ішчє // ну качан це ўже папозже //

Берете буряк, почистили його, потім...

Г. Ч. Бурак і картошку се ўже йа кладу разам //

Ви їх миєте чи ні?

Г. Ч. Пачішчу памійу //

І картоплю теж?

Г. Ч. Тоже // йа гатоўл'у акуратно ўсе // гатовила а тепєр //

А потім?

Г. Ч. Кладу бур'ак картошку //

Почистили буряк, що далі робите? Розкажіть крок за кроком.

Г. Ч. Буракова т'орачка йес'т' / патру тудя / кладу трошк'і сахару абезат'ел'но йа трошк'і сахару кладу чут'-

чут' хаї хот' йак'її // і тад'ї мй'асо тудá / і станаўл'у йа на плиту //

Потім чистите картоплю, так?

Г. Ч. Ра́зам бур'ак і карто́шку йа кладу //

Картоплю теж треба терти?

Г. Ч. Карто́шку н'е-е //

Що з нею робити?

Г. Ч. Нажом //

Що ножем?

Г. Ч. Кришу́ йїї // це так папала́м перер'еза́йу / тад'ї так отак др'ібнен'ко кришу́ ў дл'їну [показує. – О. Х.] а тад'ї абра́тно ж упоперек кришу́ йа йїї на др'їбни до́л'к'ї //

Порізали на дрібні дольки, потім?

Г. Ч. І тад'ї ўсе ў кастр'ул'ку // мй'асо памй'у харашо́ ж то́же тудá ў кастр'ул'ку кладу //

Що Ви робите з м'ясом?

Г. Ч. Йа кладу́ мй'асо йак ат:áne йа ўже йак д'ума́йу заўтра варит' йа с'огод'н'ї даста́йу мй'асо з халад'їл'ника // вано ат:айало мй'асо йа налива́йу вадо́йу / памй'у харашо́ ж його́ / і тад'ї кладу́ тудá мй'асо //

І нічого не робите? Помили і великим шматком кладете?

Г. Ч. Вели́ким / мо́же два там три ўже ж ск'їл'к'ї на ск'їл'к'ї душ при́бл'їзно так уже́ йа // і тад'ї ванó кипит' уже́ / пакипит' там / це́йе прива́риц:а / а тади́ йа кришу́ качан //

Який качан вибираєте?

Г. Ч. Л'уби́ї //

Дістали Ви качан, далі що з ним робите?

Г. Ч. Памй'у хараше́н'ко качан те́ї / а тад'ї ўже ж беру́ і на до́л'к'ї його́ так адр'еза́йу уже́ ж йак мен'ї на́да і тад'ї нажом пакришу́ його́ др'їбнен'ко //

І потім?

Г. Ч. А пато́м кришу́ / пакришу́ і тудá кїда́йу у кастр'ул'ку // а са́хар зра́зу кладу́ йак ішче́ кладу́ бур'ак карто́шку мй'асо і са́хару тро́шк'ї / вин ба́гато ўкус'н'їшиї

іс:ахарам чут'-чут' сахару кладу //

Отже, взяли качан, що далі?

Г. Ч. А тад'ї уже ж кладу качан і тамат //

Який томат?

Г. Ч. Л'убіі / то ў магаз'ін'і беру́ йа тамати кладу тамат
уже ж // ну йа уже ж пака не звару́ його́ дак йа мо десет'
раз його́ пробу́йу // ісперва́ уже ж трошк'і кладу́ а тад'ї
дабаул'айу шче йак уже па ўкүсу свайому качан теі //

*Ви кладете буряк, картоплю, м'ясо, качан, томат,
цукор і більше нічого?*

Г. Ч. Н'і-е //

А моркву, цибулю раніше додавали?

Г. Ч. Можна і моркву уже то ж па желан'ійу уже йак
йес'т' / ну менé ж то поки була там дак йа уже ж т'іл'к'і
трошк'і //

Як Ви робили? Берете моркву, що далі з нею робити?

Г. Ч. Пачишчу / харашо памійу ў менé ж нечишчене
неміте не бувайе // тад'ї на т'орачку на буракову то́же
патру́ йа йійі // а так йак затаўкти чимс' / шоб дак у менé
ж була такайа каўтанка називайец:а ванá па-нашаму па-
українс'к'і чи то мисачка таўкачка така // беру́ цибул'і
трошк'і //

Що Ви робили з цибулею?

Г. Ч. З цибул'айу йа нечо́го не рабл'у́ тад'ї ўже кладу́
оце́ йак затаўку рабл'у́ йа і тад'ї оце́ цибул'і і сала так
м'ілен'ко пакришу-пакришу //

Це сало міленько?

Г. Ч. Еге́ // і тад'ї тудá у каўтанку сала // ісперва́ сала
патаўчу́ а тад'ї... //

Цибулину Ви повністю в ковганку кладете?

Инф. 2. М'ілен'ко пакришит' //

Г. Ч. М'ілен'ко пакришит' //

Инф. 2. Пакришит' м'ілен'ко і таўкти //

Г. Ч. От бач тож л'удина така́ шо украинка така́ йак йа
дак ванá ж і знайе йак варит' //

Инф. 2. А йа борщ із квасол'айу вар'у́ із гриба́ми //

Г. Ч. Йес'т' же то́же йа ж вару́ кали з м'асам //

Зробили затавку, що потім робите?

Г. Ч. Патаўчу сало а тад'і кладу / ага сало ўпер'од патаўчу а тад'і кладу кришену цибул'у тудя і цибул'у патаўчу с салам //

Инф. 2. Із салам таўкті //

Г. Ч. Із салам таўкті ж егэ і тад'і закладаю у боршч і вин ва́риц:а // пр'і́е //

Де пріе?

Г. Ч. Де пр'і́е? // у мене ж на плит'і тут а то ж йа була... //

Инф. 2. А ў когó ў духоўкі у гарадах у духоўку ставет' пр'і́ет' / духоўка абикнавен:а газавя // у когó ў печ'і / у когó на плит'і так у когó йак // хто де ва́рит' // хто де придумуйе //

Г. Ч. У когó шо йе //

Як робите зелений борщ?

Г. Ч. Йа л'убл'у с крапивайу //

Як Ви його робите?

Г. Ч. Тако́й крапиви нарву́ др'ібнен'каіі тро́шк'і памійу йі́й харашо //

Потім?

Г. Ч. З крапивайу / пакрышу́ / памійу харашо ж йа йі́й / а тад'і картошки так кришу́ йак і на боршч на такі́ на бур'акові́ // пачишчу памійу др'ібнен'ко так пакрышу́ ж йі́й і тад'і і крапива // то уже ж мйаса крошка туді калі йакá йе // ванó ва́риц:а / папр'і́е тро́шк'і пакипит' а тад'і шчавел' у баночках мен'і спас'іба нанасілі л'уде дак у мене йе дак йа уже / шчаўл'у па ўкусу кйдаю то́же // і ізва́риц:а / тад'і ўже йак йе сметана йак йі́сти дак уже сметани тро́шк'і йак такі́ йа л'убл'у дак уже сметанайу / а нема сметани дак майанез тро́шк'і к'йдаю йа / можна // і оце такé бл'удо прійатне так дл'а мене //

с. Сохачі Коропського району

Інформант: Людмила Галич, 1974 р. н.

Експлоратор: Лілія Висоцька

Записано 6 січня 2019 р.

Добриден' / йа Галич Л'удмила Іван'їуна // жител'ка се^{на}ла Сохач'і Коропс'кого району // йа дуже л'убл'у посни борщ // через те йа хочу под'ілитис'а йак йа його приготоул'айу // так йак це посни борщ то м'яса туди не кладу ж^м // а споч'атку // тру на тертошці не кришу а тру на тертошці бур'ак // і бур'ак / не кормовий / а обов'язково щоб буу цукровий / б'іли // л'убл'у коли там багато / квасол'і / тому квасол'у з в'єч'ора замоч'уйу водої / щоб вона трошки набухла // л'убл'у щоб там були гриби // сушен'і / тому гриби сушен'і йа з в'єч'ора замоч'уйу молоком / так вони убирайут' ч'ерно^ату і смак крашч'і // споч'атку тру бур'ак сказала / бур'ак вариц'а йа прац'уйу дал'і // а / фк'ідайу квасол'у / фк'ідайу гриби // фсе це вариц'а / л'убл'у коли багато там картопл'і // тому / кришу соломкою картопл'у / і фкидайу / у борщ // готуйу п'їжарку на ол'її бо це посни борщ // цибул'у кришу м'їлен'ко // і багато моркв'і // тод'і фкус борщ'у / крашч'і / солотшиї // а-а // і обов'язково / перед ішч'є п'їджаркою / коли фк'ідайу йїї / то / ложу // ну / сол' само собою сол'у да? / але ложу добру гарну лошку столову цукру // тод'і борщ солотшиї і добр'їшиї // жар'у п'їжарку // і обов'язково жар'у / добавл'айу до п'їжарки добаул'айу соус // тод'і в'ін б... борщ м'її буде і красив'їши / і добр'їши // п'їжарка готова / фкидайу у борщ / в'ін шче к'їпит' // йакшо доўше борщ на мален'кому огні покипит' то в'ін буде фкусн'їши // к'їпит' м'їнут' / ну / коли дак і до поўч'аса / щоб в'ін гарно зварифс'а / п'їсл'а того йак йа вкинула п'їжарку // леврови листоч'ок укидайу / коли перец' / горошок // борщ готовий //

с. Стара Рудня Сновського району

Інформанти: Олена Ігнатенко, 1937 р. н.;

інф. 2, інф. 3 – інформація відсутня

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано у вересні 2011 р.

Як Ви готуєте борщі?

О. І. Баршч'ї? // картошку доўген'ка так саломкаї // а тади мйасо укіну йак йе //

Що робите з м'ясом? Шматком кладете?

О. І. Куском //

Великим?

О. І. Йак'ї хочеш // так йак сама дак ад'ін кусочак // так'ї ук'їну // а йак удвох дак два кусочк'ї // зар'їжу от крал'а дак / зад адрубайу напалам о і сестр'ї і саб'ї то сестра майа старша //

Одну картоплю і м'ясо, більш нічого?

О. І. Н'ї // а тади ж йак те дак шчаўл'у / зак'їпит' тади шчавел' к'їдайу //

А якщо не щавльовий?

О. І. Йак не шчаўл'овий дак ос' у м'ін'е гурков'ї // дак ізразу кришу гурок / і цибул'їну скришу туда а тади картошку мйасо і вадою нал'ївайу стаўл'айу вариц:а //

Інф. 2. Не пережар'ує //

А капусту?

О. І. А капусту тоже ж / на дно цибул'їну кришу / йа пережар'уват' н'е хочу йа н'е хочу пережареного / м'ін'е вобшчем //

Інф. 3. А йа затоўкуйу кал'ї йак'ї боршч //

О. І. А йа не хочу // дак кришу туйу цибул'їну тади капусту / а тади мйаса кладу / йак йе а йак нема мйаса дак і так вариц:а // бурак / моркви / сатру / картошк'ї / картапл'їну дв'ї скришу //

Поставили його варити, а собі думаєте, чи він солений чи ні. Що далі робите?

О. І. Йано йак первий раз йак зак'їпит' / тади сол'ї кладу / і сол' уже ж йа гаршк'ї знайу йак'їє у м'ін'е дак /

па разм'єру уже знайу скол'к'і кладу сол'і // ну таді ж
вариц:а йа пробуйу чи треба чи не треба // оце так //

Потім поставили на...

О. І. Таді у п'іч ізноў пастаўл'у / оце ж вариц:а у п'іч
пастаўл'у / прикрійу / і йа за... баба он затоўкує / а хто
зажар'ує а йа / йак йе у м'ін'є сала так'єйе тон'ен'к'єйе дак
йа перерабл'айу на м'асарубку / і стаўл'айу у п'іч / і ванó
жариц:а у чугунчику / і йа туди сал'у і перцу пак'їдайу
трох'і патрушу лаўрового л'істу / і таді ум'іс'т'і жирам у
тєйе / у баначку і таді б'єру па ложц'і і запраўл'айу //

Який жир берете?

О. І. Свин':ачій / свинину //

с. Сядрине Корюківського району

Інформант: Мотрона Кравченко, 1930 р. н.

Експлоратор: Олена Холодъон

Записано в липні 2011 р.

Розкажіть, що Ви робите, коли хочете борщ приготувати.

М. К. Ну йак це імен:о? //

Розкажіть так, щоб я приїхала дадому і сама крок за кроком приготувала.

М. К. Ну йакій таб'ї борщ імен:о с кап'устайу чи с шчаўл'ом чи с чим? //

Розкажіть і про такий, і про такий. Що Ви робите? Щоб зварити борщ, я беру...

М. К. Беру воду і кїдайу туді кусочак мн'аса так //

Де Ви м'ясо берете?

М. К. Йак йе свайе там курка чи шо ну кур'аче там гус'аче чи йаке було свин':е у мене тепер нема були свин':е дак л'убе мн'асо / л'убе // і ванó вариц:а // тад'ї йесл'ї с картошкайу тил'ки або тад'ї йак бур'акóм дак / кришу бур'ачок / не тру на т'орц'ї / а кришу / отак др'ібнен'ко ж кришу [показує. – О. Х.] / саломкайу //

Дрибненько – це...

М. К. Солóмкайу //

Це продовгуватими такими, так?

М. К. Ну такé бурак разр'їжу а тад'ї ж отак так [показує. – О. Х.] а тад'ї шче ўпоперек отак ну вóбшчем напиши салóмкайу да і ўсе // др'ібнен'ко кан'ешно не кусками //

А м'ясо Ви одним шматком кладете?

М. К. Йак йе два кусочки дак можна йак великий дак разр'їжеш шоб же вун ізвариўс' / а йак мёншен'ке дак там адно стегенце чи шо дак ўм'їс'т'ї чи / ну вóбшчем на два кусочки разр'їжу шоб бистр'ї зварилос'а // ну бур'ак із картошкайу чи той із м'асам павариц:а вун же тверд'іший тад'ї шче адну картаплину там чи дв'ї шче дабаўл'айем //

Що Ви робите з картоплиною? Берете в погребі картоплю, далі що робите?

М. К. Апчішчу ж йійі // ну неўже ж такú чи шо //

Чим обчищуєте?

М. К. Но́жам / но́жам чим же йа апчішчу́у // нажо́м апчішчу а тад'і пар'іжу йійі на кусо́чки і дабаўл'айу туди дв'і картаплінки тик'і // йёсл'і вун із бурако́м вариц:а значит' дв'і картаплінки так //

Якими шматками ріжете картоплю?

М. К. Ну не на саломку ж отакими / ну такіми там чи йакими [показує. – О. Х.] // кришечками йак ти там //

Кришечками?

М. К. Ну кусо́чками напиши́ / кусо́чками / кусо́чками / невеликими //

Більшими, чим соломкою, так?

М. К. Да ну ти шо / кан'ёшна // у́же кали́ бур'ак із мй́асам павариц:а тад'і трóхи зго́д'а укіну́ шче дв'і картаплінки // тад'і накришу́ капúсти / качана́ / скришу́ качана́ // кали́ оце́ ўже до́бре привариц:а тад'і опасл'а́ / мй́аса звариц:а пашти́ і бур'ак / а тад'і кй́дайу капúсти скй́л'ки там ну йак //

Ви йй покришили, так?

М. К. Пакришили йак ото́ ж кй́слу ти ж знайеш до́ма йак ма́ти кй́слу квáше? // ну так пакришила́-пакришила́ і ўкінула у боршч // у́же пашти́ при... йак у́же пашти́ там да гатоўнас'т'і тад'і пасали́ла па хо́ду трóшки то́го пасали́ла // тад'і той / тад'і рабл'у́ зажа́рку шче // ото́ там ц'ілу петй́ц'йу написа́ла н'йгде писáт' //

Я зараз переверну сторінку.

М. К. Тад'і рабл'у́ зажа́рку //

Як Ви йй робите?

М. К. Чи з ма́слам / ну з ал'йейу́ йа не л'убл'у́ / чи з ма́слам чи др'йбне чи смалец' там чи са́ла др'йбнесен'ка пар'йзат' / са́ла пар'йзат' // тад'і ха́й ванó пуджа́риц:а / тад'і пуджа́риц:а са́ла / тад'і кй́дайу цибу́лінку //

Як Ви ріжете сало?

М. К. Ну др'ібнен'ка др'ібнен'ка напиші / др'ібнен'ка сала пар'іжу на скавар'ідку // хаї ванó пуджариц':а самé / о-о / тад'і тої / тад'і цибулину //

З цибулею що Ви робите?

М. К. Цибул'у так са́мо др'ібнен'ко кришу́ // тад'і ж оце́ сало шоб ванó не ра́зам же із тим шоб ванó сик пусти́ло і шоб ванó це́йе а тад'і ўже кидайу цибули́ну бо ж вана́ згарит' зразу / а сала ж на́да шоб іж:арилос' ванó // а тад'і шче істру́ марквинку / і туди́ то́же у скаваро́дку на зажа́рку // і кали́ пашти́ шчитаї́ боршч гато́вий / це ўсе висипа́йу у зажа́рку / і паки́пит' і д'ела́ ўс'і // і йіж //

Буває таке, що треба накришити багато капусти?

М. К. Капу́сти чимале́н'ка на́да бил'ш же йак бурака́ там бо ж вун ка́пус'т'ані́ дак кане́шна // ну ка́пусти ж бил'ш // ну меша́йеш же бачиш же йаки́й вун густи́й чи р'ідки́й там чи шо таки́ і ка́пу́сту ж так дивис':а шоб не густи́й буў //

Говірки східнополісько-
середньонаддніпрянського порубіжжя

Сумська область

с. Козацьке Конотопського району

Інформант: Дмитро Постоленко, 1976 р. н.

Експлоратор: Катерина Шевченко

Записано 2 липня 2018 р.

Розкажи про українські страви, про борщ.

Борщч' // червоний борщч' / чи йак'ї тебе борщч'
ц'ікавіт'? //

Любий, який є.

Ну / у нас борщч'ом називалос' / ну ранше борщч' буў
це / буў у борщч'у буў бур'ак // капуста // мн'асо [смієть-
ся. – К. Ш.] // квасол'а // картошка // ц'ібул'а // і морква //
оце називалос' ну ранше борщч'ом // шч'ас уже ну йак
багато там і зе'леній борщч' / шч'е там ш ч'огос' борщч'
вар'ат' / с крапиви йак'їс'а / ну і ран'ше ва... варили //
ранше ну йак / оце централ'... централ'ний буў борщч' /
варіўс'а ў печі там // топилас'а зранку п'іч' // і стаўл'алос'
туди // в'ін варіўс'а ў печі // провар'уваўс'а [сміється. –
К. Ш.] // а тоді ўпр'іваў / і буў добрен:ий // ну шч'е буў
так'ї / ну в пост варили посній борщч' туди / м'асо не
ложили а в осноўном / жили / або гриби с канцервойу /
або у кого канцерви не^н було то с:амими сушеними
грибами но в основном іс:ушеними // іс:в'їжими йа неколи
не бачиў // хот'а були у н'єкоторих крайах / то борщч'
шч'е варили / пробуваў йа із^с тими / буў / із грушами
іс:лівами // сушеним / ну / іс:ушкойу буў варе^н // а
шч'ас уже називають і зеленій борщч' там // ну // у нас
то це називаец'а ў нас / шч'аўл'анкойу назива // ну /
уже перебаз'іруец'а до нас так'є пон'ат'їе йак зеленій
борщч' // це з йаїц'ами з шч'аўл'ом / ну коли шч'е ранше
л'уди б'ід'н'іше жили / то було так'є рос'т'ен'їе йак лобода
воно і шч'ас росте он у нас там дес' // по с'м'їтниках // то

щч'є в... [у^сміхається. – К. Ш.] в оц'єї боршч' / кришіли
багато лободі воно там варило^{с'} [задумався. – К. Ш.] /
разом з бур'акама там // іс картошкою / іс капустою /
із мн'асом / то ўкришували щч'є зеленої лободи туди //
о отак'є мн'алували // йак йіли? / тої // [сміється. – К. Ш.]
ну йак йіли? / йіли в осноўном / у об'їд вит'агувалас' у нас
с'імйа невелика була // так шо / нас нейакої ієрарх'її
не було у нас просто насипали с'їдали і йіли // ну хто //
хто м'іг^х / хто приходиў там баба була дак баба // могла и
пойісти могла и не^и пойісти // мати на роб'ї дак во^ана
в об'їд и приходит' у дванадц'єт' пойіла і пошла / йа у
школі уч'їўс'а до двох у два прихожу // насипаю їм //
то / ну йед'їнств'єне / ну йак / по / по виходніх тоже / так
с'імйойу шоб с'їдали і / йек'єс' празноўство устраиували
такога не було //

ПІВДЕННО-СХІДНЕ НАРІЧЧЯ

Середньонаддніпрянські говірки

Київська область

с. Дрозди Білоцерківського району³

Інформант: Явдоха Коновал, 1924 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Боршч клáли тóже у д'іжкáх / оцé бур'акí чирвóн'í
оц'івó так' í столóв' í / í капúста / наклáў д'іжичку бур'ак' íў
з капúстойу / налиў водóйу / укíс / í це такий квас на
ўс'у з'íму / боршч вáримо / на ўс'у чíсто з'íму хватáйе //
пш'ínка у л'íскú / вона самá соб' í с'íйиц':а / щчипáйиц':а на
боршч / так' í листóчки малéнк' í зилинén'к' í / то вона там
соб' í ростé í ц'в' íтé так жóўтин'ко //

³ Тексти, записані в селах Антонів, Дрозди, Коженики, Лук'янівка, Маслівка, Скребиші, Торчиця, Ульяновка, Хохітва, опубліковано у збірникові: Говірки Південної Київщини / Упор. Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, З. М. Денисенко. – Черкаси, 2008. – 369 с.

с. Коженики Білоцерківського району

Інформант: Єва Надточій, 1926 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Боршч / ну бу́ло / ба́ба ка́же / зато́ўкуе цим / здо́ром /
бирé нар'іза́йе туди́ і товче́ / назива́йиц'а коўга́нка / а ти́
же тоўка́ч / таки́ малéньки́ / а тод'і ба́ба затоўкнóла /
ві́кинула ў боршч те са́ло //

І на боршч там / ма́бут' / в'ідир дес' до дис'átка робі́ли /
бо ба́ба ж його́ на́ложу́е раз / бур'аки́ чирво́н'і / по́т'ім
кладé капу́ста така́ нивиліч'ка / і воно́ уквашу́йиц'а /
накрива́ тод'і його́ зvéрху / а сус'іди бу́ло прихóд'ат' /
ба́бо / ба́ба Васи́ліна зва́лас' / у вас же йе боршч / йе //

с. Маслівка Миронівського району

Інформант: Ананій Рибченко, 1899 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Боршч вари́ўс'а з бур'ак'іў цих столóвих і йак'і там
ше ж отд'ёл'но / квáсилис'а восе^нні / і в`ін соб'і кис ц'ілу
з'іму / на боршч // не^се ма́ти чи м'ско́йу чи ў горшкú
квáсу і бур'акá ц'огó / бур'акóвого і варила боршч / ў
основно́м бу́ла харч / боршч і ка́ша //

с. Скребиші Білоцерківського району
Інформант: Марія Боженко, 1924 р. н.
Експлоратор: Ганна Мартинова
Записано у 2000 р.

Боршч // начишч'у картóпл'і / і бур'ачка зотрú / бо ўже
зуб'іў нима́йе / морквінку / а тод'і шчавл'ú / та лободí /
ну ў нас лобода́ йе на горóд'і жбóўта / та цибу́л'ки та кро́пу /
та зажа́риц':а / таí боршч // і м'ї ба́т'ко зато́ўкуйе / бирé
цибу́л'у туди́ / зато́ўкуйе са́ло з цибу́лийу / розимйáў / а
тод'і у боршч //

с. Ульянівка Переяслав-Хмельницького району

Інформант: Марія Рубан, 1925 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Боршч же вари́ли з квáсу / помидóр'їў йáкос' // отакéн'к'і помидóри були́ / ни бу́ло ве^нликих йак то ран'іше / це йáкос' так'і оцé т'і / шо па́дал'ішн'і / квас / оцé до Покрóви капúсту / должн'і покла́сти з г'ірка́ми / должн'і покла́сти з г'ірка́ми / пе^нре^нтруси́т' / вони́ ўже ж посóле^н'і / а те^нпéр оцé ж до Покрóви / д'їжка квáсу дожнá бут' здоро́ва / бо на боршч // оцé ўра́нц'і / ка́жут' / уста́ла / пошла́ набра́ла ми́сочку квáсу у по́гриб / і бур'ачо́к чи два в боршч / бур'ачкí скриши́ла / і квáсу влила́ / таки́й боршч до́бриї / праўда //

с. Хохітва Богуславського району

Інформант: Антоніна Гавриленко, 1910 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

На боршч / йак л'ітом на сировец' / до боршчú сировец'
робіли із вис'івок / ў мак'ітрах сировец' робіли / це
хл'ібній квас називаўс'а / у боршч / сир'івец' із хл'іба /
шоб ни лит' ўксуса / а сир'івец' у боршч //

Черкаська область

с. Васютинці Чернобаївського району⁴

Інформант: Тетяна Скакун, 1920 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Мин'і оцє боршч там чи квасоліну ўкінуў / там чи трóхи мн'аса / капустінку / картопл'у / засмажиў і оцє мин'і боршч' / а бур'ак / а вонó ж дóбриї в'ін мин'і / йак бур'ак / кáжут' л'ўди / добр'ішиї боршч / з бур'акóм / а йа ч'ос' йогó ни в:ажáйу / шоб чирвóниї тої морс / ў мєне морс ўс'ігдá йє / зажáрку зробл'ў з мóрсу / і в':іл':ў мóрсу / шоб кислєн'киї / а бур'ак в'ін мин'і ч'ос' бур'ак і ўсе // йа ни знайу / пóки йа жилá ў с'імн'і / ми варили ўс'ігдá на квáс'і / ни наквáс'ували ми бур'акі / а ў бáнки / у бáнки оцє пор'іжу / то оцє дн'іў два постойт' і с'в'іжєн'киї боршч / а дрúгу нар'іжу ўпйат' / а оцє / йак йа самá стáла жит' / ў мєне ўс'ігдá морс йє / помидóри йє / а бур'ак мин'і це такє / моў свин'áччї корм / йа ни знайу // а бур'ак жи оцє ж пєрве в боршч / а ч'огó вонó мин'і / ни ўкидáйу йа йогó / а пóки с'імн'á булá / то булó ж вар'ў ж боршч / і бур'ак і ўсе // ... лопúц'ки рвáли / шо типєр шчавєл' / шо боршч вáр'ат' //

⁴ Тексти, записані в селах Васютинці, Великий Хутір, Сушки, опубліковано у збірникові: Говірки Черкащини / Упоряд. Г. І. Мартинова, Т. В. Щєрбина, А. А. Таран. – Черкаси, 2013. – 881 с.

с. Великий Хутір Драбівського району

Інформант: Ольга Свистільник, 1934 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Боршч стар'ім сáлом замина́ли / ўрóд'і боршч
добр'ішиї / пахушч'ішиї / так то то́жи спиц'іáлно бу́ла
зрóблина ше ї з рúчкóйу / рíночка / отакó вонó ни дúже
вiли́ке / ше ї з рúчкóйу / бо / а там такá товкáчичка / дак
отó замина́ли // йа ни зна́йу / йа прийшла́ до свикр'іў / то
в йiх ни бу́ло / ужé ми йогó ни замина́ли тогó боршчú //

с. Гарбузин Корсунь-Шевченківського району

Інформант: Катерина Гаркавенко, 1949 р. н.

Експлоратор: Лада Макаревич

Записано у 2018 р.

Розкажи, будь ласка, за яким рецептом ти готуєш борщ і взагалі про сам процес приготування.

Борщ йа го^ту́йу / за звича́йним ре^це́птом / йаки́м мине́ вчила ма́ма так йа і го^ту́йу борщ / зра́нку вста́йу / пос^н'іда́йу / попи́у ча́йу / поха́з'а́йну́йу / пого^д'у́йу ко́тика / соба́ч'к'і дам с^н'іда́т' / тод'і іду́ на кúхн'у / бе^р'у́ кастр'у́л'ку / в мене́ йе така́ кастр'у́л'ка в йак'ї́ йа вс'ікда́ вар'у́ борщ / йа зна́йу вже ск'і́л'ки туди́ покла́сти со́л'і / ск'і́л'ки карто́плин покриши́т' / ск'і́л'ки капу́сти / все шоб бу́ло в м'іру на густоту́ і на смак // звéчора у мене́ сто́йіт' уже́ намóче^на квасо́л'ка / кладу́ туди́ квасо́л'ку м'áсо чи к'істочку коли́ шо йе і ста́вл'у варит' // все це закипи́т' / зн'іму́ п'інку / нак'іпа́йе м'асце́ і така́ п'інка там б'іло́к звирта́йец'с'а полу́ч'а́йец'а // з'н'іма́йу ту п'інку і ва́риц'а до гото́внос'т'і м'áса // тим ч'áсом ч'іс'т'у карто́пл'у / мо́ркву / бур'áк / мо́ркву і бур'áк нате^р'а́йу на ве^л'ик'ї́ те́рці / нар'іза́йу п'і́ цибули́нки // по́ки це все ва́риц'а м'áсо і квасо́л'а / го^ту́йу зажа́рку / сма́жу на ол'ї́йі його́ або́ на смáл'ці // йак уже́ протушкú́йец'а га́рно бур'ачо́к і мо́рквочка / цибу́л'ка / кладу́ туди́ тома́тну па́сту / л'у́ столóву ло́жку ўксу́су / ча́йну ло́жку са́хару / все / робл'у́ зажа́рочку і вона́ сто́йіт' жде́ сво́йейі о́че^р'е^д'і / вже м'áсо гото́ве / вит'ага́йу його́ з то́го бул'йóну / шчоб б'і́л'ше полу́чи́лос'а гото́вого борщú́ / кладу́ туди́ др'ібно накри́шину кúбиками карто́пл'у // ва́риц'а карто́пл'а / прóбу́йу на смак на с'і́л' / до п'івгото́внос'т'і карто́пл'і тод'і́ / кладу́ накри́ше^ну капу́сту др'ібне́н'ко тонéн'ко пор'і́зану / ва́риц'а капу́ста / а зажа́рку йа туди́ шче не^к'ида́йу / бо в зажа́рці́ йе ўксус і п'і́сл'а то́го йак йї́йі вки́нут' ра́нч'е / бу́де тве^р'да́ капу́ста / вже капу́ста ма́йже гото́ва / тод'і́ кидáйу туди́ зажа́рку / ва́риц'а воно́ там все нак'іпа́йе // по гото́внос'т'і капу́сти тод'і́ кри́шу

кр'іп / пе^нтру́шку / лавро́вій листóчок туди́ кладу́ / все
прóбуу / воно́ шче пирикипíт' / там йа помну́ трóшки
картопе^нл'ку / шоб був такий наварис'т'іший бóрщик /
такий náче з пéч'і // прóбуу вже на с'іл' на смак / йакшчó ни
трéба н'ічóго туди́ додát' б'іл'ше / викл'уч'áйу / накривáйу
рушнич'кóм і стойít' в'ін на плит'і / набира́ец'а свогó
смаку́ / дохóде / домл'івáйе / вс'і óвоч'і наб'іра́ют' свогó
смаку́ / все там зйédну́йец'а / вс'і ц'і компонéнти от і
вихóдит' такий бóрщик //

с. Коробівка Золотоніського району

Інформант: Марія Видриган, 1949 р. н.

Експлоратор: Тетяна Бобер

Записано 29 грудня 2018 р.

Як раніше варили борщ?

Мойа ма́ма ти́с'ачу де^вйатсо́т читве́ртого ро́ку наро́джин':а // зви́чаїно йі́ї вже б'і́л'ше три́ц'яті ро́к'ів ни́має в жи́вих / але́ йа до ц'о́го ч'а́су пам'я́таю́ йак вона́ вари́ла боршч' у пич'і́ // бра́ла го́ршч'і́к / у го́ршч'і́к / поми́ла квасо́лу / ви́сипала квасо́лу / покри́шила туди́ ч'і́рво́ній сто́лові́ бур'а́к // покри́шила мо́ркву // укíну́ла туди́ де́к'і́лка кі́слих пом'ідо́р'ів / і ста́вила до во́гн'у́ // нали́вала водо́ю і ста́вила до о́гн'у́ // ко́лі боршч' за́к'і́пав / ну по́ки в'і́н там тро́шич'ки по́кипі́т' / вона́ го́товила́ у пич'і́ за́сма́жку і всипа́ла у боршч' за́сма́жку // до ве^лі́кого о́гн'у́ ни ста́вили / а ста́вили тро́шич'ки скра́ю шчо́б в'і́н ни ви́к'і́пав // ко́лі в пе^ч'і́ вже дого́р'а́є / вже ма́же во́гн'у́ ни́має його́ суну́ли гли́бше в п'і́ч' // і то́ді в'і́н / йак го́во́рат' / умл'і́вав'а // в'і́н до об'і́ду / ну це ж зра́нку то́пи́ли п'і́ч' / і до об'і́ду зви́чаїно боршч' сто́я́в // ра́н'іше ж / то́ді йак йа шче бу́ла дити́ною́ / боршч' то́ді ва́рив'а́ биз м'я́са // ва́рив'а́ боршч' із м'я́сом т'і́лки на пра́зники // мо́жит' у не^д'і́лу // мо́же вари́ли ну там на Ве^лі́гдин' / на Р'і́здво́ / то в осно́вному́ ка́пусн'а́к то́ді ва́рили́ // ну це х'і́ба ни́д'і́ла / або́ йа́кіїс' та́кийі́ пра́зник у́же в с'і́мії / шо р'і́зали ку́риц'у́ / або́ йак зи́мо́ю то́це р'і́зали поро́с'а́ / і то́ді з пор'і́брини ва́рили́ боршч' // або́ із ку́риці́ / але́ ни шчо́де́н:о // ни бу́ло та́кого́ шчо́б боршч' ва́рив'а́ із м'я́сом // але́ в'і́н так в пич'і́ умл'і́вав // го́ршч'і́к бу́в о́дин на боршч' // і по́ст'і́но вона́ вже зна́ла ск'і́лки туди́ квасо́лі́ / ск'і́лки туди́ пом'ідо́р'ів кі́слих // тама́ту то́ді ни бу́ло // все ро́било́с'а́ з пом'ідо́р'ів св'і́жих / йа́кшо це л'і́то // бо в пич'і́ ж то́пи́ли і л'і́том і зи́мо́ю // це так ро́били́ // або́ шче ро́били́ / кла́ли у д'і́жки ч'і́рво́ній бур'а́к / і до́бавл'а́ли туди́ цу́крово́ї бур'а́к // і от в'і́н у ц'о́му́ / або́ в д'і́з'ці́ / або́ в йа́к'і́с' ма́к'і́тирці́ в ха́т'і́ /

або нав'іт' і у поґриб'і // ото з о́син'і накладу́т' і в'ін там
укиса́є // тоді́ пере"д тим там пол'ізли в поґр'іб / набрали
у шос' там його / в йакийс' други́ глеч'ік / набрали / внісли
в хату і в'ін сто́йт' у хат'і // ото́ тим квасом / назива́вс'а
бур'акові́ квас / тим квасом залива́ли борщ' // ни кидали
пом'ідо́р'ів / а залива́ли борщ' // і в'ін оце́ йак умл'і́є /
в'ін ро́биц':а жо́вто-чи́рво́ній / та́кий // і в'ін був сма́ч'ній //

А з чим їли борщ'?

У мате"р'і завжди́ каша // в основно́му пшо́н'ана
каша // оце́ з пшо́н'ано́ю кашо́ю // мо́жут' насипа́т'
міску́ каш'і // а тоді́ зверху / йак ми типе́р п'ідлива
ка́жимо / а тоді́ борщ'у́ насипали і так йі́д'а́т' // мо́жут'
окре́мо йі́сти // або шоб мі́ска каш'і / мі́ска борщ'у́ //
йакшо́ це борщ' із мй́асом / значі́т' вит'а́гали оце́
мй́асо / по кусо́ч'ках його́ роздр'і́б'нували / і вилива́ли
на кашу тро́шки борщ'у́ / та́ка сво́йер'ідна п'ідлива
отримува́лас'а // оце́ так готува́ли ра́н'іше //

А Ви як готуєте?

Йа особі́сто типе́р готу́ю б'і́л'ш по-суч'а́сному
борщ' // типе́р з мй́асом // на́крашч'е мй́асо дл'а борщ'у́
це звича́но пор'і́бри́на // пор'і́бри́на / або ку́риц'а //
намо́чу́ю квасо́лу / бо ва́римо ми типе́р на га́зу // а йа
ще ни сказа́ла ще ка́пу́сту криши́ли у борщ' тоді́ йак
ма́ма ва́рила / та і типе́р ми криши́мо // так йа би́ру оце́ /
намо́чила на_н'і́ч квасо́лу // ц'а квасо́ла / вона та́ка б'і́л'ш
набуха́є вже ж на ра́нок / шоб шви́дше зва́рило́с'а // тоді́
кладу́ там мй́асо йакé ж уже́ / ч'і пор'і́бри́на / ч'і йакé йест' /
ч'і кусо́ч'ок ку́риц'і // і ва́ру́ квасо́лу із мй́асом // воно́
ва́риц'а // йа ж так уже́ дивл'у́с'а шоб квасо́ла / мо́жна
це зве́ч'ора зва́рит' / шоб хто вже на ро́боту сп'і́шит' // а
тоді́ до́бавл'а́ю йа у це́й бу́л'йон з квасо́ле"ю і мй́асом /
кри́шу карто́пл'у / і це особі́сто йа так / і ма́йже ч'у́т'-ч'у́т'
покип'і́ло / там де́к'і́лка хви́лин / і йа кида́ю ка́пу́сту // а
тим ч'а́сом по́ки ва́риц'а оце́й борщ' / йа на сковор'і́д'ці
п'іджа́р'у́ю цибу́л'ку і пастиризу́ю на́те́ртий бур'а́к
чи́рво́ній і мо́ркву // оце́ йа це зро́била // і по́ки те ва́риц'а /
виклада́ю на сковор'і́дку // йа ще тро́хи до́бавл'а́ю туди́

таматного соку / ну щоб була ж йакас' р'їдина / щоб ни пригорало // і на малесин'кому вогні хвилин можливо і пйатнад'ц'ат' // поки ва́риц'а картопл'а і капу́ста // це ше залéжит' в'їд то́го йакї́й сорт капу́сти // йак капу́ста йес'т' така́ шо швидко розвар'уйец:'а / то йї́ї трéба класти п'їзн'їше тод'ї // воно́ ж там оцé вже і засма́жка заразо́м зрóблина // вилива́йу за́смажку ц'у із ту́шиними бур'ако́м і моркво́йу / вилива́йу / висипа́йу у боршч' // і пробуйу на смак // сол'у́ // тод'ї йакшо́ ма́ло кислоти́ ж / добавл'а́йу щч'е таматного соку // ішч'е йа завжди́ трошич'ки кладу́ цукру // тому́ шо йа таматної́ па́сти / у мене" завжди́ св'її тамат / дуже багáто в мене" його́ // йа па́сти ма́йже ни використо́вуюу // це р'їдко р'їдко коли́ // а так в'їн у мене // оцé йа висипала / але ни да́йу щоб в'їн ни пирикип'їв / і щоб в'їн ни був б'їлий // в'їн оцé покип'їт' тро́шки / бо овоч'ї уже́ ж сту́шин'ї // в'їн тро́шки покип'їв / і боршч' готовий // добавл'а́йу туди́ зéлин' / пёрч'їку / лаврового листоч'ка / там питрушки / кропу // та зимо́йу ми ж типе́р то́же заготовл'а́ємо // оцé так //

Із чим любите їсти борщ?

Із чим // са́ме на́добр'їше це пампушки́ // із пшон'ано́йу ка́шойу // ран'їше л'у́ди були́ здо́ров'ї // йакшо́ пра́вил'но зроби́т' / то трéба са́лом засма́жит' / ни ол'е́йнойу // на украї́нськи́й боршч' трéба за́смажку роби́т' з шкварок // і тод'ї бу́ло ма́ти вс'їгда́ са́лом зажа́р'уйе // йакшо́ це ни п'їст // йак п'їст / то ол'ї́ейу // а от мо́я нив'їстка / з Кийівшч'їни / вона́ кладé смита́ну пр'а́мо йак дова́р'уйе боршч' // ло́жич'ку смита́нки туди́ покла́ла //

А зелений борщ варите?

Вар'у́ // то́же квасо́лу / бо биз квасо́л'ї в'їн ни бу́де до́бриї // квасо́лу зварила / намочила / зварила // ну з м'ясо́м же ж // а тод'ї покри́шила щч'авéл' // вс'а́кої́ зéлин'ї поб'їл'ше // за́смажку зроби́ла // та і усé // найшвидше ва́риц'а це зилéній боршч' //

смт Лисянка Лисянського району
Інформант: Надія Кучер, 1936 р. н.
Експлоратори: Ольга Гопик, Дарина Мазун
Записано 20 лютого 2019 р.

Розкажіть, будь ласка, як Ви готуєте борщ?

Наїпошире^нішою українс^кою стравою у ко́жні с^імії з даўн^іх-давén буў боршч // про н^ого на́в'іт' склáli при^сл'ї́йа / йак не^ма́ боршчú / то не^ма́ і йі́ж'і // боршч голоўній госпóдар хáти // боршч та кáша / голоўна́ йі́жа на́ша // дл'а при^готува́н':а боршчú використóували так'і продúкти / сви^н:é мйáсо абó сви^н:і к'істочкі / квасóл'у / карто́пл'у / капúсту / бур'áк / мóркву / цибу́л'у // дл'а тóго / шчоб зварити смачні́й боршч / спочáтку гáрно промивáли ў холóдн'ї вод'і сви^н:é мйáсо / клáli ў гли́н'аній гóршчи^к / бан'ачóк абó кастрúл'у / зали́вáli водóйу і стáвили варитис'а у п'іч у гли́н'аному гóршчику абó ў бан'ачкú / чи кастрúлі на конфóрку плити // коли бул'йóн зак'іпаў / зн'імáli п'іну / ўки́дали квасóл'у / йакú попе^рéдн'о замóчували у тéпл'ї вод'і / карто́пл'у / нар'ізану р'ї́ном'ірними шматóчками / капúсту / нар'ізану солóмкоюу / накрі́ўши кри́шкою бан'ачóк / вари́ли продúкти до готóвнос'т'і // шчоб зажа́ри^ти боршч / на скóвороду нар'іzáли шматóчками сáло і п'іджа́р'ували / рости^рáli у мак'ітр'і с':іл'у / у ц'óму смáл'ц'і смáжили др'їбно нар'ізану цибу́л'у / натéрту мóркву / столóві бур'áк / інод'і ў зажа́рку добаўл'áli с'ік із ви́жмаканих квáше^них пом'ідóр'їў зи^мóйу // св'їжих пом'ідóр'їў ўл'ітку / óс'ін':у / інод'і / добаўл'áli у боршч бур'áковій квас / дл'а йогó приготува́н':а нар'іzáли тонкіми смúжками бур'áк / скла́дали ў бáнку / зали́вáli холóдною кип'ячéною водóйу і стáвили ў холóдне м'їсце дес' на сúтки // ук'інці́ вар'ін':а боршч соли́ли / клáli др'їбно пор'ізану зéле^н' / шчавéл' / кр'іп і часні^к // боршч / уварé^ний у пе^ч'і абó на пли^т'і / дúже па́хнуў // коли йі́ли / то ў миску насипáli ополóником боршч / клáli мйáсо / а тáкож сме^тáну // інод'і до

боршчú подава́ли пампушкі́ ш часни́кóм // пампушкі́
пе́кли у пе́ч'і́ / коли вони́ вихолонут' / клали́ у мак'і́тру /
на дн'і́ йакóйі́ була́ поли́ўка / ол'і́я / у йакú́ добаўле́но
подр'і́бле́ний часник / гáрно пе́ре"м'ішаўши́ / пампушкі́
смакува́ли з боршчéм //

с. Малі Канівці Чорнобаївського району

Інформант: Ольга Дудник, 1939 р. н.

Експлоратор: Тетяна Бобер

Записано 24 грудня 2018 р.

Як Ви варите борщ?

Я вар'у борщ' // зара́з квасо́лу звар'у // квасо́лу / карто́пл'у / капу́сту вкине"ш // і вариш собі // вариш / вариш // м'ясо // м'ясо мо́на саме зварит' // тоді́ в'ін ўкус'н'іши // нава́р бу́де" ж із його́ // м'ясо тоді́ звариш у йу́с'ц'і / і все туди ўложиш // і вари / пока́ попробуйиш / ч'і все // ну квасо́ла до́вго то́же вариц':а // ну з квасо́лоу до́бр'іши борщ' // а тоді́ туди́ вже кида́й тама́т / а н'і / то со́ус п'іджариш та вкиниш тоді́ // цибу́л'ки / ото́ таке́ нако́лотиш // йа борщ' із хл'ібом йім / б'іл'ш н'іч'ого́ // л'уди́ йе́ ї сме"тану / йе́ сало́ накіда́ють' с'в'і́же / на́р'і́же та́ ї йіс'т' // а дру́гий ка́же / йа борщ' йім із са́лом / а йак сала́ не"ма́ / то йа борщ' не" йісти́му // ка́жде" по-сво́йиму // т'іки́ йак борщ' ва́риш / то вари / шо́б в те́бе в'ін був го́товий / ни до́лива́й // бо йакшо́ ти дол':єш / йес'т' до́лива́ють' кип'я́ч'о́у водо́у / то ўкус пот'і́р'а борщ' // йаки́ ни йе́ в'ін у те́бе" / не" до́лива́й // йа борщ' д'уже" до́брій ва́рила / те"пе́р то́ вже в ме́не" не" полу́ч'а́йц':а / бо́ ї ру́ки не" туди́ сто́ять' //

Який секрет смачного борщу?

Ну то йа то́б'і кажу́ не" до́лива́т' // з сви́нинойу на́йдо́бр'іши // ну а йа з ку́р'атинойу ва́р'у // йак га́рно п'ідсма́жиш / то д'уже до́брій // бу́де" чи́рво́ній борщ' / йак ул':єш та́ма́ту / чи́рвоне́н'кого бу́раку́ і са́харний мо́на кри́хотку кінут' / тоді́ бу́де" на сма́к укун'іши // йа зи́леного́ ни ва́рила́ ї ни л'убл'у́ // кра́пиви́ накіда́йте та́ ї йі́жте" са́м'і його́ //

А хто Вас навчив варити борщ?

Ме"не́ т'о́тка // т'о́тка // мо́йе́й ма́те"р'і́ р'і́дна се"стра́ // бу́ло звар'у / та́ при́їдут' до́ ме́не та́ ї ка́жут' / ти та́ки в т'і́тку вдала́с'а / бо борщ' до́брій //

с. Підставки Золотоніського району

Інформант: Олександра Демченко, 1938 р. н.

Експлоратор: Ірина Пустовіт

Записано 23 грудня 2018 р.

Як часто борщ варили раніше?

Ран'ши воно Іроч'ка борщч' вари́ли / ка́жний ден' / то́го шо се́мйї бу́ли / холо́д'іл'ник'ів оц'і́х ни бу́ло // його́ ж ни звари́ш / та́к йак за́раз на ти́ждин' / ран'ши борщч' // і бу́ло ж у ка́ждого симй́а / ха́й у ко́го тро́хи ме́нша ну вс'о равно́ / там тро́йа д'іте́й / йі́х дво́йе та вже і пй́ати́ро / а йак оце́ в нас бу́ло ш'іс'т' / д'іте́й / та дво́йе то́ вже во́с'ми́ро / а тоді́ ми ше́ і ба́бу бу́ли забра́ли / ма́терину ма́т'ір / то́ вже ж //

А в чому варили борщ?

Вари́ли борщч' у горщч'е́ч'ках / горшкі́ так'і бу́ли / і ото́ бу́ло в горщч'е́ч'ках гли́н'ани́х // тоді́ ж воно́ і горшкі́ / і ц'і́ бу́ли / глеч'і́ки // ран'ши воно́ і то́й / і мо́локо ди́ржали́ у глеч'і́ках // це́ ж кро́пу дес' за́крила́ в ба́ноч'ку́ і ни зна́йу де / то́ йа шч'о́ / оце́ кро́пу / зе́рна / і ти зна́йиш / йа́ так йак хто́ йіс'т' при́дупри́ждайу́ / ка́у ни ди́в'іц':а́ шо там шо́с' пла́ва то́ кро́пок / а воно́ ж та́кі́ запа́х да́йе́ / оце́ зе́рнич'ко́ / шо́ пр'а́мо хто́ізна-йа́кі́й запа́х / а йа́ кр'і́п та́ л'убл'у́ // то́ це́ вже ж / а се́й год і не насо́б'іра́ла // на борщч' л'і́тн'ого вре́мйа то́ робі́ли ква́сі / ро́бимо ква́с / хл'і́б / хл'і́б / воно́ ж тоді́ і пі́кли хл'і́б ус'а́кі́ жи пі́кли / то́ в'ін бу́ло із жи́тн'ого хл'і́ба / це́й хл'і́б / посу́шим на́ч'е́ ж ц'і́ ж су́хар'і́ / і ото́ л'і́тн'ого вре́мйа із то́го //

Квасу.

Н'і // ди́ви́ / та́ йак жи́ йа ка́зала́ //

З житнього хліба робили кваси.

Ну воно́ х'і́ба та́кі йа́ його́ ква́сом назива́ла? //

А да. Сировець?

Да / та́кі ж йа́ сирове́ц' на́ч'і ка́зала́ / ... сирове́ц' воно́ назива́в'с'а // бо воно́ до́бри́й в'ін сирове́ц' / йа́ ото́ йак укі́ну шч'е́ саха́рц'у́ і пйу́ його́ так бу́ло //

А як ви ж його робили?

Ну йак / ну води нал':еш і воно укіса / хл'іб же то в'ін
кислен'кий же //

Води, сухарів туди оцих житніх...

Да / і ото така кострул'а була в нас ч'імала / ну можи
ї в'ідерна //

І куди його? Десь ставите...

Ну / дес' / ну йак воно / ну в погриб обич'но / на
сх'ідц'ах абощ'о / ни ч'істо туди а так / шоб трощки ж у
холодн'ішому нач'е в'ін стояв // то йа ше його і тут було
робила його трохи / а тоді вже н'і // а тоді це ж шч'е ше
ж давн'і // а тоді на_з'іму / ото так'і диривіан'і боц'кі
здоров'і / і ото накладаймо оц'іх жи ч'ірвон'іх бур'ак'ів /
і добавл'айім туди ше і сахарн'іх / ран'ши оц'іх жи
кормосахарн'іх б'іл'іх ни було а обич'но / сахарн'і б'іл'і /
тожи / і оц'е робимо ц'ей квас на_з'іму / в'ін йак укисни /
так п'ї і хоч'іц':а / ото йак веч'ір / у погриб / це йа йак
закон л'убила у погриб лазит' / йа ни знайу ч'ї йа така
б'ідова була змалку / шо йак подумайу нач'ї скр'із' було
йа / пол'ізла / у кострулич'ку сировц'у ц'ого / налила /
кау сировц'у / квасу налила / бур'ач'ка вкинула там ск'іко
треба / бо йа вже ж знайу ск'іко / йак варит' боршч' / і
тоді ото мати в печ'ї варит' боршч' / так'і ж горшкі ж
ус'ак'і були / ран'ши ж воно ше було оц'і / ої йа забула
йак воно на йіх називайут' / було дажи возат' / п'ідводойу
по силу возат' і ото ж було купл'айим / бо воно ж таке
ни биз того шоб / або і вигоре уже другий раз / і ото так
варили боршч'і ц'і // то ц'ей жи ж боршч' йак у пич'ї вариш
то в'ін жи / ти ж його ни будиш т'агат' с'уди та туди / а
все його вкидайиш / мн'асце туди / картопил'ку туди ото
х'іба пит':агниш та уже там поки приладнайиш ше шос'
ч'ї квас там ч'ї / кау квас / ч'ї капустину / ото пит':агниш
та ото те вкиниш / зажарку зробив же укинув / і в'ін у
пич'ї ж / уже можиш далєко його і ни сунут' / в'ін жи ж
йак умл'ійі / так оц'е ми було другий раз йак балакаймо
кажу / йак хоч'іц':а боршч'у с печ'ї / а Пушкарева каже / а

йа ка́же / во́на ж та́кі ше з д'ї́дом ос'о ж ск'ї́ко жи́ла / ка́же
йа бу́ло по́декуди та́ї звар'у́ / бо борщ' с п'є́ч'і в'ї́н ду́жи
до́брії / ду́жи до́брії //

Шо як різали? Як зажарку робили?

Зажарку так йак оце́ ж і обич'но / ро́бимо ми //

А на чому жарили? Окремо ж була сковорода якась?

Сковорода́ ж окре́мо / шо ц'у́ ж зажарку іж:а́риш /
воно́ ж та́кі ц'і́ ж свин'і́ диржали́ то там / тро́шки
сал'ца́ скрі́шиш ч'і́ смал'ц'ів так ба́гато ж ни ро́били /
це так / ото́ч'їни / та зд'ї́р там / так і зд'ї́р його́ ни все́ї
на це́ї сма́лиц' пириробл'али́ бо / воно́ ж / ну ран'ши́ ну /
б'ї́днос'т' бу́ла одн'ї́м сло́вом та́ї го́д'ї / здо́ром шма́то́ч'ок
це́ї пома́жимо та́ зд'ї́мо коли́ кому́ схоч'ї́ц':а //

А що за оточини? Це що таке?

Ну / з кишо́к об'ї́райиц':а / теп'є́р жи́ його́ бу́ло вики-
да́йут' л'у́ди //

Ми тоже збираєм.

Збира́єте? Ото́ воно́ ото́ч'їни́ назива́йиц':а / і ото́
та́кич'ки бу́ло це́ї борщ' ва́риц':а / а ото́ зара́зом йа́ ж
кау́ там / мн'асце́ / а йак'є́ ж те мн'асце́ Ї́ра бу́ло / це́ ж те
мн'асце́ / йак в́же коли́ це зар'ї́жец':а те порос'а́тко / то
ск'ї́ко ж то́го мн'ас'ц'а́ / а пти́ц'ї / д'є́ржиц':а не так жи́ йак /
оце́́ зара́з д'є́ржиц':а / шо р'ї́жут' та́ї закрива́йут' ше́ його́ /
а так / потро́ху вс'ого́ / бо ни бу́ло ч'ї́м годуват' / шо́ ж ми
заробл'али́ / по дв'ї́ст'ї гра́м на трудоде́н' дас'т' / трудо́дн'ї́
ж / по дв'ї́ст'ї гра́м на трудоде́н' / то́ його́ ж годуват' нима́
ч'ї́м / то́ це там йак курч'а́тко йак'є́с' ви́росте / шо́ укї́ниш
його́ / зар'ї́жиц':а / та́ там укї́ниц':а тро́хи / то́ це́ ж воно́
р'ї́дко та́ке / бу́ло //

А як картоплю різали? Великими кусками?

Н'ї́ / обнаков'є́н':їми́ / др'ї́бн'є́н'ко так / др'ї́бн'є́н'ко
р'ї́зали //

А буряк? Соломкою?

Соло́мкою́ / бур'а́к соло́мкою́ / ч'ї́ воно́ то́д'ї́ ц'ї́х
тиртушо́к мо ни бу́ло ч'ї́ йа́ в́же ни зна́йу йак воно́ бу́ло /
ну бу́ло р'ї́жимо //

А моркву?

Тожи / так ти знайіш шо ран'ши й'акоc' моркви ни дужи і вживали / ми оц'е коліc' із Пушкаревоу балакали / шо кажи / ран'ши ж кажи оц'е / ц'ійейі і моркви ни дуже вживали / тепер нач'і биз нейі н'ід'е ни можна / а тод'і ж каже так'е і биз нейі варили і тожи і добре було / то ото ж воно коли там уж'е мо шо і було то воно р'ізалос'а все / все р'ізалос'а //

А капусту?

Капусту? Капусту тожи ж кришили / капусту кришили / ну воно ж йак воно було / шо ран'ши ч'і воно можи йійі мало мо було / та шоб вона ни пропадала / ч'і йак воно / шо було ж тожи ж у д'іжках клад'ец'а ц'а капуста //

Квашена вже, да?

Да / то так'е / поки ж відно йе та то уж'е ж кришиц'а та / а тод'і із т'ійейі / та кидалас'а квашина бо / шо ж са́ми швидше йісти / йак с'емн'і // картопл'і / йако́йі ни звари ч'і в мунд'ерках / ч'і буд'-йако́йі / капусти вит'аг / г'ірок скришив туди до капусти / цибулінку / намаст'ів та йак'е ж добри / йак'е ж воно добри т'іки / то ото ж було д'іжки ц'і в погриб'і сто́йат' / і квасу і капусти / г'ірками капуста пириклядина / а боч'ка така сто́йіт' ц'ого квасу / шо хт'озна / на ц'ілу з'іму //

А затирали борщ?

Н'і / йа ни знайу ми ни затирали / а йак це воно називайиц'а затира́т'? //

Ну я знаю, шось там салом, коли затірку таку роблять: сало розтовчують і тоді в борщ. А ви просто на салі жарили зажарку, засмажку?

Да да / ото так др'ібнен'ко ж було покришиц'а / і ото там туди ж / ол'іа ше / це його там грамінка то́е скришиц'а / бо його ж / а мо воно б'іл'ш'іc'т' на ол'ійі було / воно мо б'іл'ш'іc'т' і на ол'ійі було / а ото так / ото так'е отак'е все //

А була якась, може, кому першому борщ сипали? Чи хто перший з мискою підбіжить?

Іроч'ка [плаче. – І. П.] // п'їл такий у нас оцє був / оцє д мене
і / до дверей до от'їх / йакшо ни довшїї / а мо ше і довшїї /
од печ'ї і до прич'їлкової с'т'їні / оцє ж та хата стойїт' жи ж
там ото коло Ступац'ких / а п'їч' жи отак стойїла [показує. –
І. П.] / йак оцє йа сижу / оцє так п'їч' / а оцєї п'їл оцє от:ако /
оцє маїти понасипала / на полу поставл'ала / а ми отак ус'ї на
кол'їнц'ах / на кол'їнц'ах оцє кружка // ото так ми було йїмо /
ни коло стоу / а на полу // а тод'ї вже ж конєшно йак дал'ї
уже ж кає пошло / то тод'ї вже ж воно трохї инач'є стало а
то / а то ран'ши ото так було //

*А зараз. Ну, ясно, що зараз вже не в печі, трохи більше
всього і все по черзі. От Ви зараз як борщ варите?*

Ну йак йа оцє зараз вар'у / вкїнула мн'асо / і / налила
ж / воно / йакос' так шо вскорости поч'ало і кипїт' / йа
скорєн'ко бур'ач'ок пор'їзала / сахарнїї / і вкїнула / а
картопл'у с'одн'ї трохки ран'ши йа йїї на тої / нач'їстила /
а то ше ж поки картопл'у поч'їшч'у / так йа с'одн'ї так /
ни становїла / а с'їла та поч'їстила / нач'їстила картопл'ї
та помила / бур'ач'ок столовій цєї обч'їстила / оцє нач'ї
це попрї... і цибулінку бч'їстила / а тод'ї ото борщч'
цєї поставила / мн'асцє цє вкїнула / воно варїц':а / а йа
соб'ї жи / воно варїц':а то йа ж картопл'ї ше ни криш'у / а
капустїну зр'їзала / зр'їзала цєї цибуліни / бо йа йак вар'у
борщч' то йа ше і сїру цибул'у кїдайу / йа цибул'ї ч'їмало
кїдайу / одна цибуліна їде на жарку а дна їде так з
капустойу / і оцє / Іра / їди ж откл'уч'ї борщч' / Боже м'її //

Та він же ж там потрошку кипить.

Ої хто його зна / йак жи йа за... / йа ж думала шо
трошич'ки таї усє //

Всьо, одключила. Я накрию його, щоб упрївав.

Хаї одкрїтїї Іра б'удє / бо мен'ї ж треба щоб тої / щоб
тод'ї ж в'їн до вєч'ора щч'ах щоб йа ж його сховала //

Ну-ну, та шо, почистили Ви оцє все

То // то йа ото ж так / мн'асцє вкїнула / воно кипїт' /
а йа ту ж скришїла бур'ач'ок тої / укїнула / воно кипїт' /
а йа даваї капустїнку / скришїла / на дошч'їц'ї:ї лижїт'
це / тод'ї даваї думайу / ше і тої жи ж і цибулінку

скришу́ / скриші́ла і цибулі́нку / одну́ до цибу́лки ч'ї до
капу́сточ'ки / а дру́гу пр'амо на тої́ / на / сковор'їдоч'ку / а
це поте́рла / моркву́ і бур'ач'ок столо́вий це йа тру / і тоді́
ото́ йа пирижа́р'уйу //

Буряк жарите, да?

Жар'у / ни зна́йу хто йак / йе мо і ни кида́йут' л'уди /
а йе мо хтої́зна-йак / а йа ото́ пирижа́р'уйу / ч'ого́с' мин'ї
так / а йа ни зна́йу / і в'ін тоді́ таки́й ч'їрвоні́-ч'їрвоні́ /
і в'ін пирижа́риц'а / зажа́рка ото́ ше ж кину́ і того́ ж / то
зажа́рка тоді́ ж ч'їрво́на / і в'ін ч'їрво́ний / то ото́ ж уже́
йак капу́стину кида́йу то тоді́ ж ото́ кину́ла і і лаврові́
листо́к / посолі́ла / та ото́ с капу́стойу по́ки кипі́т'
тро́хи / а тоді́ ото́ / зажа́рка жа́рина / і зажа́рку туди́ /
і з зажа́ркою́ йа вже ни́довго / кипне́ тро́хи / це до́вго
кип'їло шо мо́жи і бл'єдні́ там став //

Не-не, нормальний.

Нормал'ни́й? ото́ так типе́р йа вар'у́ / а хтої́зна хто йак
ше ва́рит' //

*А у літній час ото як вари́ли, не кидали помідорів
там? За́раз же тома́тну па́сту кида́ють, а тоді́?*

Ну за́раз жи тома́тна па́ста / та те / тома́т жи цеї́
зроби́ниї / а л'їтн'ого вре́мйа то йа / помидо́р други́й раз /
св'їжи́й на терту́шку потру́ / а други́й раз / ос' таке́ там / йе
в ха́т'ї та йак'їс' нач'е др'їбн'ї́ / то йа йїх тоді́ туди́ / а тоді́
позло́вл'уйу́ та подавл'у́ / та ото́ так тоді́ / а то так ото́
св'їж'їм ото́ потру́-потру́ / та тоді́ ото́ так висипа́йу / то
воно́ ж помидо́р нач'ї ж і на тої́ / ну дл'а кисло́ти //

с. Сушки Канівського району
Інформант: Марія Ухо, 1928 р. н.
Експлоратор: Наталія Макій
Записано у 2013 р.

Ну перш'і боршч' вари́ли / ка́ша ну це йак зако́н
боршч' ка́ша / бу́ла така товка́чичка і / і там зато́ўкували /
боршч' зато́ўкували там са́ло / цибу́л'і накі́дають' / ну
шоб добр'іша бу́ла стра́ва //

м. Шпола Шполянського району
Інформанти: Ніна Тищенко, 1943 р. н.,
Микола Тищенко, 1942 р. н.
Експлоратор: Тетяна Тищенко
Записано 22 лютого 2019 р.

Розкажіть, будь ласка, як ви традиційно варите борщ?

Н. Т. Традиці́йно йа вар'у́ борщ так // йакшо́ йе кусо́к мйáса / бе^нру́ мйáсо прова́р'у́йу / воно́ прокип'іло хвили́н пйат' / злива́йу во́ду / налива́йу чісто́їи води́ / мйáсо проми́ла / налива́йу чісто́йу водо́йу / ста́ўл'айу на вогón' / воно́ ва́риц':а / по́т'ім добаўл'áйу туди́ картóшку // бур'ачо́к столо́вій / бур'ачо́к ма́йе бут' бур'áчка така́ //

А який це? Червоний?

Н. Т. В'ін р'абі́ї / р'абі́ї бур'ачо́к тру на кру́пну т'óрку / це ўсе п'іджа́р'у́йу на ол'і́ї // п'іджа́рила // мйáсо кипі́т' / картóшка кипі́т' / йа тод'і́ висипа́йу туди́ ц'у п'іджа́рку / бур'ачо́к із мо́рквою́ висипала́ // ўсе кипі́т' / квасо́л'у туди́ добаўл'áйу // квасо́л'у туди́ добаўл'áйу //

А квасоля це вже зварена?

Н. Т. квасо́л'у / значі́т' / мо́жна замочи́ти ізвéчора / шоб вона́ набубн'áв'іла / і тод'і́ вона́ бистр'іше розва́р'у́йец:а // йі́ї мо́жна ўки́нут' з мйáсом / шоб вона́ розвари́лася // по́т'ім ўсе це кипі́т' // попрóбувала / йакшо́ картóшка гото́ва / мйáсо гото́ве / капу́стку / кришу́ капу́сту // йа кришу́ капу́сту не^н сил'но м'ёлко́ і не^н сил'но то́ўсто / серéдн'о так // капу́сту кйда́йу // ўсе це звари́лос'а // листóчок лавро́вій // посоли́ла по ўкúсу // тод'і́ робл'у́ п'іджа́рку // значі́т' / би^нру́ тамáтний сок // па́сту / тамáтну па́сту //

То сок чи пасту?

Н. Т. Не́ / тамáтну па́сту / мо́жна і помидóри потéрти на тирту́ше^нчку / помидóри / ну там ка́шка йе / а йак у па́с'т'і / то нимáйе ш ка́шки / п'іджа́рила // п'іджа́ру́йу / йакшо́ йа запраўла́йу ол'і́йейу / а йакшо́ на жиров'і / на смáлц'у //

А це не жирний борщ – і м'ясо, і смалець? Чи м'ясо і олія?

Н. Т. Значит' / йакшо на ол'її / то крашче на ол'її / це лѣкше на жилудок / п'їджарила / таматну пасту / і тод'ї висипайу йїї / пот'ім йа бе"ру / вит'агуу картóпл'у окрѣмо ў тар'їлочку / і тоўчў йїї лóжкойу там чи вилкойу / шоб буў тод'ї / получаїц':а боршч крут'їшиї / навáристїї / бо йакшо картóпл'ї не" роз'їмїят' / то получаїц':а йўшка р'їдкá / а йакшо картóпе"л'ку роз'їмїят' то густ'їша / і тод'ї ўсе це висипала тудá / і попрóбувала на шчот кислоти / йакшо л'ўбиш кислѣн'киї / кїдаїу ч'ут'-ч'ут' л'їмóн:ойї кислоти / на к'їнчик нóжика / лаврóвиї листóчок / йе ў тебе кр'їп сўшаниї / йе пе"трўшка / мóжиш пе"трўшку / а л'їтом? // л'їтом / пожалуста / зѣле"н'ї багáто / ну пе"трўшку / кр'їп / в осноўнóму кр'їп / бо в'їн даїѣ зáпах / зѣле"н' / цибул'а // з крóпу мóжна зóнт'їка / то дўже бўде ўкўснїї борш чи суп / бо зóнт'їк / там óт'ї ш кáшки с крóпу пахўч'ї / а так / то йа рву листóчки / с крóпу листóчки наривáїу / с пе"трўшки / с цибул'ї п'їрїа / і це ўсе / йак уже боршч заправїла гет' ўсе / тод'ї ўкїдаїу ц'у зѣле"н' / і ўс'о ї закрїла / і менѣ мáма так учїла / і йа так кажў / ч'ут'-ч'ут' йак уже боршч готóвиї і ўкїнула оц'у ўс'у пе"трўшку / кр'їп / оцѣ ўсе / отакó пўчечку муки / муки / і по кастрўл'ц'ї ц'у мукў посїпала / і закрит' крїшкойу // мука придаїѣ аромáт і ап'їг'їт / і боршч сил'но дóбриї / в'їн тод'ї стáїѣ дўже аромáтнїї / і припрáва йе / і трóшки ше ї ц'óго // цѣї боршч називáїец':а украин'с'киї // боршч без мїáса п'їснїї / а з мїáсом / боршч з мїáсом / а п'їснїї то ше вáримо з рїбойу //

А на Святий вечір який варимо борщ?

М. Т. П'їснїї // вопшѣ-то / йак на цѣї / на кол'áдку вáрим / ну на С'в'атїї вѣч'їр / то вáрим же п'їснїї / запраўл'áїємо к'їл'кóїу / ну рїбойу мóжна / з рїбойу вонó тої / а с к'їл'кóїу / потомў шо кил'кá / консѣрва / вонó готóве // ну кїдаїѣм йак // вáрим картóпл'у // зварїлас' ўрóд'ї ж картóпл'а / зварїлас' / а тод'ї ш кїдаїємо / потомў шо це ш провáр'ане / а квасóл'у так же сáмо кїдаїѣм / йакшо вонá сирá / то замóчуйѣм однѣ / йакшо консервóвана / то кїдаїѣм п'їз'н'їше / да / і на ц'óму кóнчано // зварїли /

ужé коли в'ін зваріу́с'а / кидайем капúсту / капúс'т'і ск'іки на́да варіц'а / там ра́птом п'ят філін / да / кинули капúсту / п'іс'л'а капúсти приготóвиу зажáрку / на ол'ійі / йакшо́ ма́ло тéйі па́сти [з риби. – Т. Т.] мо́жна п'ідкíнут' шче па́сти / шоб буу́ че"рвонéн'киї боршч / а припра́ва / йак обíчно / листóчок і кр'іп //

Я пам'ятаю не тільки з кількою борщ на Святий вечір.

М. Т. На Св'атій вéч'ір / шóстого на Веч'еру / п'існій боршч з гру́шами // озвар приготóвили і ў боршч кидали гру́ш'і дл'а придáн'йа аромáту / да // ну йа зна́ю // у нас на Сумшчин'і вари́ли / да //

Ну це з твого дитинства, а я в Шполі пам'ятаю.

М. Т. І ў Шпóл'і ба́ба вари́ла / гру́ш'і ж булі / гру́ш'і ж треба́ ж не" оц'і бéра / бо бéра / не" висúшиш же бéру / так йак на́да / а цеї / л'імóнки / корóче / тве"рд'і порóди / так? / у п'іч'і / чи там / йак ка́же / у духóўц'і сушит' / а йак на со́нц'і / то вонó не" те / мо́жна ї на со́нц'і / ну так йак на́да гру́шу сушит' / то не"ма́ пого́ди // боршч п'існій сугúбо на Св'атій вéч'ір / шóстого на Р'іздво́ / на Св'атій вéч'ір / то це мо́жна кíдат' / йак ка́же / чи тої іслíви т'і су́шан'і і боршч п'існій бе"з мйáса / і п'існій в'ін тод'і зажáр'уйец'а ол'ійейу / на ол'ійі цибу́л'ка п'іджáр'уйец'а так дл'а ўкúсу / а йакшо́ ўже такії [борщ не в піст. – Т. Т.] / то са́ло //

Н. Т. Ра́н'ше затира́ли боршч пшонóм / ра́н'ше вари́ли боршч то́же так / бе"з мйáса / йак йе мйáсо / то з мйáсом / карто́пе"л'ка / квасóл'ка / бур'ачóк / мóрква / затира́ли пшонóм / робіли зажáрку на ол'ійі / цибу́л'ка / і кидали пшонá ў мак'ти"рку і с'ідали ростира́ли мако́гоном і туди токма́чили карто́пел'ку / йакú вит'áгували з боршчú і це ўсе запра́л'али // листóчок і буу́ дúже ўкúсній боршч // йа по́мн'у / йак йа молодóйу бу́ла / йак ма́ти вари́ла боршч / то заўжди́ затира́ла пшонóм / йакшо́ не" затéрти боршч / то кажúт' / шо то не" боршч / в'ін буу́ р'ідкиї // р'ідкиї / ну в'ідр'ізн'ау́с'а // пшонó тéрли сирé / столóва лóж"ка / ну смотр'á ск'іл'ки вари́ли боршчú / столóва лóж"ка пшонá і туди висипáли ту цибу́л'ку / шо прижа́рилас'а на ол'іц'і /

у мак'ітирку / ростёрли с пшонóm / туді ў мак'ітирку доставáли картóпл'і з боршчú і мн'áли йійі макогóном у мак'ітирц'і і вíлили ў боршч / вíмили тим боршчём мак'ітирку // вíлили / боршч готóвй //

А навесні який борщ варили?

Н. Т. Зе"лєні борщ / вар'ú так // спочáтку проварíла мйáсо і вíлила ту вóду // мйáсо провáруйец':а л'убє / йакє йє / шоб вíшла гáдос'т' // начистила картóшку тудí // мóжна клáсти бур'ák / але боршчовй / не" чирвóний / мóркву / цибу́л'у п'іджáрит' на ол'ійі / два зварит' йáйц'а укрутú / курин':і пиши / бо ше напишиш гиндичн'і / ўсе ўже зварíлос' / йáйц'а подавít' вíлкою і ўкíнут' у боршч / посолíти / пóт'ім кíдаємо зєли"н' / мóжна кропивú / ўсе мóжна / пе"трúшку / квасóк // абó кропивá / абó квасóк // п'ірйа молодє цибу́л'і // йакшó мáло кислотí / добаўл'áємо л'імóн:ойі кислотí по ўкúсу / мóже / ч'ут'-ч'ут' на к'інчику нóжика // мóжна трóхи помн'át' картóпл'у // мóжна додавát' у тар'íлку лóжку сме"тáни / йак і ў че"рвóний //

Говірки середньонаддніпрянсько-
подільського порубіжжя

Київська область

с. Лук'янівка Таращанського району
Інформант: Фросина Сліпченко, 1931 р. н.
Експлоратор: Ганна Мартинова
Записано у 2000 р.

Коўганка та / дириўйяніи тої тоўкáč / так на його казáli // сала туди кришат' / ше особливо йак мйакé абó з'д'ір / цибу́л'у сиру́ кришат' // потоўчўт' його / потоўчўт' / пшонá туди добаўл'ат' / вонó крáшче стоўчéц':а / і ўже кйдайт' у боршч // боршч запраўл'аний / а типёр жáрат' биз к'ін'ц'á / то пич'інкí ни траўл'ат'/ ну йа ни жару / йа вс'ігда цибу́лінку покришў / сала так у мене йе пе"ре"топл'ане / ўкину ў боршч //

Бураки булі / з т'іх бурак'іў робили квас / тод'і баби на його казáli боршч / бураки обчишчáli / вони ў д'їжц'і у хát'і ўгравáлис'а ц'і бураки / так називáйе"ц':а / брод пе"ре"хóдили / ўкисáli / потóm же ц'і бураки пе"ре"кладáli ў дрўту посўдину / винóсили у л'ох у д'їжку / туди ж його зливáli / тут кружкáми вонó прикрито булó / мáрл'іе"йу / ўсим / шоб туди ни попáло н'ічóго / і звéрху накривáлас'а д'їжка // і с'к'іки вáрит' боршч мáти і с'к'іки кáждого д'н'а / тре їти по тої квас уно́сит' / і брат' тогó бурачкá і квáсу // вáрат' боршч / і в'ін нипогáніи / йа дáже" хоч і ў бáнках його робила тої боршч / називáйе"ц':а цеї квас //

Черкаська область

с. Молодецьке Маньківського району

Інформанти: Таїсія Романчук, 1945 р. н.;

Надія Кислюк, 1950 р. н.

Експлоратор: Людмила Демченко,

транскрипція: Тетяна Тищенко

Записано 22 лютого 2019 р.

Розкажіть, будь ласка, як ви традиційно варите борщ?

Т. Р. Йак йа вáру борщч? // розповім // звéчора намóчуу квасóл'ку / шоб швидче зварíлас'а на дрúгий ден' / кидáйу йíйí рáзом із мйáсом / вáриц'а / гóтуу бур'ачóк квáшенíй / у нас йогó теж борщчém називáют / цеí квас // с'íчú др'íбнén'ко солóмкойу абó мóжу коли í на тэрточку потérти і ўкидáйу до квасóл'ки // пóт'ím п'íдгòтоўлáйу картóплу / моркóўку / пасте"рнакú кусóчок // йак йе питрúшка коре"нэва і пе"трúшечки кусóчок тудí / на тэрточку тру // йак повáриц'а трóхи бóрщик / ўкидáйу картóплу і овч'í // а пóт'ím с'íчú капúсту / капúсту ўкидáйу ўже аж п'íзн'íше трóхи // запраўл'áйу // смáже"нойу цибу́л'койу і трóшки мóркви на сковор'íдку / йак ужé ўсе ўкипит' // ўкидáйу тудí зéле"н'í / пе"трúшки / крóпу / ну / і часничкú др'íбнén'ко пос'íче"ного / томáтну пáсту / лóжку дв'í // квáсу / борщчú тóбто / лйу / ну і дл'а смáку / йакшчó ше не" такий / мóжу ше ўз'ати один / два квáше"н'í помидóри / борш тод'í дúже смачний //

Н. К. Йак йа вáру борщч? // ну / шоб буў смачний борщч / трéба гáрний маслáк // зварíти бул'йóн / кидáйу ц'íлкóм очишче"ний бур'áк / рáзом з маслáчкóм вáриц'а / пóт'ím // йак звáриц'а мйáсо / бур'áк // бур'áк ви́мáйу / р'íжу / р'íжу на ... солóмкойу / а пóт'ím добаўл'áйу моркóўку / пасте"рнак / пе"трúшку коре"нэву / капúсточку / картóпе"л'ку / і це вáриц'а / пóки звáрац'а ц'í овч'í / а ше / забúла сказáти / квасóл'у ше / рáзом із маслáчкóм кладú квасóл'у / йакшó вонá сухá / абó замóчана // йакшó молодá / то мóжна рáзом із цíми

ўс'іма óвочами // пёрчик болгарс'киї добаўл'айу теж /
йакшо́ йе / у / і запраўл'айу по́т'ім томáтним со́ком / і
засма́жкойу // засма́жка / цибу́лка на жи́ров'і / йаки́
йе / свин'áчому чи на ол'íйі / на ма́сличку коро́ўйачому //
і зе́ле"н' добаўл'айу пе"тру́шку / кр'іп / фénхе"л' / і ўсе /
смачно́го вам / сме"та́ни добаўл'айу / а с'іл' забу́ла / с'іл'
ужé напрук'інц'і / йак ужé боршч ма́йже гото́віі //

Говірки середньонаддніпрянсько-
волинського порубіжжя

Київська область

с. Антонів Сквирського району
Інформант: Ольга Гриша, 1922 р. н.
Експлоратор: Ганна Мартинова
Записано у 2000 р.

І це йак треба бу́ло боршч варі́т' / п'ішли́ тим
куу́шином / тим чи́рпаком достáли / і ц'у капу́сту
криши́ли / і ц'ого бурачка́ криши́ли / а от за мо́ркву / час'
вона мабу́т' / то́жи ни зра́зу бу́ла поши́рина ц'а мо́рква /
мин'і от ка́жиц'а / шо йа йі́йі ни по́мн'у / а от бурака́ / і
квасо́л'а / і це таки́й боршч вари́ли / і в'ін був уку́сн'ішиї́ /
чим типе́р із цим тамáтом / йа ча́сто бува́йе да́же сама́
соб'ї од се́бе^н та биру́ робл'у́ / та йак в'ін укисне́ / то йа
його́ і так ви́пйу / ни вару́ боршч / таки́й ўкусно́вєн:ий́ / шо
ни мо́жна сказа́ти //

с. Торчиця Ставищенського району

Інформант: Олександра Авдеєва, 1913 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Ква́шиниї бара́к / кри́ш'ат' тої бара́к на таку ну ноже́м
кри́ш'ат' / типе́р те́рткойу / а тод'і і те́йї і те́ртки ни було́ /
кри́ш'ат' / о / і карто́пл'у і мн'а́со ло́жат' / і це ўсе ло́жат'
ра́зом / капу́сту пра́вда н'е / бараки́ і мн'а́со / і карто́пл'у
ло́жат' ра́зом / а пото́м капу́сту / а тод'і помидо́ри кла́ли /
ў те / вони́ закипл'а́т' там / а тод'і виіма́йут' і росте́рли /
проц'іди́ли то́же / ц'і́д'ат' на те така́ те́рточ'ка // отаки́
кру́глєн'ке було́ / проц'і́джуйут' тудá / кида́йут' листо́ч'ка /
пе́рц'у // пе́риц' ростира́йут' / о / а йак ѝе таки́ / то таки́ /
і / таки́ боршч' ва́рат' / квасо́л'ку кида́йут' зра́зу / ч'а́сом
прива́руйут' ма́ма / а пото́м у́же ўки́нут' / з квасо́л'койу /
боршч' дуже́ харо́шиї / типе́р його́ ни ва́рат' тако́го //

Полтавська область

с. Тарандинці Лубенського району⁵

Інформант: Ганна Василенко, 1928 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

Боршч / вари́ли боршч / ни так йак типéр // вари́ли
в горшкáх / ч'авун'і́ў ни дўже бу́ло / а горшчóк // з у́тра
ўстайéш / це ж бур'áк / вит'ага́йиш бур'áк / половинка
бур'акá / раз / раз / раз таки́ми кусóч'ками / бур'áк /
квасóл'ку ше ж із вéчора станóвиш на прип'ічок /
крўжич'ка і там жмéн'а квасóл'ки намока́йе / а тоді́
ж с'уді́ квасóл'ку / і карто́пл'у / ну ўсе тудá / і в п'іч' /
закип'іло / зажа́риў / шо там йе // зажа́рку робіли //

А ни затовкували борщ?

Зато́ўкували / да / і отó // са́ме так зато́ўкували / да /
наск'і́лки в'ін сойідн'і́ший оцéї боршч / добр'і́шиї / оцé
йак зато́ўчиний са́лом //

⁵ Тексти, записані в селах Тарандинці, Гриньки, опубліковано у збірнику: Говірки Західної Полтавщини / Упоряд. Г. І. Мартинова. – Черкаси, 2012. – 323 с.

**Говірки середньонаддніпрянсько-
степового порубіжжя**

Кіровоградська область

с. Михайлівка Олександрівського району

Інформант: Марія Ткаліч, 1921 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2001 р.

У мак'ітру пшонó кін^ула / намóкло / с'ц'ід^іла /
рогачém розтérла / сáло туди / і лук / і розтérла / і ў боршч
залив^айу / дáжи типér замин^айу // у мак'íte"рц'і пшонцé
замоч^іла / вонó намóкло / сц'ід^іла / зомн'áла / а потóm
туд^і ж:áрила сáло і лук тудá / і пиєримн'áла / а тод'і боршч
зап^рáвила / по-стáрому йа рабóтайу / отó такé //

с. Нижчі Верещаки Олександрівського району

Інформант: Пріська Городиська, 1914 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2001 р.

Боршч і кап'усту складали / ўсе / начистит' бур'ак'іў
та наліт' водо́йу та постóйе" та укíсне таї боршч / та тоді
варим ц'ілу з'іму боршч / д'іжку такú нагáтимо / в'ідир
п'ятна́дц'ат' / бур'ак'іў начистим та ў ту д'іжку / та наліт'
водо́йу / н'ічо́го н'і солит' / н'ічо́го ж йогó / і в'ін укíсне /
і то ж ц'ілу з'іму боршч' варим з т'ійі д'іжки / кружки́ тре
мит' кан'éшно //

Говірки мішаного типу на
середньонаддніпрянській основі

Полтавська область

с. Гриньки Глобинського району

Інформанти: Анатолій Проноза, 1929 р. н.;

Марфа Проноза, 1926 р. н.

Експлоратор: Ганна Мартинова

Записано у 2000 р.

А. П. Дóброго салц'а / жóўте такé / і тоўчé / тоўчé / ну
вона́ /

М. П. А тод'і цибулі́нку туді́ //

А. П. Цибулі́ну туді́ / і з цибулі́нойу / і тої́ / і ма́ти
одвѣрниц'а / а йа в'із'му́ та ше ї укра́ду / та з':ім / шоб у
ро́т'і ... //

М. П. Ото́ тим зажа́ри //

А. П. Зажа́ри / і до́брий боршч / і йі́ли //

М. П. Бур'а́кі на боршч поква́сила / а тод'і вит'ага́йим
там половиночку чи дв'і / пор'і́жим др'ібнѣ́н'ко і це ў́же
на боршч //

Степові говірки

Донецька область

с. Времівка Великоновосілківського району

Інформант: Ніна Луценко, 1958 р. н.

Експлоратор: Наталія Клименко

Записано у 2008 р.

Готуйе^м боршч / ста^{ви}е^м бул'йон дл'а боршчá /
ки^дáйе^м туди кúроч'ку харóшу / жи^рну / вонá вáри^ц:á /
ну / йак старéнка / то доўгéн'ко / а йак молодá / то
би^стрéн'ко / добаўл'áйе^м туди картóши^ч'ку / бур'ачок
пор'íже^м краснén'киї туди / і вонó ўсе вáри^ц:á / тод'í
рóби^смо засмáжи^чку / на жи^ру на сви^н:óm / туди
добаўл'áйе^м ци^бўл'ку / томáти^к / моркóвоч'ку р'íже^м
тóже туди / і вонó жáри^ц:á / пóт'ім ки^дáйе^м йогó тóже
ш туди в цеї бул'йон / а тод'í / ўже при конц'í вáрки /
лóжи^смо туди капúсту / пор'íже^ммо / вонó проки^пит' /
оставл'áйе^ммо на те^пплéнке / і в'ін настáйуйе^мц':á ми^нут
двац':ат' / триц':ат' //

с. Гришине Покровського району
Інформант: Раїса Булавіна, 1941 р. н.
Експлоратор: Наталія Клименко
Записано у 2012 р.

Боршч зараз мо^ало^ад^ож не^н в^ар[']ат' так / йак ран[']ше / ран[']ше вари[']с[']а боршч / во^ад[']а закип[']ла / у ког[']о йе мй[']асо / ки[']д[']а[']ў мй[']акушко / і бур[']ак р[']іза[']ўс[']а со[']л[']омко[']а[']йу о[']б[']о на т[']орк[']і / т[']іл[']ки бур[']ак кв[']асо[']ви['] назі[']с[']ва[']ўс[']а / із йак[']ог[']о ро[']абили квас / а то[']д[']і вит[']аг[']али із['] кв[']асу бур[']ак / р[']ізали йог[']о со[']л[']омко[']а[']йу і ки[']д[']али одночасно із мй[']асом / во^ад[']а ки[']п[']ла / мй[']асо ки[']п[']ло / і бур[']ак ки[']п[']ів / ран[']ше то[']м[']ат т[']іл[']ки дл[']а закр[']аски ли[']лі / а в о[']сно[']в[']н[']ому ли[']лі квас / бо квас бур[']ак[']ові д[']уже по[']л[']езни['] / во[']п[']ер[']вих от да[']ўл[']ен[']іа і од ус[']ог[']о на с[']в[']іт[']і / а то[']д[']і ўже ро[']абили ўсе дал[']ше / йак по[']л[']оже[']но / заж[']арку робили / і в заж[']арку ли[']лі то[']м[']ат / шчо[']б бу[']ў боршч кр[']асни['] / а д[']ейак[']і л[']ўди не['] ро[']абили заж[']арку / а зат[']а[']ўкували у спе[']ц[']іал[']них де[']ре[']уіаніх ст[']упах ци[']б[']ул[']у із с[']алом / хто ди[']ржа[']ў в те ўр[']еміа по[']ро[']с[']атко / а по[']т[']ом ўки[']д[']али це в боршч / пот[']ім ўки[']д[']али ў боршч кап[']усту / т[']іл[']ки кв[']аше[']ну / йак[']у кв[']аси[']ли в мак[']ітрах / боршч р[']азни['] в[']ар[']ат' / с кап[']усто[']а[']йу / це зн[']ачит['] звич[']аїни['] боршч / а зе[']л[']ені['] / це окр[']емо / йог[']о м[']ожна варит['] із['] шчавл[']а / із кро[']пиви / із не[']з[']аб[']уд[']ка / така трав[']а / но заб[']уд[']ка і крап[']ива у йіх ки[']сло[']ти не[']м[']а / а ў шчавл[']у йе шч[']авел[']на ки[']сло[']т[']а / туди до[']ба[']ўл[']а[']йут' йа[']ц[']е і сми[']т[']анку / а йак із шч[']аўл[']ом / м[']ожна ўлит['] тр[']ошки мо[']л[']о[']чка['] або сме[']т[']ани / не['] то[']д[']і / ко[']лі боршч зв[']ар[']ині['] / а шчо[']б пе[']ре[']кип[']ло / во[']но ўби[']ва[']йе шч[']аве[']л[']ну ки[']сло[']т[']у / і ў л[']удини не['] б[']уде іж[']ог[']и або ки[']сл[']отно[']с[']т[']і //

с. Зоряне Мар'їнського району

Інформант: Ніна Литвиненко, 1936 р. н.

Експлоратор: Зоя Омельченко

Записано в 1996 р.

Шоб зварит' ійти / трéба ростопít' плитку // самá
крáшчa йíдá / це борщ с пампушкáми // бе"рém мн'áсо
с к'ístкойу / мийемо йогó / на грубу стáви"мо кастрýл'у
с холóдноу водóйу / тод'í кладém мн'áсо / сóле"мо /
добаўл'áйемо ци"булину та вáри"мо бул'йón // коли
заки"пит' / здви"гайе"мо на тихий вогón // коли бул'йón
зварíу"с'а / йогó ц'íд'ат' / ви"т'áгуйе"мо мн'áсо / в'íдр'íзáйе"мо
в'íд к'ístок / бул'йón стáви"ц':а на плитку / йак заки"п'íу /
кидайе"мо ў кастрýл'у пор'íзану картóшку / í ў це ж ўрém'а
р'íже"мо ўсé на зажáрку / у сковорóдку кидáйе"мо нар'íзане
сáло / коли вижари"лос' сáло / добаўл'áйе"мо ци"бýл'í /
тудí ж бур'áк пор'íзаний / мóркву / налива́йе"мо трóхи
ол'íйи / усé це трéба пе"ре"жáри"т' та залít' мóрсом // йак
зварíлас' картóшка / кладém мйáсо нар'íзане кусóчками
та ви"ли"ва́йе"мо зажáрку / пót'ím стáви"мо на пов'íл'ний
вогón / дáл'í с'íчéц':а капýста м'íлко та кидáйе"мо капýсту
у борщ / по ўкýсу сóле"мо / ки"да́йе"мо пéре"ц' / лаўрóвий
лист í в'íдсува́йе"мо йогó // борщ подайéц':а с:ме"тáнойу
í зéлен':у // до борщчý пе"че"мó пампушки ш часникóм /
м'íси"мо др'íж:е"вé т'íсто / тудí ўхóди"т' водá / др'íж'í /
с'íл' / дайém з'íтти т'íстов'í / обми"на́йе"м йогó í дайém
щче раз з'íтти / коли з'íшло другíй раз / д'íли"мо т'íсто на
шматóчки та при"да́йем хвóрму / кладe"мó на лист í там
вонí п'íдхóд'ат' / коли пампушки п'íд'íшли / стáви"мо у
духоўку í ви"п'íка́йе"мо / дл'а гóтових пампушóк рóби"ц':а
п'íдлива / рости"ра́йе"мо часник с':íл':у у стýпк'í / пót'ím
добаўл'áйе"мо тр'íшки ол'íйи / розвéде"нойí з молокóм /
ус'í ц'í памушки змáшч'уйуц':а ц'íйейу п'íдливой та
подайуц':а до стóлу на тар'íлк'í //

с. Кам'янка Добропільського району

Інформант: Тамара Ємець, 1953 р. н.

Експлоратор: Наталія Клименко

Записано у 2011 р.

Борщ'ї ж ми щ'ас вáри'мо попрóщ'ї / йа щ'ас
роскаж'у / йак ми вáри'м борщ' / а потóм роскаж'у / йак
бабушка мойá вари́ла борщ' / щ'ас йа стаў'лу во́ду / м'йу
м'áсо / лож'у у ту / у холóдну во́ду / м'áсо / во'но заки'пит' /
старáйус'а ж ни'є проз'ивáт' / шоб нáк'іп з'ібрáт' / воно ж
там п'ідн'імáйіц':а таки' нáк'іп / і нáк'іп зби'ра́йу / по'тóм
ло'ж'у / ну ск'іки там / штук ш'іс'т' карто'шин здоро́в'их /
шоб потóм йіх по'то'ўкти / шоб й'ушка ни'є бу́ла св'єтла /
шоб бу́ла гу́ста / поки'пит' / й'єс'л'ї та карто́шка ж уже
звари́лас'а / р'іжу то'д'ї кусóч'ками карто́шку / ну
карто́шка вáри'ц':а / м'áсо вáри'ц':а / стаў'лу зажа́рку / ну
щ'ас ми зажа́рку рóби'м на ол'їйї / по'тóму шо здоро́йя
ни'є по'звол'áйе / р'іжу ци'бу́л'у / тру сто'лóвїй бур'áк /
пе'ре'жа́р'уйу мо́ркву / то'д'ї ло'ж'у то'мáт і його́ жа́р'у /
шоб в'ін / ну вода́ вижари́лас' / шоб воно́ гу́ст'єнке бу́ло /
шоб бу'є крáснїй / потóм карто́шка звари́лас'а / р'іж'у
кап'у́сту // у бор'щ' кїда́йу трóхи си'рóйї ци'бу́л'ї / шоб
пáхло / о // то карто́шка звари́лас' / м'áсо звари́лос' / лож'у
кап'у́сту / ви'си'пáйу ж тої то'мáт / шо пе'режа́ри'єла /
по'со'лила ж ко'н'єшно / і ки'пит' / а по'тóм уже пе'р'ед'т
тим / йак з'н'імáт' / й'єс'л'ї л'їтом / лож'у окрóп с'в'їжїй /
да́же й'єс'л'ї с кап'у́стої / а з'імóйу р'іжу часни'ч'ок / так
др'їбн'єн'ко / дл'а за́пахá / кїда́йу у бор'щ' / оц'є ми так
вáри'мо / а щ'є л'убл'ў зи'л'єнїй бор'щ' / йа нá_з'їму сол'у
щ'ав'єл' / і окрóп сол'у / д'ўжи'є л'убл'ў зи'л'єнїй бор'щ' /
о / у н'óго то'д'ї / йак вáри'ц':а / клад'у йáйц'а / др'їбн'єн'ко
кри'ш'у тóже ж / карто́шку лож'у / щ'ав'єл' / окрóп /
зажа́роч'ку зд'єла́йу / ко'н'єшно / ци'бу́л'а і то'мáт / і
йáйц'а ж вар'у́ / а то'д'ї / хто л'ўби'є со сми'тáнкойу / ну
йа ни'є д'ўжи'є л'убл'ў со сми'тáнкой / йа вообшч'є л'убл'ў
зи'л'єнїй бор'щ' / з'їмóї і л'єтом л'убл'ў //

а йак спóмн'у / шо ба́бушка щ'є покóйна бу́ла / так

там вони шч'е лўч'е то'д'і ... / так'і ў нас бор'шч'і не^е
по'луч'айуц':а / по'тому́ шо в нас шч'ас то'ма́т у ба́нках /
а то'д'і ўсе це ква́си'ли / пом'ідо́ри у бо́ч'к'і / капу́сту
то́жи'е ж у бо́ч'к'і ква́си'ли // во'ни то'д'і бор'шч' вари́ли і
добаўл'а́ли капу́сту кі́слу / трóхи кі́слої / трóхи св'іжої /
а шч'е ро'бі́ли квас на бур'акú / сп'е'ц'іа́лно ква́сов'і
бур'акі сади́ли / розр'іза́ли йіх на ч'оти́ри ч'а́с'т'і і ў
ба́нку / і за́ли'ва́ли водо́й / і вонó отó сто́я́ло / а потóм
це́й квас ли'е́лі у то́й / у бор'шч' / а соотве́цтв'ен:о ж
р'іза́ли ква́сові́ бур'ак / ложи́ли ш у бор'шч' / ну а шч'е
затоўкува́ли старим са́лом / ми шч'ас ц'о́го не рóби'ем /
потому́ шо здоро́в'я не позвол'а́е / а то'д'і / бува́ло /
йак зва́р'ат' бор'шч' / та такі́й до́бриі / йак с'іч'ас по́мн'у //
і шч'е л'убі́ли варі́т' бор'шч' із' то́й / шч'аве́л' же ш це́й
кі́слиі / каза́ли / кі́слиі / а то́й / шо на лу́ках / ко́н'с'кіі
на н'о́го каза́ли / сти'пові́й / в'ін ра́нши'е ўс'ігда́ був / ч'і́м
це́й / св'і́й / л'убі́ли варі́т' іс' ц'о́го шч'аўл'а́ / або ішч'е́ з
молодо́йі кро́пи'ві бор'шч' вари́ли / ну ми то не ва́ри'мо
йо́го / а ра́нши'е мо́йі ба́т'кі ва́ри́ли // а шч'е ва́ри́ли
ра́нши'е ка́пус'н'ак / то́же ш кі́сла капу́ста / ту́да са́лом
зажа́р'ут' / а ми йо́го не робі́м / бо ми йо́го не йімо́ /
о / а от йа по́мн'у / йак зва́р'ут' / та ішч'е́ йак затоўч'у́т'
тим са́лом / та та́ке до́бре / а шч'ас зва́ри'ш / не' та́ке /
потому́ шо вонó ўсе шч'ас за́кріте ў ба́нках / то'д'і ж / йа
ж кажú / з бо́ч'кі йак при'несу́т' пом'ідо́ри / йак зро́бл'ут'
зажа́рку ў бор'шч' / та па́хне // ішч'е́ робі́ли і пшоно́ / йа
зна́йу то́жи'е о́це ж ка́пус'н'ак ото́й / у ту капу́сту та пшо́на
ўсі́пл'ут' / та йа ж кажú / то́го са́ла / кус'ма́р' са́ла / а шч'ас
то п'ічо́нка бо́літ' / н'із':а́ / то / вопшч'е́ / шч'ас та́ке не
л'ўбл'ут' //

с. Костянтинівка Мар'їнського району
Інформант: Ганна Кукулевська, 1935 р. н.
Експлоратор: Наталія Клименко
Записано у 2006 р.

Готували борщчі / борщ буў зиеленіи / борщ буў с
капусти / ми його називали красним // зиеленіи борщ
готуваўс'а так / коли там / йеслі були / мйасо / значіт'
клали мйасо у воду і варили бул'йон / коли мйасо ўже
зварич':а / кидали картошку / картошка покипит' /
р'ізали др'ібнён'ко шчавёл' / і клали / даже кропиву /
окропчик / пеструшку / робили зажарку на томаті /
т'іл'ки томату трощки було / шоб" видно було / шо це
в'ин же / зиеленіи борщ / не" красніи / йайічко клали /
шоб борщ буў ўкусніши / оцэ буў зиеленіи борщ //
красніи борщ варили так / спочатку намочували
квасол'у в:эчеп'і / наливали ййіи водою / трощки кидали
туда соди / дл'а того / шоб вона скор'іше розбухала /
вона ж довго вариц':а / потім / ўтром / ставимо воду /
тоже / те саме / йакшо йес'т' мйасо / кидали мйасо / а
мйаса не"маіе / без мйаса / зварич':а квасол'а / кидали /
р'ізали др'ібнён'ко картошку / кидали картошку / і коли
картошка вариц':а / ставили зажарку // зажарку робили
так / цибулку / моркóўку / красніи бур'ачóк / тоmat /
ўсе це перезжарували / шоб борщ був красівиі / а
перезжарували на ол'йіи // коли ўже картошка готова /
ми уливали туда зажарку / закипит' / кидали капусту / це
буў красніи борщ //

с. Красноподілля Добропільського району

Інформант: Олена Курочка, 1977 р. н.

Експлоратор: Дарина Полосікова

Записано у 2011 р.

Особливі́й боршч ми готу́йе̑м с кро̑п'иви / ва́риє̑м
ми йо́го так / ста́виє̑м во́ду / во̑да́ за́к'іпа́йе̑ / ки̑да́йе̑м
карто́пл'у / карто́пл'а коли зва́риє̑ц'а / пе́ре̑д цим ми
обро̑бл'а́йе̑мо ки̑п'атко́м кра́пиви / ми́йе̑м і́йі / р'і́же̑м /
ки̑да́йе̑м у́же̑ ʹ боршч / ро́биє̑мо за́смаж'ку / ци̑бу́л'у /
бу́р'а́к / морко́вку обжа́р'уйе̑мо / доба́ул'а́йе̑мо тома́т і
за́сиє̑па́йе̑м усе̑ ʹ бу́л'йо́н готóви / та́ки̑й боршч с кро̑п'иви //

м. Селидове, обласне підпорядкування

Інформант: Любов Придятько, 1942 р. н.

Експлоратор: Наталія Клименко

Записано у 2011 р.

Боршч' вари́ли / боршч' бува́йе п'існій / вода
ста́виц'а / тоді́ зак'іпа́йе / м'ясо́ не^н кі́дайец'а /
кі́дайец'а карто́шка / і квасо́л'у шч'е кі́дали / жа́риели
бур'а́к столо́вий на олі́йї / цибу́л'у зажа́р'ували / і дуже́
до́брїй боршч' буў / і тома́т добаўл'а́ли / а йаг же / тома́т
добаўл'а́ли // а ра́н'ше шч'е на́ша ба́бушка так п'існій
боршч вари́ли / ўм'істо ма́сла бу́ла консе́рва з би́чк'їў /
вона́ не^н доро́га тоді́ бу́ла / і кидали́ у боршч' / би́чкі
ў тома́тї тоді́ були́ / кідали́ / вари́ли п'існій боршч' /
зажа́р'ували олі́йейу / п'існій / капу́сту ква́ше^нну йі́ли /
хр'ін / каза́ли / хр'ін та ре́дка та капу́стка си́ре́нка /
жи́тн'е́вий поне́д'ілок //

а не^н п'існій боршч' йак ва́р'ат' / м'ясо́ ва́р'ат' /
ва́риц'а шч'е м'ясо́ / а то́д'ї кі́дайец'а карто́шка /
кидали́ е́ту / зажа́рку / зажа́рку д'е́лайу йаку́ / бур'ачо́к /
морко́ўка / цибу́ла / пе́рижа́р'уйе́м на жи́ров'ї чи
олі́йї / жи́р сви́н'ачи́ і олі́їку / л'е́м тома́т / доба́вилá
зажа́рку / добаўл'а́йе́мо тоді́ капу́сту / кі́дайе́м у боршч'
об'за́т'і́лно / заки́п'іло / проки́пит' ўсе ми́н'ут п'ят'
і ви́кл'уча́йе́мо / йа шч'е кі́дайу цибу́л'у не^н т'і́лки ў
зажа́рку / а і так / си́ру́ / оно́ до́бр'іше ўро́д'ї //

м. Шахтарськ, обласне підпорядкування
Інформант: Ніна Пономаренко, 1943 р. н.
Експлоратор: Єлизавета Пономаренко;
транскрипція: Марина Волошинова
Записано в липні 2018 р.

Варим м'ясо //

Яке?

Л'убе / йакé йе //

Скільки оно по вре́мені вариться?

Ну поки зва́рица / ва́рица / кипіт' поки зва́рица // а тоді кидаем / можна карто́шку ш'ч'е кидат' ціле́нку / а тоді тоўкті / но вона ш'ч'ас розк'іпа́йе / то йа кришу́ / вона ото́ роскипіт' і праї́д'от' // а те / ран'ше було / у́то потоўчу́ ото́ ййі / шоб йуше́чка була́ густе́нка / і ото́ж карто́шку / капу́стку пор'ізала / карто́шка зварилас'а / зажа́рку йа робл'у́ // знач'іт' шо йа / йа робл'у́ дв'і зажа́рки на борш'ч' // одну йа жа́ру іл'і с'алом / іл'і жи́ром цибу́лку пе"ре"жа́руйу / тома́т'ік / па́сточ ку́туда / пе"ре"жа́руйеца і тоді́ йа ўже кидайу́ його́ ў борш'ч' / капу́сту ш'ч'е н'і // і пото́м йа ш'ч'е одну / ма́слич'ка по́сного / оно́ красні́ше тоді́ / пе"ре"жа́рица / красні́ крас'іви́ в'ін / на по́сном масл'і л'убл'у́ зажа́рку // капу́сточ'ка пор'іже"на ў мене / моркоўка і л'убл'у́ йа окроп'ч'ік дуже́ / і / е́тот / перч'ік йа л'убл'у́ бага́то перч'іку сла́д'ін'кого кидайу́туда / і суше́ний з'імо́йу йа кидайу́ / в'ін па́хне / і св'іжи ш'ч'ас // і йа ото́ в зажа́рку ш'ч'е вкинула́ / і покип'іло / і вс'о / капу́ста шоп привари́лас' і готоў борш'ч' // сире́нку ш'ч'е цибу́лку йа кришу́ // сире́н'кої цибу́лки рас / у́ето са́ме / йак ма́сцо́ вкинула́ / так тоді́ сире́нку цибу́лку йа покришила́ / шоп же па́хло оно́ / па́хне харашо́ / і те / а тоді́ ш йак с капу́сточ'кої / ш'ч'е кришу́ / покришу́ цибу́лки / сирой́ йа кидайу́ і ўсе // і тоді́ ш'ч'е сире́нку капу́сточ'ку ч'і ту / цибу́лку покришу́ //

А зелений борщ як варять?

Вариш / зажа́рку то́жи ро́биш / пе"ре"жа́рку робл'у́ ш / тої́ / с па́сточ'кої трошки́ / опш'ч'ім шо йа /

м'асо ва́рица / зва́рило́с' те м'я́со / йа пото́м кришу́
карто́ше"чку покриши́ла / карто́ше"чку на́да туди / е́тої
само́ї / мо́жно ц'ілу / не" мо́жно / а ну́жно / бо в'ін це́й
р'ідкий борш'ч' // то на́до ц'іло́ї карто́шки покида́т' і тоді́
пото́ўкти об'іза́т'ілно / у оце́й борш'ч' на́до карто́шки
б'і́л'ше кидат' // йа оце́ карто́шки покида́ла / і ш'ч' а́ўлик йа
пригото́вила / зна́ч'іт ш'ч' а́ўлик уже́ ў ме́не пор'ізани́ //
ш'ч' а́ўлик / окро́пч'ік то́жи / пе"труши́чку кидайу́ / і /
зажа́рку уже́ йак йа ви́сипала / карто́шка ш зва́рилас'а /
мя́со // і йа тоді́ кидайу́ е́ту са́му / кидайу́ ш'ч' аве́л' уже́
опосл'а́ / з усім оти́м / у ме́не там і зажа́роч'ка // в'ін же
кисле́н'киї от ш'ч' а́ўлику бу́де / а е́та са́ме / а зажа́рка
упе"ре́д / і ото́ кину́ла / а тоді́ йа во́пш'ч'е-то майоне́з
була кидала йа ў борш'ч' н'іко́ли його́ не" кидала / йа кину́
уто́ ў борш'ч' / воно́ пе"ре"кип'іло // ми ра́н'ше ш було́
сме"танко́йу харашо́ в борш'ч' сипали //

с. Щербинівка, Торецька міська рада
Інформант: Тетяна Ковбаса, 1955 р. н.
Експлоратор: Єлизавета Рухленко;
транскрипція: Лариса Тищенко
Записано 30 липня 2018 р.

Розкажіть, як Ви готуєте борщ.

Йа л'убл'у / мойа с'імйа л'убе боршч' готівити із ... / ну / те^мл'атина чи гав'адина / так назива́йец':а чо́лоч'ка ото́ там / де ре́брушка / ото́ такé шоб жирнén'ке бу́у кусо́ч'ок хоро́шиї такії м'аса // йа значит' ну м'асо ўс'ігда́ ж на́да вимочит' / шоб воно́ постóйало / шоб ўс'а / ўсе з н'ого з'їшлó / а потóм знач' ва́риц'а ж бул'йон такії харо́шиї / нава́ристії бул'йон / об'іза́т'іл'но сн'іма́йе^мш там же ш п'інка така́ з н'ого / шоб в'ін бу́у прозра́чн'ін'киї // у́же коли́ йа ба́чу шо там м'асо готóве / йа вар'у́ боршч' з бур'акóм // берéц:а бур'ачо́к такії / ни тої шо д'ла́ в'ін'ігр'ётнії слáтки / а такії д'ла́ боршч'а́ / в'ін полóсоч'ками // ўсе йа нар'іза́йу солóмкої // краси́вен'ко / гарне́се^мн'ко // ёто́ / пор'ізала бур'ачо́к і кінула / кипіт' м'асо йа кінула в бул'йон значит' це́й бур'ак // бур'ак повари́ўс'а / потóм йа бросáйу / р'їжу цибу́л'у / таку́ харо́шу голо́ўку / вона́ ўкус прида́йе і бул'йону́ / і мо́ркву / морко́ўку здоро́вен'ку то́же / р'їжу це ўсе солóмкойу́ / от // боршч' кипит' це ўсе / о́вощ'і ці́ повари́лис'а / і йа кидáйу картóшку / ну на свої́у там кастрóул'у штук дэ́с'ат' / шоб ці́лén'ких було́ / коли вони́ звáруц'а́ / йїх так пото́ўч'эш / і воно́ шоб це д'ла́ густоті́ бул'йона́ це рóбиц'а́ // по^мтóм йа бросáйу на́чит' картóшку такú / солóмкойу́ / а р'а́дом у мéне рóбица зажа́рка // ч'ім зажа́р'уват' боршч' // ну / боршч' зажа́р'уєм ми на ол'її / мо́жно кинут' трóшки смáл'ц'у / йéс'л'і йес'т' / ну а хто не^м л'убе знач'іт' ... / ну / йа бросáйу трóшки / лóж^кку смáл'ц'у / ол'їя / і робл'у́ зажа́рку / в зажа́рку йа кидáйу цибу́л'у / мо́ркву солóмкойу́ / вона́ так трóшки п'іджа́рилас'а / і вилива́йу тудá морс / е^м-е^м-е^м / морс це / значит' / з л'їта пе^мре^мкру́чи^н'ні пом'ідóри / пéрец' там ратóнда / отаки́ туді́ / значит' / в оц'у поб'іл'ше

їа кладу мórсу / в'ін тоді красив'ішиї // зажάρка в мене зробилас'а / картóшка та потоўклáс'а / а ці кúб'іками брóсила / коли ўже вона зварилас' у мене // їа висипáйу зажάρку // зажάρка закип'їла / а в посл'эд'н'у óч'їре"д' їа кидáйу капúсту / капúсту / ну мóжно і з'эл'ен'ї тудá кїнут' / і обоўязкóво / у нас / це щч'е бáбушка готóвила такї боршч' / пéред тим їак капúсту кїдат' у нас такїї / здор називáйеца / вонó їак старé сал'цé / їогó отó с'їч'эш іс цибул'кої / і дл'а такóго настойáшч'ого украин'кого боршч'á це ну об'їзát'ел'но вонó должнó бут' // капúсту кинула / бóршч'ик закип'їў і отстаўл'áйеш / в'ін настóйуйеца / ну ї дуже харóшиї / гáрниї боршч' // а до боршч'á / бувáйе з'їмóйу позам'їтáйе / немáйе ч'ї ўрém'а сходит' за хл'їбом / бо п'ечку нáда топít' / і перéп'їч'ки ш / ўс'їгдá ми печém перéп'їч'ки / а перéп'їч'ки печ'ўца / к'їп'ач'óна водá / теплén'ка / ну там грам с'їмсót / мóже // їа кидáйу тудá дрóж':ї / п'аде"с'át грáм'їў / і лóш"ку сáхар'у / і рóбица опáра / опáра / покá їа там боршч' вар'ў / бул'їон у мене / оц'ї ж перéп'їч'ки / опáра / п'їд'їїшла / потóm їа посолїла і зам'їсила т'їсто // вїм'їсила харашó т'їсто їа // отó це т'їсто //

Кіровоградська область

с. Глодоси Новоукраїнського району

Інформант: Ніна Лисенко, 1946 р. н.

Експлоратор: Світлана Ковтюх

Записано 21 грудня 2018 р.

Як Ви варите борщ?

Борщч' // [сміється. – С. К.] ну а шо / києп'їт' м'ясо / квасол'ка / а тоді бур'ач'ок кидаю / а потім уже картопе"л'ка / а ўпос'л'ї ўже зажарка і капустка //

А з м'ясом яким Ви варите?

Їакє йє // ну / йал'ового / гоўйаже / йа ниє ўжиєвайу / а свиєніна / а то б'їл'ше" курїне" // оцє тако-о //

А які у Вас свої секрети? Чим Ваш борщ відрізняється від інших?

Не" знайу // м'її сиєноќ казаў / каже" // мамко / ў вас такі борщч' насич'иєний / усє ў йому йє / дўже добриєї // [сміється. – С. К.]

То який у Вас секрет є?

Не"ма такоќо се"крєту ў мєне начє" н'їяќого / о //

А Ви в чому варите?

Ў кастрўлах уже // колис' у п'їч'ї варїл'а / і ў тому / ў горщч'иєку ше / ше-ше приє мам'ї //

У Вас своя була піч тоді?

І зараз йє п'їч' / т'їки шо ўже вона стоїт' бе"з надобнос'т'ї // і доч'ка вїстройїл'а / ал'є" те"пєр духоўкиє ц'ї // та те"пєр усє ў духоўках // алє" ў духоўц'ї не" те / шо ў п'їч'ї //

А як мама Ваша варила в печі?

Мама ж йак варїл'а? так // бул'о / ми мал'ї сиєдиємо на прип'їчку / ноѓиє у тої / туди ж у п'їч' / шоб гр'їл'иєс'а // а мама вариєт' / борщч' тоже ж / бул'о / р'їже" тої бур'ач'ок до стоїлєка // йа дўмайу / йак вона соб'ї пал'ц'ї ниє може" пор'їзат'? стўкаїє те // і ў п'їч'ї // з однеїї сторони / один горщч'иєк із борщч'ом / другиєї с кашойу / таї так і жиєл'ї //

А мамин добріший борщ був? Чи Ваш добріший?

Кан'єшно / мами'н добр'іши'ї борщ' // йак у п'іст / бул'о / ма'ма ж вари'єт' ус'іда п'існій борщ' // бул'о оц'є / пшоно' намоч'є'но // йа ўже так не' варил'а борщ' // вар'у п'існій борщ' / там і конц'єрву к'ідайу / там і квасол'ку / ўсе // а ма'ма / то це бул'о ще такі' маког'ін ў не'ї буў / і ў мак'іте'рк'і оц'є пшоно' намоч'и'єт' / а тод'і зами'на'є / і оц'є борщ' такі' // ўс'іда такі' д'уже' добрі'є буў //

А салом затовкували чи ні? Чи тільки пшоном?

Це йак не' п'іст / то і сал'о шкварк'і // а йак п'іст / то т'іки'є пшоно' / і ол'їкою роби'єт' зажа'рку // оц'є' так варил'и'є борщ'і // а так / йак ус'і л'ўди'є //

А як Ви зажа'рку робите до борщу?

А йак зажа'рку? йакшо' / ц'і / сал'о кри'шу / бо те / бо л'ўди'є не' йід'ат' іж шквар'ками'є // а ў нас ус'і л'ўбл'ат' іж шквар'ками'є // ну йа др'ібне'се'н'ко пе'ре'кри'шуйу сал'о / пот'ім ци'бул'ку / а пот'ім мор'кву / о / і тод'і чут'-чут' і муки к'ідайу / о / і за'раз і тамати'ку / і оц'є таку зажа'рку зажа'р'уйу //

А буряк Ви прямо в кастрюлю кладете чи ще піджа'рюєте?

Не' / бува'є п'іджа'р'уйім / те / за'раз б'іл'ш п'іджа'р'уйу / а то накри'шуйу т'і год'а // ц'єй год' йа ше і не' кри'шил'а // а то пр'амо і Оксанк'і йакос' / дочк'і / накри'шил'а / бо ў не'ї робил'и'є ц'єй / бур'ач'ок тої у сал'ат // та баг'ато бур'ака' // кажу / даї / йа тоб'і накри'шу / бо йї же ж нема кол'и' // та йа йї накри'шил'а дв'і ба'нки'є // то це проки'ш:и'єї у ба'нк'і // а тод'і проми'л'а / таї к'ідайім //

А який рецепт, щоб він прокис?

А йакі'ї? сол'омкойу покри'ши'ў так / і с:іпаў / а тод'і водич'ку сол'ону роз'в'їў / зал'и'ў / таї стоїт' // проки'сне' дес' ч'ут'-ч'ут' ў ти'пл'ішому / а тод'і ўже ви'но'си'єш //

А скільки треба, щоб він прокис, тримати?

Та / д'н'їў три / таї в'ін уже і готови'єї //

І це треба у теплі тримати?

Да / у те'пл'і // а тод'і ви'но'с' на хо'лод / і мо'же'ш і м'іс'ац' ним по'л'зувац'а // а ма'ма ше бул'о оц'є роби'єт'

квасли^{ену} // те^{пер} же^ж д'їжок не^{маїе} / а р^{ан}'ше^и
чи б^{оч}'ки^е / чи д'їжки^е / ў нас каз^{ал}'и^е / д'їжки^е // то це
гол'оўку / шар пол'ожил'а капусти^е // а тоді т^{ато} сидит' /
ч'исти^т' бур'ак / і це на пол'овинки / і ви^{носіе}'т' мам'і
ў погр'іб / а мама складаїе // це пол'ожил'а / а тоді в
от'і д'іроч'ки бур'ач'ок // і це на ц'іл'у з'іму / а тоді ўже
ви^т'агуй^е та кис'л'і т'і кусоч'ки^е //

А як Ви називали цей буряк?

Ну йак / оби^кновени^ї // сиц:^еви^ї //

Кислий чи квашений?

Це^и кваше^{ни}'ї / оц^е іс капусти^е / це // з^{араз} же^и н'іхт^о з
кисл'ойи капусти^е не^и вар^и'т' / а р^{ан}'ше^и ж ус'іда з б^{оч}'ки^е /
бул'о / ма^{ма} ўже не^и могл'а добре^и ходит' / поси^л'аїе^и
їти кружки мит' / так надойдаїе^и / три^е-ч'отир'і б^{оч}'ки^е
стойт' і це^и ж тр^еба / і пл'аточ'ками^е застел'ане^и / і
кружоч'ки^е // і в од'н'їй вод'і / і ў друг'їй пе^р'е^м'ивайіш //
і ви^т'агуйіш чи^е капустинку / чи^е п'їў капустинки^е /
бур'ач'ок на боршч // кис'л'їй / бул'о / вар'ат' боршч // а
те^{пер} уже^и попр^и'ви^кал'и / і на^{че}'ї р^{ан}'ше^и ж можна ж
бул'о ту капустину пол'ожит' у погр'іб // а не^и л'ожил'и^е //
оц^е до ос^е'ни / і ўс'о // а тоді ўже т'іки^е кис'л'її //

А моркву як Ви клали в борщ?

А моркву оби^кнов^ено ж / те // йак не^и ма^кол'ї / то на
т'орточ'ку раз-раз нат^{ер}'ла і у заж^{ар}'ку // оц^еи ци^б'ул'ка /
сал'о жар^и'л'ос' / ци^б'ул'ка / а тоді моркоўка / а тоді ўже
ч'ут'-ч'ут' муки / і таматом зали^евайіш / і воно пе^р'е^к'ип'їл'о
тоді / і густий такий // йушка густа // а йак йе ўр^е'мїа / то
їа бур'ач'ок так сол'омкойу / тон^е'се^ин'ко так'їми^е / то так
тоді / бува / шо жар'у / а бува і так кїдайу ў боршч //

А Ви густий борщ варите чи не дуже?

Густий // густий ў мене^и боршч //

Щоб ложка стояла?

Та н'е / не^и стойт' // но густ^ен'ки^ї // [сміється. – С. К.]
отакого // бува^и так^е / шо нак^о'сайу / а тоді надб'їрайу ў
другу каструл'ку / бо не ўл'азит' // а з^{араз} уже^и / шо ж їа
сама // д'їти^е соб'ї вар'ат' / а їа / он^о зварил'а / та тр^е'т'ї
ден' стойт' // раз у ден' поїл'а / а то //

А Ви, як діти з Вами жили, завжди свіжий варили чи в холодильнику стояв?

У хол'од'іл'н'іку стойаў і по три д'н'і // бувал'о ўс'ак // бо у мене" йіх тройе було // йа сама // сама оцє і стройіл'ас'а / ўсе отє // тод'і ше" бул'о оцє ў нас ус'іда / тод'і ше ж і ў субо́ту д'ітиє ў шко́л'у ходил'иє // а ў не"д'іл'у то оцє ми ўсе навар'уйім / о / нап'ікайім // тод'і ж можна / і рибіє ж тейі бул'о хт́озна-ск'іл'киє / і ус'ого / і мйаса / і свойє ж воно ўсе бул'о / не так / йак зараз //

А який посуд Ваша мама використовувала, коли варила борщ?

Ну йак / ма́ма ўже виєкориєстовувал'а і каструл'і / ўже го́ршч'иєк'іў не" бул'о це / ше ми мал'і бул'и / то це / бул'и го́ршч'иєкиє / казанкі так'і / л'ўжин'і вони називал'иєс' / ч'угун'і і л'ўже"н'і ўсе"реди"н'і // то оцє ў т'іх казанка́х варил'иє / о // і ўже варили у так'іх ал'ум'ін'евієх казанка́х // йак л'ітом / то ў нас отаќо заходиєш у хату / там с'іниє називал'иєс' / а тод'і напрот'іў / хиєжина // в одну сторону хата / і ў другу / а посе"реди"н'і хиєжина називал'ас' / і там п'ічка така зробл'ана / і отож ве"рха ж / диєма́р' угору // і оцє там ус'іда ў нас такіі де"с'ати"л'ітровієі казан буў // ма́ма ўс'іда вариєт' там на п'іч'к'і йістиє // бул'о / упросиєс'а / то п'ідл'ужуйіш отамо́ йак'іс' чи г'іл'оч'ки / чи тейє / йак розр'ішайє мати // оцє так і жил'и //

А насипала ополоником? Чи як?

Опол'ониєком // опол'ониєком ўс'іда // такіі буў де"ре"ўйяниі опол'ониєк // і бул'и і л'ожкиє де"ре"ўйяні / а тод'і ўже пе"ре"ішл'и ж на ал'ум'ін'ев'і // а ціх уже не"ржав'ійок / то це ўже ми німиє пол'зуйімос' / бат'кі наш'і не" пол'зувалиєс' // бул'о / ми йілиє ў маміє // миєски бул'и отак'і гл'ин'ан'і / корич'не"в'і / розмал'ован'і // і не" насипал'и ка́жному // оцє / мо́же" / ба́т'ков'і насипат' од'єлно / а ми ўс'і ко́ло тейі // і це / йак шос' заве"демос' / ба́т'ко л'ожкойу [імітує, як батько їм, дітям, грозив ложкою. – С.К.] / моўч'киє йіжте" // то ми йіл'иє од'єлно / ўс'іда ми з однейі мискиє йіл'иє // бат'кі од'єлно / а д'ітиє од'єлно /

стол'и^к такий / не^ви^соки^є / мален'к'і скам'ейч'ки^є // і це ми посере^д хати^є / то об'іда^т / то це ўже ми //

А сметану клали в борщ?

Клал'и^є // тод'і сме^тану луче^н йіл'и^є / йаг з^араз // бо те^пер шо не^н йе / то ўсе то здаї / то на баз^ар не^сут' // бо не^ма ж за шо жит' те^пер // а ран'ше^н коро^ва у нас бул'а ц'іл'а // бо бул'о баг^ато коро^во / це шч'ит^ал'ос' по пол'овин'ц'і / удвох де^ржал'и // а то ї / йак старен'к'і / то ї бул'о / кажут' / по д'їк'і дер^ж'ат' // на тр'ох / на ч'ети^р'ох одну // дн'їў по три дер^ж'ат' // а ў нас ц'іл'а коро^ва бул'а // то і масл'о ўс'іда бул'о / і варени^єки^є ўс'іда бул'и ж // і боршч' ўс'іда сме^танойу ў нас буў //

А зелень кришили свіжу чи як варили?

Н'і / з^ел'е^н' л'їгом // а з'імо^йу ч'ос' не^н бул'о тако^го // з^араз / ба^ч'те^н / ми мо^ж'ем і насол'ит' // йа оц^е ше ї / це / др'ібн^єн'ка ци^єбул'ка / та йа то р'їжу та іс кро^пом //

А літом яку зелень клали?

Кр'їп //

То його вже у свіжозварений борщ чи ще як варився клали?

Н'і // оц^е ўже йаг заки^п'їў / і заж^ароч'ка проки^п'їл'а / а тод'і укин^уў кр'їп / і ўж^е отста^ўл'аї // о // отак^о // пе^т'рушки^є ў нас не^н бул'о / бо ў нас йїї н'їхто не^н л'уби^ў //

А корінь петрушки не клали в борщ?

Н'і / н'і // у нас пе^т'рушки^є вообшч' є ў род^у н'їхто не^н йїў // ў нас йїї гет' і не^н бул'о // а кр'їп оц^е // сол'одки^є пере^ц' кри^єшил'и^є //

У борщ і солодкий перець кришили?

Да / да-да-да //

І навіть мама Ваша ще так робила?

Да / да-да-да // ше тод'і буў //

Ох ти, який рецепт! А коли перець кришили?

А пере^ц' с ка^п'устойу // воно ч'ут' проки^п'їл'о / таї / те //

І купували чи на городі перець був?

У нас бул'о на город'і // а т'їки^є шо ж / д^уже^н потро^шку садил'и^є // бо одін город' / і на то^му город'і тр^еба бул'о / і того / жита пос'їят' / бо хату при^крит' та окол'оту //

А картоплю не товкли трохи, щоб був наваристіший борщ?

Н'є / н'є // ми оцє / наварис'т'ишиє оцє ўсе в'ін і так густєн'киє // а муки трóшки кїдал'иє / а тод'ї йуше"ч'ка / вона густа / і харóш // а тоўкл'ї картопл'у / йак капусн'ак варил'иє // це ма́ма / бул'ó / три-ч'єтїр'ї картопл'їниє ве"л'їк'ї кїдає / а то др'їбнєсе"н'ко криши"т' / а тод'ї тоўкл'ї //

А картоплю коли клали в борщ?

Оцє ж проки"пит' мн'асо ўже харашó / і бур'ач'ок / а тод'ї картошку кїдайїш // ага // диєвис'а ўже картошка гото́ва / тод'ї ўже капусту ўкинуў / вона щоб не" здорово //

А буряк коли клали? Разом з м'ясом чи трохи пізніше?

А бур'ак / йа ж оцє кажу / трóхиє п'їз'н'їше" / трóхиє п'їз'н'їше" // йакшо́ кисл'иє / то з мй'асом / а йак уже на сковород'ї приєж'ар'уїу / то тод'ї так // у нас / бул'ó / ма́ма вари"т' боршч' / і оцє йак ўже зажарку виси"па // так ўже ти"хєсе"н'ко / щоб не" стўкнут' по сковор'їдк'ї // однак бат'ко поч'ўє / і сип! та Хвєд'а / шч'є ж в'ін сиєриї // ну ше ж ка́пуста сиєра // сип! да // і в'ін оцє не" те / так л'убиў / оцє хрумч'їт' та ка́пуста / а в'ін оцє те // і не" бойаўс'а гар'ач'ого // оцє мигом мїску вийїс'ц' // і так оцє бул'ó ма́ма старайїц'а // так в'ін оцє бул'ó отакó ў бокоўк'ї / там пл'и"та / матиє / а в'ін оцє на л'є"жанц'ї приєслухайїц'а // ну ўже ж так нач'є" поти"хєсе"н'ку / щоб не" поч'уў // однак поч'ўє / каже" / і ўже те / каже" / сип! сип! Клаво, сип! ну йа ж т'їкиє капусту ўкинула // н'їч'ого / сип // і си́лно л'убиў / така́ щоб ка́пуста хрумч'ала // оцє такє //

Їли дерев'яними ложками, глиняні тарїлки. А от сметану в чому зберїгали, як накидали в борщ? Мама в мисцї ставила чи з глєчика наливала? Кожному ложкою чи прямо з глєчика?

Оцє" ж те // ран'ше" с'їпе"ратор'їў же" не" бул'ó // мол'око ста́вил'иє ў гл'єч'їкиє // а тод'ї зб'їрал'иє ўже ў мал'єн'к'ї гл'єч'їч'їкиє сме"тану // і то ўс'їда ў нас знаїу л'їтрови"х таки"х / мабу́т' штук три бул'ó // отод'ї оцє

ма́тиє л'о́жкою іс то́го ж гл'е́ч'и'ч'ка на́м ка́ждому // ну
йак / на́м і ба́т'ков'і / ум'е́с'т'і оце́ сме́тану кідал'а //

А Вас скільки дітей з одної тарілки їли?

Ск'і́ки? ч'е́тве"ро нас йі́л'о //

Наїдалися?

Ну / так ма́тиє ж п'ідзси"па́л'а // п'ідзси"па́л'а ж ма́тиє //
ото́ миска така здоро́ва //

А батько з матір'ю з однієї тарілки їли?

То́же" / то́же" // ра́н'ше" не" бу́ло тако́го / йа́г за́раз
ос'о́ // по́киє пооб'іда́ють' / то йак п'іс'л'а сва́биє" // а тоді́
пойі́л'иє" // і мйа́со це не" кідал'иє" ў боршч' // пойі́л'иє"
боршч' / тоді́ ма́ма покри"ши́л'а тако́ др'і́бне́н'ко / і
стави"т' / при"сол'и́л'а і стави"т' / і ми тоді́ йімо́ //

Після борщу зразу?

Да //

А цибулю чи часник їли з борщем?

Йі́л'иє" / йі́л'иє" / об'іза́т'і́л'но // кри"ш'и́л'иє" тако́ бу́л'о́ /
оце́ нач'е́тве"ро ма́ма пор'і́же / тро́шкиє" при"сол'и"т' / і
це / ў миск'і сто́йг' / і йі́л'и" //

Ви дужче цибулю чи часник любили?

Б'і́л'ше" ци"бу́л'у // ч'асни́к дужч'е п'і́к у ро́т'і //

А тато Ваш що більше любив?

А та́то то́же ци"бу́л'у б'і́л'ше" //

*А перець клали чи не клали в борщ? Не салатний, а
гіркий?*

Н'е-н'е-н'е / не" кл'а́лиє" ми // у́же" бу́л'о́ у ба́т'ка та
сол'а́ноч'ка / і то ўс'і́да там ч'е́рво́на пе"рч'і́на //

Ціла? І він просто вмокав?

Так в'і́н ото́ ж одру́ї́же / і набра́ў / і ра́з'і́ў два чи с'т'і́киє"
там / йу́шич'киє" ви́л'иє"йє" / і оп'а́т' у сол'а́нку пол'о́жіў //
то ўс'і́да ў нас пе"рч'і́на ў сол'а́нці бу́л'а // то ба́т'ко йі́ў із
пе́рце"м // а ми не" йі́л'иє" //

А мама теж їла чи мусила їсти з ним?

Н'є / ма́ма л'уби́л'а // ма́ма л'уби́л'а // та / оце́ тако́ //

Дякую Вам!

Та не"ма́ за шо //

с. Триліси (хутір Антонівка) Олександрівського району

Інформант: Галина Горбань, 1928 р. н.

Експлоратор: Тетяна Бобер

Записано 6 січня 2019 р.

Бабусю, розкажіть як ви варили борщ.

Ну йак // йа в самій пиред кїдала квасол'у // а тоді р'їзала бур'ак / моркву / кїдала і картопл'у // це воно кипит' / а тоді капусту йа кїдала // і зажар'увала // оце йак жариц':а цибул'а / кїдаю із ложку / або п'ів ложки борошна // разом воно все пирик'іпайе // мн'асо кїдала // мн'асо варилос' // йакé було // і кїри були / і гїси були / і гиндїки були // шо ж воно тоді ни було //

Часто готували борщ?

Ус'їгда // каждїй ден' варила // помидори добавл'ала / і тамат робили // а йак ни було тамату / то помидори // йа йїх кїдала / було накідаю в боршч' // було разом кипит' / йа тоді вит'агну із того / з боршч'у в чирпак / подавила йїх / ту йушку вилила / а те викинула // у плит'ї варили йак пириїшли в хагу // а в стар'її хаг'ї / то в пич'ї / у горшках // горшкї були здоров'ї // куструл' ни було // горшкї були / і покришкї були // оце зараз дров накладайу в п'їч' / отó так на переклад // а тоді накладу / накладу кругом тих / дров // обставл'айу горшкї // те горит' // те вже зак'іпайе // усé в пич'ї робили // і хароше було //

Із чим найдобріший борщ?

Із хл'їбом // і кашу варили пшон'ану // тоді оц'їїї крупї д'їти / це може вона в городах де була / йа йїї ни бачила / аж оце ої-ої-ої колї вже пойавилас' // а пшоно / пшоно було // було в городах с'їйали // прóсо було // товкли // були ступи так'ї // товкли / і кашу варили //

А з салом борщ?

А салом зажар'ували // і йїли //

Слобожанські говірки

Луганська область

смт Біловодськ Біловодського району

Інформант: Єлизавета Смішлива, 1939 р. н.

Експлоратор: Ірина Боровенська;

транскрипція: Марина Волошинова

Записано в липні 2018 р.

На якому бульйоні готуєте, там, красний, зелений борщ, з чого готуєте?

Та Бох його зна / ч'ї йа роскажу / а оно не^нправил'но // ну бул'йон / не^н те шо м'акот' кидат' / а косточ'ку луч'е / с к'істоч'ки бул'йон вар'у / цибулінку кидайу покришу тудá / тод'ї / оце ш / йа заран'еїе готоул'у зажарку тоже / не^н те шо оце кинула капусту / а тод'ї зажарку / отак колис' хтос' каже ой та кинула капусту / а ш'ч'е зажарка не^н готова / йа готоул'у зажарку / на сковоротку л'у ол'їки / потóm цибул'ки кришу тудá / бур'ачок красний / тоже тру / ну ме^нні казала При^нниха / шо нада од':ел'но ўсе жарит' / ну йа не^н жарила од':ел'но / йа отó так цибул'ка прижарилас'а і моркоўку кидайу / і бур'ач'ок красний / і заливайу томáтом / і харашó оце протушуйеца оно / і отставила // і / а тод'ї ш вар'у бул'йон / зва... / проварийс'а / кидайу картошку / картошка така знайе'ш / ну харошу / зварилас'а / кидайу капусту / і ну / так ч'ут'-ч'ут' она прокипит' / і / тод'ї ўже кидайу оц'у зажарку / оце оно харашó ўсе прокип'їло / і йа об'їзат'ел'но / картоше^нч'ка на замінку напр'ім'ер / ну она йак отакá скоросп'їлка она сама роск'їпáє не^н нада на замінку / йа старóго сал'ц'á об'їзат'ел'но кришу і кидайу тудá / і лаўровїй лист / перч'їк / слаткїй перец' у зажарку ш кладу / болгарс'кий / ну оце так йа вар'у борш'ч' / а йак п'їсний вар'у / з ол'їкойу / бе^нз бул'йона / бе^нз м'аса / прóсто водич'ка і картошка / йа робл'у ш тожи так зажарку / но об'їзат'ел'но добаул'айу мукич'ки / от / йа

так робл'у / а л'уди бува́йе н'е / а йа п'існій добаўл'айу
мукич'ки ў зажарку //

А капусту кислу чи свіжу?

Капу́сту? / ну хто йаку́ л'убе / йа св'іжу / л'убл'у зробіт'
і асорт'і / кислу і с'в'іжу / ну кислу тоді́ на́да кинут'
ран'ч'е вона́ прокипит' / а тоді́ добаўл'ат' св'іжо́й / бо вкус
борш'ч'а́ бу́де уже́ други́й / не^н такі́й йак з одної́ св'іжо́й /
уже́ оно́ / ну такі́й други́й м'іна́йец'а ўкус // ну а ў нас оту́т
була́ сус'ідка ў мене́ там / так она́ каже / ў мене́ ч'олов'ік
л'убе т'іки с кисло́й капу́сто́й борш'ч' / ну ми н'е // ми да́же
і асорт'і оте́ не^н робімо / а так / іс:в'іжо́йу капу́сто́йу //
а зе^нле́ні́ же борш'ч' йа / напрім'е́р / не^н л'убл'у́ шоп /
йес'т' л'уди с ш'ч'аўле́м борш'ч' зе^нле́ні́й / а робл'ат'
зажа́рку / тома́т / ми так не^н л'убімо / зе^нле́ні́й борш'ч'
то́жи ш бул'йон'ч'ік / тоді́ карто́ше"ч'ки б'іл'шен'ко /
не^н так йак у то́й / бо там же^н ш'ч'аве́л' же^н ме́н'ч'е /
карто́ше"ч'ка ш прова́рилас'а / тоді́ кидайу́ ш'ч'аве"л' /
пе"трушку і / укропч'ік об'іза́т'е́л'но / оце́ у такі́й зе^нле́ні́й
борш'ч' / йа́йц'а ва́р'у́ йа од'е́л'но / прова́р'у́ йа́йц'а / тоді́
покришу́ йіх кусо́ч'ками ж м'е́л'е́н'кими і кидайу́ тудá /
прокипайе / і об'іза́т'е́л'но тоді́ ш заб'іл'уйем / йес'т'
сме"та́на сме"та́но́йу / не"ма́йе сме"та́ні майане́зом / ну
шоп в'і́н буў б'ілі́й борш'ч' / оце́ с ш'ч'аўле́м / йа так ва́р'у́ /
а йак його́ положе"но́ йа за́йка не^н зна́йу //

А капустяк Ви варите?

Ва́р'у́ / ва́р'у́ капу́с'н'ак // ото́ш то́же м'і́н'і́ одна́ каза́ла /
там пригласіла́ ка́же нас на капу́с'н'ак / она́ ме"не́ / м'і́н'і́
ка́же / слуха́й / шо ў те́бе капу́с'н'ак напо́мина́йе / суп ч'і
ка́шу? / йа кажу́ ну йак це́ суп? / капу́с'н'ак гу́стен'кі́й
доўже"н йак ка́ша / она́ ка́же ну і йа ш так ва́р'у́ / а ка́же
нас одна́ пригласіла́ / така́ з рабо́ти / ка́же пона́сипала́ /
ну суп / капу́сті́на де-не-де і / то́й / а йа л'убл'у́ гу́стен'кі́й /
капу́с'н'ак то́жи ш бул'йон'ч'ік ва́р'у́ / і кидайу́ зра́зу
з бул'йо́ном / з м'а́сом ва́риц'а ц'і́ла карто́шка / ц'і́лу
йа кидайу́ / і тоді́ карто́шка йак зва́рилас' / гет' йі́йі
віт'а́гу́йу / кидайу́ капу́сти́ кисло́й / йак ду́жи кі́сла
проми́т' на́да йі́йі / а йак не^н то́й / не^н проми́ват' / мо́жно

трошки пор'ізат' йійі / ну йак кришиш / она ўрод'і йак
крупнувата / а йак на капус'н'ак / можно покришит'
іш'ч'е йійі на досточ'к'і от ўз'ат' і покришит' / ну а ми
ходи... / йіздили на помини коліс' Вербиц'кого теш'ч'а
ўмерла / нашого нач'ал'н'іка / отуди ото Конон'іўка
ч'і Гармаш'іўка ч'і шо оно / ч'і Л'імароўка / там були
помини там капус'н'ак п'атив'ідерну кастрўл'у варили /
ну мин'і в'ін не^н понравіўс' / капусту пе^нре^нмел'уйут' на
м'асорубк'і / і воно таке йак усе пе^нре^нжоване / а бачиш
на ўкус і цв'ет товар'іш'ч'а н'ет / а йа кидайу такў ш
капусту / она кипит'-кипит' харашо ну шоп / провари... /
приварилас'а она йак кісла она доўше^н'ко кипит' / тод'і
пшон'ц'а промивайу / кидайу пшона туда / оце оно харашо
прокип'іло / ну зварилос'а / зажарка тожи од'ел'но
приготоўле^на ў сковоротк'і ў мене ўже / тожи ш так же
цибул'ки кришу / морквінки / і мōжу дажи і бур'ач'ка так
н'іч'ого не^н / не^н буде ўре^н'да / і тод'і тожи ў капус'н'ак йа
ў зажарку труш'ч'ў мукич'койу / оно прожар'уйец'а она
така / густен'ка ц'а зажарка / і тод'і висипайу оц'ў зажарку
в капус'н'ак / харашо пе^нре^нм'ішуйу / оно прокипит'
харашо / ну і ўсе і отстаўл'айу і оно получ'айец'а такій
в'ін густен'киі / ну йак / тої / не^н те шо суп напомина / а
йак кашу / отак йа робл'ў / а йак його положе^но йа котик
не^н знайу //

смт Біловодськ Біловодського району

Інформант: Ганна Сухіна, 1938 р. н.

Експлоратор: Ірина Боровенська;

транскрипція: Валентина Леснова

Записано в липні 2018 р.

Так коли тоб'ї розказуват' / Ір?

Розкажуть, розкажуть, Ганно Федосіївно.

Ну бул'йон м'ясний // тод'ї йа кидайу картошку / ск'іл'ки там / і од'єл'но д'єлайу зажарку // в зажарку цибул'а / бур'ак красній об'ізат'іл'но / морква терта / оце п'їджариц'а / тод'ї томату л'йу // прокипит' // капусту кидайу посл'їдн'у / ото ж зажарку всипала / а капусту посл'їдн'у ўкиннула / закип'їло / і готово //

А капуста свіжа чи кисла?

Св'їжа // в борш'ч' св'їжа //

А м'ясо яке? Куриця, свинина, може? З кісточкою? Без кісточки?

Йака йес'т' // йакє йес'т' м'асо // свинина / кан'єшно / з кісточкою / ребра // реберц'а із к'їсточкою //

Ну / капуст'н'ак м'ожу розказати //

Ну розкажіть про капустняк, про зелений борщ теже.

Ну капуст'н'ак теже бул'йон м'ясний / тод'ї картошку йа туди кидайу ц'їлу / шоб йїї тод'ї просто потоўкти // ну йес'л'ї там двухл'їтрова каструл'а / то пару ложок пшона / ну штук дес'ат' картошин // тод'ї це ж покипит' воно / од'єл'но зажарку теже д'єлайу // воно теже ш і морква там / цибул'а / бур'ак // прокипит' / прожариц'а / тод'ї ложку туди муки / прожарит' / а тод'ї томат ўлит' / ну ск'іл'ки на таку каструл'у // капусту / йак картошка звариц'а / їзм'єл'ч'їт' / і ото ш там пшоно // тод'ї можна кислу капусту // капусту теже їзм'єл'ч'їт' харашо / капуста кисла // так / ч'ї на м'асорубку / ч'ї так просто пор'їзат' др'їбнєн'ко // ну ото ж капусту ўкинут' / зажарку ўже тод'ї посл'їдн'у // прокипит' харашо / шоб она і не" густа була / а тої / ну шоб і така / вїязка / ото муку дл'а

того / шоб оно / ну / вода не од'іла'алас' / отакé наподоб'іє
врод'і к'іс'ел'у // ну ото і вс'о //

*А зелений борщ з кропиви, з щавлю, може, з томатом,
без томату? Розкажіть.*

Та йа ран'че не кідала томату / а зараз туди томату
ч'ут'-ч'ут' добаул'айу // вобш'ч'е ч'і квасом / луч':е квасом
абó сивороткою закислит' трóшки / ну і ш'ч'авел' то́же
сам по соб'і кислії // сме"тану туди кідайу / йаїце
то́же // йаїц'а варе"н'і / йа не" сире розболтуйу / а варе"не
ізм'ел'ч'айу / тод'і в'ін ўкусн'ішиї получ'айец'а //

А може щось добавляєте, щось таке особливе?

Та н'ч'ого там / н'ч'о тако́го // ну тош / снач'ала ш
то́же карто́шку // ну тут дл'а то́го шоб роз'імят' трóшки
карто́шки / і так пор'ізат' // ну ш'ч'авел' уже то́же
посл'ідн'ії кідат' на́да // ну ш'ч'авел' там / пе"тру́шка /
укро́п //

Того такі вкусні борщі, да?

[сміється. – І. Б.] та ну / старайус'а ж // ў мене гóс'т'і
прийіж':али / так казали // “Бабушка / ти красній борш'ч'
вкусній готовиш” // а ч'і так це / ч'і н'і // [сміється. – І. Б.]
нав'єрно ш готовл'у // у ка́ждого свойе // ка́ждий по-
сво́йему ва́ре //

смт Білолуцьк Новопсковського району
Інформант: Людмила Ярошенко, 1950 р. н.
Експлоратор: Юлія Панченко;
транскрипція: Валентина Леснова
Записано в липні 2018 р.

Бе^нром ми тр'охл'ітрову кастр'ул'у / наливайемо води / доводим до к'іп'ін':а / пот'ом кидаєм туд'а м'асо / ну йак'е йе дома / напрім'ер // к'уриц'а / п'ів куриц'і // і варимо йійі / тоже ж залежит' от:ого / йака куриц'а / ск'іл'ки йійі уже рок'ію // ну п'іўтора-два ч'ас'а // за цей ч'ас йа криш'у / ч'іш'ч'у кор'оч'е / штук п'ат картошін / се^нредн'іх / одну цибулінку / тоже дес' се^нредн'іх разм'ер'ію / морквінку і зуб'оч'ок ч'аснику // коли м'асо звар'иц'а / або пере^нд тим шо ўже звар'иц'а / криш'у картош'ку // одну др'ібн'іше / одну крупн'іше / шоб одна розвар'илас' / друга не^н дуже // і пере^нд тим шо картошка ўже звар'иц'а / от / бул'йон получ'айец'а нас'иш'ч'єн'ий / того шо картошка одна розвар'илас' одна не^н розвар'илас'а і м'асо ш'ч'є вар'илос'а з картошкою / вит'агуїу м'асо і робл'у зажарку // зажарку / знач'іт' // наливайу ол'ійі // криш'у цибулінку // пот'ім морквіну / пот'ім // ч'аснік / зуб'оч'ок ч'аснику // і ўсе це п'іджар'уїу не^н дуже здорово / пере^нд тим йак це п'іджар'илос' / добаўл'айу / ну на тр'охл'ітрову кастр'ул'у дес' грам т'риста / п'іс'ат / ч'ітириста томату // пере^нд тим йак зажарка уже пошти готова / добаўл'айу меле^нтій перч'ік туд'а / а лавров'ий лист'оч'ок кидаїу туд'а йак картошка вар'иц'а / от / все це // пот'ім зажарку висип'айу / а пот'ім криш'у кап'усту / ну дес' п'іф' гол'овки кап'усти криш'у / і кидаїу йійі / йес'л'і кап'уста молода / то йа йійі т'іки ну йак закип'іла і викл'уч'айу // йес'л'і кап'уста ц'а шо ос' ос'ін'їу вже / ну минути дв'і-три провар'у / і тоже викл'уч'айу / добаўл'айу зеле^н' / пе^нтрушку / укроп // ну оц'є ш і все //

с. Бондареве Старобільського району
Інформант: Надія Солом'яна, 1938 р. н.
Експлоратор: Ірина Косогор;
транскрипція: Валентина Лєснова
Записано в липні 2018 р.

В перву оч'ір'іт' йа вимач'уйу м'асо перед тим / йак варіти борш'ч' // от // м'асо вимоч'ілос' // стойт' вода ў каструл'і / закипає / кладу м'асо ў кип'ач'ону воду / шоб буў прозроч'ний бол'ше бул'йон // і вкл'уч'айу на малий ход / на мал'єн'кий огон'ок стаўл'айу / пот'іхон'єч'ку кипит' м'асо // ну так йак у нас картошка ладошка / йака доўго вариц'а / она бистро вариц'а / просто она не^н розвар'уйец'а / от она ден' буде вариц'а / і она не^н розвар'уйец'а / а вариц'а она / йак і ўс'а картоха // от // ну йа йійі кидайу / нач'іс'т'у і кидайу с'л'ідом за м'асом / і ото вариц'а ў мене і м'асо / і картошка / і картошка н'і грама не^н рос:ипайец'а // йака була / така ї она / хоч' ден' буде кип'іт' // ну і заодно гатоўл'у зажарку // борш'ч' вар'у т'іл'ки із столовим бур'аком / красній бур'ак //

А шо можна ще з якимсь варить?

Ну / т'іл'ки / не^н т'іл'ки / трошки не^н так знач'іт' / ну постійан:о з бур'аком //

А то ж есть без буряка варять.

Б'ез бур'ака / да / б'ез бур'ака ж вар'ат' / з одной кап'усти / ну а йа вар'у з бур'аком об'ізат'єл'но // йа ўже так привікла / шо б'ез бур'ака не^н могу / ме^н'н'і і борш'ч' не^н борш'ч' б'ез бур'ака // знач'іт' тру / бе^н'ру ср'єдн'ії бур'ачок такий / поч'істила / помила / натєрла на т'орку і трошки морковоч'ки с'уди добаўл'айу до бур'ачка // пе^н'ре^н'жар'уйу ўм'іс'т'і с' луч'ком на сковородк'і // знач'іт' / кладу лошку смал'ц'а і лошку ол'ійі // от // це дл'а зажарки бур'ачка / морковоч'ки / цибул'ки // она пе^н'ре^н'жар'уйец'а / а потóm с'уда в єту пе^н'ре^н'жарку добаўл'айу л'ітр морса / ну той / шо ми заготоўл'уйем //

Це, наведено, велику каструлю Ви варите? Літрів п'ять?

Да / да / да / да // ше^нс^тіл'іт^рова кастр^ла / от^о ўже
йа привикла / ў мене туд^а їде л'іт^р морса // і от^о йа тоді
ў пе^рре^жаре^нний бур'ач^ок / луч'ок і ета клад^у морс і
пот'іхон'е^чку / снова ш такі на л'оге^н'ком огон'к'е оно
кипит' / тушиц^а ш'ч'е // ну соотв'єтств'ен:о картошка
ўже должна бит' гат^ова і м'асо гат^ове / зажарка гат^ова //
криш^у кап^усту // ш'ч'е можна так / іногда кан'єшно /
йак йе сме^нганка / йа в оц^у зажарку з морсом / от / уже
ўконц^е зажарки / йак морс пе^рре^жариц^а харашо /
добаўл'айу пару ложе^ч'ок доброї см'єтани / ну так / йак
йе см'єтана // не^нма / кан'єшно / і без неїй вар^у // а ўрод'і
со см'єтанкої ш'ч'е добр'ішиї борш'ч' пол^уч'айец^а // ну
а патом кап^усту // кап^усту поч'істила / пе^рре^брала /
те лис^т'а одкинула / йакє погане / гарне / і нач'інай^у
криш^іт' // покришила кап^усту і кидай^у в борш'ч' ўм'єст'і
с зажаркої / с'л'ідом за кап^устої клад^у зажарку // ну і
смотр'а от кач'іства кап^усти / йака кап^уста / йес'т' така / шо
бістро вар^иц^а / бістро м'ак'єйе / а така / йак н'імецк'ійе
сор^та / бондар'єйа / кавал'єр / она бол'ійе кр'єпч'є кап^уста
ц^а / от // трошки покипит' ізажаркої // ну соотв'єтств'ен:о
ўконц^е варки кидай^у листоч'ок лаўровіи // і уже йак і
кап^усту кину і ўсе ўже поч'ті / ну йак гат^овіи борш'ч' /
тоже так / не^н ўс'ігда / ну можно сказат' ч'асто добаўл'ай^у /
криш^у м'єлко сиру цибул'у // от //

А часник не?

Ч'асник добаўл'ай^у / но ми ўрод'є // та це ж тоже
ўс'о пише^нц^{'а} [сміється. – I. К.] // ну ладно // знач'іт'
покришила цибуліну йак можна бол'ше // ну ўже йака
йе / ср'єдн'а там / ета / і от^о добаўл'ай^у ўже тоже туди //
тоже запах і все оцє придайє не^нпе^рре^жаре^нна кап^уста /
та / цибул'а // от // ну і от^о знач'іт' йа ш сказала / шо смотр'а
от кач'єства єтої / кап^усти // йака ч'ут'-ч'ут' / минут п'ат'
покипит' і хв^ате / а дл'а йакої ч'ут' бол'ше / щоб не^н
хрумч'ала ї сира не^н була / ну щоб і не^н пе^рре^варилас'а //
старац'а / щоб кап^уста не^н пе^рре^варилас'а //

Не затовкуете салом? Моя бабушка салом затовкувала.

Н'є // н'є //

Чи зараз уже так не роблять? Чи Ви так не любите?

Ну / йа не робила так н'іколи // мойа ма́ма покоїна то́же бу́ла / от / зато́ўкувала старим са́лом / а ми с'іч'ас уже́ бол'ейе молодш'і п'ішли / не" зато́ўкуємо // йа не" / л'іч'но йа не" зато́ўкуйу // ну і пото́м іш'ч'е ш добаўл'айу / за́раз уже́ і в з'і́мн'ейе ўр'ем'а йес'т' окро́пч'ік / і окро́пч'іка добаўл'айу / ну кан'ешно мен'ше / ч'ім у суп / мен'ч'е // у суп туди ж ч'ім побол'ше / тим лу́ч':ен'ке бу́де / а у борш'ч' м'ен'ше добаўл'айу моро́же"ного окро́па / л'ітн'ого вр'ем'а / знач'іт' св'ежі́й окро́п / то́же так / не"бага́то // от // да / і примёрно вес' гото́ві борш'ч' // і борш'ч' полу́ч'айец'а вку́сний // ск'іл'ки йа вар'у́ / р'едко коли́ полу́ч'аўс'а / шоб в'ін був не"ўку́сний / врод'і ўс'ігда́ харо́ший полу́ч'айец'а // ну ш'ч'е зав'іс'іт' і от мо́рса / шоб і морс був харо́ший / от // ага́ / морс ми ро́бим с харо́ших пом'ідор / не" то шо там йак'і-небуд' подр'ад / от / і пога́не / і гарне // ну а бува́йе кан'ешно так шо йак порч'ені́й пом'ідорч'ік / так і обр'іжеш / жалко ж викида́т' / то́же ў морс / ну а вобш'ч'е́ йак морс та́кий кісло-сла́д'ен'кі́й / сла́дкі́й // а йес'т' морс / уже́ от пом'ідор зав'іс'іт' кан'ешно / в'ін йа́кіі-то йак ни"я́кі́й / от ни"я́кі́й морс // открийеш ба́нку / а в'ін бува́йе та́кий ни"я́кі́й // уже́ борш'ч' бу́де тро́шки хужейе // от // на́да / шоб був і морс харо́ший // та́кий його́ йак по ўку́су попробуйеш при откритван'і́й ба́нки / от // і ш'ч'е шо // йа / йак зажа́рка жа́риц'а / забу́ла сказа́т' / йа ўс'ігда́ добаўл'айу на оц'у ма́су мойу́ / це прим'ёрно же на л'і́тр мо́рса / ну а там жир та ета́ / то вже ж не ш'ч'іта́йец'а / кладу́ ло́жку са́хара // от // ну са́хар то́же так / вканце́ / шоб не" ўсе ўр'ем'а / бо зажа́рка ж доўго кипі́т' / ото́ вканце́ зажа́рки кида́йу ло́же"ч'ку са́хара / ото́ ўже ж так п'ідсла́ді і сла́дос'т' / і в'ін тоді́ полу́ч'айец'а кісло-сла́дкі́й // ну оце́ та́ке ў мене́ пригото́ул'ен'і́е борш'ч'а́ //

с. Лизине Білокуракинського району
Інформант: Наталія Крижна, 1956 р. н.
Експлоратор: Альона Грінченко;
транскрипція: Валентина Леснова
Записано в липні 2018 р.

Бабушка, розкажіть, як Ви готуєте зелений борщ.

Так / ну приготува́ти на́да / зваріти яйця́ / приготува́ти і покриши́ти шча́в'єл' / тоді́ на п'атил'ітро́ву кастр'ул'у бе́рєм б'і́л'ше полови́ни набира́єм води́ / ста́вим на п'є́чку / шоб вона́ закип'і́ла / криши́м туди́ карто́шку і ва́рим до гото́внос'т'і // ро́бим зажа́рку / на ол'і́ї // жа́рим цибу́лу і тома́т / п'і́у л'і́тра тома́ту // а тоді́ кида́ємо по оче́ре"д'і яйця́ / покрише́"ні др'і́бне́н'ко і кида́єм шча́в'єл' / і ва́римо п'ят' ми́н'ут // ўсе //

Розкажіть, як Ви готуєте красний борщ з м'ясом.

Бе́ру кастр'ул'у / на п'ат' л'і́тр'і́ю / л':у туди́ во́ду / заки́пит' вода́ / кида́ю кусо́ч'ок м'а́са і ва́ру до гото́унос'т'і // тоді́ кида́ю карто́шку / зажа́рку / то́же ол'і́я / цибу́ла і то́ї / тома́т // кида́ю тома́т // кида́ю зажа́рку / тоді́ кида́ю капу́сту і ва́ру дв'і-три ми́н'ути // ўсе //

с. Лимарівка Біловодського району

Інформант: Таїсія Шегеда, 1947 р. н.

Експлоратор: Єлизавета Пономаренко;

транскрипція: Марина Волошинова

Записано в липні 2018 р.

Вариц'а борш'ч' // наливайем води ў кастр'ул'у / нагр'ивайец'а она / закипає // тоді кидайец'а м'ясо мийец'а / і кидайец'а м'ясо / кур'іное / кур'ач'е // ага / і вариц'а оно дес' около двох ч'асоў // за це ўрём'а / ми р'іже"мо картошку / ч'істимо / усє ч'істе / коли м'ясо звариц'а / кидайемо картошку / вариц'а она // вопш'ч'ім р'іже"мо і кидайемо ў борш'ч' // потóm робиц'а зажарка // зажарку л':емо на ту / на сковоротку масло / ну ол'ія / і жир кидайец'а / ложка там ч'і ск'іки // а потóm кидайец'а лук / ч'істимо / р'іже"мо його і на сковороду // потóm моркоўка / натирайец'а на т'орку // потóm бур'ак / красні / а тоді ўсе це харашо пе"ре"жар'уйец'а // л':емо томат // ўсе ч'істо наливайем там томату на глаз т'іки // ага / і // потóm усє / зажарку йак зробиш / кидайеш шо тої томат / вопш'ч'ім зажарку кидайеш у борш'ч' / да / потóm опос'л'і вже йак закипає / провариц'а трошки / кидайем капусту / йакшо св'іжу / ну р'ізану таку // уже ж пор'іже"ш йійі / ўсе ч'істо // потóm же / н'е / пере"д тим же соли"ш / воду / шоб воно кип'іло у солон'її вод'і // потóm пробуйеш на ўкус / і йакшо тої і добаўл'айеш туди при"прави / лаўрове лис'т'а / усє ч'істо / ну харашо пе"ре"вар'уйец'а і получ'айец'а борш'ч' //

Це красний борщ. А зелений як ти вариш?

Ну а так же" точ'но зе"лені / йа вже й забула йак // наливайеш води / кидайеш свинину // кусоч'ок свининки //

Це який борщ?

Зе"лені // вариш тоже дес' п'іўтора ч'аса // тоді вода закип'іла / посолила / кидайеш м'ясо // поварила п'іўтора ч'аса / кидайеш картошку ў борш'ч' / зе"лені / поварила'а ета картошка / тоді робиш зажарку тоже на

ол'її / пе^{ре}жа^{ри}ла цибу^л'у / морко^у // ну мо^жна тут
без / ето са^{ме} / без бур'ака / красно^{го} / тоді вли^{ва}єш
стака^н тома^ту або па^{сти} // тоді ки^{да}єш ш^ч'а^ул'у // як
оце ^усе / зажа^{рку} пе^{ре}жа^{ри}ла і мо^жєш с'уда ш^ч'е зва^{ри}т'
два йа^йца / пок^{ри}ши^т' / ку^р'ач'их / два йа^йца / ^укру^{ту}
сва^{ри}ла / поч'и^{сти}ла / пор'и^зала і ^у зажа^{рку} / с тома^том
оно пе^{ре}ва^{ри}ло^с' / пе^{ре}ки^п'іло на сковоро^дк'і / і
вси^па^єш в борш'ч' / тоді р'іжиш ш^ч'авел' зе^лені^й / або
іс ба^нки / закри^{ти} на_з'іму / ки^{да}єш вкон'ц'і / і за^к'іпа^є
ш^ч'авел' / ки^{да}єш ла^урове ли^с'т'а / укро^п / пе^тру^шка //
ш^ч'е раз про^{бу}єш / і майо^{не}з ки^{да}єш / ло^шку майо^{не}зу
в борш'ч' з'іл'оні^й / і пом'іша^{ла} і ^ус'о / і з'іл'оні^й борш'ч'
сва^{ре}ні^й //

с. Лисогорівка Новопокровського району

Інформант: Михайло Івченко, 1940 р. н.

Експлоратор: Ірина Боровенська;

транскрипція: Марина Волошинова

Записано в липні 2018 р.

Добрий день. Ви представтесь, якого року народження ви і розкажіть мені про борщ: зелений, красний.

Ага // ну / ме^не зват' / М'іхаїл / Пант'єл'єйєв'іч / обш'ім / тис'ачу де^нв'атсот сороковий год //

І розкажіть або Ви варите борщ, може, мамка ще варила як?

Ну йак / йак варила? / мамка йак варила / нач'іт' // йєс'л'і з м'асом кур'ятина іл'і свинина // м'асо кїдаїец'а ў пєрву оч'ір'іт' / і кїдаїец'а не^н ў холóдну воду / а ў кип'аток / дл'а того шоп / оно н'є'жн'єїє було / там ў н'óму остайуц'а екстракт'їүн'і в'єш'ч'єства / а йак ў холóдн'її вод'і / тод'і они виход'ат' і оно жóстке станóвиц'а / це дл'а / дл'а того шоп йак / єто / м'асо вáриц'а / во / м'асо там / ну óколо ч'аса там / кур'ятина дес' / а потóm кїдаїец'а картошка / покрише^на / і штук три-ч'ітир'і / може п'ат' там / ну смотр'а йака с'імйа / ц'ілих картошин / не / опч'іш'ч'єних т'іки ц'ілих картошин / дл'а того шоп / йак картошка звáриц'а оц'і ц'ілі картошки / картошини пом'ат' / тод'і в'ін наваристий станóвиц'а / єтот / п'ісл'а ц'óго капуста / йак картошка звáриц'а / потóm капусту / так жи ш помóйему? // потóm кїдаїец'а / не^н кїдаїец'а / зажáрка / зажáрка рóбиц'а там / на ол'її // лук кришиц'а / цибуліна / голоўка цибул'і // моркоўка / бур'ач'ок // йєс'т' по-разному вар'ат' єто / бур'ак прóсто одвар'уйут' дл'а краснóти / шоп борш'ч' красивий буў / одвар'уйут' борш'ч' / в'ін кра... / а потóm бур'ак вин'імайут' / ну отó кришит' бур'ач'ок / і кїдайут' ш'ч'є муку / оцє йа не^н знайу дл'а ч'óго муку / ну не^нбагато там / у зажáрку / у зажáрку ага //

То, може, шоб менше, може, води, оно ж бистріш тоді уварюється.

Ну йа не^н знайу / ч'і дл'а густоті? / ч'і дл'а... //

Шоб смачніше було!

Ну да / отак'і н'уанси / нач'іт' / і ўкон'ці ш'ч'е / ну то
дл'а л'уб'іт'ел'а / це зажарка йак ужé готова там / минут
ск'іки / минут ч'ітір'і-п'ат' провариц'а / і ўкон'ці ш'ч'е
на л'уб'іт'ел'а йес'т' запраўл'айут' старім салом / знач'іт' /
тоўч'ут' там кусоч'ок сала старо́го / тако́го мо́же з год' /
такé ўже / жоўтува́те ага / ну / це на л'уб'іт'ел'а / йес'т'
н'еко́торийе л'убл'ат' // шоп запашо́к такі́ йаки́с' в'ін /
во / і ш'ч'е провар'ат' ото́ це ўкон'ці / ну посолит' там це
само́ собо́й / ну і ўро́д'і / ўро́д'і ўсе //

А з кислої капусти борщ готувате?

Ну так жи ш прим'єрно //

Чи яка є, або свіжа або кисла, да?

Да / йака да / та і йес'т' і с кропиви там / зе'лені́й
борш'ч' //

*Єсли зелений, наприклад, яйця добавляете ж? Варені чи
такі ото, жиденські?*

Йаіце ў суп / в осноўно́м / у борш'ч' н'і //

І в зелений ні?

А ў зе'лені́й мо́жно //

А варені чи такі, розбавтані?

Н'є розбоўта́т' / е́тот / розбіт' сир'е йаіце / ў те́пл'іі
вод'і розбоўта́т' / а пото́м пот'іхон'ку лит' і / е́тот /
м'ішат' -м'ішат' -м'ішат' / шоп воно́ такими ниточ'ка́ми
було́ / капуста кри́шит'с'а так солóмкойу ўро́д'і / йак ото́
е́тот / не" дуже крупними / а так солóмкойу / йак / йак
капустіна //

А ото ще зелений борщ ви з томатом чи без томату?

Томат об'іза́т'ел'но / це ш в'ін йак у зажарку / е́тот / да /
в зажарку л'е́ц'а томат / ол'і́я ото́ / шо там / цибуліна /
моркоўка / ну н'еко́торийе кидайут' / йа ш кажў / е́тот /
бур'ач'ок / одвар'уйут' просто / шоп краси́вий буў / е́тот /
навар / красне́н'ки́й борш'ч'ік / а пото́м його́ / бур'ач'ок
вин'іма́йут' // а н'еко́торийе кри́шут' пр'а́мо бур'ач'ка́
то́жи так солóмкойу у / в е́ту // в зажарку //

*А ще тут, ну кропиву кладете в зелений борщ, а що
ще можна?*

Ш'ч'ав'іл' можна / ш'ч'ав'ел' / ну а це ш / там різні
сп'ец'ійі / єтот ш'ч'е укрóпч'ік / укрóп це об'ізат'ел'но
ў борш'ч'і долже"н бут' / шо ш'ч'е / ну йак в се"л'і там /
оц'ого єтого / оцє с'іч'ас п'ішло / єта пе"трушка / а ранч'і
ш не" було / можи ї була / но //

Но ви не клали?

Н'е / не" ложіли //

Скажіть, а таке, як капуста, тоже ж варили?

І капуста'ак вариц'а //

З якою кашею?

За капуста'ак / ну пшонка / по-моїєму / йа точ'но /
точ'но не... //

Рідко варили, да?

Ага / так не" придиўл'аўс'а / оцє тут вар'ат' / йа отó
іногдá отó / на поминках так дайут' / капуста'ак так //

Скажіть, а от пісний борщ варите чи ні?

Пісний це б'іл'ше ўс'ого вариц'а / йак б'із м'аса /
потому шо м'асо / ну / в се"л'і так сказат' не"часто ш кўрку
рубайє'ш або сви"н'у / там ч'і єтот / сви"нину //

Но як є, ну то лучше на м'ясі, да? А як нема, ото пісний.

Ну так / не" ўс'у кўрку / це йійі д'іл'ат' раз'іў на три / а
то ї на ч'ігир'і / ну смотр'а йака с'імйа / шоп навар буў //

*А от якась тісто добавляють, там ото як єсть, на-
приклад, в суп там галушки, пампушки, а в борщ добавля-
ється тісто якась чи тіки мука ото в зажарку?*

Н'е / н'е т'іки мука / отó ў зажарку / сипл'ат' муку / ну і
то не" дужи багáто / не" помн'у ск'іки там / єтот / і отó онó
ш м'шайут' його зажарку / оцє она жаріц'а //

*А ще під час як оцє вариш борщ там зелений, тудá
сметану, щось добавляють?*

Сме"тана ужє потóm // сме"тана ужє на стол'і / ўже
йак борш'ч' налили / а ну ш'ч'е шо хоч'у сказат' / борш'ч'
получ'аец'а харóший ужє йак настойц'а / ч'і о́коло
суток там / ч'і ўже йак вихолоне / йак в'ін настóйц'а
тод'і в'ін ўже / єтот / а зразу так отó / так в'ін / ну не"
такий вкўсний / а йак отó ўже ч'асá два-три в'ін / ну / п'ід
своїм ет'ім //

Соки пустае?

Та і соки пу́сте / і так в'ін / ё́тот / нава́ристій
ста́новиц'а / йак зра́зу з огн'а́ / так оно́ там хрумт'і́т' /
ё́тот / ну н'ё́котрим нра́виц'а це шоп хрумч'ало і капу́ста
там //

Скажіть, а ще які назви є: красний борщ, зелений
борщ, може, іще якоеь їх називають ілі не?

Н'е / по-мо́йему / борш'ч' зе"ле́ний / сала́т / йес'т' ото́
на горо́ді сала́т / ото́ з н'о́го / ма́ти ш'ч'е роби́ла кидала
знайе́ш іш ч'о́го / іс гарбуз'і́ў ц'в'іто́ч'ки / йак ц'в'іту́т'
гарбузі́ / оце́ ё́тот / і то са́мий цв'іто́к гарбуза́ / і ё́тот
криши́ла і ў борш'ч' ото́ кидала //

Добрише було, да?

Ну / наві́рно ш до́бре було́ / оце́ йа по́мн'у шо / це
ма́ти так роби́ла // хто зна шо ш'ч'е росказа́т'? //

Ну дякую вам.

Пожа́луста // роб'і́т' таке́ та́кий борш'ч' / бу́де
ўкусн'а́т'іна //

Дякую!

с. Милуватка Сватівського району
Інформант: Марія Білоус, 1924 р. н.
Експлоратор: Людмила Чернуха;
транскрипція: Валентина Лєснова
Записано в липні 2018 р.

Ўтром варитé борш'ч' // посúда наготоúле"на на борш'ч' / а тоді картошки нач'істити / бур'ач'ка / нач'істити // йа усé готовила п'ідр'ат / картошка / бур'ак / морква // об'ізат'ел'но ў борш'ч'у морква шоб була // і капуста // а кидат' картошку ўперет / звариц'а / і бур'ач'ок п'іджар'увати на сковородки із цибул'ойу ч'і // та с цибул'ойу ш // а тоді складати в ч'авун шо там // ну йа ў ч'авун'і варила борш'ч' // там ч'і мн'ас'ц'а йе трóшки / ўкине"ш / м'асо обвариц'а / тоді ўже кидати картошку / бур'ак оцé п'іджаре"ний // капуста кидайец'а впол'і / бо вона така йак закипит' і м'ака // ну а так ше добаўл'ати у борш'ч' шоп / в'ін же ж кислий / знач'іт' йакойіс' кислоти / ч'і пом'ідор / та пом'ідори саме сол'он'і / отó пом'ідори помн'ати трóшки / ч'і сол'он'і / ч'і св'іж'і / це б'езразл'іч'но // зажарку пе"ре"жар'увати тоже ш так / шоб і не" дúже і пе"ре"гор'іла вона / ну шоб п'іджарилас' / і цибул'а / ч'і цибул'а / ч'і іс:алом / ч'і з ол'ійейу / шо йес'т' / те і на зажарку п'іде // такé // ну а тоді ше йа у борш'ч' кидала галушку // галушку зам'ісит' к'істеч'ка / ск'іки там ч'і ложок три / ч'і ч'отири // йесл'і йес'т' / на сме"тан'і мóжна зам'ісити // йаїц'а ўкинути у к'істо / і гарно шоп / шоп туген'ке булó к'істо // посолити // і тоже так тоді пал'анич'ками поробити / ну йак / йак шише"ч'ки / но гладен'ке / шоб не" дúже тоўста вона / була // і в борш'ч' кидати / йак борш'ч' уже довар'уйец'а / шо ўсе туди поўкидали / ўже готове // галушка вона не"довго кипит' // йак покип'іла трóшки / шоп і все"редин'і ж видно булó / шо воно зварилос'а // а хто зна шо ше // не" той // а! зелен' ше // цибул'у мóжно / мóжно і зе"лену класти // а то окр'іпец' там / та йа бол'шинство клала окр'іп у борш'ч' / в'ін пахне ў борш'ч'ев'і // ну хто зна // йак варила йа / так

і йі́ли ўсе // д'і́ти не" тої / не" цура́лис'а // да / йа од ма́мки
наўч'і́лас'а / ба́ч'іла / йак ма́ма ва́ре // а тод'і́ ма́ми йак
ко́ли ж не"ма́ йі́йі дес' або́ на база́р по́йі́де ч'і во́на і на
ро́боту хо́дила / а йа ў́же са́ма бо́рш'ч'у́ до́ма нава́р'у́ //
так і сво́йіх д'і́ўч'а́т // йа не" зна́йу / ч'і йа йі́х уч'і́ла // во́ні
ба́ч'іли / йак йа ва́рила / так і во́ні ва́рили // ої́ / і ону́ки /
да / і ону́ки / і праўну́ки / ну прапраўну́ки ше ма́лі / хаї́
поп'і́дроста́йут' // та йак'і ў́же і ўзро́сл'і / то́же ба́ч'іли
ўсе / шо йа ко́ло ме́не ро́било / во́ні од ме́не не" отхо́дили
н'іку́ди да́леко // н'іч'о́го // а́би бу́ло з ч'о́го ва́рит' / а
нава́рити мо́жна ўсе //

с. Піски Новопсковського району

Інформант: Лідія Рожкова, 1941 р. н.

Експлоратор: Ірина Боровенська;

транскрипція: Марина Волошинова

Записано в липні 2018 р.

Ви мені скажіть спочатку, який, зелений борщ як варите, розкажіть у всіх подробицях, починаючи з бульйона.

Ну знач'їт' / йєсл'ї / же^нлат'єл'но с косточ'кої // не^н с м'асом / а с косточ'кої / йєс'т' сахарна косточ'ка така // іл'ї гав'ажа / іл'ї св'їнаїа // знач'їт' закип'їло / п'єнку зн'ала ўсе / потєм да туд'а брос'їю лук / цєлуйу л'уковиц'у і морк'оўку / і ото оно вар'їц':а // потєм брос'їю картош'ку / потєм картош'ку / нач'їт' од':єл'но / од':єл'но д'єлайу зажароч'ку / зажароч'ку д'єлайу ўже / м'ожно морковоч'ку виташ'ч'їт' / ну луч'є сваре^нне виташ'ч'їт' / воно дайє / навар / запах / ну такє / ... пр'осто / потєм д'єлайу зажарку / луч'ка п'абол'ше / шоп луч'ок не^н зажар'їєс'а / а пр'опар'їєс'а / потєм м'ожно / м'ожно м'оїа м'ама так та вар'їла ш'ч'є тр'оше^нч'ки брос'їла м'уки / на єту / на цибул'ку / пон'али да / пач'єре^нвала / потєм знач'їт' морковоч'ка на т'ороч'к'ї / бур'ач'ок / бур'ач'ок об'їзат'єл'но нада пол'їт' л'ош'кої столової ўксуса / шоп тод'ї / ц'в'єт з'оўс'їм друг'ї // це пр'отуш'їц'а хараш'єн'ко / потєм брос'їю томатний сок / а йєс'л'ї томатного сока не^нма / м'ама м'оїа роб'їла тод'ї / ск'удно бул'о жит' / брос'їла к'їсл'ї пом'їдори / ч'ї мо там к'їсл'ї пом'їдори б'єс ш'кур'ки / на т'ороч'ку нат'єрла й'їх / і туд'а / п'ок'ї викип'їт' вод'їч'ка / а потєм туд'ї дод'ат' усє / ... / ск'овор'отка тр'ош'їч'ки зак'рїта / а потєм ск'овор'отка отк'рїта / і шоп оц'а вод'їч'ка от'уд'а в'їпар'їлас' // картоше^нч'ка г'отова / шинк'уйу кап'усту // кап'усту туд'ї к'їнула / пр'окип'їла / ну см'отр'а й'ак / іл'ї шоп м'аха кап'уста бул'а / так тод'ї знач'їт' доўше вар'їт' нада / ну ми вар'їли так / шоп тр'ош'ки хрумт'їла кап'уста / й'ак зак'їп'їла м'їнути тр'їч'їт'їр'ї / ну п'ат' / тод'ї брос'їєц'а зажар'ка / брос'їєц'а вс'ака з'єл'їн' / п'єрч'їк / ну і ўс'о // пок'їп'їў в'їн ск'їки

там м'інут / ну сол' добаўл'ат' по ўкўсу кан'ешно / сол' йа бросайу вм'ес'т'еі с картошкої / ну і ус'о //

Сало, може, затовкуватъ, там, добавляете? //

А / а сáло? / сáло зарас скажў / йес'л'і йа вар'ў / йес'л'і йа вар'ў борш'ч' б'ес косточ'ки / б'ес м'аса / б'ес н'іч'о / йа бросайу мал'ен'к'і кусоч'к'і сáла // ну йак / от йес'л'і сáла отр'ізат' шматоч'ок такий ў тоўш'ч'інў пáл'ца / а потóm розр'ізат' йіх на н'ескол'ко кусоч'коў / і отó сáло бросайу і не^н вит'агуйу йогó до конца так воно там і йес'т' / борш'ч' ме^ні каже^нца да же лўч'е ч'ем с м'асом // пан'али да? //

А з кислой капустаи варите чи ні, чи тики з свіжој?

Да / с к'іслої капўстої / йа к'іслу капўсту м'ішайу со св'іжої капўстої // трóшич'ки к'іслої / ої аш с'лўнки те^нчўт' // трóшич'ки к'іслої капўсти / а под кан'ец уже трóшич'ки св'ежої капўсти і получ'аїнца ўкўсний борш'ч' / да / дўже^н ўкўсний // сало йа не^н жар'у / коли борш'ч' с'алом за жарку д'елайу на раст'іт'ел'ном масл'і / а сáло бросайу / йак отó м'асо бросайу то так сáло бросили і оно там ваїрица ўм'ес'т'і с картошкої / з ус'ім / не^н вит'агуйу йогó зоўс'ім / а потóm сало мóжна кушат' од'ел'но / витаскуват' і каждому ў тар'елоч'ку по кусоч'ку сáла / дўже дóбре //

А зелений борщ як Ви варите?

З'іл'онї борш'ч'? / ну з'іл'онї жи борш'ч' так йак // тóжи ш м'асцó іл'і там сал'цó / картошич'ка / картошич'ку на з'іл'онї борш'ч' / поб'іл'ше картошич'ки потóm йїї там тоўч'ў / вош'ч'е мойа мама і ў такий борш'ч' / мама мойа вош'ч'е бросала / она д'іс'а того гóда рожд'ен'йа / она бросала картошку / картошка така / шоп вона розвар'увалас' / і бросайе она йїї штўч'ки дв'і-три / целийе // а потóm ц'у картошку она ростóўч'уйе од'ел'но вит'агуйе ростóўч'уйе і бросайе ў борш'ч' // а цей борш'ч' / з'іл'онї / там тóжи картоше^нч'ки поб'іл'ше потóm йїї там ростóўкти // ну а потóm туди ш ш'ч'ав'іл' / ну кої-хто с кроп'ивої / ну йа с кроп'ивої йакос' н'іколи ни варила / у мене све^нкруха варила / а ш'ч'ав'іл' / і од'ел'но в мисоч'ку йаїц поб'іл'ше / ну штўч'ки три-ч'ітир'і / добаўл'айу

к'іп'аточ'ік / і так його розбаўл'ат'-розбаўл'ат' / і туді /
ну / томатного соку не^н бросайем / б'ес томата // з'іл'оніі
борш'ч' // а кої хто готове і з'іл'оніі з'ет'ім //

*А муку там ілі, може, кльоцки якісь добавляете чи не?
Кого-кого? //*

*Ліба муку, ліба ото кльоцки йакі-нібудь, там пампуш-
ки, галушки, шо-нібудь таке добавляете?*

Н'е-н'е-н'е не^н добаўл'айу //

*Нічого да? Скажіть, а капуста Ви варите? І з якої
каші?*

*Н'е / капуста'ак у мене йа його ніколі не^н варила /
л'уди йакос' / йакос' його вар'ат' / шо оно там / не^н видно
ни капуста / ни картошки / ни пше^нна / ніч'о не^н видно /
просто таке от м'ес'иво-т'ес'иво / йа не^н варила / йіла
харашо ўкусно / даже / йакос' м'аско оце / м'аско там
св'ін:ойе ілі кур'інойе / йаке там / оні його роздробл'айут'
до м'елоч'і / ну / до паутинки / йак вони це д'елайут' йа
не^н знайу //*

*Скажіть, пожалуста, а там сметану чи сироватку,
щось добавляете?*

Ої / ну кан'ешно / кан'ешно / сме^нтана об'ізат'ел'но //

Це просто в варений борщ чи під час варіння?

Н'е-н'е-н'е добаўл'ат' //

Ну, спасіба Вам большое!

Може шо-небўт' нов'ін'ке вам сказа́ла / н'е? //

с. Проїждже Старобільського району
Інформант: Анастасія Ніколаєнко, 1922 р. н.
Експлоратор: Аліна Сірик;
транскрипція: Марина Волошинова
Записано в липні 2018 р.

Кажіть прізвище Ваше, ім'я.

Анастас'їа Хведор'івна //

Розкажіть, будь ласка, як Ви варите традиційний український борщ.

Так / станоўл'у водич'ку за́раз на гас у кострул'і / ну і вода закипа // йак йе мн'асо / йа помийу / кидайу мн'асо / шоп воно за́раз° скип'іло мн'асо // воно укипа // йа л'убл'у борш'ч' із бур'аком с кислим // ў мене в бан'ці нач'іс'т'у / нар'іжу / кисл'ії бур'ак / а тод'і вит'агайу кусоч'ок і кришу його тонесе°н'ко / йак ото вермишел'ки / і кидайу // ки'пит' // ки'пит' те ўсе // нач'іс'т'у картошки / картошку тод'і ўже ўкидайу // а зажарку готоўл'у // ол'їки л:и°ну / цибул'ки накришу ш / нач'іс'т'у / морквіну обч'іс'т'у і зотру // і зажарку робл'у / і помид'ори / ч'і хоч' морс / не° помид'ори / а морс // пе°ре°жариц':а / диўл'ус'а / ўже боршч // ну буду кришити і кап'усти // скришу кап'усту / укину / заки'пит' гарно / і ўки'дайу зажарку тод'і // оце йа так варила борш'ч' // може оно йа уже йа і забула //

А чи готуєте Ви пісний борщ?

П'існий? // ну б'із мн'аса / не° кидати мн'аса //

А затовкуєте Ви його?

Йа не° затоўкувала / ну а ч'ула / шо йес'т' такі баби шо затовкуйут' салом старім //

А що це таке взагалі – затовкувати борщ?

Та хто зна шо // не° знайу // а шо? // йак затовкувати? // а / та така ш та / салатниц'а / нар'ізати туди і товкач'койу ростой / і ци'бул'ку туди можна / і гарно ростовкті / і вже йак готов'ії борш'ч' / тод'і його заправл'айут' //

А в якій послідовності закладаються овочі в борщ?

Не° знайу йа шо то //

Що за чим Ви кидаєте?

Йак п'існий? // ну та то ш / з'арас бур'ак шоп укип'ів //
а тоді картошку / а тоді ш оцє за... / то / зажарку та оцє
ш те шо затовкуйут' //

А з кислої капусти Ви варите борщ?

Варим //

А як він називається?

Та борш'ч' / борш'ч' та і все [сміється. – А. С.] //

А якими продуктами він відрізняється від традиційного борщу?

Хто йакіі л'убє / йа л'убл'у с кіслою капустойу / а йє л'удіна не" варє с кіслою капустойу / т'іки с:в'іжойу /
а тоді вар'ат із ш'ч'авл'єм // ото зе"леній / отої вар'ат' //

А Ви зелений борщ готуєте пісний чи на бульйоні?

Та / хто йак / коли йак //

А якщо на бульйоні, то з якого м'яса?

Та сви"ніна / кур'ати"на / оцє отакє / а б'іл'ш н'ійакого
в нас не" було //

А що додаєте в зелений борщ замість капусти?

Кропу / а ш'ч'є шо? / ну та то ш йа казала / ш'ч'авел' /
ш'ч'авл'єм //

А додаєте в зелений борщ томати?

А йак же //

А що це таке – забілювати борщ?

Вершкова сме"тана / йа вже і забула / ужє йак зва... /
пе"ре"жар'увати йійі / і іс тим / с зажаркою / ужє йак
звариц'а тоді ш ото зажаруйут' / і ото заб'іл'уйут' //

А чи додавали Ви колись у процесі варіння до зеленого борщу сироватку?

Ч'ути ч'ула л'удє / а йа не" варила / іс:ирóваткойу //

А додаються в зелений борщ яйця? Ви додаєте?

Давала //

А коли саме?

Ну вже ш йак в'ін готовий //

А сирі чи варені?

Варе"ні / варе"ні //

А чи існують ще якісь назви зеленого борщу?

Не знайу йа //

А назва капусняк Вам відома?

А / в'ідома //

А що вона означає, ця назва?

Ну та / капуста [сміється. – А. С.] / капуста //

А чи готують, чи готували Ви борщ з пампушками, з галушками чи ще з яким тістом?

Н'е / йа не варіла так // ото отак варіла все врем'я / м'ін'ї наравивс'а бур'ак / борш'ч' іс кіслим бур'аком / а йе свіжим вар'ат' //

Я зрозуміла. Дякую Вам!

м. Старобільськ Старобільського району

Інформант: Ніна Горобець, 1951 р. н.

Експлоратор: Юлія Дибка;

транскрипція: Марина Волошинова

Записано в липні 2018 р.

Атварит' бул'йон / поч'істит' карто́шку / нар'ізат'
ку́б'іками // кинут' / присолит' / ти йак м'асо ва́риш / тоді
солиш // карто́шку кидаєш / за карто́шкой / карто́шка
до полуготоўнос'т'і доходе / бросайеш туда // капу́сту /
обикнов'єну / св'іжу капу́сту / нашинковану // і / томат
пе"ре"жа́р'уйєш / а пе́ре"т тим / йак томат жа́рит' /
так марковоч'ку п'іджарила / марко́воч'ку і луч'ок /
і ч'аснич'ок // мо́же"ш цілико́м / шоб дл'а запаха /
цілико́м / бросайєш // п'іджарилос' / пото́м віт'анула
його / ч'аснич'ок цеі / а запах остайєц'а там // томат
пе"ре"жарила / а тоді ви́лила в ка́струл'ку томату / ўже
прокип'іло чут'-чут' // мо́жна ўкинут' укропч'іка ўконце́ /
укропч'іка і по же"лан'ію там ч'і перч'ік / хто кіда хто не"
кіда перч'ік // гато́вій борш'ч' //

м. Старобільськ Старобільського району

Інформант: Ольга Журба, 1936 р. н.

Експлоратор: Юлія Дибка;

транскрипція: Марина Волошинова

Записано в липні 2018 р.

От розкажіть, як Ви з самого начала готуєте борщ.

Борш'ч' йа пригото́вл'айу с квасо́лейу / о́со́бе"но в з'і́мн'е вр'е́м'а // квасо́л'а / нама́ч'уйу йи́ї / йе́с'л'і вона́ ц'о́го го́да мо́жна і не" нама́ч'уват' йи́ї / йе́с'л'і про́шого го́да / на́до намоч'і́т' йи́ї на_н'і́ч' // і ва́риц'а квасо́л'а / а йа загото́ўку д'е́лайу // ч'і́ш'ч'у карто́шку / шинку́йу капу́сту / св'е́кл'у / морко́ўку / дл'а пас'іро́ўки // а / і тудя ж і́ш'ч'е́ на́до кусо́ч'і́к м'аса укíнут' харо́шого / шо́б був наваристі́й ўкусні́й борш'ч' // квасо́л'а ўже́ зварі́лас'а / кíдайу карто́шку / пос'л'е́ї карто́шки / сна́ч'а́ла / да / капу́сту / капу́сту / карто́шка і д'е́лайу пас'іро́ўку // на т'о́рку тру бур'ач'о́к / морко́ўку / цибу́л'ку / і все пас'іру́йу на сковоро́тки / туди́ добаўл'айу борш'ч'о́в'у при́праву / і́с пом'ідо́р йаку́ ро́бл'ат' / на_з'і́му // о́це́ тудя ш у́ ц'у́ пас'іро́ўку / тро́шки пропас'іру́йу ўм'і́с'т'і с овош'ч'а́ми і запраўл'айу борш'ч' // вс'о́ //

Борщ готов?

Да / борш'ч' гото́вий //

с. Травневе Сватівського району
Інформант: Лілія Ольхова, 1977 р. н.
Експлоратор: Артем Ольховой;
транскрипція: Валентина Лєснова
Записано в липні 2018 р.

Готівим ве^нсн'анії зе^нлєніі борш'ч' з кропиві //
можно / йак / йєс'л'і йєс'т' бул'йон / добре пол'уч'іц'а
на бул'йон'і / а швидєн'ко і дуже ле^нген'киі п'існій
борш'ч' // снач'ала п'ідготівимо кропиву // вона ў нас
ростє в кон'ц'і города // збираєм молоду кропиву /
обриваємо листоч'ки / гарно мийемо в'ід зе^нмл'і /
потом обливайу кип'атком / с'т'ікає / кришу // і це
вес' процес заготовки // ставим воду // закипит' вода /
п'ітсол'уєм / додаєм пор'ізану м'єлкими / ну ср'єдн'ім'і
куб'іками картошку і одноўр'ім'єн:о готівимо зажарку //
на ол'її п'іджар'уєм цибул'ку до золотистого цв'єта /
добаўл'аєм потерту морковку / обжар'уєм // так йак
борш'ч' п'існій / йа ў зажарку добаўл'айу ще маргарин /
масло / не^нбагато / ну щоб буў / було вкус'єйє // вс'о //
картошка т'іл'ки закипит' / минутку / она ў нас бїстро
розвар'уєц'а / бросайу кропиву // прокипит' туже
минутки три / і бросайу зажарку / шоп / шоп кислота не^н
дала картошк'і розвариц'а // і вс'о // покипит' н'єскол'ко
минут // готоўнос'т' опре^нд'іл'аєм по готоўнос'т'і
картошки / шоп картошка не^н розварилас' / вона потом
доїде в борш'ч'і // ўс'о // додаєм зєлє^н'н' // йак раз йєс'т'
пе^нтруска / укр'опч'ік / лаўровіі листок бросайу / л'убим
ми ч'орній мєлє^н'ній пєрч'ік іш'ч'є бросаєм // ўс'о //
додаєм ц'і сп'єц'її / закипит' / і отстаўл'аєм // в тар'єлки
наспіаєм і додаєм сме^н'танку ўласного проїзводства //
смач'ного! //

с. Шовкунівка Білокуракинського району

Інформант: Раїса Антоненко, 1942 р. н.

Експлоратор: Юлія Гречаник;

транскрипція: Марина Волошинова

Записано в липні 2018 р.

Як Ви готуєте червоний борщ?

Ну готуйе́м ми борш'ч' так йак і всі се"п'анс'к'і л'уди^е / шо ў нас йе те ми і употре"бл'айемо // ставл'айе"мо на п'ечку каструл'у / кон'ешно ч'істу / не" гр'азну / кладём туди ве"лику картошину / йакшо вона йес'т' / це картошину кладєц'а дл'а затоўко"вач'ки шоб борш'ч' буў мутнєн'к'і не" йак зєркало // пот'ім стаўл'айемо зажарку / л'єм на зажарку ол'ійу / р'іжем др'ібнєн'ко цибул'ку / кидаём йак ол'їка ўже нагр'їлас'а / сїпе"мо туди цибул'ку / цибул'ка зарум'анилас'а / кладём туди ложе"чку мукич'ки / мукич'ка і цибул'ка зарум'анилас'а / ложим ми туди кон'ешно / йес'т' паста / ложим пасту / томатну // а зарас у город'і поўно пом'ідор'їў св'їжих / бе"рєм ми пом'ідори / крутим на м'асорупку / виливайемо тої томат на зажароч'ку / жариц'а:а наша зажарка / картошка кипит' тоже / ага сип'їлас'а картошка ве"лика / добре / р'їже"мо картошку ну / на борш'ч' / так йак положе"но / дол'ками / дол'ками / дол'ками / ага нар'їзали ск'їки ш треба / на свой'у с'імй'у рош'ч'їтуємо / йака ў кого с'імйа / б'їл'ше знач'їт' б'їл'ше / мен'ше / знач'їт' мен'ше / ну ў нас с'імйа ш'ч'ас не"ве"лика / йа вар'у каструл'ку тр'охл'їтровуїу з нас хватаїе // дал'ше ага / висипали картошку ц'у / кипит' ц'а картошка / ага картошка кипит' / р'їже"мо капусту / так др'ібнєн'кими тїми полєсоч'ками шоб була акуратне"нка ў борш'ч'ї шоб не" кусками / не" шматками ве"ликими / а так шоп уз'аў у ротик / так бач'їш шо капусточ'ка по-хаз'аїс'ки пор'їзана // сип'їла картошка кидаємо капусту / ага / куштуйе"мо / кипит' жи капуста ми год'ї куштуйе"мо / йак капуста і картошка готова / запраўл'айемо зажарку / висипаєм ми зажарку ў борш'ч' / закипає вона / ну минут пїят' / ну от сили

пйат' мин'ут / присол'уйемо по ўк'усу с'іл' / посолила / покуштувала ага мало / ш'ч'е присолила / добре ага покуштували все харашо / йес'т' слаткі перец' / ми кришимо слаткого перц'у / добаўл'айемо у борш'ч' слаткі перец' // кидайем окропч'іку / туда / ну і прикипит' іш'ч'е трошки / і отстаўл'айе'мо / в'ін нас... / картошку оту шо кидали ми ве'ліку / бе'ремо тоўкач'е'ч'ку / потоўкли йійі ў борш'ч'іку / борш'ч' тоді мутн'ен'кіі такіі приїятніі на ўкус / на ўзгл'ад хароше'н'кіі //

А як Ви готуєте зелений борщ?

Ну зе'леніі борш'ч' тоже ж так же ж / готівимо зажарку / так же цибул'ку / окро... / тоі / ол'їіку / цибул'ку / мукич'ки ш туди так же / робимо йак і на / на красніі борш'ч' зажарку таку саму // ставл'айе'м же кастр'ул'у на п'еч'ку / ч'і газ ч'і п'еч'ка ч'і шо там / наливайем води ск'їки ш нада / закипит' вода / закинули картошку туди / ск'їки ш то картоше'ч'ки нада / картоше'ч'ка кипит' / ага картоше'ч'ка скип'їла / закидаїемо ми борш'ч' зажарка ў нас уже готова / ш'ч'овел' викидаїемо туда / ага / а самі ш ходим набл'удаїемо шоп не" пе"ре"кип'їла / не" пе"ре"кип'їў ш'ч'овел' / ш'ч'овел' закип'їў троше'ч'ки / ну минути дв'і // ага кидайем запраўл'айе'м зажароч'ку / ту же саму шо ў нас она була / і морсик / цибул'ка / ну все те шо треба ў борш'ч' / шо ў красніі шо ў зе'леніі / ага тоді зе'леніі борш'ч' закип'їў / чут'-чут' газ придавили / аби чут'-чут' кип'їў на м'едл'еном огнику / розбивайе'м йайеч'ко / кур'ач'е // насипайе'мо ложку сметани ілі такої ілі можна даже і майонезу / ну же'лат'їл'но шоб була сме'тана / раскалач'уйемо це йайеч'ко з жоўточ'ком з тим / з укропч'іком і с:ме"танкойу і висипайемо ў борш'ч'ік зе'леніі // висипали ми все це / пом'їшали гарнесе'н'ко розм'їшали шоб було крас'іво / шоб такіі заўл'ікат'ел'ніі борш'ч' шоб ап'ет'їт був / йак с'їў сразу ап'ет'їт наб'їг // ну це ўсе прикип'їло / солімо / солімо тож по ўк'усу / посолили по ўк'усу / покуштували / ага / нормал'ніі / ну це на ўкус каже і цв'ет товар'їш'ч'а н'ет / кому йак нравиц'а / ме"н'ї наравиц'а шоб / а д'едушка ў

нас присол'уйе / тої л'убе / унуки тоже присол'уйут' / ну
це йак кажут' не"дос'іл' на стол'і а пе"ре"с'іл' на голов'і //
ото такий ми варимо зе"лені борш'ч' //

А які Ви ще спеції додаєте до борщу?

Ну до борш'ч'у йак у нас же оце варимо ми наприклад
з м'асом / варим ми борш'ч' // вариц'а борш'ч' / кидаєм
м'асо йакшо йе / ну м'асо кидаємо / кипит' м'асо / м'асо
зварилос'а / кидаєм картоше"чку туди так же робимо
зажарку / кладем ол'іку / цибул'ку / мукич'ки туди /
вливаємо морсик тої шо ж у нас йе ўже / готові ми ўже
його накрутили ў холод'іл'н'іку стойт' в'ін у нас готові //
зажарка готова / ага м'асо ўже тоже готове // кидаємо ми
це усє запраўл'аємо зажароч'ку ту / ну і зварилос'а цєй
борш'ч'ік / і заправили зажароч'ку посолили / кидаєм
ми туди тоже ш йакшо йе окр'іпч'іку / пе"груше"чку
кидаєм / перч'ік ну ўсе те шо йак / йак кажда хаз'айка
готове борш'ч' //

Це рецепт борщу з м'ясом?

Це рецепт борш'ч' іс м'асом //

*А на зажарку для борщу що Вам більше подобається
добавляти – сало чи олію?*

Ну на ўс'акий борш'ч' // можна і сала / йеслі йес'т'
сало знач'іт' пор'ізала так йіх / ну кусоч'ками манен'кими
др'ібнен'кими / прижарилос' сал'це / кидаєм ми туди
ш тоже цибул'ку / і мукич'ки ложимо йак ус'ігда /
прижарилос' оце все / вливаєм ми морсик // і це все
ж:арилос'а / борш'ч'ік у нас уже / на подход'і / шо вже
в'ін от-от уже вискоче с кастр'ул'і / виїмаї ме"не //
м'асо вит'агуйе"мо ми / р'іжемо на кусоч'ки / ну можна
прижарити / можна просто пор'ізат' на кусоч'ки і
положит' назад у борш'ч' // ну хто йак л'убе / йа ўс'ігда
йак вит'агуйу борш'ч' із м'аса / йа його прижар'уйу на
сковорд'і щоб воно було таке ўкусне / рум'яне // ну а хто
йак / це таке д'іло / кождий по-своєму з ума сходе //

Говірки слобожансько-степового
порубіжжя

Донецька область

с. Новомиколаївка Слов'янського району

Інформант: Алла Коваленко, 1939 р. н.

Експлоратор: Лариса Тищенко

Записано 31 січня 2019 р.

Скажіть, а Ви борщ варите?

Каждого д'н'а // без боршч'а це хата не бува́йе //

А як треба варити борщ? Навчіть, будь ласка.

Ну шо сказа́т' тоб'і пр'амо / шоб харо́ш бул'йон буў /
ну шоб там кусо́ч'ок м'а́са пла́вало // ну в осноўно́м
ку́риц'а в нас / бес ку́риц'і не бува́ боршч'а // ну це х'іба
п'існїй боршч' іс квасо́л'і / ну це д'н'іў два-три // а то т'іки
на ку́р'ач'ом бул'йон'і //

А як бульйон варити, то відразу м'ясо класти в холодну воду?

Да //

І солити відразу?

Да / сра́зу м'а́со кладу́ / ну / диўл'у́с'а йак / йак ку́риц'а
молода́ / то с'о́д'н'а йа... / ўч'о́ра за тої [показує, ніби ру-
бає. – Л. Т.] / с'о́д'н'а зварїла боршч' // йе́с'л'і ш ку́риц'а
стара́ / тод'і на́да або́ зве́ч'ора варїт' боршч' / або́ ўтром
ра́но / шоб же ш м'а́со ... / а тод'і ўже ... // ну а тод'і кладу́
карто́пл'у / так // ну / йа не л'убл'у́ густо́го боршч'а / йа
л'убл'у́ р'ідкїй боршч' // карто́пл'у / а зажа́рка ўже в мене
ро́биц':а / тої / гото́ва // ну / на сковород'і / цибу́л'у /
снача́ла ол'їйї лин'у́ тро́шки / тод'і цибу́л'а / мо́рква і
бу́р'ак столóвий ра́зом кладу́ // мо́ркву і бу́р'ак ра́зом
кладу́ // і поч'ина́йе вонó п'їджар'увац':а / вилива́йу морс
туди // там харашо́ кипїт' карто́пл'а ўже / карто́пл'а
гото́ва // не л'убл'у́ / шоп карто́шка була́ / йак оцé / шоб
вона́ була́ сирувата́ / ну / туга́ // йа л'убл'у́ / шоб була́
розва́рена карто́пл'а // ну а тод'і ж капу́ста / капу́сту / то ж

зажарка доўго кипіт' // дес' о́коло ч'áсу в сковород'і // ну на м'ёдл'ен:ом огн'і // не так / шо б́уде ка́ша // на м'ёдл'ен:ом огн'і // а тод'і п'ісл'а капўсти попрóбовала / капўста ўже ч'ут'-ч'ут' тої сирувáта / тод'і висипáйу зажáрку со сковороди' // і кипіт' боршч' // кипіт' боршч' / попрóбовала капўсту / на сол' тóже ш / харóша капўста / знáчит' боршч' ужé зварйўс'а // й'ес'л'і капўста харóша / боршч' ужé зварйўс' / бо картопл'а ўже даўно́ зварйлас' // от так // і без боршч'á / н'і // ну й'ес'л'і ш / дрўгий раз / ос' / п'іст настайé / вар'ў ос' іс тим же ш / с квасóл'ойу // ну ўже без н'іч'óго // н'іч'óго тудá не кладў / ни мн'áса / н'іч'óго // одна ол'йá / ну картопл'а тóже так сáмо / бул'йон вода св'атá // так / зажáрка та сáма // ну не"ма́йе там ни смáл'ц'у / нич'ó нимáйе / т'іки св'атá ол'йка // ну і боршч' такіі [смiеться. – Л. Т.] / св'атá ол'йка //

Свята вода, свята олійка – то просто через піст так кажете – свята вода, а вода ж звичайна, так?

А / да / да / да // отó так'і д'іла // ну шч'е не л'убл'ў / йак отó квасóл'а крáсна // тод'і і бул'йон тої / аж зе... / аж / йак / аш корич'н'увáтй // бо у нас же отó б́ілу / сáхарну / квасóл'ку в осноўно́м / і сáдимо / і в боршч' кладў т'іки оцé сáхарну квасóл'у // отак'і-то д'іла //

А як ви рiжете картоплю в борщ?

Ни дл'ін:ими кусóч'ками / а р'іжиц':а в'іц':іл'á і в'іц':іл'á / в'іц':іл'á і в'іц':іл'á // получ'áйц':а одна сторонá картоплинки йакá / йак р'іже"ш / тоўст'іша / а дрўга / тонéн'ка // і от та / шо тонéн'ка / вона бистр'іш розвáр'уйец':а // і остайéц':а т'іки ц'а тоўст'ішен'ка картопл'а отó в боршч'і // і получ'áйец':а вона йак нáч'е тóўч'ена там // отó так //

А капусту треба до зажарки класти?

Да / до зажáрки // та шч'е оцé зáраз капўста // вона йак дереўйáна // гóда ч'іт'ир'і назáд ... / оцé ми купл'áйем капўсту // ўже два гóди купл'áйем і не сáдим дáже п'íz'н'у // чéрес то шо вона і не тої / ну не вистáйуйе // шул'ашк'і / і шул'ач'к'і / і шул'ач'к'і // тод'і полóжиш у погр'іб / а вона / одне лiс'т'а і те помéрзне // купл'áйем /

так вона / йак дереўйана // та / було / ум'іс'т'і з:ажаркоі
кидаў / шч'е ч'іти'р'і годі назад / капуста // ўсе казалі
б'ілокачаниста / х'арк'іўс'ка / дўже харошіі сорт // ійіі
ч'ўствоваў шо ... / а це йак дэрево // ну а шо зробиш? //
н'іч'о́го // ва́римо боршч' і йімо //

Тобто зараз треба капусту кидати раніше?

Да / ран'іше на́да кидат' // набага́то ра́н'ше / ч'е́рес то
шо вона йак дереўйана //

А борщ так само варили Ваши мама й бабуся?

Да / ма́ма в нас харашо́ готóвила // і ба́бушка харашо́
готóвила //

А борщ ішче може бути зелений? Варите чи ні?

Да / по вес'н'і // це весно́й д'іло // нра́виц':а мен'і зелeníі
боршч' / нра́виц':а // т'іки шоб бу́ла смитана́ с'іпа́ра́торна //
то́же так / бул'йон / ну тод'і тут у́же карто́шки кладéш
б'іл'ше // ч'е́рес то шо ш капúсти нема́йе // та бул'йон / йак
ўс'ігда́ // карто́пл'у положи́ла // карто́шка кипит' / зажа́рку
то́же так са́мо готóўл'у // мо́рква / цибу́л'а / ну бур'ака́ ни
кладу́ // бур'ака́ ни кладу́ с'уди́ // ага́ / кипит' зажа́рка //
кипит' боршч' // шч'аўл'а́ нарва́ла / ага́ / попрóбувала́ йак
карто́шка / ложу́ шч'авéл' / положи́ла шч'авéл' / йа́йц'а
ў́же зва́ре"н'і // ну / смотр'а́ ... / на дв'і с полови́ноі л'ітри
кастрúлка́ в ме́не / йа ложу́ туди́ два йа́йц'а́ // два йа́йц'а́ /
по то́й / положи́ла два йа́йц'а́ тудá / покри́шила / положи́ла /
а тод'і зажа́рку в́исипала́ // зажа́рка покип'іла́ срáзу /
це́й боршч' бистр'іше ва́риц':а // і до сто́лу // ну на стол'і
шоб бу́ла смитана́ с'іпа́ра́торна / тод'і в'ін уку́сн'ішиі // і
жирн'ішиі / і ўкусн'ішиі // от так'і д'іла́ //

А моркву й буряк на крупну тертушку чи ріжете?

Н'е / на те́ртушку // ўсе на те́ртушку / не р'і́жем //

ЕКСПЛОРАТОРИ

Андрієвська Ольга – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Аркушин Григорій – доктор філологічних наук, професор кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, керівник Західнополіського ономастико-діалектологічного центру

Бідношия Юрій – науковий співробітник відділу “Український етнологічний центр” Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України

Білецька Дарина – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Бобер Тетяна – аспірантка кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Боровенська Ірина – асистент кафедри соціальної роботи Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Буга Лілія – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Вербич Наталія – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу діалектології Інституту української мови НАН України

Вербич Святослав – доктор філологічних наук, старший науковий співробітник відділу ономастики Інституту української мови НАН України

Висоцька Лілія – студентка факультету філології та історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Вовчак Андрій – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української фольклористики імені Філарета Колесси Львівського національного університету ім. Івана Франка

Вознюк Юлія – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Волошинова Марина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Волощук Тетяна – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Гайворонська Інна – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Гарнага Інна – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Гнатишак Юрій – лікар-стоматолог, автор словника “Слова з Болехова”

Гончар Поліна – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Гопик Ольга – учитель української мови та літератури, учитель-методист Комунального опорного закладу Лисянського НВК “Загальноосвітня школа I–III ст. № 1 – гімназія – дошкільний навчальний заклад” Лисянської районної ради Черкаської області

Гороф’янюк Інна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Гречаник Юлія – студентка факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Гримашевич Галина – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови Житомирського державного університету імені Івана Франка

Грінченко Альона – студентка факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Губрій Оксана – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Демченко Людмила – заступник директора з навчально-виховної роботи гімназії смт Маньківка Черкаської області

Дибка Юлія – студентка факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Довгалюк Ірина – доктор мистецтвознавства, доцент кафедри української фольклористики імені Філарета Колесси Львівського національного університету ім. Івана Франка

Довгопята Юлія – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Дрозд Оксана – студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Дружук Ірина – аспірантка кафедри історії та культури української мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Заїкіна Олена – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Закусило Аліна – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Золокоцька Тетяна – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Клименко Наталія – кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовної підготовки Донецького національного технічного університету (м. Покровськ)

Коваленко Борис – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, декан факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Коваленко Наталія – кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, керівник навчально-наукової лабораторії з діалектологічних досліджень Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Ковтюх Світлана – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Косогор Ірина – студентка факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Костюк Богдана – на момент запису (2007 р.) студентка факультету філології й журналістики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Котяш Олександр – учитель української мови та літератури Залузького НВК “ЗОШ I - III ступенів – ДНЗ”, здобувач Інституту української мови НАН України

Круглян Марія – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Лєснова Валентина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та загального мовознавства Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Мазун Дарина – учениця 11-го класу Комунального опорного закладу “Лисянський НВК “Загальноосвітня школа I–III ст. № 1 – гімназія – дошкільний навчальний заклад” Лисянської районної ради Черкаської області

Макаревич Лада – студентка Навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Марєєв Дмитро – кандидат філологічних наук, асистент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Мартинова Ганна – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українського мовознавства і прикладної лінгвістики Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Марцінко Інна – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Миголинець Ольга – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету

Ольховой Артем – студент Інституту фізичного виховання і спорту Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Омельченко Зоя – кандидат філологічних наук, на момент запису (1996 р.) доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

Панченко Юлія – студентка факультету іноземних мов Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Пискач Ольга – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету

Полосікова Дарина – педагог-організатор Добропільського НВК № 7

Пономаренко Єлизавета – студентка факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Приймак Мар’яна – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Пустовіт Ірина – молодший науковий співробітник відділу діалектології Інституту української мови НАН України

Рухленко Єлизавета – студентка філологічного факультету ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

Сірик Аліна – студентка факультету української філології та соціальних комунікацій Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ)

Слабокруг Ольга – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Тищенко Лариса – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

Тищенко Тетяна – кандидат філологічних наук, професор кафедри української мови та методики її навчання, керівник Східноpodільського лінгвокраєзнавчого центру Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Харківська Олеся – кандидат філологічних наук, викладач кафедри української мови Ужгородського національного університету

Хібеба Наталія – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, доцент кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету ім. Івана Франка

Холодъон Олена – кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник відділу діалектології Інституту української мови НАН України

Хомчак Леся – кандидат філологічних наук, заступник директора з виховної роботи Львівського поліграфічного коледжу Української академії друкарства

Чернуха Людмила – соціальний педагог ЗОШ Мілуватської сільської ради Сватівського району Луганської області

Чорна Софія – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Шевченко Катерина – студентка Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

Ювко Вікторія – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Яриновська Катерина – студентка Навчально-наукового інституту філології та журналістики Житомирського державного університету імені Івана Франка

Серія “Діалектологічна скриня”

Павлюк Микола, Робчук Іван. **Українські говори Румунії: діалектні тексти.** – Львів, Едмонтон; Нью-Йорк; Торонто, 2003. – 784 с.

Горбач Олекса. **Арго в Україні.** – Львів, 2006. – 688 с.

Шило Гаврило. **Надністрянський регіональний словник** / Відп. ред. Л. Полюга, Н. Хобзей. – Львів, 2008. – 288 с.

Негрич Микола. **Скарби гуцульського говору: Березові.** – Львів, 2008. – 224 с.

Грицак Микола. **Скарби гуцульського говору: Росішка (вівчарство в текстах)** / Відп. ред. Н. Хобзей, Т. Ястремська. – Львів, 2008. – 320 с.

Ястремська Тетяна. **Традиційне гуцульське пастухування** / Відп. ред. П. Гриценко. – Львів, 2008. – 424 с.

Хобзей Наталя, Сімович Ксеня, Ястремська Тетяна, Дидик-Меуш Ганна. **Лексикон львівський: поважно і на жарт** / Відп. ред. Н. Хобзей. – Львів, 2009. – 672 с. (2-е вид. – Львів, 2012. – 852 с.; 3-є вид. – Львів, 2015. – 897 с.)

Хобзей Наталя, Ястремська Тетяна, Сімович Оксана, Дидик-Меуш Ганна. **Гуцульські світи. Лексикон** / Відп. ред. Н. Хобзей. – Львів, 2013. – 668 с.

Гнатишак Юрій, Сімович Оксана, Хобзей Наталя, Ястремська Тетяна. **Слова з Болехова** / Відп. ред. Н. Хобзей. – Львів, 2017. – 635 с.

Глушко Михайло, Хомчак Леся. **Надсяння: традиційна культура і побут (етнолінгвістичні скарби)** / Відп. ред. Н. Хобзей. – Львів, 2017. – 592 с.

Редколегія серії:

**Наталя Хобзей (голова), Тетяна Ястремська,
Оксана Сімович, Наталія Хібеба**

Наукове видання

Скарби українських говорів: тексти про борщ / Відп. ред. Н. Хібеба, В. Леснова; Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2019. – 320 с. – (Серія “Діалектологічна скриня”).

Пропонований збірник текстів про борщ – це нова сторінка в українській діалектній текстології. Записи експлораторів із різних регіонів України дають змогу досить повно представити не лише особливості приготування борщу – кулінарної страви, яка стала одним із маркерів українства, а й її обрядову значущість.

Репрезентовано суцільні цільові тексти-розповіді про приготування традиційного українського борщу та фрагментарні, дібрані з принагідних розповідей інформантів різного віку, здебільшого жіноцтва.

Діалектні записи репрезентують мовне багатство передусім на лексичному рівні – у назвах різновидів борщу, його складників, способів приготування тощо, а також ілюструють особливості говірок на морфологічному й синтаксичному рівнях. Розширити читацьку аудиторію дає змогу спрощена та максимально уніфікована фонетична транскрипція текстів.

Покликання на аудіозаписи текстів розміщено на сайті Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (рубрики: Наші видання → Монографії → 2019 → Скарби українських говорів: тексти про борщ).

Комп'ютерна верстка – Дмитро Савінов

Обкладинка – Михайло Москаль

Надруковано в поліграфічному центрі
Видавництва Львівської політехніки
вул. Ф. Колесси, 2, Львів, 79000